GEERT DE WEYER

STRIPJAAR 2007

STRIPPERSPRIJS 2007
JAAROVERZICHT
INTERVIEWS

SHERPA

DIENST OPENBARE BIBLIOTHEEK
DEN HAAG B7001 793 069 X

829.5

Stripjaar
Stripjaar .... - [Ed.] 2007 / Geert De Weyer [tevens red. ; bijdragen van: Marc Bastijns ... et al.]. - Amsterdam : Sherpa, cop. 2007. - 132 p ; 22 cm.
Verschijnt jaarlijks. - Later uitg. in samenw. met: Stichting Beeldverhaal Nederland. - 2001 t/m 2003 zijn niet verschenen. - Voortz. van: Martijn Daalders stripjaar, ISSN 0926-1931. - Met reg.
ISBN 9789075504903

Stripverhalen; Jaarboeken (TW)

2007-34-0189

Geert De Weyer

Stripjaar 2007

DIENST OPENBARE BIBLIOTHEEK DEN HAAG

Sherpa

STRIPJAAR 2007

Redactie: Geert De Weyer

Bijdragen van: Marc Bastijns, Jan Bex, Hans Bisschops, Peter D'Herdt, Herbert De Paepe, Geert De Weyer, Kim Duchateau, Jeroen François, Rik Pareit, Hans van Soest, Herbert De Paepe, Jelle Henneman, Rik Sanders, David Steenhuyse, Kurt Morissens, Hans Pols, Wouter Porteman, Gert-Jan Pos, Rik Sanders, Theo van den Boogaard, Hans van Soest, Tsjalling Venema en Gerard Zeegers

Cover: Theo van den Boogaard en Kim Duchateau

Vormgeving: Peter Kuipers en David Steenhuyse

Jury StripPersPrijs: Jan Bex, Peter Breedveld, Tom De Lentdecker, Herbert De Paepe, Geert De Weyer, Toon Dohmen, Jeroen François, Jelle Henneman, Teus de Kruijf, Kurt Morissens, Rik Pareit, Joost Pollmann, GertJan Pos, Marcel Ruijters, Rik Sanders, Sigge Stegeman, Tsjalling Venema en Gerard Zeegers

Dank voor het gebruik van beeldmateriaal aan: Standaard Uitgeverij (Liesbeth Janssen), Dupuis (Jessica Van de Weyer), Casterman (Olivia Chardome), Oogachtend (Johan Stuyck), De Harmonie (Rudy Vrooman), Silvester (Patrice van der Linden), Bries, Van Praag, De Bezige Bij, Dargaud, Futuropolis, Atlas, Oog & Blik (Jack Keuss), Het Syndikaat (Jeroen Steehouwer), Stichting Rotown Magic (Marcel Ruijters), Grint/Van Halewijck, Saga Uitgaven en Freddy Vangansbeke voor de foto's van Paul Geerts.

Alles is teamwork, niets doe je alleen. Veel dank aan Bert Meppelink, Mat Schifferstein, Alain Claes, Eric Bracke, Peter Jacobs, Pieter Decanq, Marianne De Baere, Rudy Collier, Bram Van de Poel, Louis Saey, Philip Renders, Wim van Brussel, Frans en Paula De Weyer, Jan en Veerle Feys, Piet Moerenhout, Ljubo Georgiev, Rob Verdonck, Inge Van Helshoecht, Kris en Glen Van Heugten

De interviews in dit jaarboek verschenen eerder in *De Morgen, De Standaard, VPRO-Gids, sQueeze, Stripelmagazine, Guido Magazine, Metro, Het Belang van Limburg/Gazet van Antwerpen* en *Stripschrift*. De interviews rond Jeroen Steehouwer, *Zone 5300* en *Gr'nn* werden speciaal voor dit jaarboek geschreven

De recensies in dit jaarboek verschenen eerder in *De Morgen, De Tijd, Het Belang van Limburg/Gazet van Antwerpen, Guido Magazine, NRC Handelsblad, Stripschrift, Zozolala, De Stripspeciaalzaak, Stripelmagazine* en *8Weekly*.

De StripPersPrijs is een initiatief van Geert De Weyer en Sherpa

Stripjaar 2007 © Stichting Sherpa
Artikelen en interviews © Geert De Weyer
Artikelen, interviews, reportages, recensies en illustraties © de betreffende uitgevers en auteurs

ISBN: 978-90-75504-90-3

Druk: Grafisch Produktiebedrijf Gorter, Steenwijk

Verspreiding: Strips in Voorraad, Amsterdam (info@stripsinvoorraad.nl)
Pinceel Stripverspreiding, Leuven (info@pinceel.be)

Niets uit deze uitgave mag zonder schriftelijke toestemming van de auteursrechthebbende(n) op welke wijze dan ook verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden.

www.sherpa.nu

Inleiding

Tetten. We hebben er dit jaar vier op de cover gezet. Twee blauwe en twee lichtroze. Eén paar getekend door elk van de twee coverartiesten. We mogen dat woord overigens zeggen, tetten. Sinds jaar en dag heeft de Vlaamse cartoonist Jeroom een eigenste absurde 'superheld': Tettenman, dus u begrijpt dat wij stripminnende Vlamingen met dat woord vertrouwd zijn geraakt en, desgewenst, te pas en te onpas zullen gebruiken omdat het zo lekker bekt, tetten. Maar goed, dat geheel terzijde.

Sjef van Oekel is terug. En hoe?! Hij verkoopt zijn flauwekul dit keer op de cover van dit eigenste jaarboek. Zijn geestelijke vader, Theo van den Boogaard, leek wel verdwenen uit de stripwereld, maar laat nu even opnieuw van zich horen. Sterker: Theo werkt, als het hem uitkomt, verder aan Witje, een figuurtje van vroeger dat vooral bekend is bij de ouwe getrouwe stripfans. Zij siert, naast vriend Sjef, de cover. De lichtroze tetten zijn de hare, maar ook dat geheel terzijde.

Na de samenwerking tussen Hanco Kolk en Conz, en later Jan Bosschaert en Floor de Goede, is de derde Vlaams/Nederlandse jaarboekcover waarbij een oude rot samenwerkt met een jong blad, een feit. Nu ja, jong. Kim Duchateau is 39, maar in vergelijking met de stokoude Theo, is ie jong. Nu ja, stokoud?! Theo is 59. Pardon.

Toen we het idee hadden deze twee auteurs te vragen voor de cover, werd snel duidelijk dat Kim weliswaar Theo kende, maar Theo Kim niet. Of toch, ergens in Theo's achterhoofd doemde een beeld op van een Vlaamse cartoonist die publiceerde in *NRC Handelsblad*. Kim bleek een fan van Theo, dus dat zat snor. En toen ik bij Theo op visite kwam naar aanleiding van de nakende cover, lagen Kims albums snel op tafel en zag ook Theo Kim zitten als co-coverartiest. Ontzettend veel dank aan beiden voor hun werk en vooral de tijd die in zo'n samenwerking kruipt.

GEERT DE WEYER, GEPORTRETTEERD DOOR KIM

In dit jaarboek vindt u, naast bijdragen over ondergescheten kiekens (Paul Geerts), vermeende nazi-prinsen (Erik Varekamp), vunzige lieveheersbeestjes (Gotlib), oude rukkers (Peter van Straaten), artistieke terroristen (Enki Bilal), sprekende doodskoppen (Comès) en onzichtbare, epilepsie veroorzakende slangen (David B.), ook de derde StripPersPrijs. Het is ieder jaar weer knokken om alle nominaties binnen te krijgen, maar er doen steeds meer Nederlandse en Vlaamse critici aan mee. Achttien, dit keer. En hoewel je een duidelijk verschil kunt bespeuren tussen het stemmingsgedrag van de Nederlanders en dat van de Vlamingen, ben ik opnieuw erg blij dat twee verschillende landen hieraan meewerken. Niemand is gediend van grenzen, lijkt me. Even zag het er naar uit dat David B. de prijs zou krijgen in de categorie literair/alternatief. Lange tijd hield hij een voorsprong op de uiteindelijke winnaar, Manu Larcenet (*De dagelijkse worsteling*), maar enkele van de laatste critici gooiden roet in het eten door vooral Larcenet erg hoge scores te geven. Maar het zij Larcenet, van wie we vorig jaar een interview plaatsten in het jaarboek, gegund. Hij mag zijn prijs, bestaande uit een door Al Severin getekende zeefdruk op doek, binnenkort verwachten.

Het afgelopen stripjaar was er eentje waarin ik in eerste instantie wat minder rond strips zou gaan schrijven. Het curatorschap en de programmering van Strip Turnhout mondde begin 2006 uit in een koude douche, en dus moest ik snel een manier vinden om bij te warmen. Minder over strips schrijven klonk aanlokkelijk, maar bleek al snel naïef. Het begon nochtans goed, ik ging duidelijk meer niet-stripgerelateerde dingen doen. Mocht de dalai lama interviewen, trok naar Montreal voor de paardenshow Cavalia, ontmoette de acteurs van *Lost*, ging opnieuw het reisjournalistje uithangen enzomeer. Allemaal graag gedaan, totdat de stripmicrobe weer volop overheerste. Slecht nieuws voor de criticasters: ik vrees dat het nooit meer over gaat.

Mensen en macht, het blijft me verbazen. Maar nogmaals, de machtsspelletjes die zich de jongste jaren voordoen in de stripwereld tonen – hoe verwerpelijk ook – aan dat de strip als medium steeds interessanter wordt voor een steeds grotere groep mensen, ook bij hen die op eerste zicht niets met strips te maken hebben. Ik heb het in Strip Turnhout zelf mogen meemaken. Toen het subsidiegeld toestroomde, de politiek zag dat de editie 2005 meer volk en media-aandacht op de been had gebracht als ooit tevoren en het interessanter werd postjes te bekleden en uit te delen, zag je plots de liefde voor de strip plaatsmaken voor wild opportunisme. Het zijn niet bepaald mensen die uitblinken in stripkennis die er nu de plak zwaaien, al blijf ik achter een festival als dat van Turnhout staan en zullen er uiteraard ook mensen aan meewerken die het goed voorhebben. En Stripgids is alvast geen onaardig blad geworden, dus laten we afwachten.

Ook de Vlaamse media nemen het stripgenre steeds vaker op, en dat is alleen maar goed. Stripauteurs als Ilah en Conz zag je het voorbije jaar steeds meer op televisie, en ook de kruisbestuiving die het voorbije halve decennium voelbaar was tussen verschillende cultuurvormen als film, muziek, theater, games of opera, neemt steeds vaker het stripmedium in zijn rangen op. Ook in de nieuwsuitzendingen overal ter wereld domineerde de berichtgeving over de Negende Kunst. Helaas, want plots werden enkele onschuldige, zelfs flauwe cartoons over de profeet Mohammed, munitie voor fundamentalisten en zelfs gematigde moslims. Te belachelijk voor woorden, in feite, want er waren in het verleden al eerder cartoons en tekeningen rond vriend Mohammed afgedrukt. Maar de gevolgen in de stomverbaasde wereld waren niet te overzien. Bedreigingen, intimidaties, verontschuldigingen, lynchpartijen, ontslagen van niet eens progressieve hoofdredacteurs in het Midden-Oosten die hadden gewaagd het op te nemen voor vrije meningsuiting.

De wereld op zijn kop, of, in mijn ogen althans, hoe de wereld opnieuw asap op zoek ging naar nog meer vijanden om de eigen agressie op uit te leven. Midden in die drukte kwamen Gregorius Nekschot en uitgeverij Xtra hun ding doen. De Nederlandse anonieme auteur gaf aan geen racist te zijn, maar zei zich enkel een thema toegeëigend te hebben dat anderen lieten links liggen. Tja. Maar niet enkel hij verwijst in dit jaarboek direct of indirect naar de cartoonrellen. In Antwerpen verscheen *Over naar Jou*, een project waarin theater, strip en muziek een stevig triootje bezigden en dat in feite een reactie was op de algehele desinteresse van de mensen op de politiek. De Brusselse auteur Bernar(d) Hislaire deed hetzelfde met *De hemel boven Brussel*, waarin een gereïncarneerd joods holocaustslachtoffer een engel wordt en Ono/Lennon-gewijs in een Hilton-hotel de liefde bedrijft met een moslima met een zelfmoordbom rond haar middel. No war, klinkt het, niet eens zo subtiel. Hislaire vroeg zich bij de presentatie van het boek in Brussel af of hij hier geen problemen mee zou krijgen. Zo diep verankerd zitten de cartoonrellen in het hoofd van stripauteurs en cartoonisten.

Voor mij persoonlijk had de stripwereld ook zijn hoogtes en laagtes, zijn grappen en grollen, zijn teleurstellingen en verbazingen. We hebben in dit boek een pagina besteed aan *Strips in Stereo*, wat ik het beste en meest verrassende stripinitiatief van 2006 vond. Ik was een van de gelukkigen die zich in de Amsterdamse Paradiso mocht verbazen over zoveel creativiteit en originaliteit. Met Kim en Ilah heb ik meteen zelf de schouders gezet onder een Vlaamse editie, maar we zullen zien wat dat wordt, want er kwamen, ondanks onze stille bekendmaking en het reeds contacteren van muzikanten en tekenaars, meteen kapers op de kust. Een goede tweede plaats van beste stripinitiatief was de Franquin-expo in Brussel. Ik zag ze eerder al in Parijs, en ook daar gingen mijn oogjes open. De massa mensen die ook hiernaartoe trok, verraadt dat de stripliefhebbersgroep geen kleine groep is. Hulde aan beide initiatieven, dus.

Lachen was het dan weer met de commerciële waspoederstrips. De reactie van de waspoederstriptekenaars op die terminologie, die enkele jaren geleden in een *De Morgen*-column tot leven kwam en daarna een eigen leven leidde, blijft me verbazen. Niet alleen vinden ze het een denigrerende term, die tekenende copywriters, velen onder hen vinden zichzelf ook geweldige tekenaars. Als tegenreactie kwamen ze zelf af met een nieuw terminologie voor hun bedenkelijke strips: mediastrips. Lachen! Misschien niet om te lachen is de snel-

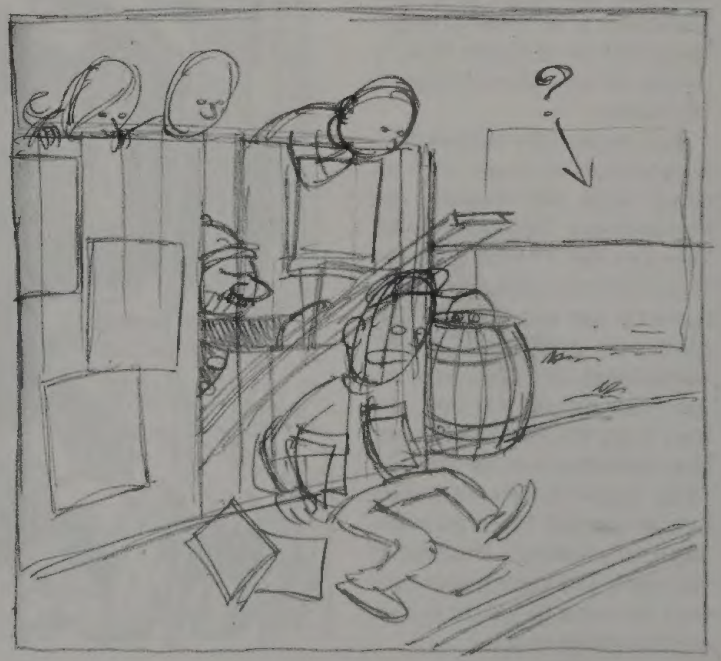

heid waarmee het genre door andere uitgevers werd opgepikt. En niet alleen bij ons. De *Kim Clijsters*-strip verdween al na twee delen, maar zie, in Wallonië heeft men nu een eigen waspoeder-tennis-strip van Justine Henin gemaakt. Geen BV-srip, maar een WC-strip, schreef iemand op een forum. Wallone Connu. En terwijl u dit leest schetst iemand de platen in van een aankomende Tom Boonen-strip. Zucht en oeioeioei.

Toch nog even mensen bedanken. Dank aan David Steenhuyse, een enthousiaste mens die, naast hoofdredacteurtje spelen van de Vlaamse Stripspeciaalzaak.be, ook een significante bijdrage heeft geleverd aan dit jaarboek. Vorig jaar boog hij zich over de Actualiteiten- en In Memoriam-rubriek, dit jaar offerde hij daarnaast ook nog eens zijn vrije tijd op voor het vormgeven van dit boek, samen met Peter Kuipers. Zo geraken zij nooit aan een lief natuurlijk (of tetten), maar dat geheel terzijde. Nog zo'n enthousiaste en drukke mens – maar gelukkig getrouwd voordat hij zijn neus helemaal in de stripscène stak – is Mat Schifferstein, samen met Peter de verantwoordelijke uitgever van dit boek. Zij verdienen met zo'n jaarboek geen fluit, moeten voor de StripPersPrijs zelfs in eigen zak graaien, daarenboven hengelen naar subsidies en zij zien zich elk jaar overwegingen maken of zij dit boek wel of niet moeten uitgeven. Enthousiasme en liefde voor het vak, dat drijft hen. Zotte uitgevers, dus. Hulde. Hulde eveneens aan alle journalisten en recensenten die voor dit boek hun interviews of recensies kosteloos wilden afstaan. Zonder al die mensen: geen jaarboek. Jammer dat we opnieuw geen kleureneditie van het jaarboek konden maken, het was weer een overgangseditie. Maar goed, het boek is er tenminste gekomen. Laten we volgend jaar voor een kleureneditie gaan. Een mens moet en mag hopen, nietwaar?

Veel leesplezier.

Geert De Weyer,
(strip)journalist
Antwerpen, mei 2007

DRIE STADIA IN ONTWERP EN UITWERKING VAN DE VOORPLAAT

Inhoud

Inleiding . . . 3

Actualiteit

Jaaroverzicht 2006 . . . 8
Zone 5300 . . . 10
Gregorius Nekschot . . . 12
Steven Dupré . . . 14
Marc Verhaegen vs. Studio Vandersteen . . . 17
SFeerie en Joyhouse . . . 19
René Windig . . . 20
Verfilmde strips . . . 22
Jeff Broeckx . . . 24
Jeroom . . . 27
Cosey . . . 29
Gr'nn . . . 30
Over naar jou . . . 33
Strips in Stereo . . . 34

Interviews

Bernar Yslaire: "Yoko Ono en John Lennon achterna" . . . 36
David B.: "Ik zal dit nooit meer kunnen loslaten" . . . 38
Régis Loisel & Jean-Louis Tripp: "Soms voel ik me een illusionist" . . . 43
Enki Bilal: "De aanslag op de Twin Towers was dé ultieme kunsthappening" . . . 46
Didier Comès: "Ik ben een zoekende mens" . . . 51
Ilah: "Datgene waar ik bang van ben, dat wil ik doen" . . . 55
Art Spiegelman: "In de VS moet ik er telkens bij vertellen dat het om een grapje gaat" . . . 62
Peter van Straaten: "Vrouwen vrijen sneller uit berekening" . . . 66
Merho "Er zitten veel ergernissen in deze reeks" . . . 72
Dick Matena: "In de stripwereld heb je alleen maar gezeik!" . . . 74
Emmanuel Lepage: "Ooit moet je een beslissing nemen, ook al is de situatie niet zwartwit" . . . 77
Erik Varekamp & Mick Peet "Gelukkig gaan er steeds meer archieven open" . . . 82
Marcel Gotlib: "Vroeger was men progressiever" . . . 84

Reportages

Paul Geerts "Als adrenaline een smaak heeft, dan heb ik die geproefd" . . . 88
156 stripauteurs over Franquin. Een bloemlezing . . . 82

StripPersPrijs – De beste strips van 2005

Jaarprijs van de Vlaamse en Nederlandse stripcritici . . . 98

'Jong' talent

Luc De Maeyer: "Ik bewonder de strips van Michel Vaillant om de gezichtsuitdrukkingen" . . . 114
Simon Spruyt: "Nog geen zin om me vast te pinnen op een stijl" . . . 116
Roger Meert: "Ik hou van geflipte hoofdpersonages" . . . 118
Olivier Schrauwen: "Mijn ventje is een mormeltje" . . . 120
Jeroen Steehouwer: "Joachim vertegenwoordigt mijn lieve kant" . . . 122

In Memoriam

Jamic, Hartog van Banda, Kiko, Mau, Toth, Tacconi, Roba, Spillane, Roque, Bakker, Sterne, Dulieu, Nodell, Barbera . . . 126

Actualiteit

De stripgebeurtenissen van 2006

Jaaroverzicht

samengesteld door David Steenhuyse

m.m.v. Geert De Weyer, Jan Bex, Hans Bisschops, Herbert De Paepe en Jelle Henneman

JANUARI

2006 start vreemd voor Nederlandstalige kopers van de albums van Dupuis, Dargaud en Lombard. Balloon Books laat enkele in het Frans verschenen albums links liggen. *Les tribulations du Choucas* (de vernieuwde *De kraai*) van Lax wordt niet vertaald, evenals het nieuwe *Seuls* van Bruno Gazzotti en Fabien Vehlmann. *Alleen* (*Seuls*) verschijnt pas in februari 2007 in vertaling. *IAN, Kabbale, Mayam* en *Eastern* zijn bij Dargaud in vertaling stopgezet terwijl *Black op 2, Karaat 4 en Kenya 4* pas veel later verschijnen. Bij Lombard wordt *Vlad 7* uitgesteld en blijft *Rock Mastard 2* van Boucq onvertaald. Het begin van de grote verschillen tussen Franse en Nederlandstalige releases betekent een overgangsjaar voor Balloon Books.

Bries zet het jaar in met het eerste deel van zes te verschijnen Engelstalige comicdeeltjes van *Meccano 4: Container*. Elk deeltje wordt afgesloten met enkele extraatjes van Hanco Kolk. Ze vormen de voorbode voor de in september 2007 te verschijnen integrale en ingekleurde editie, getiteld *De ruwe gids*.

Het Nieuwsblad organiseert in de eerste week van het jaar een poll om te weten te komen wat de Belg (of tenminste de deelnemende Vlaamse *Nieuwsblad*-lezers) als hét nationale icoon aanzien. De puntzak frieten valt als winnaar uit de bus. Het fictieve personage Kuifje strandt op de negende plaats.

Na de muziekindustrie, de luchtvaart en de colabusiness wil Richard Branson van Virgin nu ook de strip- en (teken)filmwereld veroveren. In samenwerking met Gotham Entertainment, Deepak Chopra en filmmaker Shekhar Kapur houdt Branson Virgin Comics boven het doopvont. Tezelfdertijd ziet Virgin Animation het levenslicht. Gotham Entertainment is de belangrijkste comic-uitgever in Zuid-Azië en licentiehouder van Marvel in India. Het krijgt de toestemming om een eigen Indische *Spider-Man*-variant uit te brengen. De hoofdzetel van Virgin Comics opent Branson in New York met de Indische lezer als voornaamste publiek. Om te mikken op een internationaler publiek trekt Branson de Chinese regisseur John Woo (*Face/off, Broken arrow, Mission impossible 2*) aan die voor Virgin Comics een comic zal schrijven. De (teken)filmpoot wordt geopend in Bangalore, India.

Half januari maakt Lombard officieel wat al een tijd wordt vermoed: Yves Sente — tevens uitgeefdirecteur van Lombard — neemt als scenarist de reeks *Thorgal* over van Jean Van Hamme. In november 2006 verschijnt nog deel 29: *Het offer*, dat het laatste album is van Van Hamme. In de herfst van 2007 verwachten we deel 30 met een grotere hoofdrol voor zoon Jolan. Sente en Grzegorz Rosinski werkten eerder al samen aan het tweeluik *De wraak van graaf Skarbek*, uitgegeven door Dargaud.

Bij Lombard verschijnt *De Smurfen 25: Smurfensalade*, tot nader order het laatste album in het Nederlands. De erfgenamen van Peyo verklaren zich in 2007 niet tevreden over het beleid van de uitgeverij om de serie te promoten in het Nederlands. De verkoop kan volgens hen duidelijk beter. Gesprekken zijn aan de gang met een nieuwe uitgeverij voor de vertaling van deel 26 en voortzetting van de reeks.

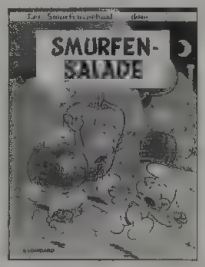

Op woensdag 18 januari kun je voor een euro extra een Biebel-album krijgen bij de krant *Gazet van Antwerpen* of *Het Belang van Limburg*. Daarmee zit de verzame collectie al aan nummer 96. Maar het bijzondere is dat het *Biebel*-album *Plantenbakken* hiermee voor het eerst verschijnt. *Plantenbakken* verzamelt wat restantjes (gags en kerst-, paas- en vakantieverhaaltjes) uit het opgeheven *Suske & Wiske weekblad*. De absurde gagreeks *Biebel* werd eerder in 2002 stopgezet.

Dupuis herlanceert *Spirou* onder de titel *Spirou HeBDo* met de bedoeling opnieuw de Franse kiosken te veroveren en een verkoop te halen van 300.000 exemplaren per week. Voor Dupuis weegt de verkoop van de oldies nog steeds het zwaarst door, maar het is net die stock dat in een dalletje zit. Een dalletje van zo'n anderhalf miljoen verkochte exemplaren minder: van 5 tot 3,5 miljoen. Het blad telt nu 68 pagina's. Acht van de twintig extra pagina's worden nu en in de toekomst gevuld met oude strips uit het Dupuis-fonds zoals *De Smurfen, Guust Flater, Lucky Luke* en *Baard en Kale*. In 2007 wordt door nieuwe cijfers duidelijk dat de oplage van het blad is teruggeschroefd tot 100.000 exemplaren.

De Nederlandse cartoonist Peter van Straaten wint als vierde laureaat in even zoveel jaar de Gouden Ganzeveer, een culturele prijs die toegekend wordt aan een persoon of instituut vanwege zijn of haar grote betekenis voor het geschreven en gedrukte woord in Nederland. Eerdere laureaten waren Maria Goos, Kees van Kooten en Jan Blokker.

De dagelijkse weblog over strips van de Stripeljee, een Vlaams dagcentrum voor fysisch volwassen gehandicapten die een stripbibliotheek runnen in het Vlaams-Brabantse Rotselaar, verandert van formule. Voortaan presenteert het elke woensdag een online-stripmagazine met zelf afgelegde interviews van auteurs uit vooral Vlaanderen en Nederland. In het eerste nummer komt de inmiddels zestigjarige Nederlandse scenariste Patty Klein aan het woord, Gerd De Ley (een ex-verloofde van Fanny Kiekeboe) en de frontman van dierenrechtenorganisatie Gaia, Michel Vandenbosch. Het te onthouden websiteadres is www.stripelmagazine.be.

Op het stripfestival van Angoulême kent de jury van auteurs en stripkenners de grote prijs en de jaarlijkse presidentstitel toe aan Lewis Trondheim (echte naam Laurent Chabosy). Hij won in 2004 al de VPRO Grand Prix voor de Nederlandse Stripdagen. Voor de editie van 2007 mag hij mee het programma verzorgen. In de maanden hierna wordt er met Jan en alleman geruzied. Vooral hoofdsponsor Michel-Edouard Leclerc (van de supermarktketen Leclerc) moet het ontgelden. Ook een journalist van *Le Monde*, die de identiteit van de tekenaar achter de internetstrip *Frantico* onthult, is kop van jut. Trondheim blijkt namelijk achter de opmerkelijke webstrip te zitten. De belangrijkste albumprijzen voor het jaar 2005 gaan naar Gipi's *Aantekeningen voor een oorlogsverhaal* als beste album met daarbovenop de Prix Goscinny als bekroning voor het scenario. *Les Mauvaises Gens* van Étienne Davodeau ziet zich bekroond als beste scenario. De jury vindt dat *Elke raaf pikt* van Gibrat de beste tekeningen heeft.

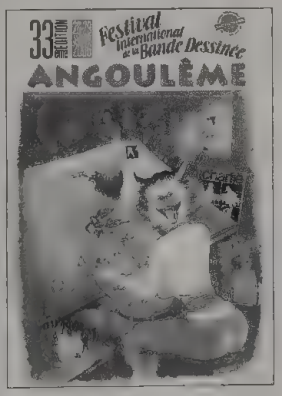

FEBRUARI

Een bom barst in de moslimwereld na de publicatie van een Deense cartoon waarin een bom verscholen is in de tulband van de profeet Mohammed. De start van maandenlang aanhoudende, internationale cartoonrellen.

De *Petit Larousse Illustré* is sinds jaar en dag een toonaangevende, geïllustreerde Franse encyclopedie. Voor de editie van 2005 vonden de samenstellers het wel geinig om bepaalde dialectwoorden uit Franstalige of Frans sprekende gebieden te laten illustreren door striptekenaars. Giraud bijvoorbeeld pikt in op woorden uit Louisiana, Zep behandelt Zwitserse woorden en François Schuiten tekent voor Belgische verrijkingen van de Franse taal.

Dupuis bundelt de allerlaatste nummers van *Robbedoes* voor *Robbedoes Verzamelalbum 262*. In januari 2006 verschijnt nummer 261. Het stripweekblad werd in 2005 stopgezet.

Dat Kuifje nu ook in het Hindi is vertaald, is een nieuwe kroon op het werk van Hergé en diens erfgenamen. Maar aan een Engelse vertaling van *Kuifje in Afrika* neemt de Indische poot van de internationale dierenrechtenorganisatie PETA aanstoot, deelt de Indische krant *DNA Mumbai* mee. Vooral het doden en mishandelen van en jagen op wild lijkt de organisatie geen voorbeeld voor de striplezende jeugd. Met hun grieven komen ze laat want de complete oplage is er inmiddels uitverkocht.

In een interview voor *ActuaBD* zegt Yann dat Berthet weigert om nog verder te werken aan de serie *Yoni*. Yann gaat overstag en doekt de serie op na slechts één tweeluik in de collectie Impressie(s).

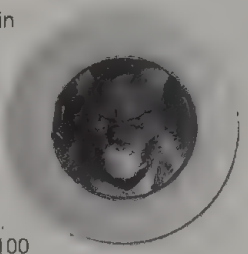

Op een veiling in Angoulême haalt een beschilderd bord van *Blacksad*-tekenaar Juanjo Guarnido de hoogste prijs om wat centjes te vergaren voor de organisatie Action Contre la Faim. Een bieder heeft er 1.100 euro voor over. Een resem andere tekenaars beschilderden elk een bord. De totale opbrengst bedraagt 5.500 euro.

Na een bericht over strips van Yslaire die moeten verschijnen in 2006 mailt een verantwoordelijke voor de rechten en licenties van het Franse Les Humanoïdes Associés naar *De Stripspeciaal-Zaak*. Zij vertelt dat Talent *niet* de rechten heeft gekocht van het dubbele einde in twee albums van *XXste Hemel*. Oog&Blik pikt er in maart op in door toe te geven dat zij de rechten voor de vertaling hebben. De albums verschijnen onder de titel *Herinneringen* in 2007.

Op het 45ste Internationaal cartoonfestival van Knokke-Heist is een cartoon met een geeuwend Christusbeeldje boven het bed van een echtpaar dat afzonderlijk een boek leest met de Gouden Hoed bekroond. Tekenaar Yuri Ochakovsky is een Israëlische Rus die in 2004 al eens de Gouden Hoed won. Zijn cartoon werd verkozen uit 3.015 inzendingen van 885 cartoonisten uit 59 landen.

De Franse vertaling van *Rampokan 2* van Peter van Dongen ontlokt positieve commentaren bij Franse recensenten. Een Franse site noemt het eerste deel, dat in 2003 op de Franse markt verscheen, in een bespreking nog een van de verrassingen van datzelfde jaar. Deel 2 ontvangt een resem meer complimenten. Van Dongen wordt in een Franstalig interview voorgesteld als "een van de beste stripmakers van zijn generatie".

Er worden aanstalten gemaakt om te onderzoeken of Willy Vandersteen tijdens de Tweede Wereldoorlog wel of niet onder het pseudoniem Kaproen een reeks antisemitische spotprenten heeft gemaakt voor *De Nationale Socialist* (een weekblad dat collaboreerde met de Duitsers). De website van Studio Vandersteen publiceerde eerder al, los van het nieuws over het onderzoek, een gedetailleerde inzage in het oorlogsdagboek van Willy Vandersteen. Het gaat om een simpel verslag van wat er zoal in de persoonlijke kring gebeurt in de beginndagen van de Duitse inval in mei 1940. Mooie anekdotes over vriendschap en

De lange adem van Zone 5300:

"De helft van onze lezers zijn vrouwen"

2006 was het jaar van de wederopstanding voor *Zone 5300*. Met die optimistische woorden kondigde hoofdredacteur Marcel Ruijters aan dat het goed gaat met het blad. Na een tegenvallend jaar (2005) zag het er echter vooral slecht uit voor het blad, dat inmiddels aan zijn veertiende jaargang bezig is. Een unicum in de stripbladenwereld. Een gesprek.

Geschiedenis. In 1994 hielden *Sjors en Sjimmie*-tekenaar Robert van der Kroft en Toni'o van Vugt een nieuw blad boven het doopvont. Hoewel hij een eerder klassiek tekenaar leek, liet Van der Kroft daarmee vooral zijn interesse blijken voor de nieuwe stripgarde. Zijn oog viel toen op het humorfanzine *Barwoel*, dat Van Vugt met enkele vrienden uit de grond had gestampt. Uit die groep sproot de kern van *Zone 5300* voort. Tekenaars als Wasco, Typex, Erik Kriek, Gerrie Hondius, Matthias Giesen, Maaike Hartjes, Erik Wielaert, Milan Hulsing, Michiel de Jong, Luuk Bode, Mark Hendriks en Marcel Ruijters zijn van de generatie die toen via *Zone 5300* opkwam en zijn weg vond naar een groter publiek. Later vonden ook gerenommeerde auteurs als Lian Ong, Dick Matena, Peter Pontiac en Marnix Rueb hun weg naar het blad met talrijke bijdragen.

Maar een blad dat zich richt op strips, cultuur en curiosa, gericht is op een warrig doelpubliek waar menig uitgever zijn handen vanaf zou houden, was zondermeer een gok. De eerste vijf jaar werd het blad door Van der Kroft alleen gefinancierd, nadien werd een stichting in het leven geroepen, Stichting Zone 5300. In latere instantie werden ook boeken van *Zone*-*auteurs* uitgegeven (in samenwerking met derden als onder meer Stichting Zet.el) zoals: *Eefje Wentelteefje* van Jeroen de Leijer, *Kustbewoners* van Benno Vranken en *Wat Fred niet wist* van Milan Hulsing.

Aan de oorspronkelijke opzet van het blad is nooit geraakt, zegt huidig hoofdredacteur Marcel Ruijters, die er een bewogen jaar heeft opzitten. "*Zone 5300* had één duidelijke opzet; een podium bieden aan jonge tekenaars die verder niet (of te weinig) aan de bak kwamen met hun vrije stripwerk. Dat is onveranderd gebleven. We blijven actief op zoek naar dat jonge talent, en zijn komen ook onze kant op. Al zijn er nu veel meer mogelijkheden om te publiceren, zoals *Myx*, enkele Vlaamse bladen en het internet. Toch blijft het voor veel tekenaars een streven om in *Zone 5300* te komen. Die hoge status van *Zone 5300* levert voor sommige tekenaars ook wel eens een drempel op. Maar wij zeggen: niet bevreesd zijn, stuur je werk op! Daarnaast hebben ook veel onbekende internationale auteurs in *Zone 5300* gestaan als Julie Doucet, Jim Woodring, Calle Claus, Guillaume Bouzard, Ole Comoll, Olle Berg, Jason, Wittek, Matti Hagelberg of Matthias Lenmann. Verder willen wij aandacht besteden aan (sub)culturele nieuwsfeiten: op gebied van film, muziek, kunst en literatuur. De laatste jaren proberen we regelmatig strips met een journalistieke inslag, zoals die van Aleksandar Zograf (interview met Will Eisner) of een reisverhaal zoals Maaike Hartjes' Korea en Japan) te plaatsen."

Maar jullie hebben wel enkele kritieke jaren achter de rug?

"2005 was moeilijk vanwege opgelopen schulden uit de periode daarvoor en het misiopen van een substantiële subsidie, meer bepaald een halve ton per jaar voor een periode van vier jaar. Er was een positief oordeel geveld over die subsidie, maar die werd door de toenmalige Rotterdamse wethouder van cultuur eigenhandig getorpedeerd."

Wie vormt eigenlijk het doelpubliek van Zone 5300?

"Wij wilden een blad maken dat ons interessant leek; iets dat nog niet op de markt bestond. Ons lezerspubliek bestaat, zo blijkt, over het algemeen uit hoogopgeleide mensen van twintigers en dertigers met een brede belangstelling op het gebied van beeldcultuur. En, opvallend: de helft van onze lezers zijn vrouwen."

Een blad staat of valt met een goede zichtbaarheid. Waarom kom je Zone 5300 zo weinig tegen in de winkels?

"Net als vee kleine tijdschriften worden wij door het 'duopolie' van AldiPress en BetaPress, de grootste twee verspreiders in Nederland, buiten de kiosken gehouden. Aanvankelijk werd *Zone 5300* nog wel zo verspreid, maar sinds het failliet van Het Raadsel en problemen met de andere overgebleven verspreider, ADN, doen wij het nu noodgedwongen zelf. Er is echter overleg gaande met andere kleine tijdschriftenuitgevers via Bladwijzer om een alternatieve verspreiding van de grond te krijgen. Overigens zijn de grote winkelketens in Nederland ook lang niet zo stripvriendelijk als de Belgische."

De klassieke bladen zijn verdwenen en onder de alternatieven zijn we internationaal inmiddels een overlever, liet je weten. Omschrijf overlever eens? Of beter: leeft Zone 5300 of overleeft Zone 5300?

"*Zone 5300* leeft dankzij de inzet van enthousiaste schrijvers, tekenaars, fotografen, kunstenaars en vormgevers uit diverse geledingen. Ze werken er allemaal kosteloos aan mee. Rijk worden wij er niet van, maar de feedback is ronduit hartverwarmend."

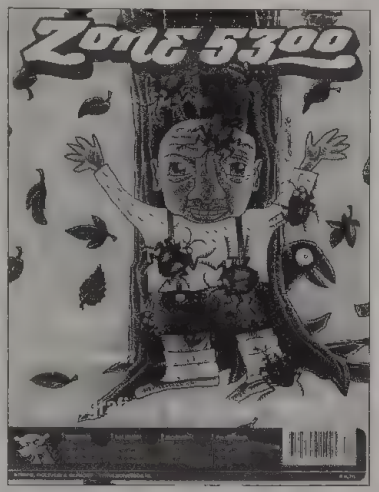

Julie gaan er prat op veel debutanten een kans te geven. Hoe kijk je op de voorbije — pakweg — twee jaar terug op debuterende auteurs? Volgens mij hinkt Nederland achterop wat betreft debutanten. Hoe komt dat?

"Toen *Zone 5300* begon, midden jaren negentig, was het juist in Vlaanderen heel stil. Door de St.-Lukasopleidingen en subsidies van het Vlaams Fonds der Letteren is het talent in Vlaanderen enorm gestimuleerd. Daarentegen zijn er in Nederland de laatste twee, drie jaar zeker veel talentvolle tekenaars opgekomen: — een Alice Kok, een Robert van Raffe, CKoe *(beiden zijn ook redactielid, GDW)*, Darrin Umboh, Joshua Peeters, Merel Barends, Dio van der Veen, Nozzman en dan vergeet ik er nog een hoop. Maar het moet gezegd worden dat het vooral tekenaars op de korte baan zijn, terwijl er in Vlaanderen de laatste tijd meer debuutalbums uit zijn gekomen — al vinden wij landsgrenzen niet zo interessant. Vlamingen als Kim Duchateau, Bart Schoofs, Simon Spruyt, Stijn Gisquière, Jan de Witte en Judith Vanistendael stonden allemaal in *Zone 5300* of staan er nog steeds in."

Wie kon jouw persoonlijke goedkeuring wegdragen van de debutanten?

"Ik spreek nu even namens de redactie van *Zone 5300*, dus: ze zijn allemaal goed. Maar ik denk dat we op het gebied van albums het eerst iets van Alice en Robert kunnen verwachten. Daar verwacht ik persoonlijk ook erg veel van."

2006 noemde je "het jaar van de wederopstanding". Wat bedoel je daar precies mee?

"In januari 2006 hebben we na een faillissement — vanwege de grote druk van een ongedurdige schuldeiser — een doorstart kunnen maken doordat Rotown Magic, een Rotterdamse culturele stichting, ons in zijn fonds heeft opgenomen. Het fijne was dat we daarbij geen inhoudelijke concessies hoefden doen. Lezers zullen er in ieder geval aan het blad zelf niets gemerkt hebben. We hebben er op bestuurlijk gebied een hoop van bijgeleerd en inmiddels is de financiële situatie dusdanig dat we de frequentie van vier nummers, met mogelijk later zes nummers per jaar, plus nevenprojecten als albumpublicaties, kunnen blijven waarmaken. Bovendien hebben we daardoor de mogelijkheid ons verder te professionaliseren. Onder andere houdt dit in dat we een tekenaarsvertegenwoordiging gaan oprichten."

Jade en Feraille zijn inmiddels over kop. Zijn dat de bladen waaraan je Zone 5300 weerspiegelde?

"Nee, maar zij bleken toevalligerwijs dezelfde attitude te hebben. Ze zijn wars van de platte markt en zijn net zoals wij steeds op zoek naar nieuw talent of de subculturele fenomenen die nog niet zo erg bekend zijn. Jade besteedde ook veel aandacht aan — ik zeg maar wat — avantgarde componisten. Dat soort zaken proberen wij ook wel in de gaten te houden. We willen er vroeg bij zijn, weet je. Op internet zijn we de laatste jaren plots ook veel actiever geworden. Soms houden we een weblog van een filmfestival bij, zoals bijvoorbeeld dat van Rotterdam, maar er staan ook veel recensies en nieuws op die door deadline soms overboord vallen. Maar de website leidt inmiddels ook alweer een paar jaar een eigen leven, hoor. Het is zeker geen ingekorte versie ven het blad; Het staat naast elkaar. Internet wordt natuurlijk ook steeds belangrijker." (GDW)

Website: www.zone5300.nl

een relaas over angst, zorgen en al wat er toen leefde. Het dagboek duurt tot 16 augustus 1940 en telt 78 onlinepagina's. Het onderzoek wordt kort daarop afgerond met de conclusie dat Vandersteen niet Kaproen is.

De nieuwsblog van www.dirkstallaert.be publiceert het bericht dat Dirk Stallaert een *ClassiX*-album zal tekenen voor Standaard Uitgeverij. Het gaat om een verstripping van William Shakespeare's toneelstuk *Romeo and Juliet*. De scenarist is Tom Bouden. Nog geen week later trekt Stallaert zich terug omdat hij het te druk heeft met studiowerk en eigen projecten. Bouden zoekt een vervanger en vindt die in *De rode ridder*-tekenaar Claus D. Scholz.

Midden februari maakt Gerrit de Jager bekend dat hij met *De familie Doorzon* verhuist naar Standaard Uitgeverij. Hij maakt niet de overstap naar Uitgeverij L na het verscheiden van Uitgeverij M. *De familie Doorzon* verschijnt in 2006 25 jaar lang in voorpublicatie bij het Nederlandse tijdschrift *Nieuwe Revu*. Gerrit de Jager wil expliciet niet overstappen naar Uitgeverij L, samen met zijn aldaar publicerende collega's Hein de Kort, Martin Lodewijk en anderen omdat zijn strips het aantoonbaar meer moeten doen van supermarktkopers in plaats van stripspeciaalzaakbezoekers. Standaard Uitgeverij biedt tevens een betere verdeling.

In nummer 84 van het Franse stripmaandblad *Lanfeust Mag* staat het drie pagina's tellend fantasykortverhaal *Au nom d'Azane* van scenarist David Bonlau, een poulain van Lanfeust-scenarist Arleston. Het bijzondere eraan is dat Vlaming Steven Dhondt (oftewel Stedho, van *De zusjes Kriegel, Ooievarken, Blinker...*) er de tekenaar van is. Meteen is dit een eerste voorzichtige poging om in het buitenland te publiceren.

De eerste stadstekenaar ter wereld, Koen De Maesschalck, krijgt een opvolger. Conz is de naam en je kent 'm van *Toen ik nog baas van de wereld was* en *De tweede kus*. In plaats van cartoons opteert Conz ervoor om strippagina's te tekenen over en in de stad Turnhout. Hij krijgt daarvoor een vergoeding van 4.250 euro.

Gregorius Nekschot zoekt de controverse op:

"Ik tart graag de goede smaak"

Drie jaar geleden viel hij op met 'misselijke' cartoons die snel als extreem-rechts werden bestempeld, nu is zijn eerste boek verschenen. De uitgever verontschuldigt zich al meteen voor het niet publiceren van de beruchte Mohammed-cartoon. Nekschot zelf wil ondertussen tegen elke prijs anoniem blijven. 'Daardoor bescherm ik mezelf'.

Leeftijd noch naam wil hij zeggen. Vragen naar woonplaats of opleiding heeft ook geen zin. "Alle elementen die naar mijn identiteit kunnen leiden houd ik voorlopig voor mezelf," klinkt het. "Het is mijn enige bescherming."

In 2003, net begonnen met een eigen site, realiseerde de zich naar eigen zeggen aan Voltaire, Reynaert de vos, Jonathan Swift en *The Life of Brian* linkende cartoonist zich dat spotten met de islam een doodzonde was. "Anders dan nu, waren velen zich daar niet van bewust. Maar ik wist toen al dat het tekenen van de profeet een doodzonde was. Dat merkte ik ook toen Theo van Gogh me vroeg wekelijks een cartoon voor zijn site te maken. In tegenstelling tot Theo stond ik erop anoniem te zijn en blijven. De ontwikkelingen van de laatste maanden indachtig hebben me daarin gelijk gegeven. Kijk naar de politieke situatie in Nederland. Eerst was er de moord op Pim Fortuyn, daarna was Theo van Gogh aan de beurt. Dat moest een signaal zijn om te stoppen, maar ik weigerde me de mond te laten snoeren."

Hoe omschrijf je je eigen cartoons?

"Als politiek incorrect. Ik teken over alles wat je een ideologie zou kunnen noemen, zowel politiek als religieus. Actuele dingen, daar wil ik graag een ander, opstandiger licht over laten schijnen. Het kan bijvoorbeeld ook over ontwikkelingshulp gaan. Dat is iets waar je met respect naar moet kijken, maar dat zie ik niet zo. Het zijn dat soort heilige huisjes waar ik graag tegen stamp. Dat is noodzakelijk. In elke periode van de geschiedenis heb je heilige huisjes, waarvan men na jaren niet eens meer beseft dat het een heilig huisje was. Ik wil laten zien dat we moeten relativeren. Het zou beter zijn als we er met z'n allen eens om lachen.

Ook zo voor de multiculturele samenleving. Dat blijkt not done. In België, waar er toch een rijke cartoontraditie heerst, wordt dat onderwerp nauwelijks aangeraakt. Ik heb de indruk dat iedereen de multiculturele samenleving ziet als één groot feest waar iedereen elkaars broeder wordt. Dat is niet zo. Vooral politici als Marcel van Dam, die de multiculturele propaganda leiden, doen het voorkomen als een ideaalbeeld. Maar dat soort mensen woont op een enorm landgoed en komt zelden of nooit in aanraking met arme mensen en slechte buurten. Ik vind het dan oneerlijk om voor al die problemen te wijzen naar zij die protesteren én hen gelijk voor racist uit te schelden. Dat is te simpel. Dat doen ze bij jullie in Vlaanderen ook. Vlaams Belang-stemmers zijn dan meteen racisten."

Je kunt je wellicht voorstellen dat men je met jouw opmerkingen en cartoons ook in dat kamp zal onderbrengen. Ben jij extreem-rechts?

"Integendeel. Ik kan met de hand op het hart beweren dat ik geen enkele partijkaart bezit. Ik wil zelf denken en onafhankelijk observeren. Maar het klopt dat die beschuldiging vaak wordt opgehaald. Ik vind het makkelijk, want als je mijn werk als extreem-rechts kwalificeert, hoef je je niet druk meer te maken, want dan ben ik toch een fascist. Met zo'n etiket deug ik niet. Zaak gesloten. Dat overkomt me vaak. Maar tezelfdertijd gaat men niet in op de thema's die ik aanbreng: actuele onderwerpen die vaak een andere kant belichten. Nu, ik teken niet enkel over extreem rechts en hun militante karakter, ook extreem links en — ik zeg maar wat — milieubewegingen die eveneens een ideologie hebben en steeds meer aan belangenvermenging doen, haal ik aan."

Komkom, het vaak bij jou wel érg vaak over de moslimwereld.

"Misschien, maar de multiculturele gemeenschap is slechts één van de thema's. Ik teken over migratie, de opkomst van de islam, de armoede onder allochtonen én autochtonen en het milieu."

Je had het daarnet over het gevaar van ideologieën. Wat blijft er over als je alle ideologie uit het straatbeeld haalt?

"Ideologieën zijn per definitie gevaarlijk. We hebben bijvoorbeeld het communisme gehad dat leidde tot massamoord en concentratiekampen. Of neem de godsdiensten — gelijk welke — waar ook mensen voor uit de weg moesten worden geruimd. Kortom: het verbeteren van de wereld heeft nadelige kanten. Ik geloof wel sterk in democratie. Het lijkt me het enige systeem dat ons kan samenbrengen."

Ben je vooral bezorgd over radicale of gematigde moslims?

"Vooral voor de radicalen, maar ik vrees dat de integratie sowieso niet goed verloopt. Mij valt op dat het tempo waarin moslims zich hier aanpassen aan de westerse samenleving te traag is. De vrouwen en meisjes moeien zich niet echt, integreren zich van op een afstand. Ze mogen geen autorijles volgen want dat zitten ze met een man alleen in een wagen. Moslimmeisjes mogen niet trouwen met een autochtoon want maagden mogen niet samenzijn met ongelovigen, terwijl het dan weer minder erg is om als Marokkaan met een autochtoon meisje te trouwen. Dat is een soort van apartheid die blijft bestaan. De moslimgemeenschap zal te lang een aparte groep blijven."

Je uitgeverij heeft een Mohammed-cartoon van jouw hand niet durven publiceren. Vind je dat erg?

"Ik moet daar begrip voor hebben. Ze zijn de enige uitgeverij die het aandurfde mijn cartoons te publiceren. Dat heeft al problemen opgeleverd met hun drukker en verdeler. Ik vind het desondanks een moedige daad. Pas door de Deense cartoonrellen besloten we die prent te verwijderen en lezers naar het net te verwijzen. Waarover ze precies gaat? Op die cartoon zie je hoe Mohammed zijn vierde vrouw Aïcha, dan negen jaar, ontmaagdt. Dat is een feit, het staat zo in de Koran. De grap refereert naar de beslissing die jaren geleden werd genomen om een soort van kinderkoran te maken met tekeningen en aangepaste teksten. Een sympathiek plan, maar de radicale moslimgemeenschap schreeuwde moord en brand. Het probleem was dat de Koran heilig is, want het is het woord van God. Sleutel aan die teksten, en je begaat een misdrijf. Maar in feite was ook die grap nooit echt bedoeld om te beledigen. Het wilde gewoon dat stukje actualiteit anders belichten."

Hoewel je anoniem bent, ben je ondertussen al meermaals met de dood bedreigd, niet?

"Op Turkse en Marokkaanse internetfora al heel vaak, ja. Maar goed, dat is anoniem. Ik denk dat het vooral geschreeuw is. Misschien moet ik het wel als een compliment zien. Abdul Jabbar van der Ven is wat anders. Die tot de islam bekeerde imam is dezelfde als die Geert Wilders, die nu 24 op 24 bewaakt wordt, kanker toewenste, fatwa's uitsprak en zich niet langer wil associëren met de Hofstadgroep. Ik heb daar indertijd een cartoon over gemaakt, en wat bleek? *(grijnzend)* De imam had geen gevoel voor humor. Hij riep via het internet op een klacht neer te leggen wegens het zaaien van haat bij een internetmeldpunt. Hij zou me ook vervolgen, maar ik heb er niets van gehoord."

Ben je niet bang dat ze ooit achter je ware identiteit komen? Zo moeilijk is het niet meer om dat te achterhalen via je mailadres of mobieltje.

"Daar ben ik bang voor, ja. Maar ik kan niet meer doen dan voorzichtig blijven." (GDW)

***Nekschot* verscheen bij uitgeverij Xtra.**
Website: www.gregoriusnekschot.nl

Mijn oudste zoon is vanmiddag homo's en joden aan het terroriseren.
En de jongste is autoruiten aan het inslaan
Fijn dat je dat weet.
Ik heb echt geen idee wat die van mij uitspoken.
dirk
dirk
dirk
dirk
dirk
dirk

Een groep van zes Nederlandse moslimorganisaties en 67 particulieren dient bij het Openbaar Ministerie van Amsterdam een officiële aanklacht in tegen Peter de Wit en *de Volkskrant* wegens haatzaaierij en discriminatie tegen moslims. Een in hun ogen discriminerende grap van 19 januari 2006 uit de populaire krantenstrip Sigmund kon niet door de beugel. In de Actualiteitenrubriek van *Stripschrift* staat een argument te lezen van advocaat Nico Steijnen, die als woordvoerder fungeert: "De grap is beledigend voor een categorie mensen en zet aan tot discriminatie. De twee moeders in boerka staan symbool voor de moslimgemeenschap of het fundamentalistische deel ervan. Hun kinderen worden afgeschilderd als jongeren die alleen tot uitwassen in staat zouden zijn. Het gaat niet aan om zo'n gemeenschap zo af te schilderen. Er is ook geen enkele aanleiding om zo'n diffamerende grap te maken." En ook nog: "Naar aanleiding van de cartoonaffaire horen zij steeds dat moslims maar naar de rechter moeten stappen als ze beledigd zijn. Dat doet ze dan ook vanaf nu. In het geval van de Sigmund-grap is de aanklacht niet alleen gericht tegen Peter de Wit, de auctor intellectualis, maar ook tegen de verspreider, *de Volkskrant*." De aanklacht tegen tekenaar Peter de Wit behoort tot een hele serie die is gericht tegen *de Volkskrant* en de schrijvers van artikelen of columns over bijvoorbeeld de cartoonhistorie en de islamitische reacties daarop.

Cordelia van tekenares Ilah wordt het gezicht van vervoersmaatschappij De Lijn. Vlamingen en Brusselaars kunnen haar herkennen in het straatbeeld, in krantenwinkels en in supermarkten, op affiches in bushokjes, op flyers en dergelijke meer. Zij maakt reclame voor het kopen van tickets in ruim tweeduizend voorverkooppunten.

Twee *Kuifje*-albums worden vertaald naar het Roemeens, voor het eerst. Onder het voormalige communistische regime van president Ceaucescu was Kuifje in het land verboden. De Roemeense bevolking mocht toen niet in contact komen met kapitalistische strips. De albums *De sigaren van de farao* en *De blauwe lotus* openen de reeks. Elk van de albums kent een oplage van amper tweeduizend exemplaren. De publicatie past in het kader van een feestjaar waarin Roemenië de Franse taal op de voorgrond schuift. Aan dit project werken diverse Belgische en Franse organisaties, ministeries en ambassades mee samen met de Roemeense minister van cultuur.

MAART

Het op stevige tradities en grootse fundamenten gebouwde Nederlandse stripinformatiemagazine *Stripschrift* verschijnt vanaf nummer 374 volledig in kleur. In navolging van de comeback van de *Stripschrift Special* over William Vance wordt er gewerkt aan een special over Marten Toonder.

Vanaf 10 maart 2006 loopt bij *Het Nieuwsblad*/*De Gentenaar*/*Het Volk* een krantenactie waarbij je voor een euro elke vrijdag een album kan kopen van *De rode ridder*. Het gaat om een chronologische reeks vanaf deel 1 waarbij telkens de eerste druk van het album wordt benaderd door middel van scans en het nodige restauratiewerk. De verzamelactie loopt nog steeds in 2007.

Op 11 maart ontvangt Floor de Goede (zeg maar Flo) de VPRO Debuutprijs, een Nederlands schouderklopje voor een auteur die in de afgelopen twee jaar een veelbelovend debuut publiceerde. Aan het schouderklopje is een bedrag van 1.000 euro gekoppeld.

Op 17 maart is het feest in de Amsterdamse concertzaal Paradiso voor de lancering van *Strips in stereo*. Het album met bijhorende cd is een initiatief van Gerrit de Jager en Jean-Marc van Tol dat aan een aantal auteurs de kans geeft om Nederlandstalige liedjes te verstrippen. Het

project is een waar succes en kent snel een heroruk. Aan het project nemen verder nog Hein de Kort, Maaike Hartjes, Hanco Kolk, Erik Kriek, Henk Kuijpers, Dick Matena, Peter Pontiac, Mark Retera, Barbara Stok, Joost Swarte, Thé Tjong-Khing en Typex mee. In de gangen van de concertzaal wordt tegelijk een bootleg te koop aangeboden met verstripte internationale liedjes. Het albumpje is een uitgave van Margreet de Heer en bundelt stripjes van tientallen piepjonge tekenaars.

Mensenrechtenorganisatie Amnesty België weigert een bijdrage van Dany (*Rooie oortjes, Roze Bottel en Duifje Vleugelslag*) voor een 76 pagina's telkend Franstalig album dat jongeren wil sensibiliseren over de rechten van de vrouw. Het album had in maart 2006 moeten verschijnen. Dany's bijdrage bestaat uit een reeds eerder in album verschenen *Rooie oortjes*-gag en een begeleidende tekst. Zowel de gag als de tekst zint de directie van Amnesty België niet. In de tekst verdedigt hij zijn *Rooie oortjes*-gags, vecht in een hard standpunt openlijk de domheid aan van vrouwenmishandelaren en veroordeelt en passant nog het dragen van een burka. Coördinatrice Sophie Flamand en de auteurs zijn solidair met Dany. Flamand zegt daarover: "We zijn erg ontsteld over de houding van Amnesty. Het lijkt alsof een prent van een naakte vrouw voor de organisatie ondraaglijk is". Volgens Philippe Hensmans, directeur van Amnesty België, is de bewuste strip van dubieuze smaak en weerlegt hij de term censuur: "We verzetten ons gewoon tegen zijn seksistische benadering van de rol van de vrouw." Aan het album werkten dertig auteurs mee onder wie Darasse, De Brab, De Gieter, Didgé, Durieux, Geerts, Godi, Grenson, Hermann, Jannin, Janry, Malik, Marco Paulo, Marvano, Maury, Mourier, Salma, Stuf, Swysen en Turk.

Dimitri Kennes, sinds juli 2004 de directeur-generaal van Dupuis, oefent niet langer deze functie uit. Hij neemt zijn ontslag uit onvrede over de marketing- en financiële strategie. Na de overname van Média Participations behoort Dupuis tot een groter concern. De verkoop van lucratieve audiovisuele rechten (voor marketing-campagnes en tekenfilmseries) en merchandising-licenties is onderverdeeld bij een overkoepelende maatschappij van Média Participations wat volgens Kennes nefast is voor de bewegings-vrijheid binnen uitgeverij Dupuis en dat van de betrokken auteurs. Deze rechten zorgden voor significant extra inkomsten bovenop die van de

Striptekenaar Steven Dupré breekt met hilarische Arthur-parodie door in Frankrijk

Dik zijn ze niet gezaaid, de Vlamingen die in het Europese toonaangevende stripland, Frankrijk dus, aan de bak komen. Steven Dupré (39) uit Mol, die nog altijd met wijlen *Sarah en Robin* de beste Vlaamse jeugdstrip ooit op z'n naam heeft staan, probeerde een eerste keer in het zuiden met *Coma*. Nu lijkt zijn doorbraak een feit. Ook qua oplage. Niet met een doorwrochte auteurstrip, maar — verrassing — met *Kaamelott*, een bewerking van een hondspopulair Frans televisiefeuilleton.

"Een bewerking, inderdaad," herhaalt Steven Dupré aan de telefoon bij het afspreken voor dit interview. En dan, niet zonder zelfspot: "Ja, ja, mijn eigenste waspoederstrip." Wablieft? En toch klopt het, Kaamelott is een afgeleide. Maar wie niet naar de Franse zender M6 kijkt, en dat is in Vlaanderen en Nederland toch bijna iedereen, kent het fenomeen van Alexandre Astier niet. En kan dan ook niet weten dat de eerste gewild humoristische, en ook grappige Arthur-strip ooit het jongste vehikel is in de *Kaamelott*-mania bij onze zuiderburen. Elke dag kijken vijf miljoen Fransen naar hun dagelijkse tv-portie. Onder ons, ik was er tijdens de lectuur ook ingetuind. In de ongewone en moeilijke combinatie van middeleeuwen, fantasy en humor is dit gewoon een leuke, goed gemaakte strip.

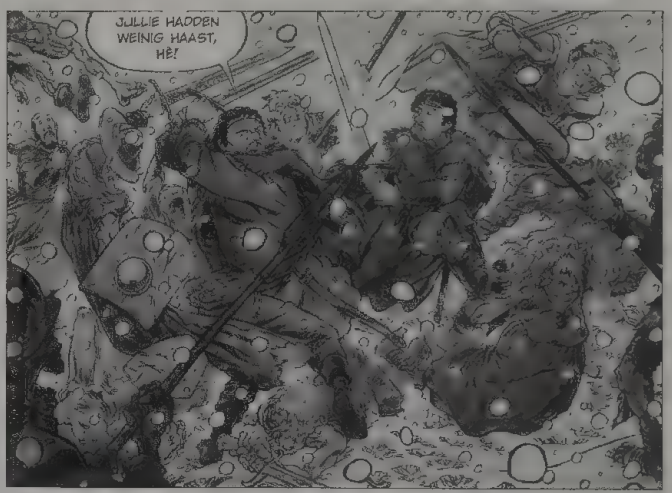

Eerlijk, Dupré kende *Kaamelott* ook niet. De manier waarop hij uiteindelijk geselecteerd werd als tekenaar, is apart. "Ik vraag me nog altijd af hoe ze bij mij zijn terechtgekomen. Toen *Coma* na drie delen bij Glénat stopte, heb ik eigen projecten rondgestuurd naar alle uitgeverijen. In dat soort situaties gok je op zoveel mogelijk paarden tegelijk. Arnaud de la Croix, uitgever bij Casterman, reageerde. Niet op wat ik voorstelde. Hij had iets anders voor me. Ofwel iets met een Amerikaanse president, ofwel iets middeleeuws. Mét humor. Aangezien ik voor mijn bijdrage aan *Pandora Box* al meer dan genoeg saaie maatpakjes getekend had, trok de Oval Office niet zo. Geef mij maar de middeleeuwen. Zonder enige voorkennis of informatie. Zonder te weten dat er nog zeven andere tekenaars gevraagd waren door Casterman om proefpagina's te maken. En zonder te beseffen dat scenarist en schrijver Alexandre Astier blijkbaar ook nog praatte met andere uitgevers. Het enige wat ik meekreeg was een dvd. En een websiteadres. Een echt beeld vormen van die cultreeks en de hype er rond kon ik nog niet."

Dupré weet nog altijd niet wie hij allemaal geklopt heeft. "Ik had die proefplaten gemaakt en nog wat schetsjes van personages. Uiteindelijk heeft een pagina die hiermee niks te maken had, de doorslag gegeven. Dát is wat ik zoek, zou

Astier gezegd nebben. Een hele gedreven mens. Uit Lyon. Alles doet hij zelf: schrijven, regisseren, componeren, het Arthur-personage acteren, monteren... Een controlefreak, ja. Maar hij bewijst wel iets. Deze strip is ook niet echt een afgeleide. Het is geen bestaand tv-scenario. Op tv zijn het trouwens korte verhaaltjes van telkens drie à vier minuten. In feite gagfilmpjes. Met als ondertoon de onmogelijkheid van communicatie. Niemand begrijpt elkaar en allemaal overtreffen ze elkaar in domheid. Het klinkt modern, (lacht), maar dan in het kader van de Arthur-legende."

Voor de strip heeft Astier langere verhaallijnen bedacht. "Zonder veel voorkennis van ons medium — hij heeft ooit *Kuifje* en *Asterix* gelezen en dat is het dan — vroeg hij me waar hij zoal op moest letten bij het schrijven van een strip. Dan vertel je evidente dingen. Zoals niet van scène wisselen in het midden van een pagina en liefst een cliffhanger in het laatste prentje van de rechterpagina. Zo voelde hij instinctief aan dat als er op een tekenplaat tweeduizend zombies een berg afstormen er voor de rest niet veel andere prentjes hoeven. (lacht) 't Is een ongelooflijke spons, een uitzonderlijk getalenteerd man. Hij kan dus óók stripscenario's schrijven."

Intussen zijn er in het Frans 140.000 exemplaren uit van Duprés *Kaamelott*-versie en nog eens 10.000 in luxe-uitvoering. In het Nederlands is de oplage 7.350. Dupré heeft een contract voor drie verhalen, één strip per jaar, daarna wordt geëvalueerd. Al zijn de eerste signalen goed. "Pas uit en het staat toch al in de toptien van bestverkopende titels in de Fnac. Tja, met zo'n promomachine elke dag achter je. De Franse pers springt er ook op. Naar verluidt wordt er meer over geschreven dan over pakweg de nieuwe van Comès."

Of Dupré nu ook acteerplannen koestert? "Ach. Al heb ik tegen Alexandre wel gezegd dat hij me altijd mag vragen als hij eens een domme Vlaamse ridder nodig heeft."

(JB)

***Kaamelott* verscheen bij Casterman.**

albumverkoop. Kennes zorgde er tijdens zijn 'bewind' voor dat er drastische personeelswissels werden doorgevoerd, maar ook dat er in 2005 nieuwe albums verschenen van goudhaantjes als *Largo Winch, Cédric, Kid Paddle, De blauwbloezen, De kleine Robbe* en onverwachte meevallers als *Elke raaf pikt* door Gibrat (honderdduizend verkochte albums). De winst na belastingen bedroeg in 2005 4,5 miljoen euro, een stijging van 50% ten opzichte van het moeilijke jaar 2004. Kennes heeft er steeds voor gewaakt dat Dupuis binnen de superholding een eigen identiteit kon behouden. Claude de Saint Vincent, een belangrijke dirigent binnen de herstructurering van Média Participations neemt op interimbasis de functie van Kennes over tot er een nieuwe directeur is gevonden. Zijn taak zal voor een deel eruit bestaan het vertrouwen van het personeel en de auteurs te herwinnen die op 17 maart in een spontane staking uitbarstten. Zelfs Yvan Delporte, gekluisterd aan een rolstoel, vat post aan de ingang van Dupuis. De andere gevolgen laten zich welgevoelen. Bijna de voltallige directieraad wordt ontslagen of stapt op. Er komt een voorstel op tafel om de uitgeverij vrij te kopen, een zogenoemd *management buy-out*, maar Dupuis is niet te koop. Ruim honderd auteurs ondertekenen online een open brief op de site van *ActuaBD*. De Franse website publiceert ook een brief die Jean Van Hamme schreef aan Claude de Saint Vincent. Kort daarna wordt de brief om juridische redenen weggehaald.

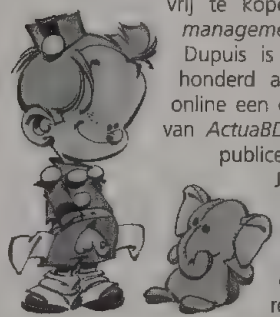

Wie Vietnam zegt, denkt aan de gelukkig afgelopen oorlog aldaar. Steevast wordt dat geassocieerd met de Amerikanen, maar de Fransen hadden er ook lange tijd een kolonie en economische belangen. Blijkbaar moeten er toch zeker nog vijfduizend gegadigden zijn want voor Dupuis is het okee dat een Vietnamese uitgever *De kleine Robbe* uitgeeft op vijfduizend exemplaren in een maandelijkse formule. De albums zijn tweetalig.

De ontzettend succesvolle Franse manga-uitgever Kana vertaalt opnieuw manga naar het Nederlands, zo maakt het bekend. In het verleden publiceerden ze al de eerste drie nummers van *Yu-Gi-Oh*, de mangaserie naar het populaire kaartspel. Maar toen viel het stil. In mei proberen ze het opnieuw met een herlancering van deel 1. Maar tegelijkertijd verschijnt ook het eerste deel van *Shaman King*. In oktober 2006 lanceert het de serie *Naruto*. 2007 is goed voor de thriller *Monster, Death Note* en de meisjesmanga *Nana*.

Casterman schrijft een open vacature uit voor een tweede team dat aan de reeks *Alex* van Jacques Martin zal werken. De uitgever wil meer continuïteit creëren. De opvolger wordt opgedragen om portrettekeningen te maken van Alex, Enak en booswicht Arbaces. Daarnaast een scène te paard en een gevecht tussen glad atoren. En dat alles in een grafische stijl zoals in het *Alex*-album *De verloren legioenen* uit 1965. Uiteraard is een goede kennis van de anatomie, perspectief en architectuur een vereiste. Een jaar later, in maart 2007, maakt Ferry zelf bekend dat hij de reeks *Alex* overneemt. De vaste scenarist is historicus, journalist en scenarist Patrick Weber. Nog een tweede tekenaar is Christophe Simon. Cédric Hervan en François Maingoval worden na *Alex 25: Het was in Khorsabad* (dat in december 2006 verschijnt) aan de kant gezet als *Alex*-auteurs.

Steven Dupré heeft een albumcontract op zak bij uitgeverij Casterman. Hij zal een stripversie maken van *Kaamelott*, met meer dan vijf miljoen kijkers in Frankrijk, Wallonië en Zwitserland een erg succesvolle Franse tv-reeks die korte episodes vertelt over de 'realiteit' achter de legende van koning Arthur, de ridders van de ronde tafel, de eeuwige zoektocht naar de Heilige Graal, Merlijn, Guinevere, Lancelot, de Dame van het Meer en alle gekende ingrediënten. Het contract is goed voor alvast drie albums, alle geschreven door Alexandre Astier. Het eerste deel verschijnt in december 2006 en raakt na een uitverkochte eerste druk en een tweede druk al aan een oplage van 190.000 exemplaren in de Franse taal.

De Morgen maakt op 15 maart publiekelijk bekend dat de gefabriceerde strip rond tenniswonder Kim Clijsters is stopgezet na twee

delen. Een paar maanden tevoren was ook al duidelijk dat *De Pfaffs* door Charel Cambré uitgezongen zijn na twee delen. In ruil schiet een nieuwe mediastrip/waspoederstrip uit de blokken: *En daarmee basta!* door Swerts en Vanas op scenario van Tom Bouden. Het is een stripversie van de gelijknamige Ketnet-tv-reeks.

Bij Casterman verschijnt het eerste deel van de trilogie *Dracula*. Hermann bijt de spits af met een biografisch album over *Vlad de spietser*. Romanschrijver Bram Stoker (door tekenaar Séra) en een striptekenaar in het album *Transsylvanië* (door tekenaar Dany) zijn twee andere figuren over wie scenarist Yves H. een verhaal schrijft.

Op slechts een paar passen van het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal (Zandstraat 20) en vlak aan het Centraal Station in Brussel heeft Jijé-verzamelaar François Deneyer zijn museum als een feniks uit de as laten verrijzen. Zijn vorige museum moest ondanks een grootscheepse veiling van originelen (inkomsten: zo'n 100.000 euro) de deuren sluiten op 28 februari 2005. Met minder ambitieuze plannen en een grotere aantrekkingskracht voor een nieuw museum bezocht Brussels minister Benoît Cerexhe het oude Jijé-museum en kwam later met geld over de brug: 30.000 euro in 2006 en nog eens eenzelfde bedrag in 2007. Daarmee wordt voorlopig de huur van het pand gedekt. In La Maison de la Bande Dessinée (Het Huis van de Strip) wordt een permanente collectie voorgesteld met een veertigtal originelen van de oude school van Marcinelle, de oude Dupuis-tekenaars die de Franco-Belgische school groot maakten. 't Is te zeggen: Jijé, Franquin, Morris, Peyo, Roba, Tillieux, Will, Sirius, Hubinon, Mitacq en Eddy Paape (samen met Roba de enige overlevenden van het lot). De veertig originelen worden regelmatig gewisseld met andere originelen uit het archief van Deneyer en andere collectioneurs, evenals de organisatie van andere expo's.

APRIL

Stripschrift publiceert in de onlinenieuwsrubriek *Actua* op 1 april 2006 een bericht dat op veel commotie onthaald wordt op diverse internet-fora. In een overtuigend gestoffeerd artikel maakt het gewag dat Martin Lodewijk er als scenarist van *De rode ridder* de brui aan geeft. Hij zou het laten bij tien uitgeschreven scenario's waarvan er toen drie zijn uitgetekend door Claus Scholz. Volslagen onzin, maar niettemin voeding tot heftige reacties bij believers. Martin Lodewijk reageert op het forum van www.roderidder.be als volgt: "Weet niet of ik nou een beetje geïrriteerd ben omdat er hoe dan ook toch verwarring ontstaat of dat ik vereerd moet zijn om het onderwerp te zijn van een echte aprilvis..."

Asterix en de vikingen loopt in de bioscoop. Van de film verschijnt ook een album buiten reeks. In het album staat het hele verhaal in tekst, geïllustreerd met afbeeldingen uit de 22 miljoen euro kostende tekenfilm. Er is een speciaal katern van zestien pagina's met een *making of* van de ambachtelijk getekende animatieprent.

47 eenheden van elk 2.200 euro deelt het Vlaams Fonds voor de Letteren (VFL) uit aan achttien stripauteurs die daarmee een start-, aanmoedigings- of scheppingsbeurs krijgen. Met het bedrag van 103.400 euro (een bedrag zonder bijkomende productie- en manifestatiesubsidies) overschrijdt het minzaam het begrote budget van 100.000 euro. De reden daarvoor is dat de adviescommissie dit jaar merkbaar meer subsidieaanvragen zag binnenstromen. Maar het toont zich zeer tevreden over de kwaliteit van de aangeboden creaties. Ook over het huidige, gevarieerde stripaanbod en zijdelingse initiatieven merkt de commissie op dat er bloei is.

Op een tentoonstelling in Waterloo wordt de originele plaat van de cover van *Wayne Shelton 5* gestolen, zo uit de lijst gehaald waarna de dief of dieven met de noorderzon verdwijnen. De tentoonstelling biedt een overzicht van Christian Denayers carrière met talloze originelen uit zijn reeksen a.s *De brokkenmakers, Alain Chevalier* en dus ook *Wayne Shelton*.

Bij Standaard Uitgeverij verschijnt een tweede album in de collectie *ClassiX* met verstrippingen van literaire klassiekers. *Ben Hur* is de vrucht van Vlamingen Luc De Maeyer en Ivan Claeys. De Maeyer zal later *Aspe* reanimeren waarvan een nieuw album verschijnt in juni 2007.

Wat al een tijdlang officieus bekend was, is nu officieel: Nederlander Romano Molenaar zal *Storm 23, De navel van de dubbele god*, tekenen op scenario van Martin Lodewijk. Molenaar geniet vooral bekendheid door de comics die hij maakte voor Chaos!Comics en TopCow. Hij tekende onder andere *Lady Death, Witchblade, X-Men en Wolverine*. In december 2006 start het maandblad *Myx* de voorpublicatie van het nieuwe verhaal. Jorg de Vos is de niet te onderschatten inkleurder en daardoor medeauteur van het verhaal.

Op dinsdag 18 april 2006 valt een uitspraak op de Antwerpse arbeidsrechtbank in verband met het ontslag van Marc Verhaegen door Studio Vandersteen. Deze laatste is veroordeeld tot het betalen van 7.500 euro morele schadevergoeding. In het officiële persbericht uit 2005, dat verzonden werd om onder andere Verhaegen's ontslag aan te kondigen, werd gestipuleerd dat de tekenaar geen teamspeler is. De arbeidsrechtbank oordeelt dat hiermee onnodig Verhaegen's professionele kwaliteiten in twijfel werden getrokken. Maar ook Studio Vandersteen heeft wat in te brengen op de aantijgingen van Verhaegen. In de, naar hun idee, lastercampagne die volgde in de pers staken opnieuw verhalen de kop op over de vermeende collaboratie van Willy Vandersteen onder het pseudoniem Kaproen. Verhaegen staat hierbuiten, vindt de rechtbank. Maar het prijsgeven van een werkschets uit het dan nog niet gepubliceerde verhaal *De formidabele fantast* aan de Nederlandse krant *Algemeen Dagblad* levert Studio Vandersteen welgeteld 1 euro provisorische schadevergoeding op. Verhaegen schond hierbij de geldende auteursrechten. Bovendien wordt Verhaegen ook in het gelijk gesteld in verband met zijn nieuwe reeks *Senne & Sanne*: het meisje Sanne is géén kopie van Wiske. En het verhaal is wel swaar een herschrijving van zijn geweigerde *Suske en Wiske*-scenario, maar de rechtbank acht het niet bewezen dat het eigendom is van de Studio.

Bij de Waalse gelegenheidsuitgever Flouzemaker verschijnt het eerste deel in een nieuwe reeks exclusief Fransta ige avonturen van *Snoesje*. Niet Raymond Macherot is de tekenaar, maar André Taymans, die in december 2006 ook zijn eerste Lefranc-album ziet verschijnen. In november

Marc Verhaegen vs. Studio Vandersteen: 1-0

"Wij zijn niet van plan om meneer Verhaegen de kans te geven om nog meer in de media op te duiken"

Studio Vandersteen moet de ontslagen striptekenaar Marc Verhaegen een morele schadevergoeding van 7.500 euro betalen wegens misbruik van ontslagrecht. Verhaegen moet op zijn beurt 1 euro betalen aan zijn vroegere werkgever, omdat hij zijn verplichtingen inzake auteursrecht niet naleefde. Dat heeft de arbeidsrechtbank in Antwerpen beslist.

"Ik heb tegen een mastodont gevochten, ben zelfs geïntimideerd, maar ik ben nu vooral gelukkig dat bewezen werd dat mijn ontslag onrechtmatig verlopen is." Aldus Marc Verhaegen, de begin vorig jaar ontslagen ex-*Suske en Wiske*-adoptievader die in maart een rechtszaak voerde tegen zijn voormalige werknemers over misbruik van ontslagrecht. Nog voor de auteur er die bewuste 25 februari 2005 zelf van op de hoogte werd gebracht had Studio Vandersteen door middel van een persbericht immers het ontslag van Verhaegen al wereldkundig gemaakt.

De tegenpartij omschreef de rechtszaak op de hoorzitting toen nog als een roekeloze procedure en nam ook het woord lastercampagne in de mond. Verhaegen had onder anderen Helena Vandersteen als een zeug afgebeeld in Vrij Nederland. De rechtbank ging daar echter niet in mee. Ze oordeelde dat het ongepast en overbodig was om Verhaegens kwaliteiten via een persbericht openbaar te maken. Ze vroeg zich af waarom het ontslag en het bericht niet gezamenlijk werden besproken en deed zelfs de suggestie dat beide partijen een gezamenlijk persbericht hadden kunnen opstellen.

Volgens Verhaegens advocaat Koen Maenhout is ook de houding van de rechtbank inzake de tegenvordering niet onbelangrijk. Zo ging de rechtbank niet in op de eis tot schadevergoeding van Studio Vandersteen. Die was van mening dat Verhaegens nieuwe figuur Sanne te veel gelijkenissen zou vertonen met Wiske, en dat het (herschreven) verhaal van Sulamith Schiff, dat Verhaegen oorspronkelijk had geschreven toen hij nog voor de studio werkte, niet zijn eigendom zou zijn. De rechtbank achtte dat niet bewezen. Wel gegrond verklaard werd hun eis dat een plaatje uit *De Formidabele Fantast*, waarin Barabas zich uitspreekt over de holocaust, niet ter publicatie had mogen worden gegeven aan het *Algemeen Dagblad*. "Inbreuk op het auteursrecht", heette het. Dat kost Verhaegen 1 euro.

DANKZIJ ONZE FÜHRER ADOLF HITLER ZAL DE DIETSE VOLKSSTAAT OPGERICHT WORDEN! DE DUITSERS HEBBEN HET BELOOFD! BELGIË HEEFT AFGEDAAN!
IK WIL HET NIET HOREN! IK WIL HET NIET HOREN!

Verhaegen kraait ondertussen victorie. "Voor mij is het een soort eerherstel. Ik denk dat Studio Vandersteen veel te ver is gegaan met hun misbruik van macht. Ze hebben alle wegen naar Standaard Uitgeverij voor mij platgebrand, wat voor een zelfstandige striptekenaar in Vlaanderen toch een behoorlijke aderlating is. Goed, ik zit nu wel bij een andere uitgeverij, Mezzanine, maar het had evengoed anders kunnen aflopen. Ik ben nu vooral dankbaar dat ik heb kunnen bewijzen dat mijn ontslag onterecht was. De overwinning smaakt zoet."

Dat de rechtbank hem slechts 7.500 euro toekent in plaats van het gevraagde jaarloon deert hem niet. "De morele overwinning is veel belangrijker dan de financiële. Dat doet goed, vooral nadat ze je maandenlang aan de schandpaal hebben genageld. Kijk, het is niet omdat je geld en macht hebt dat je je alles kunt permitteren. Gelukkig heeft de rechtbank daar ook zo over geoordeeld."

Helena Vandersteen zegt verbaasd te zijn over het vonnis. In beroep gaan overweegt ze voorlopig niet, zegt ze de dag van de uitspraak. "We vinden dat deze geschiedenis lang genoeg geduurd heeft en willen deze periode zo snel mogelijk achter ons laten. Wij zijn niet van plan om meneer Verhaegen de kans te geven om nog meer in de media op te duiken. Als hij nog sensatie wil, dan zal hij er zelf voor moeten zorgen. Wij zijn in ieder geval zo gelukkig met het nieuwe *Suske en Wiske*-team dat we deze problemen erbij nemen. We hebben nog nooit zoveel fanmail gekregen. Dat was te lang geleden."

Op de melding dat de verzamelde pers vernietigend reageerde op de eerste door dat team geproduceerde *Suske en Wiske*-albums reageert ze laconiek: "De pers is het publiek niet, hé?" Verkoopcijfers zullen er pas volgend jaar zijn, klinkt het bij Standaard Uitgeverij.

(GDW)

Websites: www.senneensanne.be en www.studio-vandersteen.be

verschijnt een tweede *Snoesje*-album van de auteur van *Caroline Baldwin*.

Op 27 april verheft Hare Majesteit Beatrix, Koningin der Nederlanden Kees Kousemaker en Albert Uderzo in de ridderstand. Kousemaker wordt Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Uderzo Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw. De Orde van de Nederlandse Leeuw is een van de hoogste koninklijke onderscheidingen voor een in het buitenland gevestigde persoon van buitenlandse origine. Het is tevens een van de grootste onderscheidingen die Uderzo te beurt valt. De medaille neemt hij om gezondheidsredenen pas in ontvangst in maart 2007.

MEI

Derib, Lombard en de lezers nemen afscheid van *Buddy Longway*. Het twintigste deel, *De bron*, is het laatste en eindigt met de dood van Buddy en zijn echtgenote. Het album telt 45 strippagina's plus een extra pagina en acht platen rechtstreeks in kleur geschilderd. In 2004 opperde de auteur Derib in een interview voor een Zwitserse krant nog dat er misschien een spin-off inzit rond dochter Kathleen.

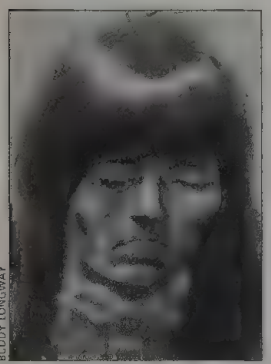
BUDDY LONGWAY

In mei verschijnt *The Oxford Encyclopedia of Children's Literature*, de eerste meerdelige Amerikaanse encyclopedie over kinder- en jeugdliteratuur. Hergé is een van de daarin opgenomen auteurs. Ook vier Vlaamse en negen Nederlandse illustratoren en/of jeugdschrijvers worden prominent vermeld. Het zijn Bart Moeyaert, Anne Provoost, Carll Cneut en Wally de Doncker. Vlamingen genieten een wereldfaam als het om kinderboekenillustraties gaat. Nijntje-tekenaar Dick Bruna, Paul Biegel, Anne Frank, Wim Hofman, Guus Kuijer, Annie M.G. Schmidt, Jan Terlouw, Max Velthuijs en Joke van Leeuwen houden de Nederlandse eer hoog.

De Japanse organisatie Japan Cartoonist Association kent het album *Japan* een speciale

prijs toe op hun 35ste prijzenfestival. Het album verscheen bij Casterman en bundelt korte strips over Japan gezien door de ogen van verschillende Europese (zoals Joann Sfar en François Schuiten) én Japanse auteurs. Frédéric Boilet, die de redactie van het album verzorgde, beweert dat het de eerste keer is dat een Franco-Belgische strip in het land van de rijzende zon een belangrijke prijs wint.

Op 13 mei wordt in Antwerpen de tweede stripmuur onthuld na die van Jan Bosschaert. De cover van het eerste *Suske en Wiske*-album, *Het eiland Amoras*, kun je voortaan uitvergroot en op een muur aangebracht bezichtigen in de Korte Ridderstraat. In Brussel komt er een gevel bij die is ontworpen door de gebroeders Oliv er (tekenaar) en Jérôme (scenarist) Jouvray die vorig jaar hun creatie *Lincoln* als beste serie bekroond zagen worden op de Stripveertiendaagse van 2005. Hun eerbetuiging ziet er voortaan zicht- en tastbaar uit op een stripmuur in Laken.

Nieuw bij De Bezige Bij is het eerste deel van Dick Matena's integrale verstripping van *Kort Amerikaans*, de roman van Jan Wolkers. In maart 2007 volgt het tweede deel.

Volgens de deelnemende lezers van *De Stripspeciaal-Zaak* is *Rampokan 1* van Peter van Dongen het beste Nederlandse album 'aller tijden'. Het laat moeiteloos *Meccano 2: Gilette* van Hanco Kolk achter zich. *Rampokan 2*, *Storm 2: De laatste vechter* (scenario van Martin Lodewijk) en *Dirkjan 1* vervolledigen de top 5 in de 49 Kanjers van Oranje. Beste tekenaar is Hanco Kolk, beste scenarist Martin Lodewijk, populairste reeks is *Storm*.

Op donderdag 18 mei reiken verschillende mediabedrijven voor de tweede keer de Cuckoo Awards uit, een Belgische bekroning voor het beste u t de marketingwereld. In de categorie dat de beste interactieve tv-spots van 2005 onderscheidt, wint het spotje voor Unicef België waarin De Smurfen onder vuur komen te liggen. De exclusief voor België gemaakte campagne moest geld inzamelen om Burundese kinderen te helpen die het slachtoffer waren geworden van gewapende conflicten. Maar door de wrede toon van het spotje ging het letterlijk de wereld rond en raakte het uit de context met heel wat afkeurend commentaar van de wereldpers als gevolg.

Kathy Kane, beter bekend als Batwoman en vernoemd naar *Batman*-creator Bob Kane maakt een comeback en een coming out. In 1979 werd ze vermoord om de serie te kunnen stopzetten. In de nieuwe reeks *52*, die DC publiceert, bestrijdt ze 's nachts de misdaad om wat later in de nacht andere poesjes te geselen. Ze heeft namelijk een liaison met de ex-politieagente Renee Montoya. Het concept *52* houdt in dat er gedurende 52 weken élke week een deeltje verschijnt. Haar lesbische, maar kuise ontboezemingen zijn gereserveerd voor het juli-nummer. Aan deze serie werken Geoff Johns, Grant Morrison, Greg Rucka, Mark Waid en Keith Giffen mee.

De tao van Toonder, waarin de levensfilosofie van Marten Toonder het onderwerp is, bevat illustraties en uitspraken waarvoor uitgeverij Panda geen toestemming kreeg om te gebruiken. Van de vijfduizend gedrukte exemplaren zijn er al tweeduizend verkocht. De drieduizend resterende moet de uitgever terugvragen aan de afnemers, maar zij zijn niet verplicht in te gaan op het verzoek. De resterende oplage hoeft ook niet vernietigd te worden. Auteur Frank van Hartingsveld heeft vijftien jaar aan het boek gewerkt in nauw overleg met Toonder. Panda is uitgever van de bibliofiele *Bommel*-krantenpub.icat es en zou in de toekomst graag alles van de strip Panda uitgeven.

Het jaarlijkse Nederlandse Stripboekgeschenk is dit jaar opgehangen aan de reeks *Storm* van Don Lawrence. Het album is in Nederland een week lang gratis verkrijgbaar bij aankoop van een bepaald bedrag aan strips. Het is huidig *Storm*-

uitgever Rob van Bavel die het speciale album samenstelt. Storm viert in 2006 zijn dertigste verjaardag. Ondertussen worden alle voorbereidingen getroffen voor een Don Lawrence-biografie.

JUNI

De Hergé Foundation, beheerder van het Kuifjepatrimonium, krijgt op 1 juni de Light of Truth Award uitgereikt. Het is een prijs dat door de International Campaign for Tibet in het leven is geroepen om personen en organisaties te bedanken die zich inzetten voor een vrij Tibet. De Hergé Foundation verzette zich in 2001 tegen de Chinese vertaling van *Kuifje in Tibet* (voor het eerst verschenen in 1960) dat als *Kuifje in Chinees Tibet* werd uitgegeven. Het album moest na protest uit de handel worden genomen. De Dalai Lama in hoogsteigen persoon overhandigt de onderscheiding. Hij verblijft van 30 mei tot 5 juni in België waar hij onder andere het Sportpaleis in Antwerpen doet vollopen.

Op de Nederlandse Stripdagen in Haarlem is het Manu Larcenet die met de VPRO Grand Prix en de bijhorende geldprijs van 2.000 euro gaat lopen, vooral op basis van *De dagelijkse worsteling* wint hij de prijs. Op de volgende editie van 2008 wordt een grote expo gewijd aan Larcenet.

Ook nog op diezelfde Stripdagen wordt *SFeerie* voorgesteld, een stripjdschrift dat sciencefiction, fantasy, avontuur en heel wat horror bevat. De naam en de verhalen zijn geïnspireerd door het Amerikaanse pulp- en horrorblad *Eerie*.

Zowat vijf jaar nadat Paul Geerts de serie *Suske en Wiske* vaarwel moest zeggen, maakt het Vlaamse Onafhankelijke Stripgilde bekend dat hij de StripVos wint. Deze prijs bekroont jaarlijks personen, initiatieven of organisaties die zich inzetten voor de Vlaamse strip.

De Nederlandse radio- en tv-omroep NPS start de productie van de hoorspelserie *Bommel*, gebaseerd op de 177 Bommel-verhalen van de

Twee nieuwe striptijdschriften: voor sf-fans en homo's

In 2006 werden twee nieuwe nichestripbladen voorzichtig aan het grote publiek bekend gemaakt. Een ervan verscheen echter nooit. Zo verscheen het eerste nummer van *SFeerie*, een periodiek blad dat zich richt naar (inter)nationale sciencefiction-, fantasy- en horror en zowel grootmeesters als Arthur Seydam als tekenaars van eigen bodem als Minck Oosterveer publiceert. Een gedurfd project, want toen eind jaren zeventig/begin jaren tachtig gerenommeerde sf- en horrorbladen als *1984, Heavy Metal, Macabre* of *Creepy* naar het Nederlands werden vertaald, hielden die titels het slechts enkele nummers uit.

Ondertussen presenteerde Xtra-uitgever Ger van Wulften het nulnummer van *Joyhouse*, een tachtig pagina's erotisch blad dat veel weg heeft van zijn eerder opgestarte (en nadien verkochte) *Penthouse Comix*, maar nu enkel gericht is op de homoscène. In dat blad ondermeer een voorpublicatie van de prijswinnende graphic novel *Stuck Rubber Baby* van de Amerikaan Howard Cruse (Xtra zou ook het boek gaan uitgeven) en ondeugende kortverhalen van onder anderen Roscoe, Tom of Finland, Glen Hanson of Hein de Kort.

Meneer Dorenbos, wat voor een blad is het?

René Dorenbos (hoofdredacteur *SFeerie*): "In eerste instantie zou ik een horroralbum gaan uitgeven met werk van Nederlandse en Vlaamse auteurs. Nederhorror, zeg maar. Maar wat bleek? Er zijn in ons taalgebied te weinig horror- en sf-tekenaars. Dus zijn we uitgeweken naar de bekende genreauteurs. Zo hebben we contact opgenomen met voormalige *Heavy Metal*-auteurs zoals de bekende Amerikaan Arthur Suydam, zowat de ster van ons eerste nummer. Dat soort auteurs deed mee aan ons blad – voorlopig onbetaald — omdat ook zij moeite hebben om hun werk te publiceren."

Wat is de oplage van het eerste nummer?

Dorenbos: "Het eerste nummer verscheen in een oplage van 3.500 exemplaren, maar we hebben ondertussen zoveel afnemers, dat we overwegen bij te drukken. Zelfs de Bruna-keten gaat afnemen, terwijl ze toch een stop hadden gezet op stripmagazines. Dat is alvast erg goed nieuws. We overwegen ook van een driemaandelijks naar een tweemaandelijkse uitgave te gaan.

Meneer Van Wulften, hoe staat het met Joyhouse?

Ger van Wulften (uitgever Xtra, hoofdredacteur *Joyhouse*): "Bedoeling is dat *Joyhouse*, dat overigens niet onder het Xtra-label valt, gepresenteerd wordt op de Amsterdamse gayparade in augustus en een maand later in de winkelrekken ligt. Over enkele weken weten we dat zeker, want zo'n blad kan uiteraard niet bestaan zonder adverteerders. We hebben nu een Amsterdams bureau aangesproken dat dat voor ons natrekt. Met een zestal advertentiepagina's komen we er. We zoeken ze in de wereld van party's, leerwinkels, sauna's, mailorder, (erotische) websites, 0900-lijnen en preventie/voorlichting."

Een seksblad, dus?

"*Joyhouse* is niet zomaar een seksblad. Uiteraard gaat het, net als bij *Penthouse Comix* om porno, maar dan op een leuke manier aan de man gebracht. Er zit veel humor en mooi grafisch talent in. Naast de obligate seks gaan we vooral voor de lach en de schaterlach, (grijnzend) al kun je het niet maken om geen plat gewip te brengen. Het is het enige van onze bladenprojecten waarvoor onze distributeur met ons in zee wilde. Over enkele weken weten we zeker of het er komt of niet. Dat hangt van de advertentiemarkt af. Het eerste nummer is uiteraard al af. We hopen dat het eenzelfde bereik heeft als *Penthouse Comix*, waarvan we indertijd 12.000 exemplaren verkochten." (GDW)

Dit artikel verscheen in het voorjaar van 2006 in *De Morgen*. De verschijning van het blad *Joyhouse* is uitgesteld tot eind 2007.

Heinz wordt vader, Wiske wordt Sliske

De kwestie van de eigen geplagieerde cartoons is verteerd. Na zes jaar is Heinz, één van de populairste stripkaters van de Lage Landen, terug van weggeweest. En met hem zijn geestelijke vaders René Windig en Eddie de Jong, die van de weeromstuit meteen een nieuwe reeks opstartten rond een lispelende Wiske: Sliske. Gesprek met Eddie de Jong.

In 2000 gaven ze er de brui aan, Windig en De Jong, de geestelijke vaders van stripkat Heinz. Aanleiding waren enkele furieuze lezers en hoofdredacteuren van bladen die Heinz voorpubliceerden en zich bekocht voelde nadat het auteursduo met veel knip- en plakwerk nieuwe cartoonstroken hadden gemaakt. Terwijl *Het Parool* er geen punt van maakte, schreeuwde de hoofdredacteur van onder meer het *Brabants Dagblad* moord en brand. "René en ik kregen alle shit over ons heen," zegt Eddie de Jong (55). "Jezus, wat een heibel. We hebben daarna nog een half jaartje doorgewerkt, maar de zin was helemaal over. We worden wel kunstenaar, dachten we, dan hebben we geen gezeik meer met deadlines, alles op tijd opsturen, inkleuren... Onze studio hebben me meteen ook opgedoekt."

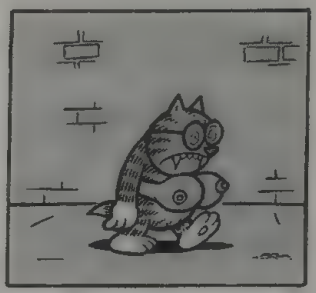

Maar dat was niet de enige reden van het zo lang achterblijven van Heinz, zegt De Jong nu. "We hadden veel problemen met vrienden die ziek werden of overleden, mijn vader kreeg een aanval, bij René's familie gebeurde er wat... Alles was plots te veel. Dan hebben we beslist van oude grappen nieuwe grappen te maken, en dan... tja, je kent het vervolg... Het betekende alleszins een flinke streep door de rekening. Maar we zijn dus niet gestopt omdat de druk te veel werd of het ons aan inspiratie ontbrak."

Vier jaar was er geen papieren Heinz meer. Windig en De Jong lieten zich overhalen mee te stappen in een filmproject met hun kater in de hoofdrol. De Jong: "Maar dat was ook een lijdensweg. Vreselijk. We zijn dan maar terug naar *Het Parool* gestapt, die wilden in de eerste plaats al niet dat we stopten. In 2004 gingen ze over op tabloid en toen kregen wij aardig wat ruimte. Maar we besloten alleen voor *Het Parool* te werken, want ik had geen zin meer me met die administratieve rompslomp bezig te houden. Zien dat je betaald werd, dat de stroken op tijd geleverd waren, rekening houden met gevoeligheden... Nee, dank u. Het was allemaal eenvoudig van opzet. Om de twee dagen bracht ik de stroken met de fiets naar de redactie. Dat was alles.

We hebben toen zelfs een volledige strippagina in mekaar gestoken met werk van *Dirkjan, The Far Side, S1ngle* en natuurlijk *Heinz*. Het is toen dat we besloten hebben ons oorspronkelijke filmscenario uit te werken tot een lang stripverhaal. Allemaal plaatjes, maar dan met tekst eronder. Maar toen dat verhaal getekend was moesten we wel terug naar de oude *Heinz*-stroken."

Het Parool had echter nog meer ruimte voorzien voor Windig en De Jong, en stelde een nieuwe serie voor. In eerste instantie was er de eend Eend, later werd Sliske ofte wel Wiske-die-slist het hoofdpersonage. Haar lievelingsmuziek: Miffiffippi van Puffycat. Haar vriendjes: Sikje (Kuifje, maar dan zijn kuif als sikje), Schimpie het kleine schimmeldier, Toosje, Kabouter, Hund, de ex-nazi's de Heinzelmannen of Knijn. "Dat werd, net als het tot strip herleide filmscenario, getekend in een meer schetsmatige stijl. Toen daar kritiek op kwam hebben we besloten twee stijlen te hanteren. Een strook in de oude stijl, een tweede strook in de nieuwe stijl. Voilà. Geen gezeik meer."

Niet dat alles plots van een leien dakje liep. "Plots merkten we dat *Het Parool* een stripwedstrijd aankondigde. Stripstrijd. Wel, wij noemden het snel Stripschijt *(de auteurs refereren er ook naar in het Sliske-album, GDW)*. Kijk, niet tegen het kansen geven aan jong talent — integendeel — maar dat moest blijkbaar wel gebeuren op onze pagina's. Dat wisten we niet eens op voorhand. Het zou een half jaar duren, maar het duurt nu al driekwart jaar."

Vrees voor negatieve reacties vanuit het Vandersteen of Hergé-kamp vreest hij niet. "Ik neem aan dat ze de humor ervan kunnen inzien. *(grijnzend)* Als dat niet het geval is, dan immigreer ik liever. *(denkt na)* Nu ja, Kuifje is sowieso geen leuke strip. En je kunt de vergelijking ook ontkennen, natuurlijk. Kuifjes kuif is nu een sikje geworden. Maar we integreren vaak bekende striphelden in ons werk, hoor. We hebben al Donald Duck, Tom Poes en Dick Bos aangehaald en daar hebben we nooit last mee gehad. Het is naast een parodie ook een hommage, natuurlijk. Je steelt het karaktertje niet, je maakt er gewoon iets leuks van. In het geval van Donald Duck: dat personage heeft zo'n geweldige invloed op me gehad, die leeft nu nog in mijn hoofd. In wezen ben ik voor een stukje Donald Duck. Moet ik dan zo'n figuur dan misschien gaan tekenen met een zwarte bek om

geen problemen te krijgen? Dat zou lullig zijn." Hij grijnst voldaan op de opmerking dat hij zonet opbiechtte niet van Kuif,e te houden. "Tja, Sikje is dan ook geen leuk karakter, het is een vervelend figuur. Weet je, je kunt heel makkelijke nieuwe personages uitvinden, maar waarom zou je geen bestaand karakter nemen en daar wat uiterlijkheden aan veranderen. Dat is toch leuk? *Heinz* en *Sliske* zitten vol referenties naar andere strip. *(neemt er de achterflap bij van het nieuwe Heinz-album)* Kijk, dit is puur Marc Sleen. Dat is een absoluut eerbetoon. Ik ben grote fan van hem. Nee, daar zullen we geen last mee krijgen. Problemen waren er wel toen we de Heinzelmannen introduceerden, een soort kabouters die ooit bij de Luftwaffe dienden. Toen we hen het Horst Wessellied lieten zingen, volgende daar meteen lezersbrieven op. We lieten Sliske dat lied ook zingen en hebben haar, net daarom, in een volgende strook laten kaalscheren. Als straf. Je ziet hoe ze in de daaropvolgende stroken steeds meer haar krijgt. *(haalt schouders op)* Als je dáár al niet mee kunt lachen..."

Voorlopig is niet beslist of Sliske een eenmalig album blijft of niet. "We hebben er voor de grap 'nummer 1' opgezet, maar we zien wel of er een tweede album volgt. We gaan binnenkort met Het Parool rond de tafel zitten, dan weten we meer. Voorlopig hebben we genoeg andere projecten. Volgend jaar brengen we ons oorspronkelijke filmscenario op de markt als boek. Rudy Vrooman *(bekend Nederlands vormgever, GDW)* en Joost Swarte zouden er ons bij gaan helpen." Misschien dat ook de expositie rondtrekt, zegt De Jong nog. "Volgend jaar bestaat Heinz precies twintig jaar, dus wie weet?" (GDW)

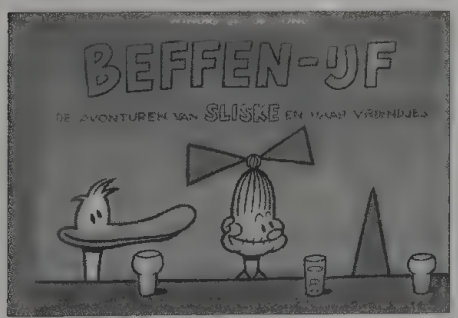

***Heinz* en *Sliske* verschenen bij Oog & Blik.**
Fansite: gezelligleuk.free.fr

Nederlandse auteur Toonder. 440 dagelijks uit te zenden afleveringen zullen later te horen zijn op NPS. Mark Rietman (Bommel), Jacob Derwig (Tom Poes) en Krijn ter Braak (Joost) vertolken de hoofdrollen.

Voor tekenaar Gilles Chaillet schreef Convard lang voor Dan Browne's immense bestseller een one-shot van net geen honderd pagina's rond Leonardo Da Vinci. Het is een thriller die zich afspeelt in de renaissance met een mysterie, een reeks moorden, een onderzoek... Hoewel het scenario pure verzinsels zijn, moet de historische werkelijkheid kloppen. Een twee weken durende documentatiereis in Italië behoorde tot het takenpalet. In juni begint Chaillet te tekenen. Het album wordt bij Glénat pas verwacht in 2008.

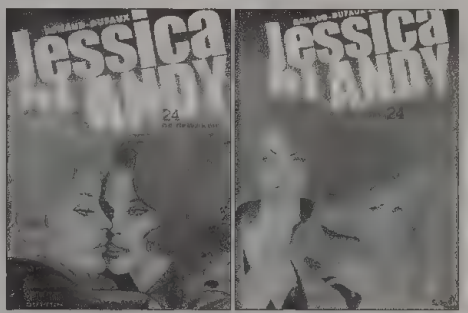

Met deel 24, *De bewakers*, beëindigen Renaud en Jean Dufaux hun succesreeks *Jessica Blandy*. Samen gaan ze wel nog door met hun nieuwe reeks *Venus H.* bij Dargaud. Dupuis laat het echter na om dit laatste deel wegens tegenvallende verkoopcijfers uit te geven in hardcover. Een euvel dat de vijftienjarige Vlaamse stripspeciaalzaak Atlantis alsnog verhelpt in november. Hun hardcover-versie kent een andere cover, een extra katern met schetsen en is een uitgave in een beperkte oplage van duizend exemplaren.

De Havik - Geheim archief is een speciale uitgave in hardcover die snel uitverkocht raakt na verspreiding. Het boek telt 64 pagina's, 76 illustraties met de zee als centraal onderwerp en twaalf onuitgegeven strippagina's die handelen over ingrijpende gebeurtenissen uit het leven van De Havik. Het wordt de laatste uitgave van Pellerin bij Dupuis want hij verscheept met zijn reeks naar het Franse Soleil om de reeks te vervolgen in de collectie *Quadrant Solaire*. De gloednieuwe tweede cyclus gaat onder voorbehoud van start in januari 2008. De titel luidt *La mission* (*De missie*).

Zesduizend lezers brengen online hun stem uit in de finaleronde van de Nederlandse Stripstrijd, georganiseerd door de Nederlandse krant *Het Parool*. Het is Michiel van de Pol met zijn Cartoondiarree die als overwinnaar uit het strijdperk treedt. Hij ziet zich van een half jaar lange krantenpublicatie verzekerd. Hij haalt het nipt van Swamp Thing door Floris Ousdhoorn waarvan in februari 2007 een album verschijnt bij Oog&Blik en Atlas.

Uit verschillende najaarsprogramma's blijkt dat Glénat, Uitgeverij L, Kana en Arashi een resem nieuwe mangareeksen hebben gepland. *Monster, Naruto, The Dreaming, DNAngel, Prinses Ai Warcraft* en *Boeddha* staan aangekondigd maar verschijnen soms met ettelijke maanden vertraging. Van *Gunnm* en *Nausicaä* verschenen bij Glénat nog geen albums.

Op 28 juni verschijnt *Murena 5: De zwarte godin* door Philippe Delaby en Jean Dufaux. De nummers 3 en 4 zijn ondertussen alweer uitverkocht, wat meteen voor een zoveelste keer het succes van de historische reeks bewijst. Dargaud brengt soelaas door een integrale editie van de eerste cyclus op de markt te brengen. Het verscheen eerder al in het Frans. De integrale wordt een succes en raakt

na enkele maanden uitverkocht. In september 2007 staat een herdruk van alle delen en de integrale gepland, samen met het nieuwe deel 6.

In het Franse boekje *La Castafiore, Biographie non autorisée* van schrijver Albert Algoud wordt 'bewezen' dat Bianca Castafiore uit de reeks Kuifje eigenlijk een castraat is met een falsetstem. Hij refereert naar de biografie van de Italiaanse zanger(es) Fiorentino Casta. Volgens Algoud zijn er te veel overeenkomsten tussen Castafiore en Casta. In de niet geautoriseerde biografie van Castafiore herneemt hij een deel van Casta's biografie, maar vergeet passages over zijn bijdrage aan het verzet en illustere ontmoetingen met generaal Charles de Gaulle, variété-artieste Joséphine Baker en kunstenaar Andy Warhol.

JULI

Op de vierde verdieping van het nieuw administratief centrum De Zaat in Temse, op de plaats van de vroegere Boelwerf, vind je voortaan Jommeke en zijn vriendjes in 3D a.s een uitgehouwen stripmuur. Luc de Ryck, de burgemeester van Temse is een groot bewonderaar van Jef Nys' werk en schreef al een biografie over de auteur.

Oog&Blik en De Harmonie geven na enkele jaren stilte een nieuw album uit van *Heinz*. Tegelijk verschijnt bij Oog&Blik een bundel van Sliske, een slissend Wiske-figuurtje uit *Heinz* dat een spin-off kreeg.

Bij Arboris verschijnt *Lotusbloem 9*, het laatste verhaal waar Franz aan werkte voordat hij overleed. Faure en Corteggiani moesten de laatste pagina's afmaken om tot een volledig album te komen.

Marc Vernaegen wordt door collega's verkozen als voorzitter van het departement strips van de piepjonge auteursvereniging. In deze periode verschijnt *Senne & Sanne 2: Cordoba* in voorpublicatie in de Nederlandse jeugdkrant *Kidsweek*. Als extra promotie zenden de jeugdzenders Nickelodeon en Jetix tussen 28 juni en 1 juli negentig keer een promotiefilmpje uit. Voor het eerst wordt een stripverhaal gepromoot in een Nederlands televisiespotje.

Kort na de verschijning van *Stripjaar 2006* maakt samensteller Geert De Weyer in een lang

Officiële strip- en comicverfilmingen

Ook in 2006 liet Hollywood uitschijnen dat het om goeie ideeën verlegen zit om originele films te maken. Maar ook in Europa worden allianties gesmeed om populaire strips een bewegend tweede leven te schenken. De volgende verstrippingen van strips of comics kwamen in 2006 op het zilveren scherm.

- *Art school confidential* naar de comic van Daniel Clowes.
- *Asterix en de vikingen* naar de strip *Asterix en de Noormannen* van Albert Uderzo en René Goscinny.
- *Garfield: a tail of two kitties* naar de krantenstrip van Jim Davis.
- *Over the hedge* naar een comicreeks van Disney.
- *Superman returns* naar de comicreeks van DC Comics.
- *V for vendetta* naar de comicreeks van David Lloyd en Alan Moore.
- *X-Men 3: the last stand* naar de comicreeks van Stan Lee.

(HB)

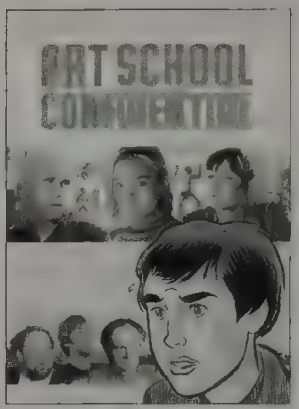

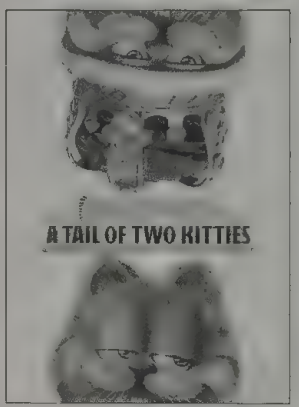

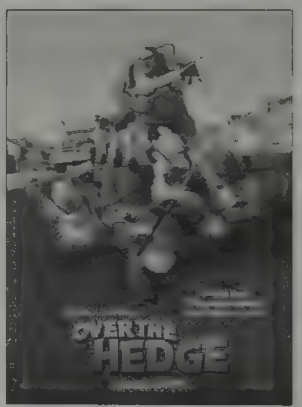

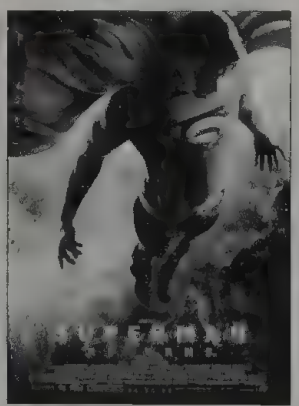

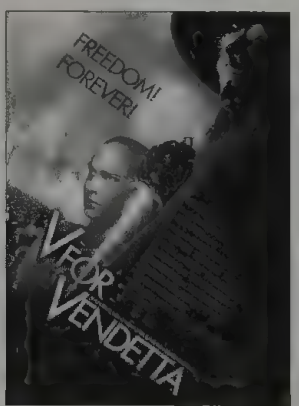

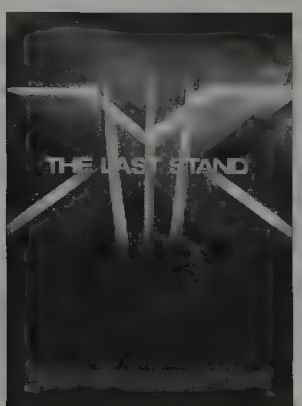

interview voor *Stripelmagazine* definitief komaf met zijn medewerking aan vzw Strip Turnhout. Ondanks de hoge opkomst, de knappe en gevarieerde tentoonstellingen en de te verbeteren kinderziektes (een chaotische plattegrond en organisatie) werd hij daarna min of meer eruitgewerkt. Maanden na datum is het voor De Weyer *closure time* om een woelige periode achter hem te kunnen laten. Het interview wordt bewerkt tot een Belga-bericht waar het accent meer ligt op een afrekening van een 'verbitterde' De Weyer. Onder meer *De Standaard* van 14 juli haalt het aan in een artikeltje. Voorzitter Karl van den Broeck reageert kort door De Weyer eraan te herinneren dat hij als enige van alle vrijwilligers in de vzw werd betaald. Op andere aantijgingen wensen ze liever met daden te antwoorden. Bijvoorbeeld door het gesubsidieerde tijdschrift *Stripgids* aan te kondigen waar De Weyer aanvankelijk aan zou meewerken. Het eerste nummer verschijnt in oktober.

In *Humo* 3435 van 4 juli 2006 interviewt filmjournalist Erik Stockman de Amerikaan John Lasseter naar aanleiding van de release van de animatiefilm *Cars*. Lasseter is de grote baas van productiefirma Pixar (*Toy Story, Monsters Inc., The Incredibles, Finding Nemo...*) en combineert een job als hoofd van de animatieafdeling van Disney Op een van de vragen die hem wordt voorgeschoteld antwoordt hij: "Ik ben altijd een zeer grote fan geweest van Belgische strips. Ik denk dat ik alle albums van *Asterix* heb *(nochtans een Franse strip, red.)*. Ik hou ook van Kuifje en van de Marsupilami, maar Asterix is toch mijn favoriet. Uderzo is altijd een grote bron van inspiratie geweest voor Pixar. De nachtscènes in *Cars* zijn trouwens gebaseerd op de manier waarop Uderzo zijn personages in het donker tekende."

Myx Stripmagazine, het glossy uitgegeven, (min of meer) maandelijkse striptijdschrift van de Nederlandse uitgever Silvester is verkocht aan uitgeverij Edollandia. Onder de imprints Orgcomicart en Libripress (van het tijdschrift *Playhouse Comix*) is Edollondia al wat langer actief. Ook het sf- en horrorblad *SFeerie* komt uit dezelfde stal.

Joann Sfar, co-scenarist van de Donjon-reeksen, zet zijn Eisner Award-nominatie voor de Engelse vertaling van *De kat van de rabbijn* in de categorie *Best U.S. Edition of Foreign Material* in winst om *The complete Calvin & Hobbes* (Bill Watterson) wint in de categorie *Best Archival Collection/ Project-Comic Strips* met alles van Casper en Hobbes in een luxueuze koffer. De Eisner Awards zijn te vergelijken met de prijzen op Angoulême.

AUGUSTUS

Verschuivingen in het *Donjon*-universum. Op vraag van Sfar en Trondheim zal tekenaar Gaultier *Donjon Ochtendgloren* overnemen van Blain. Gaultier is de tekenaar van het Toog-album *Poolijs*. Vanaf *Donjon Avondschemer 104* neemt het koppel Kerascoët de tekeningen van Sfar over. Vanaf *Donjon Zenit 5* is het tekenaar Boulet die de tekenaar van de hoofdreeks wordt.

Atlas geeft het eerste deel uit van *Vallende ziekte*, de autobiografische strip van David B. Deze uitgave bundelt de eerste drie van de vele jaren geleden in het Frans al verschenen episodes. In 2007 verschijnt de afs uitende bundel.

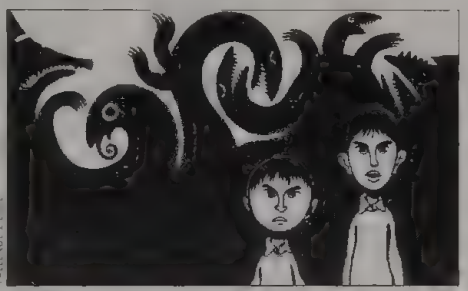

Een schandaal rond een Nederlandse *Donald Duck*-tekenaar roept vijandige gevoelens op. De 32-jarige Zeeuwse freelance-tekenaar Sander Gulien is door de politierechter in Middelburg veroordeeld wegens ontucht op het internet. De aantijgingen bestaan uit het lastigvallen van drie 15- en 16-jarige meisjes die hij leerde kennen via MSN. Grove en seksueel getinte scheldpartijen, oneerbare voorstellen tot naakt voor de webcam staan, vielen de minderjarige meisjes te beurt. Ook aan telefonische bedreigingen zou Sander zich bezondigd hebben. Vooral dat laatste was de bekende druppel. Sander is een van de bekendste Nederlandse *Duck*-tekenaars. Onder zijn hoede heeft hij onder andere Donald en Katrien Duck, de neefjes Kwik, Kwek en Kwak en Oom Dagobert. Hij krijgt 75 uur werkstraf opgelegd. Als verdediging werpt hij onder andere op dat hij de leeftijd van de meisjes niet kende. De advocaat bracht in dat de meisjes zich ook niet onbetuigd lieten. *Donald Duck*-hoofdredacteur Thom Roep (tevens scenarist van Douwe Dabbert) distantieert zich van het gedrag van zijn freelancer. Hij begrijpt niet wat zijn privégedrag met zijn werk voor Donald Duck heeft te maken. Meisjes van 15 en 16 horen niet tot de doelgroep, voegt hij eraan toe.

Ronald Grossey schrijft aan een boek over en met de geschiedenis van Studio Vandersteen. Daarvoor voert hij gesprekken met talloze medewerkers uit het verleden en heden. De publicatie wordt een uitgave van het West-Vlaamse Roularta en verschijnt in mei 2007 onder de titel *Studio Vandersteen: kroniek van een legende 1947-1990*.

Nederlander Hanco Kolk geniet de zeldzame eer om het befaamde Amerikaanse tijdschrift *The New Yorker* te bedienen van vijf paginagrote kleurenillustraties met het thema 'Casanova in New York'. Om de historische werkelijkheid geen geweld aan te doen wordt het iets in dezelfde geest als een vroegere steendrukreeks over verleider Casanova, die het tijdschrift kon bekoren. Kolk moet naar New York om er zijn bijdrage te kunnen tekenen. De opdracht is een gevolg van Kolk's reis naar New York die ons eerder al het wondermooie *Club Paradise* opleverde. In *The New Yorker* publiceerden onder anderen ook Kamagurka, Ever Meulen en Joost Swarte.

SEPTEMBER

Het Mark Retera Ensemble met verschillende medewerkers is door Mark Retera ontbonden. Vanaf 1 september stopt Dirkjan namelijk als dagstrip in diverse Nederlandse kranten zodat de tekenaar meer tijd aan zijn gezin kan wijden. Mark Retera tekent de absurditeiten met de nerd in de hoofdrol weer zelf met een frequentie van twee strookjes per week voor de *Veronica Gids*. Daarnaast denkt hij er hard over na om zijn Pincet-boekje *De foto* uit te breiden naar een vervolg.

Topillustrator en volgens de overlevering uitvinder van de term 'klare lijn' Joost Swarte is aangetrokken om het universum van het Kuifje-museum te creëren waarvan in 2009 de eerste steen wordt gelegd in Louvain-la-Neuve. Aan de hand van zijn ideeën gaat de Franse architect Christian de Portzamparc aan de slag. Hij ontwierp ook al de Franse ambassade in Berlijn en

Jeff Broeckx: de revival van *Dag en Heidi*

"Ik hoop dat ik dat hierbij heb kunnen rechtzetten"

Voor Jeff Broeckx, zondermeer de meest onzichtbare Vlaamse striptekenaar, betekende het afgelopen jaar een revival van zijn populaire, jeugdreeks *Dag en Heidi*. Twee uitgevers gaven *Dag en Heidi*-verhalen uit, de auteur zelf werkt aan een nieuw verhaal.

Dag en Heidi zijn terug. De fantasy- en sciencefictionavonturen van de twee blonde weeskinderen verschenen voor het eerst veertig jaar geleden in *Ohee* en vervolgens in *Zonnestraal*. Tussen 1980 en 1986 verschenen zestien albums, daarna was het voorgoed gedaan. Geestelijke vader van die toen erg populaire jeugdreeks is Jeff Broeckx, een gedreven vakman die doorgaat voor de meest onzichtbare Vlaamse striptekenaar ooit. Hij is meteen ook de enige Vlaamse stripauteur in vast dienstverband (voor *Bessy, Bessy Natuur Kommando, Verdwaald in het verleden, Waterland* en *Klein Suske en Wiske*) die er bovendien in slaagde eigen reeksen op de markt te brengen (*Dag en Heidi, Mozes, Sloeber).* Hij wijt het zelf aan toeval, maar na al die jaren kwamen midden 2006 twee uitgevers op hetzelfde idee *Dag en Heidi* opnieuw in boekvorm te gieten. Brabant Strip zou begin 2007 een nooit eerder in album gepubliceerd verhaal brengen, Saga Uitgaven bracht naar aanleiding van het stripfestival Valkenswaard (eind augustus 2006) een grote luxe-editie op de markt met drie verhalen alsook een originele plaat. De populariteit van de reeks is blijkbaar niet voorbij, want ook op beurzen krijgt Broeckx (63) nog talloze jongeren en ouderen die hun album willen laten signeren.

"Het is allemaal zo lang geleden," begint Broeckx. "De eerste verhalen werden voorgepubliceerd in *Ohee*. Toen ik echter een kleine loonsverhoging ging bepleiten bij de bazen, werd me dat geweigerd, ondanks het feit dat de oplage beduidend hoger was als *Dag en Heidi* erin verschenen. Ik ben dan naar Averbode gestapt. Pater De Kesel, toenmalig hoofdredacteur, heeft de reeks meteen verder gepubliceerd in *Zonnestraal*. Voor hen heb ik toen overigens ook *Sloeber* getekend voor *Zonneland*.

Standaard Uitgeverij gaf het toen uit. Ik weet wel dat op de cover altijd 'Studio Vandersteen' stond, maar die had er niets mee te maken. Het was mijn eigen reeks. De verwijzing naar Studio Vandersteen kwam er uit commerciële overwegingen. Willy *(Vandersteen, GDW)* had daar indertijd zijn toestemming voor gegeven."

Waarom ben je eigenlijk gestopt met Dag en Heidi?

"Ik tekende toen *Bessy* in Duitsland en was begonnen aan infostrips voor organisaties en overheidsinstanties. Dat was ontzettend veel werk. Ik tekende zestien uur per dag, weekends inclusief. In Averbode werd toen ook iedereen ontslagen. Niet alleen hoofdredacteur De Kesel werd vervangen, ook alle tekenaars werden van de ene op de andere dag aan de deur gezet. Jean-Pol, Berck en ik werden bedankt voor bewezen diensten. Er zijn nadien nog twee of drie verhalen verschenen in het blad Spectator, maar het derde verhaal kreeg ik zelfs nooit uitbetaald omdat ze toen al failliet waren."

Als ik het goed heb zijn er twee verhalen nooit in album verschenen. Hoe kwam dat?

"Ik was toen *Bessy* beginnen te tekenen en ik was mijn stijl er wat door kwijtgeraakt. Bij Willy Vandersteen mocht ik bijvoorbeeld niet met een penseel tekenen, dat moest met de pen. Weet je, toen ze me voor het eerst belden voor dat *Dag en Heidi*-verhaal wilde ik het eerst zelfs niet eens afstaan voor een album. Ik stond er niet erg achter. Maar ja, uit sentimentele overwegingen vond ik het dan weer wel leuk. Misschien brengen we volgend jaar ook wel dat tweede in albumvorm, dat weet ik nog niet."

Welke verhalen heb je gekozen voor de luxe-uitgave? En waarom?

"Het zijn drie verhalen die mijn moeder

geschreven heeft. Ik heb het boek opgedragen aan haar. Ze stierf twee jaar geleden. Als je dus de naam Maria Dewinter als scenarist ziet staan, dan is dat mijn moeder. Kijk, wij waren vroeger erg arm. Toen ik tien was wilde ik al strips tekenen. Mijn moeder had ontzettend veel fantasie en vertelde me altijd verhaaltjes. Ze stuurde ze ook vaak op naar uitgevers, om wat bij te verdienen, maar hoewel ze om haar fantasie werd gefeliciteerd, kreeg ze die nooit verkocht. Op een of andere manier is daar het idee ontstaan samen iets te doen. Zij schreef *Dag en Heidi*-verhalen van een pagina of twintig, ik schreef er de dialogen bij. Om volledig te zijn; eerst tekende ik *Serge de boswachter* op haar scenario's, maar die stijl was te realistisch en dat lag me niet zo. *Dag en Heidi* ging me beter af. Maar ik werkte dus veel met haar samen. Ook voor de reeks *Sloeber* schreef zij de scenario's."

Ondertussen heb je ook je vrouw ingeschakeld als scenarist voor onder meer Mozes.

"Ik zal je iets vertellen. Ik werk op dit moment in alle stilte aan een volledig nieuw *Dag en Heidi*-verhaal, waarvoor mijn vrouw het scenario geschreven heeft. Ik heb momenteel vijf pagina's

geschetst, waarvan twee ingeïnkt. Ik weet alleen niet welke uitgeverij het zal gaan uitgeven en of een uitgeverij überhaupt nog wel geïnteresseerd is. Begin volgend jaar is het album klaar, dan zien we wel."

Mozes was geen bijster goede strip, Jeff.

"Ik weet dat je er zo over denkt. Je hebt het indertijd tot de grond afgebroken, net als *Klein Suske en Wiske* trouwens. Maar er zijn verzachtende omstandigheden. Mozes was door ons niet echt bedoeld als een volwassenenstrip, wel voor iets oudere lezers dan pakweg een *Dag en Heidi*. Maar zo kondigde Standaard Uitgeverij het toen wel aan. Tijdens het creatieve proces liep er veel mis. Plots wilde men het uitbrengen voor een groot publiek, dus ook de negen- tot tienjarigen. Een scène waarin iemand werd aangevallen met een baseball-bat moest zelfs geschrapt worden wegens 'te brutaal'. De toenmalig adjunct-uitgeefster, heeft toen hele flarden dialogen herschreven. Dat hield je niet voor mogelijk: zulke flauwe dialogen, zeg. Bepaalde woorden mochten ook niet gebruikt worden wegens 'te moeilijk'. Ik heb die dan weer wat herschreven, maar ik mocht natuurlijk niet overdrijven. Maar ik was er dus niet blij mee. En toen het werd gepubliceerd hield men vol dat het een volwassenenstrip was, terwijl het dat niet was. Dat was zo ondankbaar, natuurlijk krijg je daar kritiek op. Nee, blij was ik er niet mee. Ik hoop dat het hiermee toch weer eens en altijd werd rechtgezet."

Heb je er geen spijt van dat je al die tijd zo onzichtbaar bent gebleven voor de buitenwereld? Je hebt zoveel strips getekend, maar je naam haalde bijna nooit de cover.

"Och, vroeger was dat niet de gewoonte. Mijn naam staat nog steeds amper op de cover. Bij Walt Disney was dat ook zo, hé? Ik ben wel blij dat ze mijn naam nu op het schutblad zetten. Paul Geerts heeft ook jaren *Suske en Wiskes* voor Vandersteen getekend vooraleer dat mocht. Over twee jaar ga ik met pensioen, waarom zou ik nog vechten?" Maar strips zal ik wel blijven tekenen anders haal ik mijn honderdste verjaardag niet eens! (GDW)

Het luxe-album van *Dag en Heidi* verscheen bij Saga Uitgaven. *Mozes, Verdwaald in het verleden, Waterland* en *Klein Suske en Wiske* verschenen bij Standaard Uitgeverij.

de bibliotheek van Montréal. Het ontwerp voor het Hergé-museum wordt elders omschreven als een zwevend vaartuig. De architect wil er alleszins zo dicht mogelijk de wereld van Hergé mee benaderen: strakke lijnen, grote vitrines (als strippiaatjes) en loopbruggen. Het kostenplaatje is geraamd op 15 miljoen euro. De expositieruimte beslaat zo'n vijfduizend vierkante meter.

In een persbericht maken de auteurs van *Nicky Saxx* bekend dat de reeks verhuist van uitgeverij. En wel van uitgeverij Boumaar naar BeeDee. Zeven jaar lang vond de zwartwit detectivestrip van Minck Oosterveer en Willem Ritstier onderdak bij Boumaar. Deel 7 van *De avonturen van Nicky Saxx* geeft BeeDee uit in maart 2007, nog steeds in zwart-wit. De prijs staat op naar 9,95 euro, maar de oplage is wel beperkter.

Gerard Leever, kortweg Gleever, wint dit jaar de Nederlandse Stripschapprijs voor zijn gehele œuvre. Hij publiceert momenteel de jeugdstrips Oktoknopie in het jeugdblad *Taptoe* en *Suus & Sas* in het meidenblad *Tina*. Het min of meer autobiografische *Gleevers dagboek* won in 1996 al een Stripschapjaarprijs. Eerder dit jaar dook het na jarenlange publicatie in *Stripschrift* op in *Stripnieuws*, het magazine van Het Stripschap. Ook met *Oktoknopie 1 en Dik van Dieren en Zo* won hij in respectievelijk 2000 en 2004 al een Stripschap-albumprijs. Het persbericht omschrijft Leever als "dè kinderstriptekenaar van Nederland". Op zijn actief staan onder andere ook nog *Gemengd dubbel, Kanaal 13* en *Het Felix Flux museum*.

Op 13 september wordt een derde stripmuur in Antwerpen ingehuldigd. De tekenaar is Jan Van der Veken, die eigenlijk zijn pluimen verdient als illustrator. Zijn werk zag hij al gepubliceerd in onder andere *Hic sunt leones* en het internationaal gereputeerde *Drawn & Quarterly*. De gevel kun je bezichtigen op de Eiermarkt nummer 8.

Eén dag na de zestigste verjaardag van het weekblad *Kuifje* wordt op 27 september 2006 de Fondation Raymond Leblanc een behouden vaart gewenst. Het doel is om specifiek aan de jeugd van vandaag zijn nalatenschap in daden en resultaten, zijn patrimonium, te presenteren. Het gaat om zowel uitgeverij Lombard en de albums die het uitgaf, het *Kuifje*-weekblad, het succesvolle reclamebureau Publiart (waar onder anderen Berck het beste van zijn talenten toonde, tevens het bureau dat alle merchandising van het huis regelde en onder andere de kangaroemascotte van Walibi ontwierp) en de roemruchte Belgische tekenfilmstudio Belvision. Driehonderd vierkante meter van het befaamde Kuifje-gebouw aan het Zuidstation van Brussel wordt er vrijgemaakt voor een museumruimte met aandacht voor bovenstaande mijlpalen. Vanaf 2007 wil de Fondation jaarlijks prijzen uitreiken aan jonge talenten die vandaag al lang niet meer keuze te over hebben om hun strips gepubliceerd te zien. Met kortverhalen over een opgelegd thema als opdracht kunnen ze een belangrijke geldprijs winnen, extra begeleiding en een albumcontract. De winnaars krijgen uiteraard expositieruimte in het museum. Mooie initiatieven, het maakt voor een deel de schandalen goed van een minder paasbest verleden: de verbranding van een deel van het archief van Edgar-Pierre Jacobs en het weggooien van Michel Greg's (ooit hoofdredacteur van *Kuifje* en *Pilote*) archieven in de vuilcontainer.

Bij Bries verschijnt *My boy* van Bruggeling Olivier Schrauwen. Het Engelstalige album verscheen in augustus 2006 eerst in het Frans bij L'Editions de l'An. Het album raakt in januari 2007 genomineerd op het stripfestival van Angoulême, maar weet de nominatie ondanks uitgebreide en lovende artikelen in Franse kranten niet te verzilveren.

Glénat geeft het vijftiende en laatste deel uit van *Giacomo C.* Griffo en Jean Dufaux vinden dat de uitgeverij weinig moeite deed om de serie te promoten en geven er de brui aan.

Zo'n 27 jaar na hun eerste samenwerking in het weekblad *Robbedoes*, gaat het indertijd beruchte duo Yann en Conrad uit elkaar. Als goede vrienden weliswaar. Niettemin komt er een boedelscheiding aan te pas. Zo behoudt Conrad de rechten om *De onnoembaren* verder te zetten (wat hij van plan is na *Witte tijgerin 4*), al of niet met een andere scenarist. Yann sleept dan weer de homoparodie op *Bob Morane, Bob Marone*, uit de brand. Niet dat er daar veel

rond gebeurt, hoor. Op een redelijk recent verschenen kortverhaal na, getekend door Krings (de tekenaar die *Violine* van Tarrin overnam), blijft de teller op twee verschenen albums staan. Elk van de auteurs wijdt zich ongestoord verder aan het uitbreiden van hun respectieve œuvre.

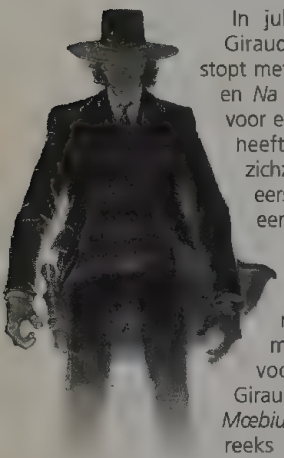

In juli en augustus laat Jean Giraud nog uitschijnen dat hij stopt met het tekenen van *Blueberry* en *Na de incal*, maar dat hij wel voor een opvolger zou zorgen. Hij heeft deze gevonden... in zichzelf. Al meteen nadat hij de eerste keer de info prijsgaf in een interview, had hij er al spijt van. *Blueberry rides on*, dus. In het volgende album herschept hij de reeks in een one-shot van minstens 68 pagina's. Maar vooraleer het zover is, wil Giraud/Mœbius eerst nog *Inside Mœbius* afwerken, een Franstalige reeks meteen in inkt gezette stripverhalen waarin de auteur en zijn scheppingen met elkaar in dialoog treden. Daarnaast wil hij een schilderperiode inlassen en een noodzakelijke archivering van zijn tonnen tekeningen die zich bleven opstapelen. En nog steeds vóór een nieuwe *Blueberry* verschijnt er iets geheel anders. 'Een zeer groot project bij Dargaud waar veel over gepraat zal worden', belooft hij om er daarna volledig over te zwijgen. Pas in september 2007 wordt duidelijk dat hij op scenario van Jean Van Hamme een album van *XIII* zal tekenen dat past tussen het voorlaatste en allerlaatste deel in de reeks. William Vance zal *XIII* na Van Hammes laatste album laten vervolgen door een andere scenarist.

We rapporteren de Franse verschijning van *De technovaders 8* in september 2006. Na het stoppen van *De metabaronnen* na eveneens acht delen sluiten Zoran Janjetov (tekeningen), Fred Beltran (inkleuring) en Alexandro Jodorowsky (scenario) hiermee een tweede spin-off op *De Incal* af. Een volgende samenwerking zal alleszins opnieuw een space opera worden, 'misschien voor teenagers', aldus Janjetov. Wanneer de Nederlandse versie bij Arboris verschijnt is simpelweg afwachten, we hebben trouwens eerst nog deel 7 te goed.

Een gesigneerde en aan koning Leopold III en prinses Liliane opgedragen album van het Kuifje-album *Vlucht 714* gaat bij galeriehouder Galerie Moderne onder de hamer voor 9.600 euro. Er hoort ook een kerstkaart bij. De originele plaat voor Tintin 48 uit 1951 (met een gag van Quick en Flupke) vangt een mooie 32.400 euro. Andere Hergé-loten zijn onder andere een gesigneerd album van Kuifje en de Picaro's (8.400 euro), een losse tekening van kapitein Haddock (3.120 euro) en een harsen standbeeld van diezelfde kapitein (2.880 euro).

Op 30 september worden op De Strpdagen in Houten de Stripschappenningen 2006 uitgereikt, die in verschillende categorieën de beste albums van 2006 representeren. Het winnaarslijstje:
Categorie Nederlands Avontuur en Vermaak
• *Esther Verkest 3: Van de hak op de tak* (Kim Duchateau)
Categorie Nederlands Literair
• *De nieuwe hemel* (Mark Hendriks)
Categorie Nederlands Jeugd
• *De Bamburgers 1: De nationale feestdag* (Simon Spruyt + Fritz van den Heuvel)
Categorie Buitenlands Avontuur en Vermaak
• *Een verhaal van Robbedoes en Kwabbernoot: Versteende reuzen* (Yoann + Fabien Vehlmann)
Categorie Buitenlands Literair
• *Aantekeningen voor een oorlogsverhaal* (Gipi)
Categorie Buitenlands Jeugd
• *Shaman King 1, 2, 3* (Hiroyuki Takei)

OKTOBER

Ruud Monster is een Nederlandse film- en documentairemaker die in 2001 een vier uur durend gesprek opnam met de in 2005 overleden Marten Toonder, een goede bekende van hem. Toonder vertelde in diens woning uitgebreid over zijn leven, zijn kijk op leven en dood en de bijnadoodervaring die de beroemde tekenaar ooit had. Dit uitzonderlijk unieke document mocht niet verloren gaan voor het nageslacht. Begin 2007 zou er een dvd van uitgebracht worden... 'Zou', ja, want een dief is er vandoor met de acht banden waarop het gesprek staat. De financiering voor de dvd was al rond. Meneer Monster hoopt dat de banden alsnog opduiken, want de dief heeft er niks aan. Samen met de banden stal hij een grote hoeveelheid opnameapparatuur. De gestolen digitale banden kunnen enkel op heel speciale apparatuur worden afgespeeld. Monster vreest dat ze gewoon gedumpt zijn en looft een gulle beloning uit voor de eerlijke vinder.

Joann Sfar, de gevierde auteur van onder andere *Donjon*, *Professor Bell*, *Grote vampier* en *Kleine vampier* breekt met uitgeverij L'Association bij wie het allemaal zo'n beetje begon. Het vertrek gebeurt in een goede verstandhouding met respect voor de uitgever en de kansen die hij er kreeg. Hij volgt het voorbeeld van Lewis Trondheim en David B. die eerder al vertrokken bij de uitgever. Sfar publiceert al langer voor verschillende uitgeverijen tegelijk, zoals Dargaud en Delcourt waarvan een aantal vertalingen verschijnen bij Uitgeverij L, Oog&Blik, Gottmer en Toog. L'Association is de Franstalige uitgever van onder andere *Persepolis* en *Vallende ziekte*.

Op 7 oktober organiseert de Nederlandse stripwinkel Lambiek een *24 Hour Comic Day*. Ruim twintig tekenaars gaan de uitdaging aan om in 24 uur een verhaal van 24 pagina's te bedenken en te tekenen. Negen ervan zijn een delegatie van het wekelijkse webmagazine *Cutie* (www.cutie.nl). De Antwerpse uitgever Bries zal van dit spektakel een bundel uitgeven in pocketformaat. Naast de negen vernalen van de *Cutie*-groep komt er een verslag in van de gebeurtenis en een uitgebreide fotoreportage. De Nederlanders doen het niet alleen want dit evenement wordt al voor de derde keer wereldwijd georganiseerd. In de Vlaamse stripspeciaalzaken Popville (Gent), Het Besloten Land (Leuven) en Bries (Antwerpen) tekenen verschillende jonge leeuwen live op locatie.

Vlaanderen kent een nieuw striptijdschrift. Met strips en artikelen, nieuws en interviews, recensies en extra's op 68 pagina's in kleur en een oplage van 20.000 exemplaren. *Stripgids*, voortaan elke twee maanden gratis te

Jeroom: "Ik ben zelfs geen neger."

De Vlaming die zijn volk weer deed lachen met kak en tetten is pas 29 en ziet er bijzonder normaal uit. Jeroom heeft met Beerschot een derde verzameling cartoons, waarin hij het opnieuw klaarspeelt om platte praat te verkopen als onweerstaanbare humor.

Verpakt als snoezige figuurtjes palmen Ridder Bauknecht, Jos het debiele ei, Tettenman, Reetman en de rest van de expliciete bende de pagina's van het tijdschrift *Humo* week na week verder in. In een kinderlijk onschuldige verpakking neemt Jeroom Snelders bepaald geen blad voor de mond, tot groot jolijt van een groeiend aantal fans. Maar hoe ranzig is Jeroom zelf?

"Ik ben een heel normale mens. Ik heb natuurlijk wel eens vuile praat bij, al is er voor alles een plaats en tijd. Ik heb dat soort humor altijd al gehad. Ik ken veel mensen die even grappig zijn als ik, maar ik kan het gewoon goed vertalen naar tekeningen. Dan wordt mijn humor wel harder, maar niet cynisch. Zo'n lief mopke dat dan verkeerd uitdraait. Of iets waar je hard mee moet lachen, en je erna afvraagt of dat eigenlijk wel mag."

Heb je al eens gedacht: nu zit ik op de grens van wat kan?

"De mop waarin een kat zijn eigen drol begraaft, en daarna een zwart kindje. Dat kan ik alleen in een links vod als *Humo* zetten (lacht). Ik ben soms bang dat die opduikt op verkeerde sites. Als zoiets zou terechtkomen op een site als die van Stormfront of het Vlaams Blok, zou ik dat verschrikkelijk vinden. Maar op het moment dat ik het teken, vind ik het wel hilarisch. De mop is het belangrijkste."

Met zulke humor en het feit dat je er ook geregeld bekende Vlamingen doorsleurt, moet je wel bakken kritiek krijgen.

"Ik hoor eigenlijk weinig kritiek. Ook geen positieve trouwens. Hoge bomen vangen gewoon veel wind, die mensen hebben ook wel relativeringsvermogen. Ik pak ook niemand aan zonder reden. Freddy Willockx bijvoorbeeld is een gedroomde figuur, maar die zie je gewoon niet. Maar als Spirit-voorzitter Geert Lambert elke week in *Terzake* zit en je zijn stoel steeds minder ziet, ¸a dan..."

Hoe ga je te werk bij het maken van je cartoons en fotocollages?

"Ik maak alles met een palet op mijn computer en teken rechtstreeks op het scherm. Ik werk ook veel met ingescande foto's en oude comics. Alles moet ook enorm snel gaan. Ik heb gewoon geen tijd meer om alles in inkt uit te tekenen, in te scannen en digitaal in te kleuren zoals vroeger. Het is eigenlijk wel serieus hard doorwerken. Vooral de extra opdrachten en illustraties buiten mijn normale werk voor *Humo* maken het veel. Zo vroegen ze me onlangs of ik een stuk wilde illustreren over kinderen die kinderen verkrachten. En dat vragen ze aan mij! Er stond wel bij dat het echt een serieus stuk was, maar toch (lacht). Maar het is goed gelukt."

Kan je onder zo'n druk nog creatief zijn?

"Het creatieve deel duurt maar even. Het is vooral de uitwerking die tijd kost, het inkleuren en zo. Maar ik heb intussen wel genoeg ervaring om met de druk om te gaan. Ideeën heb ik altijd, maar ik weet dat ik streng ben in mijn selectie. Als de deadline echt nadert, ben ik gewoon wat minder streng. Dat is de enige beperking die ik mezelf kan opleggen."

Kun je die oude comics-figuurtjes ondertussen al zelf tekenen?

"Nee, dat zijn echt allemaal collages. Dat was een echte school toen, hé. De figuren tot daar aan toe, maar de schaduwpartijen zijn echt moeilijk. Maar ik heb intussen wel het talent om er een octopus bij te tekenen die in een ufo over het Derde Rijk vliegt *(lacht)*."

Je bent erg jong begonnen bij Humo. Hoe ging dat?

"Ik volgde es bij Ever Meulen, die me bij Guy Mortier introduceerde. Toen ik bij hem langsging klapperden mijn knieën zo hard tegen elkaar dat ik serieus hard moest praten. De eerste twee jaar heb ik dan een paar keer in *Humo* gestaan, met kleine pentekeningetjes die ik zelf bij Mortier in de bus ging steken. Ze hebben me heel geleidelijk aan laten groeien. Maar met mijn talent van toen, krijg je zo'n kans vandaag niet meer. Ik was toen ook nog heel braaf. Maar gaandeweg begon die al eens een vleeswond te krijgen en die al wat tetten *(lacht)*. Je moet de lezers ook meekrijgen, hè — hen meekrijgen op een tocht naar het abattoir *(lacht)*!"

Je bent 29, hebt al drie boeken uit en bent een gevierd cartoonist. Ben je trots op jezelf?

"Trots? Nee — beschaamd! *(lacht)* Het zijn maar tekeningetjes. Ik ben Kofi Annan niet, die als neger zo ver is gekomen. Dan zou ik wel trots zijn, maar ik ben zelfs geen neger *(lacht)*." (JH)

AH, INSPECTEUR ROMBOUTS ! IK HEB HIER EEN DODE VROUW. WAARSCHIJNLIJK VERKRACHT
GEBRUIK DE ULTRAVIOLETTE SPOT, ZO KUNNEN WE ZIEN OF DE DADER ZAADSPOREN HEEFT ACHTERGELATEN.
HMM. GEEN SPATJE. DUIDELIJK EEN PRO.

Dit artikel verscheen eerder in de Vlaamse *Metro*. Website: www.jeroom.be

verkrijgen in de Antwerpse bibliotheken en vele Vlaamse stripspeciaalzaken. *Stripgids*, de gereanimeerde titel van Jan Smet, is een uitgave van vzw Strip Turnhout in opdracht van het Antwerpse provinciebestuur en het Provinciaal Bibliotheekcentrum Vrieselhof. Dankzij een subsidie van 200.000 euro is een verschijning verzekerd voor de volgende vier jaar. Dit geschenk dient echter niet alleen om een magazine uit te geven en te verspreiden, maar ook voor een ondersteunend stripbeleid voor de bibliotheken in de provincie Antwerpen, cursussen over strips voor het bibliotheekpersoneel, enzovoort.

Tientallen tekenaars brengen in *Was Tom Poes maar hier* een hommage aan Marten Toonder. De uitgave verschijnt bij De Bezige Bij.

Na het afronden van *De metabaronnen* en *De technovaders* denkt scenarist Jodorowksy aan een vervolg op *Alef Thau*. In 1992 verscheen het zesde en laatste deel van deze sf-reeks, toen nog getekend door Arno. Jodorowsky werkt aan een vervolg over Alef Thau's verrijzenis. Hij had er al veel eerder mee willen uitpakken, maar hij vond geen geschikte tekenaar als opvolger voor de in 1996 overleden tekenaar. Tot een zekere Marco Nizzoli zijn pad kruiste. Hij zal zich ferm mogen bewijzen want Jodorowsky heeft een verhaal in petto dat hij omschrijft als niet minder dan "een avontuur in de grootorde van *The lord of the rings*".

Naar aanleiding van *Zozolala 150* en het 25-jarig bestaan van het magazine organiseerde net een topwedstrijd om een Striptop-150 te kunnen presenteren. Het aangrijpende *Loopgravenoorlog* van Jacques Tardi behaalt uiteindelijk de eerste plaats. Het gaat niet onopgemerkt voorbij aan de kritische stripwereldpers met aandacht in onder andere Franse, Italiaanse, Amerikaanse en Spaanse vakliteratuur. *Loopgravenoorlog* laat respectievelijk van 2 naar 10 de eeuwigdurende klassiekers *Maus*, *Het gele teken*, *De Chninkel*, *Watchmen*, het nog prille *Een deken van sneeuw*, *De dorpsgek van Schoonvergeten*, *Een contract met God*, *Samber: Minder is meer* en *De Incal* achter zich. Het hoogst genoteerde Nederlandse album is *Rampokan 1: Java* op 28.

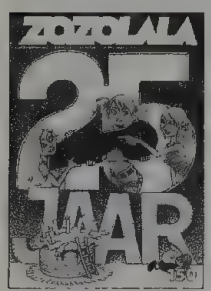

Het vijfde stripfestival van het Brussels Gewest heeft de eer om de Sint-Michielsprijzen uit te reiken. Deze prijzen worden al sinds 1971 uitgedeeld en zijn vo gens de organisatoren de oudste van Europa. Willy Lambil (*De blauwbloezen*) krijgt er de Grote Prijs Sint-Michiel. De jury vindt dat de Mexicaanse tekenaar Ramos de beste tekeningen maakt. Vlaming Tom Bouden moet het met *Het belang van Ernst* als genom neerde, vreemde eend in de b'jt opnemen tegen Griffo, Vance en de auteurs van Suske en Wiske in de categorie beste a bum van een Nederlandstalige auteur. Tom Bouden wint nog ook. Beste Franstalige album was *Shandy 2* van Bertail en Matz. Beste verhaal is *De hemel boven Brussel* van Yslaire.

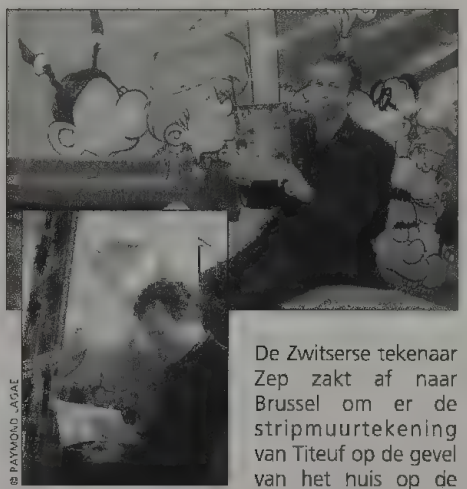

De Zwitserse tekenaar Zep zakt af naar Brussel om er de stripmuurtekening van Titeuf op de gevel van het huis op de Bockstae.laan 1 in te huldigen. Pas in december volgt de vertaling van Zeps nieuwste album, *Titeuf 10: Mijn beste vrienden*.

Zoals de tradit'e het wil, staat ook in 2006 de overleden Amerikaanse *Peanuts*-tekenaar Charles Schulz in de a lerhoogste regionen van postume grootverdieners volgens het economische magazine *Forbes*. Aan de hand van inkomsten uit merchandising, auteursrechten en andere commerciële contracten wist het blad de som van 27,44 miljoen euro te berekenen voor het jaar 2005. Elvis Presley wist 'm tot nu toe steeds van de troon te houden. De erfgenamen van de overleden zanger reven in 2005 32,95 miljoen euro binnen. Maar zelfs vreetal Presley moet dit jaar verrassend de duimen leggen voor grungezanger Kurt Cobain. 39,22 miljoen euro, dankzij onder andere de verkoop van een deel van de catalogus van Nirvana, ging de richting uit van onder anderen weduwe Courtney Love. Op min of meer haar scenario verschijnt in 2006 de mangatrilogie *Prinses Ai*. Uitgeverijen Atlas en Oog&Blik geven aan weer het eerste van tien te verschijnen paperbackbundelingen uit van *Peanuts*, met daarin telkens ongeveer zeshonderd stripjes.

Op 27 oktober zwiert het expocomplex Autoworld in Brussel de deuren open voor de grootste tentoonstelling over André Franquin die ooit werd georganiseerd. De expo 'De Wereld van Franquin' liep in 2005 al zeer succesvol in Parijs. *De Stripspeciaal-Zaak* klikt daar hun wagon aan en brengt vanaf 28 oktober de drietalig omkaderde rubriek 'De Wereld *rond* Franquin'. Elke week komen verschillende auteurs uit binnen- en buitenland aan bod om het over Franquin te hebben. De reeks loopt door tot april 2007 en strandt uiteindelijk op bijdrages van 156 gepubliceerde auteurs.

Arnhem eert de zestigjarige creatie Eric de Noorman van Hans G. Kresse door tien Nederlandse striptekenaars een tekening te laten maken als hommage aan Eric. De tekeningen komen op metershoge doeken die op gevels van flatgebouwen en kantoortorens komen te hangen. De deelnemende tekenaars zijn Daan

Tibet revisited door Cosey:

"Ik hoef niet in een vakje te passen"

Met *De azuren boeddha* trok auteur Cosey opnieuw naar zijn oude vertrouwde stek: Tibet. Ook de critic toonden zich het afgelopen jaar enthousiast over het 141-pagina tellende tweeluik. Een kort geprek met een dromer.

Cosey, alias Bernard Cosandai, is al dertig jaar lang een outsider in het Europese stripwereldje. Als Zwitser leerde hij het vak bij zijn landgenoot Derib, maar zodra hij op eigen benen stond, roeide hij tegen de stroom van het klassieke beeldverhaal in met poëtische reeksen en one-shots als *Jonathan* en *Reis naar Italië*. Zijn hele leven lang is hij gefascineerd door Tibet, het raadselachtige land op het dak van de wereld. Het was daar dat zijn sleutelpersonage in de jaren zeventig een sprong in het onbekende maakte op de eerste pagina van Weet je nog, Jonathan, het begin van een spirituele zoektocht die decennia lang zou aanslepen. In zijn tweeluik *De azuren boeddha* keert Cosey terug naar Tibet. Centraal staat daarin een mythisch beeld dat zoek is geraakt in de eeuwige sneeuw van de Himalaya, tot de Engelsman Porridge in de jaren zestig arriveert en bevangen wordt door de liefde en schoonheid van Tibet, maar ook... de onafwendbare oorlog met de Chinezen.

Toen je een dikke dertig jaar geleden begon aan Jonathan was Tibet een verre, onbereikbare droom. Ondertussen ben je er al vijf keer geweest.

"Dat klopt. Ik was er voor het eerst in 1994. Toen was ik dus al twintig jaar bezig met Jonathan. Als ik terugkijk op die albums, nu ik Tibet met mijn eigen ogen heb gezien, vind ik dat ik de sfeer van het land eigenlijk wel goed heb gevat. Sterker nog: toen ik van mijn eerste Tibetreis terug was, begon ik naar mijn gevoel te gedocumenteerd te tekenen, zodat de strips aan sfeer inboetten. Ik denk dat ik nu pas, met *De azuren boeddha*, opnieuw de juiste sfeer te pakken heb."

Heb je weleens een paar van je strips meegesmokkeld naar Tibet, om ze daar te laten zien aan de Tibetanen?

"Niet naar Tibet, wel naar Nepal. Maar ja, die mensen zijn het niet gewend om strips te lezen, en al zeker niet het soort strips dat ik maak. Ze vonden het vooral heel grappig. Als ik daar in een of ander bergdorp een van m'n strips uit m'n rugzak haalde, kwam iedereen rondom mij staan, en dan wezen ze naar de prentjes en lachten ze hartelijk. Leuk natuurlijk, maar meer respons krijg je daar niet op."

Bij De azuren boeddha doe je het niet, maar op de achterkant van elk Jonathan-album staat een drietal muzieksuggesties.

"Inderdaad, bij wijze van soundtrack bij het album. Dat is de muziek waardoor ik me heb laten inspireren bij het schrijven van het scenario, en waarmee je als lezer desgewenst in de juiste sfeer kunt komen. Maar het is natuurlijk niet zo dat ik die drie cd's de hele tijd heb gedraaid tijdens het tekenen. Het tekenwerk van zo'n album kost me toch al gauw één tot anderhalf jaar, dus dat zou snel vervelend worden. En? Heb je die muzieksuggesties gevolgd bij het lezen?"

Neen. Ik ben veel jonger, dus het was meestal niet echt mijn soort muziek.

"Wat was dan jouw muziek toen je voor het eerst *Jonathan* las?"

Euh... Prince?

(lacht) "Ja, dat zou niet gewerkt hebben natuurlijk. Nou ja, het zijn maar suggesties hé. Een mogelijke soundtrack, maar het hoeft niet."

Stripkenners hebben vaak last met jouw œuvre. Het is te modern om in de klassieke strip te worden ondergebracht, en te klassiek om deel uit te maken van de moderne strip.

(haalt zijn schouders op) "Dat is dan hun probleem. Klassieke strip, moderne strip... het blijven tekeningen op papier hé. Ik hou van allebei. Ik kan genieten van Blain of Sfar, maar evengoed van Hergé. Ik doe gewoon mijn ding, ik hoef niet te passen in een of ander vakje."

Je ding doe je helemaal alleen, in een chalet op 1200 meter hoogte in de Zwitserse bergen. Is dat niet eenzaam?

"Ik werk graag alleen omdat ik een compleet artiest wil zijn. Ik schrijf het verhaal, doe het tekenwerk en kleur ook alles zelf in. Is dat eenzaam? Ach, alles is relatief. Op 50 minuten sta ik in Lausanne, en nu zit ik hier in België met jou te praten..." (HDP)

***De azuren boeddha* verscheen bij Dupuis.**

Tien jaar *Gr'nn*: 'We zijn nog steeds geen begrip in het westen'

In 2006 vierde *Gr'nn* het tienjarig jubileum met een overzichtstentoonstelling en -boek. Tekenaar Vlerk, man van het eerste uur, blikt terug op de vele bijdragen van 64 tekenaars die onder meer handelden over smurfen, seks, fast food, religie, smartlappen en blad met nerf.

Tien jaar geleden hield tekenaar Vlerk het undergroundmagazine *Gr'nn* boven het doopvont. De aanzet tot dat tijdschrift haalde hij uit het feit dat hij steeds weer merkte dat "het noorden voor het westen niet bestaat". Hij besefte dat er veel striptalent in het noorden huisde, bleef niet bij de pakken neerzitten en besloot het naar zijn zeggen "incestueuze westen" een flink poepje te laten ruiken. Op de Stripdagen Haarlem in 1996 werd alzo *Gr'nn* aan de man gebracht, het presenteerblaadje van Noord-Nederlands talent.

Vlerk: "Bedoeling was aan de ene kant de aandacht te vestigen op het noorden, maar meteen ook de krachten bundelen van de verspreide tekenaars. Het was zo'n succes dat het stom zou zijn om niet door te gaan. Mijn idee is ook geweest om niet uiteindelijk een kliek van vaste tekenaars te vormen, waar ieder blad toe gedoemd lijkt te zijn, maar eerder een podium om nieuw en jong talent te stimuleren en het blad een fris, groen uiterlijk te laten behouden."

De oplage heden ten dage schommelt rond de tweenonderd stuks. Een bescheiden oplage misschien, maar het hield tientallen tekenaars niet tegen er hun medewerking aan te verlenen. "Een telling spreekt van 64 tekenaars, een andere van 382," zegt Vlerk. "Maar die laatste mag naar het rijk der fabelen verwezen worden. Er zitten wel een hoop buitenlanders tussen. Ik heb een tijd als een actieve scout geopereerd en ben blij ook enige buitenlandse tekenaars te kunnen hebben uitnodigen: Belgen, Duitsers, Slovenen..."

Jullie zijn een van de weinige bladen die op thema werken. Ik noem maar wat: seks, smurfen, sciencefiction... Waarom precies die thema-aanpak?

"Persoonlijk vind ik veel smallpress-bladen vaak een willekeurige verzameling tekenaars. Als je een blad enige tijd wilt laten continueren is het noodzakelijk saamhorigheid tussen de tekenaars te genereren. Het talent en de

getoonde stripstijlen zijn zo divers dat een thema een soort ruggengraat of lijn aan een blad kan geven. Bovendien kan een beperking — het thema, dus — een tekenaar vaak helpen. Geen verloren tijd meer van 'waar zal ik over tekenen?' Maar zo denkt natuurlijk niet iedereen er over. Een enkele tekenaar heeft bedankt omdat zij niks kunnen met het bedachte thema."

In de Gr'nn-omnibus schrijf je dat een lokale stripscène een incrowd-sfeer schept die uiteindelijk kan leiden tot provincialisme en fascisme. Was je daar echt bang voor? Is dat de reden waarom je verder in het land en zelfs in andere landen ging zoeken naar auteurs?

"Nee, helemaal niet, ik vond het gewoon een leuke zin. Reeds enige jaren is mijn hoofdredacteurschap vervangen door een meerkoppige redactie. Laatst is zelfs besloten dat iedere tekenaar automatisch redactielid is. Dat heeft natuurlijke meerdere consequenties. Ik ben nogal geneigd om van een aantal principes uit te gaan. Als je een meerkoppige redactie bent, kom je vaak uit bij een consensus. Wat niet wil zeggen dat dat minder is."

Worden de auteurs dat soms niet eens moe, altijd maar gratis bijdragen leveren?

"Je kunt het beter omdraaien. De opzet is steeds geweest: graag meedoen of niet. Het is vermoeiend en soms ontmoedigend om steeds weer achter je tekenaars aan te moeten bellen. De redactie kan de tekenaars helaas niet betalen. In het begin kreeg je voor elke getekende pagina een *Gr'nn*-exemplaar. Dat was een eerlijke betaalwijze en misschien stimulans. Helaas was dit door financiële perikelen niet vol te houden. Nu krijgt iedere tekenaar slechts één exemplaar."

Moet je eigenlijk veel bijdragen weigeren?

"Toen ik het enige redactielid was selecteerde ik op kwaliteit. Dat is een subjectief criterium. Maar ik heb te veel slechte en in elkaar geflanste stripblaadjes gezien. En ik had een leeftijdsgrens van boven de achttien jaar. Onder die grens heb je toch vaak te maken met kionen van bestaande strips. Dan is het ook opvallend hoeveel mensen cartoons opsturen in plaats van strips. En dat was niet de bedoeling van *Gr'nn*. Maar de laatste jaren laat de aanvraag om mee te mogen doen te wensen over."

Als ik terugkijk in de omnibus valt op hoeveel nu bekende namen eraan hebben meegewerkt. Lian Ong, Mark Hendriks, Erik Kriek, Bert van der Meij... Allemaal hebben ze album-publicaties op hun actief.

"Ja, er hebben wat bekendere tekenaars meegedaan. Persoonlijk zou ik wel een onderscheid willen maken tussen mensen die regelmatig een bijdrage leveren, of die slechts een keer gasttekenaar zijn geweest. En dan

spijt het mij steeds weer om te lezen hoe journalisten kicken op de bekendere namen. Ik begrijp het effect van een grote naam en de journalistieke waarde ervan, maar het heeft niets te maken met het kloppend hart van *Gr'nn*."

Je hebt als ex-hoofdredacteur van een undergroundblad uiteraard ook zicht op de andere Nederlandstalige undergroundbladen. Laten we die eens onder de loep nemen. Wat is jouw mening over het ter ziele gegane Vlaams blad Ink?

"Ik maak een klein beetje bezwaar tegen de naam underground omdat dat, na de roemruchte jaren zeventig, niet meer aan de orde is. Ik spreek liever van alternatieve bladen. Over Ink kan ik echter geen gefundeerde mening geven. Ik heb er geen in mijn bezit, maar natuurlijk heb ik wel regelmatig een exemplaar in de lokale stripwinkel bekeken. Ik herinner me nog dat ik jaloers was hoe goed het blaadje eruit zag. En in kleur! Maar de kwaliteit was zonder meer hoog. Ik vind dat er momenteel sowieso meer in België gebeurt op stripgebied dan in Nederland. Fijn voor jullie!"

Het nieuwe blad Het Salon wil graag ontsnappen aan de term underground, maar alles riekt er naar underground. Ook Ria Schulpen van uitgeverij Bries wilde jaren geleden de term underground niet gebruikt zien bij haar eerste uitgaven. Wat is er mis met die term? En wanneer is underground eigenlijk underground?

"Iedereen heeft natuurlijk zijn eigen invulling van underground. Voor mij is het een term die uit de Verenigde Staten komt en die staat voor alles wat God verboden heeft; of anders wel een braaf-christelijke gemeenschap. Dit waaide natuurlijk over naar Europa en je kunt spreken van een Europese undergroundgolf. Maar daarna is de maatschappij zo veranderd, zo liberaal/onverschillig/murw geworden dat iedereen doet waar hij zin in heeft. Het is meer een individuele uitleving dan een revolte tegen een onderdrukkende maatschappij. Smallpress- of alternatieve strips zijn een betere benaming voor mijn gevoel. Voor mijzelf bestaat de alternatieve stripwereld uit een bonte verzameling van tekenaars die te eigenzinnig zijn, niet genoeg talent hebben, te jong of te gewoon zijn en niet in de mainstream passen."

Als ik het blad Demo bekijk van de St.-Lucas Hogeschool, lijkt het wel alsof hun tekenaars enkel nog alternatief en experimenteel werk mogen brengen. Ze worden bijna in die hoek geduwd. Mij steken vaak de slechte scenario's van dat soort bladen. Hoe los je zoiets op?

"Ook dit blad ken ik niet. Maar als het gekoppeld is aan het St.-Lucas, ben ik geneigd te zeggen dat een academie neigt naar doctrine. Als het niet voor vakmanschap is, dat is het wel voor een conceptuele, kunstzinnige of eigenzinnige benadering. Er speelt natuurlijk eigenbelang mee. Een academie moet zichzelf op de kaart zetten. Persoonlijk til ik er niet te zwaar aan. Na elke academie komen de jaren van doorzetten, succes en je eigen weg vinden. Velen zijn geroepen, doch slechts weinigen uitverkoren. Een goede tekenaar is overigens nog geen goede scenarist. Dat moet je van jezelf ontdekken. Ik weet niet of het St.-Lucas een scenarist-docent in zijn gelederen heeft. Ik vermoed haast van niet."

Toch wel. Hoewel hij vreemd genoeg nog nooit een lang scenario geschreven heeft en zich beperkt tot cartoons en kortverhalen, is Nix er docent scenario.

"Ik denk toch dat een docent scenario een taalkundige zou moeten zijn, die misschien beter niet kan tekenen, maar natuurlijk wel vertrouwd is met het gegeven dat strips zijn eigen wetmatigheden neeft, wat vertellen betreft."

Komt Gr'nn nu nog steeds uit? Heb je al weet van de volgende thema's?

"Na het uitkomen van de *Gr'omnibus* — aikke pluim overigens voor Sherpa die het heeft aangedurfd het uit te geven — en een expositie in het Stripmuseum in Groningen van ongeveer een half jaar, heeft *Gr'nn* nog steeds te kampen met financiële perikelen. En we zijn nog steeds geen begrip in het westen en in Vlaanderen. Dit laatste ligt aan het feit dat het niet te verkrijgen is in Vlaanderen. Het blijft ploeteren. Een strip maken is tot daaraan toe, het uitbrengen is een complexer probleem. Maar zolang er animo is gaan we door! Het nieuwe thema is rage (op zijn Engels) en rage (op zijn Nederlands). Maar momenteel is het geld op. Binnenkort hebben we een redactievergadering en zien we hoe we dit gaan oplossen." (GDW)

***Gr'omnibus* is uitgegeven door Sherpa.**
Website: www.grnn.nl

Jippes, Hanco Kolk, Hendrik Jan Vos, Mark Retera, Floor de Goede, Gerard Leever, Alice Kok, Kees de Boer, Mars Gremmen en Jeroen Steehouwer. Ook van Kresse zelf worden een paar doeken opgehangen. De hierdoor ontstane gevelroute blijft er tot eind januari 2007. Speciale uitgaven in 2006 en 2007 herinneren ons verder aan de verjaardag van de held.

Tibet laat zich binnen zijn eigen normen gaan in de nieuwe reeks *Aldo Remy*. In het album dat bij Glénat verschijnt, schroomt de tekenaar zich niet om een koppel blote borsten te tekenen. Toon en aanpak zijn voor Tibet een bevrijding na de decennialange brave heldenreeks *Rik Ringers*.

NOVEMBER

Geworteld in de Limburgse kluit treedt eind november de Vlaamse uitgeverij Daedalus op het stripplan. De eerste titels zijn *H.H. Holmes 1* en *De plaag 1*. Ze verschijnen allebei in hardcover.

De Bezige Bij start opnieuw met *De avonturen van Tom Poes*. Vier albums tegelijk brengen een zo mooi mogelijke reproductie van de eerste verhalen.

Muchacho 2 van Emmanuel Lepage verschijnt bij Dupuis en sluit daarmee het tweeluik af. Naar alle waarschijnlijkheid is dit ook het laatste album dat Lepage maakt voor Dupuis. De auteur werkt op scenario van Sophie Michel aan een one-shot voor de Franse uitgeverij Futuropolis waar vele *Vrije Vlucht*-auteurs (onder wie Moynot, Gibrat, Davodeau en Lax, maar ook Joisé Muñoz en Sampayo) in de komende jaren zul en publiceren. Bij Futuropolis werkt Claude Gendrot, de voorma ige uitgeefdirecteur van Dupuis en samen met Jean Van Hamme de uitvinder van de collectie *Vrije Vlucht*.

Al een paar jaar is de in Frankrijk wonende Amerikaanse tekenaar Robert Crumb bezig met een groots project: het verstrippen van *Genesis*, het scheppingsverhaal uit het Oude Testament. In november 2006 zit h'j pas aan de helft van de op 150 pagina's begrote literaire verstripping. Hoe trouw Crumb aan de originele tekst blijft, is nog een beetje onduidelijk. Hij speelde wel even met het idee om God af te beelden als een negerin, tot hij op een nacht in een droom duidelijk het gelaat van God kon ontwaren. Het wordt dan toch een ouwe man met witte baard.

Dupuis en de Waalse publieke omroep RTBF hebben een joint-venture gesloten voor de productie van onder andere films en tekenfilms in 3D en 2D. 51% van het kapitaal van 1 miljoen euro komt van Dupuis. De rest van de injectie is voor de RTBF. Alles wordt operatief in het tweede trimester van 2007. Dupuis maakt onderdeel uit van Média Participations die de grootste tekenfilm-catalogus van Europa in stock heeft. Het maakt 13% uit van de omzet. De RTBF verbindt er zich als co-producent onder meer toe om een bepaald quotum aan series af te nemen. Een nieuwe serie van *Robbedoes en Kwabbernoot* is al goed onthaald. Tijd om werk te maken van een nieuw seizoen *Cédric* en de start van een *Jojo*-animatiereeks. Deze zijn ondertussen al in productie. Nog zonder visueel resultaat is een op stapel staande vertekenfilming van *De kleine Robbe* in co-productie met de Franse tv-zender France 3. Op filmgebied investeert Dupuis als co-producer in Pellejero's en Lapière's *Vrije Vlucht*-album *De goelagwals*. Eind 2007 willen ze beginnen draaien. Een verfilming van *Largo Winch* start in september 2007.

Nederlandstalige lezers maakten eind jaren tachtig kennis met *Torpedo* in het maandblad *Titanic*. Er verschenen twee albums in vertaling, maar in onder andere het Frans ging de serie van Jordi Bernet (oorspronkelijk Alex Toth) en Sanchez Abuli gewoon door. Veertien albums verschenen er bij hoofdzakelijk Glénat. Vele ervan zijn inmiddels uitverkocht. Half november verschijnt bij *Vents d'Ouest* een kloeke uitgave waarin alle episodes staan gebundeld. 640 pagina's gitzwart leesvertier. Op een vervolg hoef je niet te rekenen. Het duo Bernet en Abuli ging namelijk met ruzie uiteen.

Het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal loopt een paar maanden voor op de feiten met de expo 'De Wereld volgens Merho - Kiekeboe, verstripping van het dagelijks leven'. Het is de start van een heus Kiekeboe-feestjaar om de dertigste verjaardag van de familiestrip te vieren. Nog tot eind december 2007 worden in Vlaanderen verschillende evenementen en festiviteiten georganiseerd. De laatste updates kun je bekijken op www.kiekeboe30.be.

Bij uitgeverij Komik verschijnt *Cor Morelli 6: Beiroet*. Het verhaal van Aloys Oosterwijk dateert al van 1991-1992, maar verscheen na voor-publicatie in het *Sjors & Sjimmie stripblad* nooit eerder in album. Omdat *Sjors & Sjimmie stripblad* afzag van verdere voorpublicatie van de politie-reeks wilde Oosterwijk ermee stoppen. Maar het personage leefde verder in de erotisch getinte gagstripreeks Willems Wereld, dat meer successen oogst in het tijdschrift *Panorama*. De kersverse uitgeverij Komik wil de verzamelaars tegemoetkomen en geeft het verhaal alsnog uit als volwaardig album.

Na amper vier nummers en tegelijk één gesubsidieerde jaargang houdt *Parcifal* er al mee op. Het geld is op, de motivatie is er naar verluidt niet meer en de verkoop is allesbehalve denderend. Het laatste nummer is eigenlijk een verzameling van vijf afzonderlijke boekjes. Kort na het verdwijnen van het alternatieve blad kondigt een ex-redactielid *Het Salon* aan waarvan het eerste nummer verschijnt in april 2007.

DECEMBER

Het voorbeeld van de Nederlandse auteurs Mark Retera (*Dirkjan*) en Henk Kuijpers (*Franka*) zorgt voor navolging. *Fokke & Sukke*-tekenaar en *Strips in stereo*-initiatiefnemer Jean-Marc van Tol richt een eigen stripuitgeverij op om ten eerste zijn nieuwe albums aan de man te brengen. Eind februari 2007 liggen de eerste titels van Catullus — want zo heet de uitgeverij — in de winkel. *Fokke & Sukke* blijven wel bij uitgeverij De Harmonie.

Bij Silhouet verschijnt de *Officiële Nederlandstalige stripcatalogus voor elke stripofiel*, een nieuwe stripcatalogus dat een paar jaar vertraging opliep wegens onenigheid met Hans Matla. Henk Kuijpers tekende de cover voor de snel na uitgave gecontesteerde catalogus.

Dargaud trekt de stekker uit *Axel Moonshine*, de langlopende sf-serie van Julio Ribera en Christian Godard die in vertaling verschijnt bij Arboris. Een kregelige Godard verklaart in *BoDoï* dat het absolute einde nog niet is gepland en dat het zelfs nog niet zeker is. In het gesprek sneert hij volop naar op geld beluste uitgevers, nieuwe tekentalenten die het niet waarmaken, stripwinkels die liever kortlopende reeksen in de winkelrekken bijhouden en perscartoonisten die het stripmedium bevuilen. Hij beweert angst te hebben voor de toekomst door het Amerikaans voorbeeld aan te halen waarbij nog slechts twee grote uitgevers de stripmarkt bepalen. In Frankrijk zullen volgens hem ook niet meer dan één of twee grote uitgeverijen de plak zwaaien. In het *BoDoï*-nummer daarop trekt Godard zijn staart in en schuift in een recht op antwoord de schuld in de schoenen van de journalist.

Het West-Vlaamse Saga Uitgaven — dat onder andere luxes uitgeeft met onuitgegeven (kort)verhalen van tekenaars als Servais en Delaby — verkondigt dat het zich vanaf maart 2007 ook op het pad van de reguliere stripuitgaven zal begeven. Het put daarvoor uit de catalogus van het Franse Bamboo. BeeDee gaf van hen al een eerste reeks uit: *Lolo Bogota*. Een eerste titel is *De wilde vlucht*, gevolgd door het tweeluik *Spiritus & Sancti* en het eerste deel van *Groom Lake* die alle in 2007 verschijnen. Saga pikt uit de catalogus van Bamboo enkel series die zich laten vertellen in korte cyclussen en afgeronde, kortlopende reeksen

In Frankrijk verschijnen de eerste vier delen van *Asterix* in een geremasterde, luxueus uitgevoerde collectie. Aan heel het proces (opnieuw scannen van de originele platen, opnieuw letteren en inkleuren, grotere albumuitgave, promotie, enzovoort) is een kostenplaatje gemoeid van maar liefst 900.000 euro. De albums verschijnen nota bene in een beperkte oplage en zullen een eigen leven leiden naast de reguliere edities. De covers van *De galliër* en *Het gouden snoeimes* zijn voor de gelegenheid hertekend door Uderzo. Een Nederlandstalige editie is uitgesteld naar 2008, maar zelfs dat is onder het grootste voorbehoud.

Alex 25: Het was in Khorsabad is in meerdere opzichten een jubileumalbum. Niet alleen gaat het om het honderdste album van Jacques Martin (althans volgens het Franse *Auracan*), maar de krasse knar zit dit jaar ook zestig jaar in het vak. De ware auteurs van het verhaal, Cédric Hervan en François Maingoval, worden na de matige ontvangst van het album van de serie getrokken.

De hemel boven Brussel 1: [van tevoren]... van Bernar Yslaire is de eerste Nederlandstalige uitgave van Futuropolis. Deel 2 verschijnt in 2007 samen met het eerste deel van een eerste cyclus van een *Samber*-spin-off.

De ijstrein, het legendarische cultalbum of zelfs de stripklassieker van Rochette en Lob, wordt verfilmd. Het sociaal bewogen verhaal over een kilometerslange trein die in een nieuw ijstijdperk de laatste overlevenden vervoert zonder ooit te stoppen, wekte de interesse van de Koreaanse regisseur Bong Joon-Ho (*The host, Memories of murder*). Geassisteerd door Park Chan-Wook (*Old boy*) starten de opnames in 2007. Door de *special effects* en de grootsheid van het project wordt het de duurste Koreaanse film aller tijden.

In 2006 verschenen 718 stripuitgaven in het Nederlands volgens de niet volledige telling van *De Stripspeciaal-Zaak*. Het aantal is nagenoeg een status quo in vergelijking met 2005. Het ACBD, een Franse organisatie van stripjournalisten en -recensenten houdt de Franse stripmarkt bij. Volgens hen verschenen er in 2006 4.130 Franstalige albums, waarvan 3.195 strikt nieuwe uitgaven zijn (de rest zijn voornamelijk herdrukken), een stijging van 14,7 procent in een land waar 55.000 boeken verschenen in 2006. 1.418 (44,38%) ervan zijn van Aziatische oorsprong. De manga blijft de markt opvreten, maar er wordt genoteerd dat de Franco-Belgische stripverhalen sterk standhouden. Het aantal albums wordt gedragen door 225 uitgevers (tegenover 90 voor de Nederlandstalige markt). Slechts 85 series genieten een voorkeursbehandeling als het gaat om het spenderen van grotere budgetten voor promotie, reclame en advertenties. Het zijn series die een minimumoplage kennen van 50.000 exemplaren. Tot de absolute top behoren de hiernavolgende reeksen. Tussen haakjes staat telkens de gedrukte oplage, die — opgelet — niet gelijk is aan de verkochte oplage van een in 2006 verschenen album. *Titeuf* (1.800.000), *De nieuwe avonturen van Lucky Luke 2* (650.000), *Lanfeust van de sterren* (300.000), *Cédric* (288.900), *Thorgal* en Bilals *Afspraak in Parijs* (280.000), de onvertaalde *Les Profs* (door Pica) en Pétillons *L'Affaire du Voile* (200.000), Steven Duprés *Kaamelott* (190.000 - de negende hoogste oplage van 2006), *De blauwbloezen* (184.800), *Trollen van Troy* (165.000), *Robbedoes en Kwabbernoot* (160.000), *De Schorpioen* (150.000), *De Smurfen* (140.000), *Het geheim van de wurger* (130.000), *Game over* (126.100), *Dokus de leerling* en de twee titels van *Magasin général* (120.000).

(DS)

Over naar jou: "Een reactie op de politieke desinteresse"

Een pas afgestudeerde, werkzoekende late twintiger, probeert zijn leven weer op orde te krijgen. Middenin verkiezingsstrijd huurt hij met zijn vriendin een appartement in hartje Antwerpen. De wereld staat niet stil, maar niet zo in het hoofd van het hoofdpersonage. Aan hem, gaat namelijk alles voorbij. Dat gegeven is meteen de rode draad van *Over naar jou*. Theatermaker Adriaan van Aken, stripauteur Philip Paquet kwamen met het idee voor het gegeven. Muzikant Youri Van Uffelen kopperlde er een live spelende soundtrack aan vast op basis van het gemiddelde leestempo van het publiek.

Extreem-rechts en racisme sluipen doorheen elk plaatje, als die thematieken al niet worden verdrongen door de moedeloosheid van het hoofdpersonage. Dialogen zijn er niet, het personage en zijn omgeving worden begeleidt door kaderteksten. Niet toevallig speelt het verhaal in Antwerpen, "maar toch zijn de verwijzingen ernaar universeel gebleven," zegt Van Aken. "Geen stadssymbolen als de kathedraal en de boerentoren. Niet de koepel van het station, wel een flank ervan. Plekken die in elke stad zouden kunnen voorkomen. Enkel Antwerpenaren herkennen er hun stad in. We hebben ook gekozen voor dingen die net verdwenen zijn: de noodbrug en het stempellokaal aan het Theaterplein, bijvoorbeeld. Oude stadskankers, plekken waar Antwerpenaren niettemin een band mee hebben. Maar in principe hopen we dat pakweg een Parijzenaar — de rellen aldaar indachtig — er ook zijn stad in zal kunnen zien."

De start van *Over naar jou* werd jaren geleden al genomen toen Van Aken tijdens een toneelworkshop, in een poging tekstmateriaal te vergaren, zijn cursisten mekaar liet interviewen op basis van enkele gerichte vragen. "Het was opvallend dat er vooral gepuft en gepast werd op vragen die naar politiek peilden. Bijvoorbeeld: Als extreem-rechts aan de macht komt, wat zou er dan (bij jou persoonlijk) veranderen? Vaak werd er niets eens op geantwoord. Men beek niet geinteresseerd in politiek — alsof politiek een hobby zou zijn. Politiek is overal. En dat is te zien in *Over naar jou*. De tekst is geschreven als spontane reactie op deze algehele desinteresse. Maar toen er rellen uitbraken in de Antwerpse straten — een pro-Palestijnse betoging die uit de hand liep — vroeg ik me af of ik dan zelf zoveel beter was. Want ik stond erbij en keek ernaar. Die combinatie doet het hem, denk ik. Het leverde eerder al een politieke theatervoorstelling en nu dus een politieke strip op, maar dan vanuit het standpunt van iemand 'die niet geïnteresseerd is in politiek', tot er geweld van komt en hij wel positie moèt kiezen. We hebben ook ons best gedaan om het allemaal complex en genuanceerd genoeg te houden, maar het is wel een strip met een moraal, vrees ik. Iets in de zin van 'je kan maar beter positie kiezen, voor iemand het in jouw plaats doet'."

Hoewel de strip refereert naar authentieke gebeurtenissen — zelfs Hans Van Temsche zie je er zijn geweer kopen — eindigt het verhaal met een door extreem-rechts aangewakkerde rel. Volgens Van Aken staat die rel voor een angstdroom, gebaseerd op de Borgerhoutse rellen. "Maar we hebben er heel bewust voor gekozen om dat uit te vergroten. Tijdens de rellen echter zijn er wel incidentjes geweest. Een molotovcocktail vloog zonder veel schade door een ruit van een synagoge. Maar wat als er wel slachtoffers zouden zijn gevallen. We hebben dat belangrijk gemaakt in onze strip."

Dat *Over naar jou* slechts enkele keren in culturele centra wordt gespeeld, daar zat Van Aken niet mee. "De voorstelling heeft al een heel leven achter de rug. Elke keer als er verkiezingen zijn, komt de vraag naar herneming. Er zijn natuurlijk niet zoveel voorstellingen die zo letterlijk over verkiezingen gaan. Maar de voorbije voorstellingen waren echt wel de laatste. En de strip is er nu natuurlijk ook, en die is meer up-to-date."

(GDW)

***Over naar jou* verscheen bij Bries. Er is ook een gelimiteerde oplage van 300 exemplaren beschikbaar met soundtrack.**

Hét stripmoment van 2006: *Strips in stereo*

De paringsdans van de strip- en muziekscene

"Fenomenaal!" "Als dit geen promotie voor de strip is." Zelfs belangrijke stripauteurs die niet gevraagd waren om hun favoriete muziek te verstrippen, waren vol lof over *Strips in stereo*, het multimediale evenement dat op zaterdag 17 maart in een uitverkochte Amsterdamse Paradiso plaatsvond.

Strip in stereo is het initiatief van de striptekenaars Jean-Marc van Tol (*Fokke en Sukke*) en Gerrit de Jager (*De familie Doorzon*). Aan veertien Nederlandse tekenaars vroegen beiden zo'n twee jaar geleden hun favoriete muziekhit te verstrippen. Dromen was toegestaan, en dus bogen ze zich over de liedjes van de succesrijkste Nederlandstalige muziekartiesten als Peter Koelewijn (Kom van dat dak af), Boudewijn de Groot (*Kinderballade*), Doe Maar (*Is dit alles?*), Rob de Nijs (*Malle Babbe*) of Teach-In (*Dinge-Dong*).

Niet iedere oorspronkelijke artiest was echter aanwezig op de live-presentatie in Paradiso. Johnny Hoes en Teach-In werden vervangen door respectievelijk Pierre van Duijl en Beatrice van der Poel, waarbij die laatste zich voor de gelegenheid wel in de jurk had gewurmd waarmee Teach-In in 1974 op het podium stond van het Eurovisiesongfestival. Van de groepen Doe Maar en Normaal kwamen enkel de belangrijkste leden, zoals respectievelijk Henny Vrienten en Bennie Jolink. Zij zongen, beiden op meesterlijke wijze, *Is dit alles?* en *D'n poot op 't gas*. Vooral Vrienten, wiens lied geflankeerd werd door de tekeningen van Barbara Stok, kreeg het publiek volledig mee.

Een glansrol was weggelegd voor twee Vlamingen, met name Raymond van het Groenewoud en Guido Belcanto. Die eerste bleek verhinderd te zijn en werd vervangen door een als vrouw verklede Henk Koorn. Peter Pontiacs versie van het lied *Meisjes* bleek, althans voor de snelle en oplettende kijker, vol knipoogjes te zitten naar vrouwenbesnijdenis, Kuifje, homo's, vriend Raymond en Pontiac zelf als centrale figuur. De tweede bracht een uitstekende versie van zijn lied *De verpleegster*. *Dirkjan*-tekenaar Mark Retéra zag zijn kans schoon om zijn muziekheld te bewieroken en deed dat in een zeven pagina's tellende strip — de langste van allemaal — waarbij hij Belcanto zelfs als een meesterlijk getekend papieren personage opvoerde. De dolenthousiaste Vlaming liet na de optredens opmerken dat hem een grotere eer nooit eerder te beurt was gevallen. Grote afwezigen waren, naast Van het Groenewoud, tekenaar Dick Matena, maar diens laatste stripinterpretatie van Frans van Schaiks *Ketelbinkie* ging desondanks niet onopgemerkt voorbij. Integendeel.

De sympathieprijs van het publiek ging naar Leon Giesen (Mondo Leone), die als enige meteen een dankwoord pleegde en alle lof had voor Joost Swarte, die zijn integere lied *Naakt en kaal* verstripte. In al zijn enthousiasme viel hij echter verkeerd in bij zijn eigen lied en vroeg hij de begeleidingsband opnieuw te beginnen. Het ontlokte hem de uitspraak: "Sorry hoor, ik ben de enige semiprofessionele van deze hele avond."

Strips in stereo was op alle vlakken een ongedwongen sfeervol initiatief waarbij de strip- en muziekscene een onovertroffen en spectaculaire paringsdans had afgeleverd en het ene medium op geen enkel vlak moest onderdoen voor het andere. Ook de animatie en synchronisatie tussen lied en beeld bleek perfect. Al na vier nummers, waarbij je je almaar bleef afvragen hoe ze dit hoge niveau van tekst, beeld en animatie in godsnaam konden volhouden, bleken beide scenes een perfect huwelijkscontract te hebben afgesloten. Het is met initiatieven als dit dat de soms onderschatte Nederlandse stripscene zich op de kaart zet.

Zaterdagnacht werden meteen al plannen gesmeed om in 2007 een Vlaams antwoord klaar te stomen. Anderen vonden het dan weer zo'n geslaagd element dat het best bij een eenmalig initiatief moest blijven. Uitgeverij De Harmonie, die de strip met cd in elpeeformaat op de markt had gebracht, heeft wellicht even gevloekt. De eerste druk van tweeduizend exemplaren was al uitverkocht voor het concert was afgelopen. Een tweede druk werd meteen aangekondigd. Ook de zogenaamde bootlegversie van het concert, in mekaar gestoken door 26 smallpress-tekenaars die ook wel gevraagd hadden willen worden, ging gretig over de toonbank. Van de vierhonderd exemplaren waren er die zaterdagnacht meer dan honderd verkocht. Wie niet bij dit eenmalige initiatief was, had of pech of gewoon ongelijk. (GDW)

Dit artikel verscheen eerder in *De Morgen*.
Website: www.stripsinstereo.nl

Interviews

Stripmakers voor het voetlicht

Bernar Yslaire

"Yoko Ono en John Lennon achterna"

Hij is een gereïncarneerde joodse engel met een litteken in de vorm van een davidster. Zij is een Marokkaans meisje uit Brussel met een bom onder haar gewaad. Wanneer beiden elkaar allesbehalve toevallig ontmoeten, gaat het verhaal van start van het dromerige maar zwaar beladen *De hemel boven Brussel*. Gesprek met succesauteur Bernar Yslaire over een heikel thema waarmee hij geen last hoopt te krijgen.

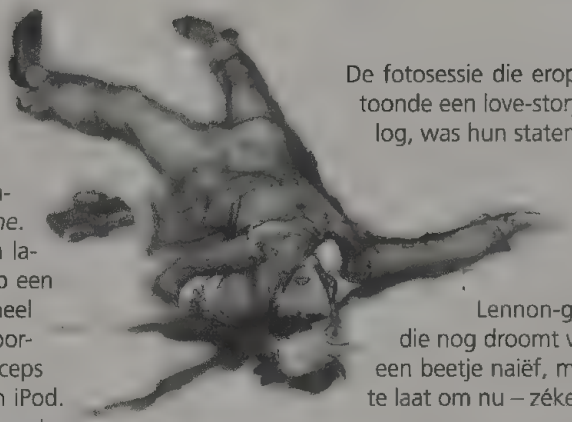

Donkere, bijna zwarte pagina's waarop prikkeldraad, wild grommende honden, verlaten koffers en van elkaar gescheiden mannen, vrouwen en kinderen met blauwwit gestreepte pyjama's centraal staan. Tezamen met de lyrics van John Lennon's *Imagine*. Geen toeval, zo blijkt, want wanneer even later de lezer diezelfde jongeman aantreft op een bankje in het Brusselse Gare du l'est – geheel in het wit, met een grote pleister op zijn voorhoofd en dezelfde davidster rond zijn biceps gewikkeld – klinkt datzelfde liedje door zijn iPod. Erwin Engell Stem, blijkt de naam. Uit een potpourri van verschillende nationaliteiten die uit de trein stappen, plukt Stem een in een zwart gewaad gekleed moslimmeisje: Fadya. 'Ik heb een afspraak met u,' zegt hij. Tellen later bevinden beiden z.ch in het Brusselse Hilton-hotel, verliest zij haar maagdelijkheid aan de joodse jongen, ziet de lezer hoe ze een bom onder haar gewaad draagt en vraagt ze Allah om vergeving. De toon is gezet...

Je allereerste album Frommeltje en Viola *omschreef je ooit als een zoektocht naar jezelf en de liefde als kind.* Samber *was dan weer een relaas van volwassenwording. Waar staat je nieuwe album dan voor?*

"Hm... ik denk dat het een brug is tussen *Samber* en *XXe ciel. com*. Misschien zit er zelfs een héél klein beetje *Frommeltje en Viola* in, want ook daar spreek ik over Brussel en België in het algemeen, gebruik ik humor om een moeilijk thema aan te kaarten en staat de liefde centraal. Het is een mix van dat alles, maar dan met een zekere hernieuwde maturiteit. Ik heb namelijk gemerkt dat je een zwaar onderwerp als dit niet zonder humor, liefde en scepsis kan brengen. Het album associeer ik graag met de bed-in manifestatie die John Lennon en Yoko Ono in 1971 in het Amsterdamse Hilton organiseerden. De fotosessie die erop volgde en nadien de wereld rondging, toonde een love-story tussen blank en geel. Liefde boven oorlog, was hun statement."

Als ik het goed begrijp wens je met De hemel boven Brussel *eenzelfde boodschap uit te dragen?*

"Weet je, ik ben van de Beatles en Lennon-generatie. Ik voel me als een oude hippie die nog droomt van 'make love not war'. Dat is misschien een beetje naïef, maar ik vind het politiek gezien zeker niet te laat om nu – zéker nu – die boodschap uit te dragen."

Het is getekend in dromerige kleuren, maar het blijft een hard verhaal: een terroriste die net voor ze zichzelf en haar omgeving opblaast haar maagdelijkheid verliest aan een engel die in feite een gereïncarneerd holocaustslachtoffer is. Je provoceert.

"Het is inderdaad niet politiek correct om een moslimmeisje met een jood te laten vrijen, maar toch... Misschien zullen mensen om die reden niet van het verhaal houden, maar je kunt het ook zien als een gewone love-story. Iedereen interpreteert het wat mij betreft op zijn manier. Maar ik heb geprobeerd geen al te simpel verhaal te vertellen. De wereld is complex, mensen zijn complex, dit is een complex verhaal. Dit is ook geen realiteit. Ik ben jood noch moslim, maar dat belet me niet te spreken over een onderwerp als dit. Ik zie Stem en Fadya als de Romeo en Julia van vandaag. De multiculturele Romeo en Julia van vandaag.

(denkt na) "Ik zie het niet als een provocatie, hoor. Nogmaals: het is een liefdesverhaal. Dat is alles. Theo van Gogh werd vermoord nadat hij de moslimgemeenschap had geprovoceerd. Salman Rushdie provoceerde ook met zijn *Duivelsverzen*. Ik tracht enkel, door korte citaten uit de Koran te citeren, aan te tonen hoe het op een negatieve of positieve manier geïnterpreteerd kan worden.'

Als ik het goed heb zijn de teksten in de Koran heilig en mogen ze niet fragmentarisch gebruikt worden. Dat zou heiligschennis zijn.

"Goh, dat is dan misschien wel een risico, maar ik gebruik het om een boodschap over vrede te brengen. Zie het als een pamflet, eentje dat ook werd gepredikt door mensen als Martin Luther King, John Lennon of Ghandi. Dat lijkt me een goed gezelschap.'

De politieagenten in je verhaal spreken een taaltje dat een mix is van het Nederlands, Frans en Brussels. Dat gaan de Franse lezers toch niet begrijpen?

"Dat is onbelangrijk. Ze kunnen zich toch een beeld vormen van wat gezegd wordt, denk ik. Ze begrijpen ook het Arabisch niet, maar ook dat mag geen belemmering zijn."

Van waar eigenlijk jouw fascinatie met engelen? Ook in XXe ciel.com *spelen zij de hoofdrol.*

(voorzichtig) "Ik ben geboren in Brussel. De Saint-Michel is het symbool van Brussel. Dat is een engel. Dus is Brussel de hoofdstad van de engelen."

Kom, er moet meer zijn.

"Goed, er is meer. Euhm, wel, kijk, we dromen allemaal van onsterfelijkheid. Zeker in deze tijden. Na de tweede wereldoorlog wilde de wereld vrede, nu verlangen we er opnieuw naar. Maar hoe doen we dat? Ik ga ervan uit dat je, om de wereld te veranderen, eerst de mensen moet veranderen. Maar om de mensen te veranderen moeten we eerst hun DNA veranderen. Daar wordt meteen de onsterfelijkheid aan gekoppeld. Maar tezelfdertijd is het gevaarlijk te dromen over onsterfelijkheid, want het betekent de dood van seks. Waarom zou je immers naar seks hunkeren als je onsterfelijk bent? Kinderen zijn dan immers overbodig.

"Dit verhaal speelt met die onsterfelijkheid. Stem is een onsterfelijk iemand, terwijl zij een vrouw is die erg snel zal doodgaan. Dit verhaal drijft op die dualiteit. Zo zit de huidige wereld ook in elkaar: het ene moment ben je er nog, het andere moment verlaat je geest je lichaam. Alsof het niets is.'

Waarom verander je in feite steeds je naam? Op de cover van Frommeltje & Viola *heet je nog gewoon* Hislaire, *maar later verander je voor* Samber *je naam naar Yslaire, voor* 3 maagden *heet je Sylaire en voor dit album Bernar Yslaire zonder 'd'.*

"Omdat ik al die albums gemaakt heb op andere momenten in mijn leven. Ik verander. Ik kan mezelf ook niet blijven herhalen. Dat lukt me niet. Ik haat het zelfs. Nee, ik moet creëren, onderzoek doen naar andere werelden en verbeeldingen, spelen met de wereld van vandaag en morgen. Dàt moet ik. Ik kan toch niet mijn hele leven Samber tekenen. Kijk, ik kan de humoristische stijl aan, net als de poëtische en realistische. Daar ben ik gelukkig mee. Ik gebruik al die stijlen om het publiek te tonen dat ik bij elk verhaal een ander mens ben geworden. Dat zijn mijn kleine persoonlijke evoluties. Door die naamsveranderingen maak ik de lezer daar attent op, begrijp je?"

Ben je geen ongelooflijke perfectionist? Na Samber *heb je alle delen opnieuw onder handen genomen en ze op een nieuwe manier ingekleurd. Sinds kort veranderde je ook elementen aan* XXe ciel.com. *Als ik het goed heb, breide je een nieuw einde aan de eerste twee delen.*

"Bijna juist. Deel 3 en 4 zijn in feite de eerste twee albums, maar de plaatjes staan niet in dezelfde volgorde. En die inkleuring, tja, ik zou graag al mijn albums opnieuw inkleuren. De inkleurtechniek is er sinds het eerste deel van Samber erg op vooruitgegaan. En ook, elke scanner geeft een andere interpretatie van kleur weer. Daar wil ik erg graag volledige controle over bewaren."

Ben je eigenlijk een succesauteur of zien we dat verkeerd?

"Laat ik het zo zeggen: voor het soort strips dat ik maak verkoop ik relatief goed."

***De hemel boven Brussel* verscheen bij Futuropolis.**

David B.

"Ik zal dit nooit meer kunnen loslaten"

Hij deed er acht jaar over. Acht jaar waarin hij met behulp van metaforen, dromen en nachtmerries de zware epilepsie van zijn broer trachtte te verwerken. Zijn internationaal bekroonde, hallucinante tocht voert daarbij langs de onwetende medici, prekerige goeroes, losgeslagen macrobioten en afkerige buren van de jaren zestig en zeventig. De wonden zijn echter nog niet geheeld, zo blijkt. Een emotioneel gesprek met succesauteur David B., wiens belangrijkste werk nu eindelijk ook in het Nederlands verschijnt.

Opvallend verdikt, littekens over het hele gezicht, plukjes haar in plaats van volle wenkbrauwen, een ontbrekende rij voortanden en een kale plek op het achterhoofd door het vele vallen. Wanneer David Beauchard (David B.) zijn geliefde broer in 1994 na een lange tijd terugziet in de badkamer van zijn ouders in Olivet, schrikt hij. Hij herkent hem amper. 'Ik ben het,' stamelt die. 'Moet tanden... poetsen.'

'Ik wist niet dat je geen voortanden meer had.'

'Ik... heb valse tanden... nu.'

'Okee. Goedenacht.'

De Franse auteur David B. begint zijn *Vallende ziekte* met bovenstaande scène om meteen daarop zichzelf en zijn familie dertig jaar terug in de tijd te katapulteren. Zijn broer Jean-Christophe is dan zeven jaar, hijzelf vijf en zijn zusje vier. Wanneer Jean-Christophe zijn eerste aanval krijgt op het zitje van een motor, mondt dat uit in een eindeloze ronde langs medici. De huisarts stuurt hem naar zijn voormalige gepensioneerde leraar, die verwijst hem naar een Parijse neuropsychiater die hem even bot als ongevoelig diagnosticeert: 'Mevrouw, uw zoon is een slechte jongen'. MRI-scans zijn er dan nog niet, medicatie voor hersenaandoeningen staat in zijn kinderschoenen en specifieke middelen tegen de vallende ziekte zijn – voor zover de ziekte zelf al bekend is – zo goed als onbestaand. De familie Beauchard is ten einde raad, weigert een chirurgische ingreep waarbij een stuk van hun zoons brein wordt verwijderd en zoekt uiteindelijk zijn toevlucht in de macrobiotiek, acupunctuur en zelfs het paranormale. Jean-Christophe zal uiteindelijk slechts een experiment zijn voor zowel medici als kwakzalvers, terwijl diens ziekte de jeugdjaren van zijn jongere broer zal overschaduwen.

"Tot in de jaren zestig waren we een normale familie," zegt David B. in een luizig Parijs café. "Maar de ziekte veranderde het leven van elk gezinslid." De manier waarop, staat geïllustreerd over twee delen in meer dan 320 pagina's, vanaf het moment dat Jean-Christophe zijn eerste aanval krijgt tot zijn opname in een inrichting. Alle zes hoofdstukken, die in Frankrijk in eerste instantie als zes comics werden gepubliceerd met covers waarop Jean-Christophe steeds ouder en gezetter werd, worden bevolkt door metaforen, dromen en nachtmerries. David B. hamert erop dat hij verslag van die periode uitbrengt door de ogen van een kind. Vandaar dat een epilepsie-aanval van zijn broer, waarbij die zijn armen wild in de ruimte om zich heen slaat en zich kronkelend over de grond voortbeweegt, steevast wordt afgeschilderd alsof het een gevecht met een gigantische slang betreft. Op andere momenten maakt de door geschiedenis geobsedeerde David B. in zijn dromen vriendjes met de grootste veroveraars aller tijden (Genghis Khan, Atilla de Hun...) die hij vriendelijk vraagt ten strijde te trekken tegen de ziekte van zijn broer. Meester N., de Japanse macrobioot en alternatieve genezer, neemt dan weer de gedaante aan van een grote kater. "Want zo zag ik hem als kind," aldus de auteur. "Kijk,

het is een vals idee om te denken dat je op een realistische, objectieve manier de feiten van die tijd zou kunnen weergeven. Het enige wat van die periode overblijft is namelijk emotie. Die vertroebelt alle objectieve waarneming. Overigens, ik vertel veel over die man in *Babel*. Toen bleek dat hij van de overheid geen geneeskunde meer mocht uitvoeren, is hij gevlucht naar de VS, waar hij een sekte opstartte. Ondertussen heeft zijn sekte zelfs onderafdelingen in Frankrijk. Wat een gek! Ons leven lag in zijn handen..." (schudt het hoofd).

Wanneer besloot je dat de tijd rijp was om je verhaal te vertellen?

"Twintig jaar geleden al wilde ik dat verhaal uittekenen, want het moest verteld worden... ooit. Ik wist alleen niet hoe eraan te beginnen. Die twee decennia heb ik echt kunnen gebruiken. Toen l'Association werd opgericht (zie kaderstuk, GDW) besefte ik plots dat het boek dat ik wilde maken uitgegeven kon worden. Ik heb erg veel gehuild bij het tekenen van die eerste pagina's. Maar nadat de tranen waren weggeëbd ging het steeds beter. Ik voelde dat het maken van dat boek een therapeutisch effect op mij had. Ik beleefde alles opnieuw. De eerste aanvallen van mijn broer, de reacties, de pijn... Alles kwam terug. In die periode voelde ik hoe ik evolueerde. Mijn gevoelens en visie op mensen veranderde. Dat was erg belangrijk. Ik werd vrijer in mijn hoofd en in mijn tekenwerk. Ik vond oplossingen die ik niet eerder had ontdekt. Het was voor mij een bijzondere periode."

Je ouders waren er dan weer minder blij mee, zo toon je.

"Na het lezen van het tweede hoofdstuk was mijn moeder erg boos. Vier jaar lang is ze boos gebleven, nu zie ik haar weer vaker. Vanavond zoek ik haar zelfs op. Nu, mijn verhaal was hard voor haar. Ze had al die tijd gedacht dat ik me als kind amper iets kon herinneren van die periode, maar tijdens het lezen ervan realiseerde ze zich dat die periode me erg geëmotioneerd had. Dat was hard voor haar."

Vanwaar die obsessie om elk verhaal of anekdote te drenken in dromen, nachtmerries of metaforen?

"Op het moment dat ik begon te tekenen wist ik precies hoe het moest. De dromen, de metaforen, ze kwamen als vanzelf. Dat overkwam me in die mate nooit eerder. Door mijn gevoelens en emoties de vrije loop te laten kwam de creativiteit. Het was alsof plots iets in mezelf werd aangesproken, dat ik onmiddellijk herkende en de vertaling daarvan meteen op het papier smeet. Alles bleek gelinkt met mijn broer. Mijn tekenstijl is in die periode gevormd."

Hielp het je ook als mens?

"Natuurlijk. Alles was gerelateerd met elkaar. Elke keer als ik een hoofdstuk afsloot, voelde ik me ontzettend droevig, maar ook vrijer dan ooit. Toen het er na zes hoofdstukken opzat, bleek het echter niet gedaan. Ik voelde dat er nog dingen in me zaten. Ik ben vervolgens aan *Babel* begonnen, waar ik hetzelfde verhaal vertel, maar dan helemaal anders."

Een psycholoog zou er flink zijn werk mee hebben.

(fijne grijns) "Dat denk ik ook. Maar ik was tijdens het tekenen mijn eigen psycholoog. Kijk, ik wilde *Vallende ziekte* vertellen vanuit het standpunt van een kind, dan van een tiener en vervolgens van een jongvolwassene. In het boek tracht ik te ontdekken hoe mijn gevoel gevormd werd door de ziekte van mijn broer.

"*Babel* is in feite hetzelfde verhaal, maar verteld vanuit de ogen van een volwassene, decennia na de feiten, met een hedendaagse blik. Zo zal je zien dat ik in *Babel* bijvoorbeeld fotografie aanhaal, iets wat mijn broer erg aansprak. Als kind hing zijn kamer vol met foto's van mensen uit Papoea, Nieuw-Guinea. Die foto's spraken me toen ook erg aan, maar op latere leeftijd ontstond daardoor een meer geëngageerde interesse in de cultuur, politiek en gewoontes van dat land en zijn inwoners. Het interesseert me overigens nog steeds. Ook dat verwerk ik in *Babel*. Kortom, alles wat daarin verteld wordt, speelt zich hier af, in dit tijdperk. (denkt na) Weet je, het verhaal van mijn broer zal me blijven achtervolgen tot aan mijn dood. Mijn broer is nog steeds ziek, de problemen zijn nog steeds niet opgelost."

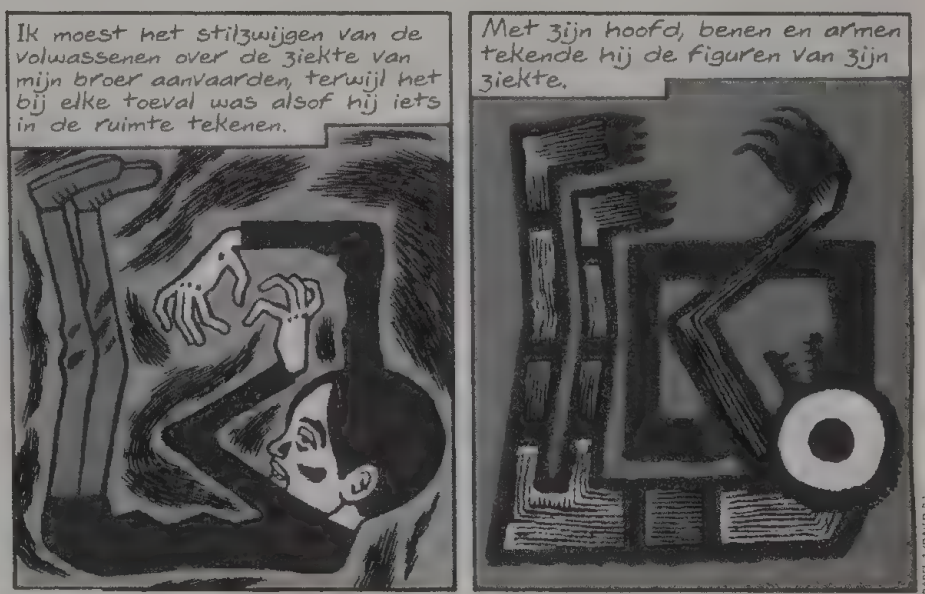
Ik moest het stilzwijgen van de volwassenen over de ziekte van mijn broer aanvaarden, terwijl het bij elke toeval was alsof hij iets in de ruimte tekenen.
Met zijn hoofd, benen en armen tekende hij de figuren van zijn ziekte.
BABEL 1 (DAVID B.)

Is er de afgelopen twee decennia dan niets op de markt gekomen dat je broers lijden enigszins verzacht?

"Epilepsie is een vreemde ziekte. Iedereen ervaart het anders. Mijn broer is wat men noemt farmaco resistent, wat erop neerkomt dat medicatie geen of amper effect heeft. Hij neemt geneesmiddelen, maar ze houden de ziekte niet tegen. Ik omschrijf in het boek hoe een van die geneesmiddelen op een gegeven moment effect sorteerde, maar dat was buiten de nevenwerkingen gerekend. Jean-Christophe werd er gek door, totaal paranoïde. Vreselijk. Hij zag overal geesten, huilde altijd en wilde me zelfs vermoorden. Hij heeft ermee moeten stoppen. Er viel niet meer mee te leven.

"Ik weet het, sommige mensen met epilepsie hebben baat bij medicatie. Hun aanvallen kunnen teruggebracht worden tot één keer per jaar. Nu, de epilepsiegraad van Jean-Christophe is verschrikkelijk. Hij heeft het heel zwaar. Toen ik achttien was zag ik hem dagelijks tot driemaal toe aanvallen krijgen, sommigen ervan duurden uren en zelfs een hele dag. Soms ging ik slapen om 's morgens te horen dat de aanval van vorige nacht nog steeds niet gestopt was."

En meteen is hij in de greep van een nieuwe epileptische aanval.
Hiiin...
Een verschrikkelijke aanval.
VALLENDE ZIEKTE 1 (DAVID B.)

En vervolgens zijn je ouders plots, uit pure misère, overgestapt naar macrobiotiek, een genees- en levenswijze die in de jaren zestig zowat alles kon genezen, zelfs homoseksualiteit.

David B. over l'Association: 'Blij dat ik er vanaf ben'

In 1990 richtte hij samen met onder anderen J.C.-Menu en Lewis Trondheim L'Association op, een kleine uitgeverij die alternatieve, persoonlijkere strips wilde uitgeven. Dat jaar richtte hij een eigen blad op, *Lapin*, waarin hij grafisch experimenteert. Bij l'Association verschenen in de daaropvolgende jaren een rits strips waarin hij steeds vaker nachtmerries begint te verwerken. Andere inhoudelijke stokpaardjes: het metafysische, dromen en het fantastische.

In 2005 trok hij de deur van l'Association enigzins verbitterd achter zich dicht. "In het begin was het een uitgeverijtje waarin de zes stichters beslissingsrecht hadden," begint David B. "Al het opgestuurde werk van nieuwe auteurs werd door ons besproken. Nu is het zo dat één iemand, J.C.-Menu, te veel macht naar zich toe wil trekken. Nieuw werk wordt enkel door hem aanvaard. Plots zag ik uitgaven verschijnen die zowel ik als de anderen niet eerder hadden gezien. Dat zinde me niet, en daar heb ik mij tegen geweerd. Ik ben niet echt ontslagen, maar eerder aan de kant geduwd."

Ook Marjane Satrapi, succesauteur van *Persepolis*, speelt daarin een belangrijke rol. David B. ontpopte zich snel als mentor van haar en overtuigde de toen weinig succesvolle kinderboekillustratrice *Persepolis* op papier te zetten. De relatie tussen beiden veranderde toen Satrapi internationaal succes begon te krijgen. Met het succes kwamen de divastreken, zo weet niet alleen David B.

"Zij bracht met *Persepolis* enorm veel geld op. Dat veranderde alles. Nu, ik ben allergisch voor macht. Vanaf het moment dat ik dat bespeur trek ik me terug. Ik vind het te vermoeiend. Je ziet je dan plots vechten voor onbelangrijke dingen die het vechten niet eens waard zijn. Ik ben in die zin blij dat ik er vanaf ben."

(grijnst) "Ja, het stond er echt. In die periode werd homoseksualiteit nog beschouwd als een ziekte, en dus kon de macrobiotiek ook die ziekte genezen. Nu, ik was voorstander om macrobiotisch te eten, want ik hield niet van vlees. Ik was dus erg gelukkig toen de hele familie overging op macrobiotiek. Mijn broer daarentegen..."

Had het effect?

"Mijn moeder vond van wel, ik ben niet zeker. Toen we ermee begonnen bleven zijn aanvallen even achterwege. We zaten toen ook in de commune bij die Japanse dokter."

Na die eerste Japanse meester zijn jullie toch terechtgekomen in een tweede commune.

"Tja, de dokters konden niets doen, dus wat doe je dan? Ik geloofde als kind ook in die zogenaamde heilzame genezingen. Nu ben ik er erg bedroefd over. Ik geloof niet langer in God, dokters, alternatieve geneeswijzen... Als kind denk je dat dokters genezen en dat medicatie ziekten doet verdwijnen. Je leert snel dat dat niet altijd het geval is. Maar in die periode was het allemaal erg nieuw. We ontdekten ook veel oosterse therapieën. Dat vond ik leuk en interessant, in de eerste plaats omdat het nieuw was. Mijn ouders probeerden toen echt alles."

Viel er in de jaren zeventig al veel informatie te rapen over alternatieve geneeswijzen?

"Nee, eigenlijk niet. In die periode was er in Parijs welgeteld één voedingszaak voor macrobioten. Voor de rest was je afhankelijk van horen zeggen."

Wat me opviel was de agressiviteit waarmee omstanders en buren jullie bejegenden wanneer Jean-Christophe weer eens een aanval kreeg.

"Dat is één van mijn ergste jeugdherinneringen. Het was het begin van drugs, dus associeerden mensen zo'n aanval met drugs. Of we wel naar de dokter waren geweest, merkte men ons verwijtend op. Godverdomme, natuurlijk waren we naar de dokter geweest! Nu, een dokter vertelde ons ooit dat die reacties gebaseerd zijn op angst. De maatschappij teert ook op angst, dus als mensen zoiets zien gebeuren, is dat voor hen in feite een spiegel: het kan hen ook overkomen, dus schrikken ze, want in feite willen ze het niet zien noch ermee geconfronteerd worden. Gevolg: agressie en boosheid. 'Breng die jongen weg!' klonk het. We hebben daardoor ooit moeten verhuizen."

Metafysica, symboliek en de historiek – zelfs die van je voorouders — blijken de motor te zijn voor je verhaal. Waar haal je dat luik vandaan?

"Mijn broer en ik zijn altijd erg geïnteresseerd geweest in geschiedenis. Hij hield bijvoorbeeld erg van Napoleon. We speelden in die tijd vaak met soldaatjes en speelden veldtochten na. Dat is nooit weggegaan. Ik was toen erg gefascineerd door Papoea, Nieuw-Guinea. Ik was begeesterd door die grote veren rond hun hoofd. Toen ik ouder werd verschoof en verbreedde die interesse naar de cultuur, religie en politiek en gebruiken van de Papoea Nieuw-Guineanen.

"Ik tracht ideeën te krijgen door zo veel mogelijk symbolen uit de middeleeuwen, de religie en mythologie in mijn werk onder te brengen. Dat boeit me erg. Voor mij is het een ideale taal voor een strip. Ik maak er graag gebruik van. Het verleden heeft altijd een invloed gehad op ons. Ook anekdotes over mijn voorouders komen terug in mijn werk, ook en vooral in *Vallende ziekte*. Ik tracht het verleden te begrijpen, waarop mensen zus en zo reageerden of leefden. Ik heb het gevoel dat ik daar erg veel van leer."

De dromen en nachtmerries, vanwaar komen die?

"Je droomt home made-verhalen. Het enige wat je nog moet doen is ze vertalen naar het papier."

Zo gemakkelijk is het toch niet dromen te begrijpen of ze te transponeren naar je eigen leven en situaties?

"Zelfs als ik ze niet kan verklaren voel ik dat er iets inzit. Ze tekenen is voor mij genoeg. Zelfs als mijn brein mijn dromen niet begrijpt, begrijpt mijn hand het wel. Hm, dat klinkt abstract, hé?"

Professor T. is een neurochirurg die is gespecialiseerd in hersenziekten.
Zijn operaties schijnen wonderen van nauwkeurigheid te zijn.

VALLENDE ZIEKTE 1 (DAVID B.)

Je toont de aanvallen van je broer eerst alsof hij een gevecht met een slang levert, op oudere leeftijd stel je hem dreigender voor, als iemand die fysiek niet door de tand des tijds bespaard is gebleven? Waarom die overgang?

"Het probleem dat zich stelde toen ik met *Vallende ziekte* begon was: hoe representeer je iemands ziekte? Toen ik klein was leek het voor mij alsof Jean-Christophe, wanneer hij een aanval kreeg, een onzichtbaar gevecht met een dier leverde. Hij kronkelde, stak zijn handen vooruit en liet die in alle mogelijke richtingen gaan. Het dier was hem aan het vernietigen. Een slang, zo dacht ik.

"Toen ik ouder werd zag ik het helemaal anders. Daar zocht ik een grafische oplossing voor. De slang opnieuw te voorschijn halen zou oneerlijk zijn, want dat beeld had ik al lang verlaten voor de realiteit. Ik zag vlekken op zijn huid, zijn gezicht en onder zijn ogen. Die Jean-Christophe heb ik getekend. Precies zoals hij was.

"Toen ik jong was wilde ik niet geloven dat het allemaal serieus was. Misschien dacht ik dat het een grap was, dat hij ooit zou genezen. Ik kon me echt niet voorstellen dat het zijn hele leven lang zou doorgaan.

"Zijn ziekte bereikte iedereen. In de familie was iedereen met hem ziek. (sluit even de ogen) Als hij viel... en dan al die agressieve mensen om hem heen... dat was... (schudt het hoofd, verbijt zich) Ik herinner me dat wanneer hij pijn had, ik ook pijn voelde voor hem. Ik kon niet accepteren dat kinderen rondom hem opmerkingen maakten. Ik voelde me zo verbonden met hem. Dat was hard als klein jongetje, weet ik nu. Men behandelde ons als idioten die niet om hun kind, broer of zus gaven, laat staan dat we dat kind wilden redden. Maar wat kun je doen als iemand een zware epilepsie-aanval krijgt? Niets!"

Hoe is het nu met je broer gesteld?

"Hij is nu 50 en nog steeds ziek. Hij woont in Zuid-Frankrijk, in een centrum voor chronisch zieken. Hij heeft geen drie aanvallen meer als vroeger, maar soms duren ze wel erg lang, tot een halve dag. Door de medicatie is hij erg, erg traag in denken en doen. Het is erg moeilijk om met hem te praten, want het kost hem moeite de dingen te formuleren.

"Ik zie hem enkel in de vakantiedagen, want hij wil in de eerste plaats met rust gelaten worden. Hij houdt van rust. Een halve dag bezoek is al te veel voor hem. Hij wil graag participeren, hoor, maar hij wordt droef omdat hij dat niet kan. Mijn zus heeft ondertussen een klein kind. Nu, kleine kinderen bewegen razendsnel, ze zitten nooit stil. Dat kan hij niet aan, en je kunt van zo'n kind ook niet verwachten dat het lange tijd onbeweeglijk op een stoel blijft zitten. Het is erg moeilijk om te begrijpen om te leven met zo iemand."

Heeft hij Vallende ziekte *gelezen?*

"Niet echt. Hij kan geen heel boek lezen. Hij heeft het bij slechts enkele pagina's gehouden.

(lange tijd stil) "Vreselijk. (huilt, opnieuw lange tijd stil) In zekere zin doe ik het ook voor hem... (raapt zijn moed bijeen) omdat ik me realiseer dat hij zich niets kan herinneren. Misschien zijn het allemaal maar kleine dingen, maar ze zijn belangrijk. Het zijn die dingen van onze familie die altijd zullen overleven."

Met permissie, maar het lijkt wel of je een schuldgevoel naar je broer toe hebt?

(kijkt even weg) "In het tweede deel dacht ik dat, als ik zijn ziekte had, ik mezelf er resistent tegen kon maken. Ik dacht dat ik sterker was. Jammer dat ik het niet heb, dacht ik. Sindsdien kan ik me enkel nog afvragen wat ik voor hem kan doen. (fijn lachje) Vroeger droomde ik dat ik hem kon genezen. (bladert in het boek) Kijk, zie je dit? Hier opereer ik in een droom waarbij ik de bloedklonter rond zijn hart succesvol verwijder. Maar de werkelijkheid is: ik kan niets doen. Niets. Soms voel ik me daar inderdaad schuldig over. Ik zoek namelijk enkel in mijn strip naar oplossingen. Maar misschien is dat mijn manier, misschien teken ik daarom strips over dit onderwerp. Om dingen te voelen, te beleven, mij nuttig te maken..."

***Vallende ziekte* verscheen bij Atlas. *Babel* verscheen bij Oog & Blik.**

Régis Loisel & Jean-Louis Tripp

"Soms voel ik me een illusionist"

"Ik ben niet erg productief en werk ook niet bijzonder snel, maar ik heb wel veel lol." Die vroegere uitspraak typeert Régis Loisel. De Franse grootmeester heeft weinig albums op zijn naam staan, maar allemaal groeiden ze uit tot een succes. Nu is hij terug met *Magasin General*. Partner in crime is zijn studio-compaan uit Quebec: Jean-Louis Tripp, die hiermee een opvallende comeback maakt en mede verantwoordelijk is voor de aparte stijl van *Magasin General*, een opmerkelijke samenwerking van twee tekenaars met een uiteenlopende stijl.

"Merci numéro onze," knipoogt hij bij het afscheid. Hij beseft dat het een beetje bot overkomt en verontschuldigt zich, zegt dat ik de elfde journalist ben die dag en dat zij beiden, pas gearriveerd uit Quebec, moe zijn. Régis Loisel (54) is in Europa, en dat heeft vooral de Franstalige pers begrepen. De Nederlandstalige pers blijft immers achterwege. De Franse auteur van sublieme reeksen als *Op zoek naar de tijdvogel* werd in 2003 op het festival van Angoulême bedacht met de Grand Prix de la ville. Nu is hij na lange tijd terug met een nieuwe titel: *Magasin General*, oftewel 'de dorpswinkel', waarvan net het eerste deel verscheen. Het aparte aan dat drieluik (pas maanden na dit interview zal blijken dat het mogelijk een vierluik wordt) is zijn samenwerking met Jean-Louis Tripp (48). Loisel zette de tekeningen in potlood, Tripp trok diens werk in een eigen stijl over, wat resulteerde in een soort van virtuele auteur.

Voor Tripp, tekenaar van het eind jaren tachtig verschenen politiek geïnspireerde *Jacques Gallard* (vier delen, Casterman), betekent

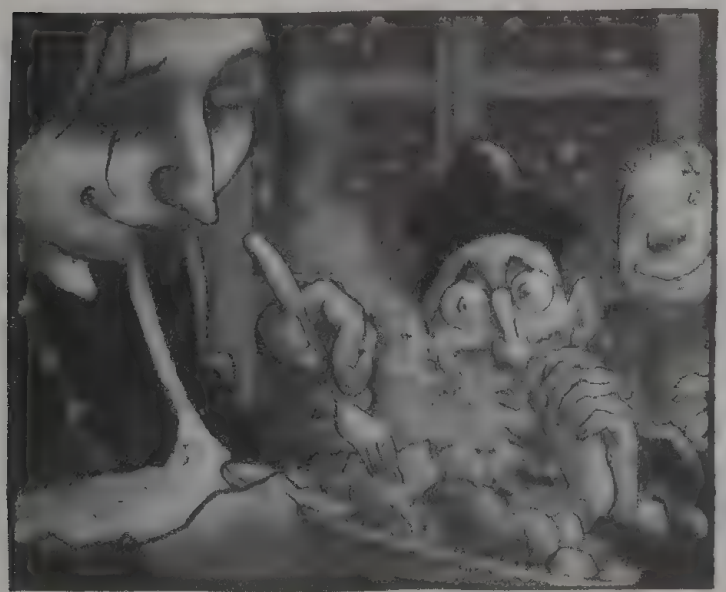

Magasin General een geslaagde comeback. In 1989, elf jaar nadat hij Loisel had leren kennen, stopte hij voor decennia met strips ten faveure van de schilder- en beeldhouwkunst. "Gedurende die periode zagen we mekaar niet meer,' zegt Tripp. "Ik trok niet langer naar de festivals, maar toen ik na die tijd terug met strips begon, hoorde ik dat Régis in Quebec was gaan wonen. Daar woonden veel vrienden van me, en toen ik op een gegeven moment hoorde dat Edmond Baudoin (van onder meer *De reis*, GDW) zou vertrekken als professor aan een stripschool in Ottawa, heb ik mijn kandidatuur gesteld. En zo hebben we elkaar opnieuw leren kennen. Ik ben dan in Régis' studio gaan werken en daar is het idee ontstaan samen te werken aan een strip. Deze strip.'

Magasin General werd een tijdloze kroniek van de schijnbaar alledaagse bewoners van Notre-Dame-du-Lac, een gehucht in de Canadese provincie Quebec. De auteurs richten hun pijlen op een dorpswinkel, uitgebaat door de weduwe Marie wier man net is overleden. Op serene wijze laten ze de lezer een bezoek brengen bij de bewoners, met ieder hun eigen karakters, vrijheden, verlangens en geheimen...

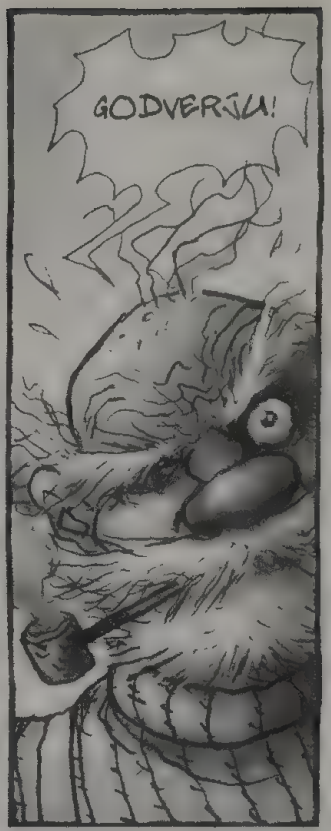

Meneer Loisel, u zei ooit: 'ik ben geïnteresseerd in het geven van impressies, niet in het tekenen van precieze details.'

Loisel: "Klopt. Als ik een schilder zou zijn geweest, was ik ontegensprekelijk een impressionist. Mijn werk lijkt gedocumenteerd en precies, maar het blijft allemaal vaag. In die zin voel ik me soms als een illusionist; als je goed kijkt merk je immers toch dat datgene wat ik weergeef niet helemaal klopt. Mijn documentatie is als de Amerikaanse studiofilms uit de jaren dertig, veertig. Zo'n studio is bijna maniakaal volgestouwd met allerlei attributen die je in de sfeer moeten doen komen van dat ene verhaal, maar het blijft een trukendoos, een ruimte vol symboliek die meteen verwijst naar wat er gebeurt. Zo zie ik mezelf ook werken. Ik ben niet historisch accuraat, maar ik schep wel zo'n sfeer dat je gelooft dat het dat is."

Tripp: "Hij is eerder een theatermaker dan een cineast, vind ik. Kijk maar naar zijn figuren. Ze zijn erg theatraal, altijd in beweging. De grens tussen studiofilms en theater is trouwens erg dun."

Magasin General *is een erg trage strip. Er gebeurt weinig. Het deed me een beetje denken aan* Brokeback Mountain. *Ook daar speelt het echte verhaal zich vooral af in de hoofden van de hoofdpersonages.*

Tripp: "Knappe film overigens, maar ik weet wat je bedoelt. Daar kan ik me bij vinden."

Loisel: "Veel strip- en filmmakers kiezen in hun verhaal meteen voor de hoofdweg. Ze gaan van a tot z. Zo kan ik niet werken. Ik werk met indrukken. Niet van het ene naar het andere punt, maar via sluipwegen en onbekende routes. Dat levert va ak iets helemaal anders op dan je oorspronkelijk bedoelde en net dat maakt een verhaal tot wat het is."

Tripp: "Ons verhaal wordt dan het resultaat van de confrontatie van de karakters. De dorpswinkel bevindt zich in een gesloten gemeenschap waar iedereen moet vechten om te overleven. Het ligt in 'wild country'. Het leven is er hard. We hebben getracht de psychologie van al die verschillende persoonlijkheden te definiëren. Je moet hen rustig volgen om hen te begrijpen. Maar het blijft niet zo rustig, hoor. We vonden het absoluut noodzakelijk om de mensen van dit kleine dorpje in alle rust en vrede voor te stellen. Daar hadden we een heel album voor nodig. In het tweede album zul je echter merken dat we naar een derde versnelling overgaan. Het derde album – tja, hoe zal ik het omschrijven? – eindigt dan weer in musicalstijl. Denk daarbij aan Fred Astaire en Ginger Rogers. Zoiets. (glimlacht) Nee, vager wil ik het niet omschrijven."

Jullie hebben jullie ego's aan de kant moeten zetten om tot een gezamenlijke stijl te komen. Loisel zet het verhaal in potlood, Tripp gaat daarop verder.

Tripp: "Helemaal niet zo moeilijk, eigenlijk. Weet je, Régis houdt helemaal niet van afwerking. Als hij iets op papier zet houdt hij het er al snel bij. Dat merkte ik toen ik in zijn studio kwam werken. Ik vind hem meer een storyboard-tekenaar. Maar ik, met mijn schilder- en beeldhouwwerk als achtergrond, houd erg veel van details en afwerking, schaduw en licht. Mede daardoor waren we complementair voor deze titel. We konden elkaar ook naar believen bekritiseren. Dat haalde het beste in ons naar boven.

"Nu, het gebeurt inderdaad niet vaak dat twee tekenaars met uiteenlopende stijlen en universa, en met elk een carrière van meer dan dertig jaar, samenwerken om een nieuwe grafische stijl te creëren. Dat is voor zover bekend nieuw. We zijn erg gelukkig dat het ons gelukt is."

Opmerkelijk is dat jullie er, om de rijke en sappige taal uit de provincie Quebec te handhaven, er een bekende Canadese schrijver bij gehaald hebben: Jimmy Bealieu. Waarom eigenlijk?

Tripp: "De manier waarop men in Quebec Frans spreekt is totaal verschillend van de Franse taal aan de andere kant van de oceaan.

Tweehonderd jaar lang hebben de Franssprekende Canadezen geen contact gehad met Europa. Nadat Napoleon het nieuwe Frankrijk aan de Britten had 'verkocht', ontstond er een culturele kloof tussen de Verenigde Staten en Europa. Dat had zware gevolgen voor het taalgebruik. Het is nu een vreemde mix geworden tussen oud Frans en anglicismen die naar het Frans vertaald werden. Régis en ik zijn van oorsprong Fransen, dus wij beheersten dat taaltje niet. Het is voor ons bovendien zeer moeilijk te begrijpen wanneer de Canadezen dat taaltje snel én met een accent over hun lippen laten rollen.

"Het schrijven is nog moeilijker. Daarom hebben wij enkel de dialogen in het Frans geschreven en vroegen we Jimmy Bealieu het om zo'n manier te vertalen dat de Canadezen zich niet bedrogen zouden voelen en tezelfdertijd de Europese Fransen het ook konden begrijpen."

Meneer Loisel, u was ooit met de klassieke reeks Op zoek naar de tijdvogel *de pionier en grootmeester van de Franse heroïc-fantasy. In die tijd stond het genre echter nog in de kinderschoenen, nu worden we plat gebombardeerd met fantasy. Hoe kijkt u daarop terug?*

Loisel: "Ik ben eerder bij toeval in de heroïc-fantasy terechtgekomen, want ik hou helemaal niet van dat genre. (fijne grijns). Maar scenarist Le Tendre heeft me overtuigd. Ik wilde koste wat kost een manier vinden om de personages uit zo'n genre karakterpsychologisch en humoristisch aan te pakken. Dat was mijn ultieme uitdaging en doelstelling. Dat fantasy-genre zet steeds de sterke karaktertrekken van de hoofdpersonages centraal, ik deed net het omgekeerde. Daardoor werden die personages veel menselijker en gevoeliger."

Kunnen de huidige fantasy-reeksen uw goedkeuring wegdragen?

Loisel: "Neen, soms merk ik dat de verhalen wel interessant zijn en blijken ook de tekenaars ongelooflijk goed te zijn, maar het is steeds hetzelfde register dat wordt opengetrokken. Idem wat de western betreft: Jean Giraud begon met dat genre en kijk, iedereen deed hem na. De westernstrips van nu zijn daarom vaak afkooksels van Giraud. Komt daarbij dat veel tekenaars wel degelijk iets te vertellen hebben in hun tekenwerk, maar niet in hun verhaal.

"Het genre wordt niet vernieuwd. Laat ik opnieuw Giraud (alias Moebius, GDW) als voorbeeld nemen voor de sciencefiction. Hij bracht met zijn sf-titels een extra meerwaarde aan dat genre nadat hij het sublimeerde van Mézières (*Ravian*, GDW) Wel, bijna iedereen gaat verder op diens leefwerelden. Hij wordt vaak tot in den treure geïmiteerd. Men raakt er gewoon niet los van. Die mentaliteit zie je overal. Kijk naar de televisie. Bijna alle sf-series zijn afkooksels van *Flash Gordon* of *Star Trek*.

"Uitzonderingen bevestigen echter de regel: Bourgeon en Liberatore zijn mensen die erin geslaagd zijn een eigen architecturale wereld te scheppen, los van hun voorbeelden. Dat verheugt me. In die zin moet ik ook Chris Foss noemen, een illustrator die ik apprecieer om zijn aparte indrukken. Maar ze zijn zeldzaam, dat soort eigenzinnige tekenaars. Jammer, heel jammer."

***Magasin General* verscheen bij Casterman. Enkel in de Franse taal verscheen een 160 pagina tellend, niet ingekleurd album met een interview, fotomateriaal en aan de ene kant het werk van Loisel en aan de andere kant de invulling van Tripp.**

Website: www.regisloisel.com

WE KWAMEN 'M GISTEREN AAN DE OEVER VAN DE RIVIER TEGEN, BIJ DE WATERVAL.
HET WACHTEN WAS ALLEEN NOG MAAR OP JOU. WE ZIJN ALLEMAAL AL EEN MAAND TERUG.
HEHE! IK KEN EEN ONDERWIJZERESSE DAT HEEL BLIJ ZAL ZIJN DAT HAAR MAN TERUG IS.
HOE GAAT HET MET M'N ALICE?
HET WAS HOOG TIJD DAT JE TERUGKWAM, JE ALICE LOOPT OP ALLE DAGEN..
MAGASIN GÉNÉRAL 1 MARIE

Enki Bilal

"De aanslag op de Twin Towers was dé ultieme kunsthappening"

Fictie met als basis de rauwe realiteit, dat had de Franse grootmeester Enki Bilal voor ogen. Maar wat startte als een aanklacht tegen de oorlog in voormalig Joegoslavië transformeerde in de volgende tot een ongezien sciencefiction 'tijdsdocument' waarin Bin Laden en Al Qaida als inspiratie dienden voor Evil Art. In *Afspraak in Parijs* is de conceptuele kunst terug als terreurwapen. Gesprek met een stripauteur en filmmaker die wordt verweten moeilijke, pretentieuze werken te maken, maar er tezelfdertijd een miljoenenpubliek op nahoudt.

Op de muur van zijn Parijse atelier pronkt de opgezette kop van een zebra, de vloer ligt bezaaid met naslagwerken over de oorlog in voormalig Joegoslavië alsook tientallen afgewerkte schilderijtjes die de uiteindelijke plaatjes zullen vormen in zijn strips. Gifgroene en pekzwarte minikaters, knalrode minihamerhaaien, vliegende wagens, zich in mensenlichamen invretende entiteiten en futuristische gebouwen uit Sarajevo of Parijs schreeuwen om aandacht. "Voor mij zijn het kleine schilderijtjes die ik nadien inscan," zal Bilal zeggen. Zijn grijze poes loopt ondertussen over de her en der slingerende storyboards die nadien uitgewerkt en afgewerkt zullen worden in een opzichtige mix van acryl en pastel.

Bovenstaande is geen persoonlijk sfeerverslag, maar de weergave van een acht minuten durende, speciaal voor de verschijning van *Afspraak in Parijs* gemaakte pers-dvd waarop Enki Bilal (54) de achtergronden schetst van zijn recente vierluik. Dat die dvd begint met een beeld waarop een Servische generaal, Divjak genaamd, zijn gast het huidige Sarajevo laat zien, is niet toevallig.

In 1998 liet de auteur weten een nieuwe sciencefictionreeks te schrijven met de oorlog in zijn geboorteland Joegoslavië als uitvalsbasis. In het eerste deel, *De slaap van het monster,* riep hij Nike Hatzfeld uit tot hoofdrolspeler, een man die zich zijn hele leven tot aan zijn geboorte ten tijde van de Balkanoorlog kon herinneren en op zoek gaat naar twee mensen die ooit zijn wieg deelden, Leyla en Amir. Bilal's geest werden profetische kwaliteiten toegewezen toen een fundamentalistische religieuze groepering aanslagen pleegde in New York en op de Eiffeltoren. De lezer besefte toen al dat hij was gearriveerd in het voorgeborchte van Bilal's leefwereld, waar de ogenschijnlijk fragiele karakterontwikkeling van de drie hoofdpersonages in feite ondergeschikt is aan een hoger doel: het weergeven van de (toekomst)visie van hun geestelijke vader. Maar Bilal ging nog een stapje verder met *32 December,* het tweede deel van wat een vierluik moest worden. Het bleek zijn tot nog toe meest morbide uitstapje in de grotemensenwereld. Bilal laat er alle gruwelen op los, dompelt zijn hoofdrolspelers onder in hun ergste nachtmerries en schrijft alle onheil toe aan A.E.A, oftewel Absolute Evil Art, waarvoor duivelskunstenaar Warhole verantwoordelijk is. De link met Bin Laden is daarbij snel gelegd. In het derde deel gaat hij op die thematiek verder. Hoofdrolspeler Nike moet tot zijn afgrijzen toezien hoe een warholiaanse entiteit zich van zijn lichaam meester maakt en hem ombouwt tot een radicale, artistieke ziel. 'Ik hoopte dat deze vleselijke eenwording ons dichter tot elkaar zou brengen, Nike,' klinkt het ergens.

In 1998 begon u met dit vierluik, geïnspireerd door de oorlog in voormalig Joeoslavië. We zijn nu tien jaar later en u hebt ondertussen die burgeroorlog verruild voor Osama Bin Laden c.s. Hoe blikt u daarop terug?

"Ik ben dit vierluik gestart omdat die oorlog wonden in mezelf heeft geslagen. Ik wist dat het kon gebeuren, want ik ben in Belgrado geboren. Zelfs als klein jochie voelde ik de spanning tussen de volwassenen. Er broeide iets. De jaren vijftig waren voor mij een leuke periode, maar toch... Er waren nationalistische en politieke problemen. Dus toen het gebeurde was ik niet eens verbaasd. Tito stierf tien jaar eerder. De sfeer was er naar geschapen. Het was een vuile oorlog. Ik besloot fictie te maken, maar eentje met de realiteit als basis. De realiteit in dit verhaal zijn meteen de herinneringen van Nike, de hoofdrolspeler. Weet je, het probleem is dat mensen nooit iets vergeten, maar ze vergeten het toch weer allemaal. Nu, tien jaar verder, is men in Joegoslavië geneigd opnieuw samen te leven, maar er blijft iets broeien in de hoofden van de mensen. De herinneringen, die hen normaliter zou moeten waarschuwen voor de toekomst, werken niet. Maar goed, om terug te komen op mijn werk: belangrijk

voor mij was een verhaal waarin alle personages samenkwamen.

"Het is een simpel verhaal over de geopolitiek. Dat is de wereld waarin wij leven. Onze wereld. Nu schrijf ik over obscurantisme en 11 september, maar toen vertegenwoordigde het Bosnische probleem een universeel probleem. In wezen zijn alle albums dus hetzelfde."

Even snel tussendoor: hebt u Sarajevo-Tango *van Hermann gelezen? Dat moet zowat de bekendste strip rond die oorlog zijn geweest. En ook een sterk politiek pamflet, niet?*

(Zucht, denkt na) "*Sarajevo-Tango* is eerder een journalistiek dan een fictief verslag. Het is een goed boek, maar ik heb problemen met Hermann. Hij heeft ooit op een Parijse persconferentie gezegd dat ik in Belgrado handen heb geschud met Milosovic. Totaal onjuist. Ik ben in die periode nooit in Belgrado geweest en mensen als Milosovic zijn in mijn ogen allemaal schurken. Ik haat nationalisme."

Hermann spreekt soms voor hij denkt, maar soit. Onder Palestijnen *van Joe Sacco gelezen?*

"Zeker. Ik hou erg van dat werk."

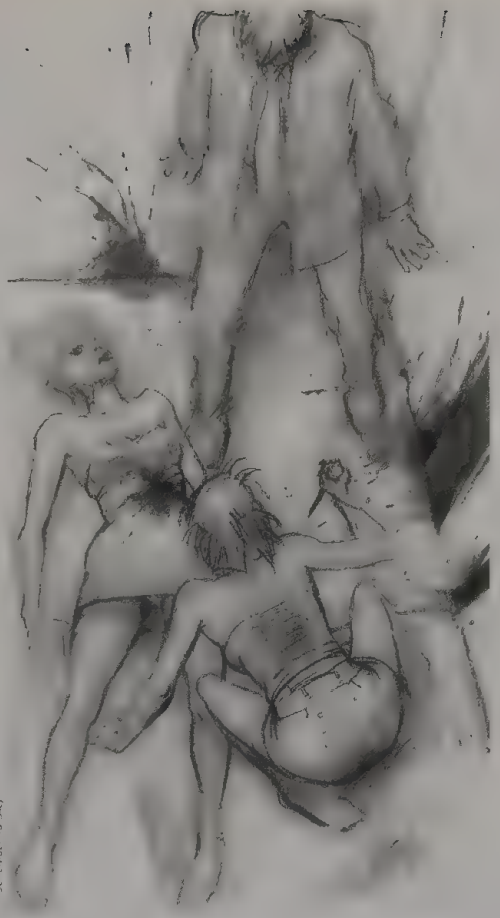

Uw werk werd snel profetisch toen u in het tweede deel aanslagen op New York en Parijs in uw albums opnam.

"Ik had wel eens over de Taliban gelezen, met Bin Laden zelf was ik echter niet vertrouwd. Maar toen kwamen de aanslagen op de WTC-torens en gingen fictie en realiteit plots in elkaar over. Op dat moment besloot ik de geopolitiek uit mijn vorige albums te vervangen in het voordeel van extreem kwaadaardige kunst, het obscurantisme. Voor alle duidelijkheid: ik zie Bin Laden niet als een artiest, maar mij viel wel op dat de aanslag op de Twin Towers één van de grootste kunsthappenings ter wereld was. Of beter: kon zijn. De lucht was perfect, die dag. Er was geen wolkje aan de hemel. De vliegtuigen en de daaropvolgende explosies kon je erg goed zien. Ze waren bijna fotogeniek. En de torens zelf stortten één voor één in, als een Hollywood-productie.

"Ik werkte in die periode aan de film *Immortals*. Mijn grafici vertelden me dat die beelden te perfect waren om echt te zijn. Té realistisch. Te esthetisch ook. Slechte special effects, zeiden ze, want te perfect om realistisch te zijn. Op dat moment was ik compleet gechoqueerd, kon ik niet geloven wat ik zag. Maar nadien zag ik het als een perfecte conceptuele kunsthappening. Dat spijt me om te zeggen, want er vielen meer dan drieduizend doden in deze catastrofe. Maar de nele wereld zag het in real time. Ook de conceptuele kunst tracht vandaag de dag steeds verder te gaan. Het is het uiteraard niet, maar het kon een meesterkunstwerk zijn."

Dat brengt me bij een uitspraak van u: 'Ik geniet soms van bepaalde tragedies'.

"In die zin dat ze inspirerend werken wel, ja. Net zoals de oorlog in voormalig Joegoslavië me wonden toebracht en ik daaruit inspiratie putte. Kijk, ik respecteer alle religies, maar niet de fundamentalistische. Dat is als een kwaadaardige tumor. Tijdens de vorige eeuw werden de mensen gemanipuleerd door de politiek, deze eeuw is begonnen met manipulaties vanuit spirituele of religieuze hoek. Daar ben ik bang voor. Het is een gevaarlijke evolutie."

Op welk moment heb je eigenlijk beslist verder te gaan met religieus extremisme als thema?

(meteen) "In mijn – zo noem ik het alvast – 'witte periode' (slaat *32 December* open en verwijst naar pagina 21 tot 30, GDW). Daarin zie je het resultaat van een door Warhole georganiseerde kunsthappening in New York. In een volledig witte kamer worden volledig in het wit gestoken mensen samengebracht die elkaar met messen zullen vermoorden. Er blijven nadien slechts twee kleuren over: witte verf en rood bloed. Kunst, meent Warhole. Toen kwam de aanslag in New York en was ik ervan overtuigd op die artistieke manier verder te blijven werken. Ik besloot Nike, Leyla en Amir niet in Sarajevo te laten samenkomen, maar in Parijs. Kijk, ik hou beslist erg veel van menselijke roots, maar ik vond het te gevaarlijk me daarop vast te pinnen. Het bloed van de Joegoslavische voorouders was niet genoeg voor dit verhaal, ik moest het breder en ruimer zien. Universeler. Ik moest ruimer denken en er meteen de wereld bij betrekken. De oorlog is van ons, snap je? Niet alleen van de Joegoslaven. Het gaat niet langer om naties en grenzen."

Wat me deze keer ook opviel: je verwijst naar mode. Het verhaal

speelt in 2027, maar je haalt Warholes modegeheimen en kapsel aan en verwijst zelfs naar de kleren van Jean-Paul Gaultier. Is dat een knipoog of eerder een vettige knipoog?

(grijnst) "Ik ben erg nieuwsgierig naar de Franse manier van leven. Ik denk dat wij Fransen in Europa een oud volk worden. Zo was ik erg verbaasd over het volmondig Franse 'nee' tegen Europa. Ondertussen verwordt Parijs tot een aftandse museumstad voor oude mensen van China of de Verenigde Staten. Met mijn verwijzing naar Gaultier, als zou zijn stijl er nog steeds gehandhaafd worden, wilde ik eigenlijk gewoon zeggen dat de Fransen qua mode in hun oude stijl zijn blijven steken. Het is ook zo dat Parijs in de toekomst niet meer zo'n modestad zal zijn. Parijs is misschien nog belangrijk, maar niet zo belangrijk als Milaan of Londen. Daar ligt de toekomst. Parijs is een vitrine geworden, niet langer het laboratorium van vroeger. Ik hoop verder dat Frankrijk de Franse taal behoudt, want die taal is me lief."

Jullie Fransen zijn zulke chauvinisten dat dat wellicht geen probleem zal opleveren.

(grijnst)

Je mag dat zeggen omdat je een tijdlang zelf bezig was met het ontwerpen van kledij voor theater en opera, niet?!

"Ja, voor Angelin Preljocaj, één van de beste huidige Franse choreografen. Hij is ook van de Balkan. Hij vroeg me begin jaren negentig als scenograaf en kostuumontwerper voor zijn productie *Romeo et Juliette*."

Terug naar je strips. In zowat al je werken verliezen je personages de greep op zichzelf. Zeker in Afspraak in Parijs.

"Je hebt gelijk, maar je krijgt dat gevoel omdat ik in dit derde deel het verhaal plots bruut onderbreek. In het volgende deel zal blijken dat het nogal meevalt met hun persoonlijkheden of stabiliteit. Nu, Nike heeft het het zwaarst, hij wordt volledig gemanipuleerd door Warhole, die hem heeft opgezadeld met een entiteit die zijn lichaam beheerst. Nike beschikt nog slechts over één zintuig: zijn reukzin.

"Het klopt dat Nike, Leyla en Amir breekbare mensen zijn, maar zijn we dat niet allemaal? Voor mij vertegenwoordigen ze de menselijkheid die we allemaal bezitten, met hun voor- en nadelen."

In hoeverre staan die karakters voor Enki Bilal zelf? Ik bedoel: Nike is een anagram van Enki. De vraag is of dat toeval is?

"Dat ligt toch anders. In de Balkan-oorlog vochten er heel wat Bosnische soldaten die geen soldaten waren. Ze droegen machinegeweren terwijl ze gekleed waren in sportswear en sportschoenen. Daar wilde ik iets mee doen. Ik dacht eerst het hoofdpersonage Adidas of Reebok te noemen, maar dat paste niet. Nike klonk beter. Pas toen ik het schreef zag ik dat het mijn anagram was. Niet eerder.

"Voor de rest denk ik dat alle karakters wat van mij hebben. In dit verhaal komt er eentje bij, Sasha. Ook die heeft kenmerken van mezelf, denk ik. Goh, misschien herken ik mezelf zelfs wel beter in vrouwelijke personages dan in mannelijke."

De rellen in de Parijse voorsteden spelen in dit album ook op de achtergrond. U uitte eerder al in een interview uw bekommernis daaromtrent.

"Er zijn veel problemen in de Parijse buitenwijken. De Franse politici herinneren zich blijkbaar niet de post-koloniale geschiedenis. Frankrijk heeft altijd al problemen gehad met migranten. De integratie verliep nooit optimaal. Nu krijgen we de rekening gepresenteerd. Er is toekomst noch hoop voor migranten in die buitenwijken. Dat leidt tot gevaarlijke situaties. Vroeger was het communisme het grote kwaad, ondertussen is dat het globalisme geworden. Het is iets heel anders, maar de uitkomst blijft gelijk."

Tien jaar geleden zei u dat De slaap van het monster *een drieluik zou worden, bij de release van dit album blijkt het plots een vierluik te zullen worden. Hoe komt dat?*

"Dat is technisch. Ik dacht dat ik het slot kon vertellen in één deel, maar dat was onmogelijk. In overleg met de uitgever heb ik het slot nu over twee albums verdeeld. Maar geen nood, ik weet dat mijn boeken vaak lang op zich laten wachten, maar het scenario voor het laatste deel is nu reeds geschreven en eind dit jaar hoop ik het getekend te hebben.' (dat klopt, in maart 2007 verscheen het vierde deel al, GDW)

Parijs blijkt steeds terug te keren, als een vaste stek in uw werk.

"Niet echt, vind ik. Mijn personages reizen naar New York, Bangkok Sarajevo en Belgrado. Nike woont zelfs in New York. Kijk, voor mij is de driehoek belangrijk. Het is mijn eigen driehoek: Belgrado, Parijs en Sarajevo. Ik ben geboren in Belgrado. Sarajevo heeft me verwond en mijn vader was van Bosnië. En in Parijs, daar leef ik. Dat

is zo'n beetje mijn eigen persoonlijke traject"

Je boeken herbergen dus veel meer dan we in eerste instantie kunnen zien?

(resoluut) "Ja."

Veel van uw collega's omschrijven uw werk als te artistiek, hoogdravend.

"Mijn werk is niet pretentieus. Als ze dat van me denken, goed, dan is dat zo, maar zo zie ik het niet. Ik weet dat mijn werk moeilijk is en dat men het soms twee tot driemaal moet herlezen. Ik verwacht dat ze zich concentreren. Ook mijn films zijn niet makkelijk. Maar ik wil echt iets zeggen. Echt. Ik neem ook een risico. Misschien zou ik meer verdienen als ik minder gecompliceerd werk bracht. Maar dat interesseert me niet. Ik wil het niet."

Ben je zelf een gecompliceerd individu dan?

"Hm, niet echt. Of toch. Soms. Ik kan uiteraard niet ontsnappen aan wat er zich in mijn hoofd afspeelt, maar toch probeer ik normaal te zijn (glimlacht). Zeker voor andere mensen."

Proberen we dat niet allemaal?

(glimlacht) "Ik probeer het in ieder geval, ik probeer."

Je zei net zelf dat je werk moeilijk is. Hoe verklaar je dan het commerciële succes van je albums en de lyrische recensies op je werk, terwijl men tegenwoordig eerder een fastfood-cultuur verkiest. Je verkoopt van elk album zo'n 300.000 exemplaren en Lire *riep één van je vorige albums* Koude Evenaar *uit tot beste boek in de categorie 'Literatuur'. Alle 'echte' romans bleven achter je.*

"Misschien is dat de magie van het artwork en het grafisme. Ik weet niet precies hoe het werkt, maar als je een roman hebt moet je eerst veel aandacht schenken aan de woorden en de tekst. Met dit soort strips ben je, als je het openslaat, meteen in een andere wereld.

"Ik ben in ieder geval gelukkig omdat ik zoveel vrijheid kwijt kan bij lezers die mijn werk begrijpen. Velen volgen me daarin, en dat vind ik erg belangrijk. Het is niet alleen fijn dat ik oud wordt met mijn lezers, maar dat ik er ook nieuwe lezers bij krijg. Dat is niet te onderschatten. Persoonlijk vind ik dat erg belangrijk.

"Wist je dat heel veel van mijn lezers vrouwen zijn? Dat is opmerkelijk, want de stripcultuur is nog vaak een al te machoscène. Ik ben één van de stripartiesten die steeds meer vrouwelijke lezers krijgt. Ik merk het tijdens signeersessies. Het moet iets te doen hebben met de gevoeligheden in mijn werk. Ze herkennen zichzelf in mijn personages, zowel de mannelijke als vrouwelijke personages."

Immmortals, *je meest recente film, kreeg goede kritieken maar werd bij ons niet eens vertoond in de Belgische bioscopen.*

(blaast) "In Frankrijk zijn er één miljoen tickets verkocht en waren de recensies erg goed. Maar wat voor mij onbegrijpelijk was: niemand sprak daarover. Ik bedoel, toen de eindejaarslijstjes kwamen van beste films, kwam *Immortals* nergens voor. Bij de jaarbalans was men mijn film al vergeten.

"En god ja, waarom de film niet in de Belgische bioscopen verscheen? Misschien dacht men dat het een sciencefictionfilm Amerikaanse stijl was, terwijl *Immortals* in feite een auteursfilm is. Met sciencefiction als basis, jawel. Of misschien wilden ze hier net wel een fastfoodfilm zien, ik weet het niet. Nu ja, het was bijvoorbeeld wel een succes in Japan en Korea.

"Op dvd zijn er ondertussen 150.000 verkocht. Dat is ook niet niks. De film is bij het publiek dus niet onopgemerkt gebleven."

Je haalt nu voortdurend de term sciencefiction aan, terwijl je eerder al opmerkte niet te weten of je wel sciencefiction maakt. De noemer

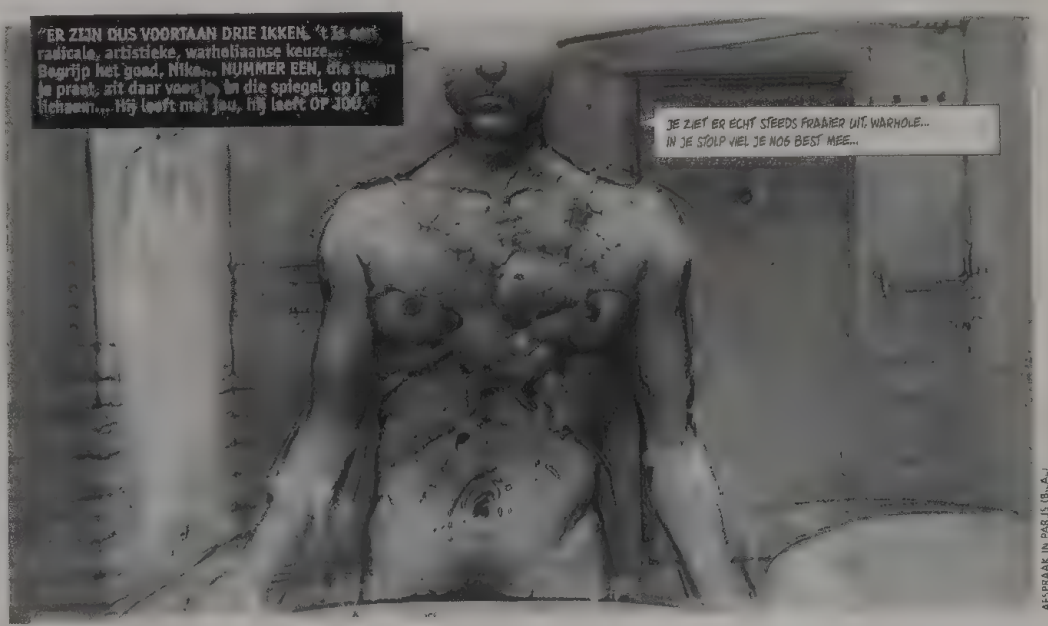
ER ZIJN DUS VOORTAAN DRIE IKKEN. 't Is een radicale, artistieke, warheliaanse keuze... Begrijp het goed, Nika... NUMMER EEN, die tussen je praat, zit daar voor jou, in die spiegel, op je lichaam... Hij leeft met jou, hij leeft OP JOU.
JE ZIET ER ECHT STEEDS PRAATJER UIT, WARHOLE... IN JE STOLP VIEL JE NOG BEST MEE...
AFSPRAAK IN PARIJS (B...A...)

heeft een negatieve bijklank, wist je.

"Hm, het heeft niet zozeer een negatieve bijklank. Ik vind alleen dat bij die term restricties horen. Ik heb het gevoel dat we nu in een sciencefictionwereld leven. Elke dag ontdekken we iets nieuws, elke dag ben ik verbaasd over de medische wetenschap, de ruimtevaart, nieuwe fauna en flora... Ik begrijp mensen niet die beweren dat ze niet van sciencefiction houden omdat het allemaal onmogelijk lijkt. Voor hen is het geen realiteit. Nu, voor mij is de realiteit soms méér dan sciencefiction alleen. Zeker met die ontdekkingen.

"Ik denk dat auteurs meer verbeelding nodig hebben. Vooral in Frankrijk spreken auteurs tegenwoordig vooral over zichzelf, vandaag en gisteren. Ik. Ik. Ik. Terwijl de toekomst deel uitmaakt van onze tijd. Je moet er deel van uitmaken, eraan werken. Het spijt me, maar ik loop bewust op deze aarde rond en daardoor kan ik voorspellen dat fundamentalisme een gevaar is. Als je dat niet wilt zien, durf je niet naar de toekomst kijken, laat staan ernaar leven."

Vandaar dat je niet erg verbaasd was over wat Bin Laden had uitgevreten.

"Ik was gechoqueerd, maar niet verbaasd. Het was een vriend van me die zei dat ik het voorspeld had. Maar zo moeilijk was het nu ook weer niet als je enige kennis van zaken hebt. In 1995 of 1996, toen ik werkte aan *De slaap van het monster*, las ik over de Taliban. Tussen de regels kon je duidelijk zien dat het beperkte brein van de Taliban een potentieel gevaar was."

Je strips worden in de VS en Groot-Brittanië omschreven als graphic novel. Is dat de term die je er zelf aan wilt geven?

(haalt schouders op) "Misschien wel, want het lijkt niet erg op de typische strips. Voor mij zijn er geen regels. Er is een nieuwe artistieke vrijheid in het maken van strips. Iedereen is vrij. De codes zijn verbroken. Het belangrijkste is dat mensen je kunnen begrijpen. Maar de stripwereld an sich is erg conservatief. Om die reden besloot ik niet conservatief te zijn. Kijk, met strips willen lezers vaak naar hun kindertijd terugkeren, de verloren jaren inhalen of jong blijven... of zoiets. Hergé, Jijé... van hen houden ze. Ik vind ze ook leuk, kan *Kuifje* nog steeds lezen, maar de nostalgie ontbreekt bij mij. Ik wil een ander soort strips maken. Een meer open soort strips."

Met de persoonlijke invloeden en interesses die je in je werk onderbrengt kun je uiteraard nooit spreken van semi-autobiografieën, of toch?

"Nee. Weet je, de verhalen van mijn papieren personages zijn veel interessanter dan de mijne. Ik heb niet de herinneringen die een goede strip maken."

Je zou natuurlijk over je jeugd en je vader kunnen spreken die in het verzet streed.

"Dat materiaal is niet sterk genoeg. Voilà."

Kunt u ooit nog wel loskomen van sciencefiction?

"Dat weet ik eigenlijk niet. Ik heb die prospectie en projectie nodig. Alles gaat tegenwoordig zo snel. Het verleden is het verleden, de vraag is wat we kunnen doen om de toekomst van onze planeet te beschermen. Onze planeet is in gevaar, de mensheid heeft ze in de laatste eeuw ernstig verwond. Onze toekomst is te belangrijk om er ons niet op te focussen. We moeten kijken hoe we onze blindheid moeten stoppen. Die motivatie houdt me op het pad van de sciencefiction.

"Met Christin maakte ik ooit *De jacht*. We schreven en tekenden het in real time. In Polen was op dat moment Solidarnosc rijzend. Toen hebben we dat jachtparcours beiden effectief gelopen. Nu is het moeilijk om zoiets te doen. Het was een ideologische periode, maar de uitkomst was anders. Nu zou het te snel gaan. De oorlog in Irak, wat kunnen we daar in real time aan doen? Alle informatie wordt gemanipuleerd. Daar kom je amper tussen."

Welke auteurs vindt u eigenlijk wel leuk nu? De nieuwe generatie Franse auteurs?

"Ik hou van echte, sterke persoonlijkheden. Erg interessant vind ik Nicolas de Crécy. Satrapi is ook erg interessant, maar ik vind vooral Blutch erg boeiend."

David B.?

"Niet echt, want ik hou niet van mensen die vals tegen me zijn. Maar daar ga ik niet over uitwijden. Maar ik respecteer veel van de opgesomde auteurs. Technisch vind ik David B. trouwens erg interessant omwille van het autobiografische element. (in gedachten) Maar wie nog? Joann Sfar is nog zo'n gekke artiest."

Als ik die namen hoor valt me op dat ze in interviews een heel andere toon laten horen dan de – laten we zeggen – 'conservatieve en traditionele' auteurs. Joe Sacco, Craig Thompson... Misschien slaan ze wel een meer menselijkere toon aan.

"Ja, dat zijn die mensen die ik goed vind."

Ze spreken niet in de eerste plaats over hun strips, maar over het leven daarachter en hun emoties.

(brede grijns) "Ja, dat kan ik me voorstellen. Ik hoop dat ik dat toch ook ergens doe."

Bilal's werk verschijnt bij Casterman. Het knappe illustratieboek *Nouvel état des Stocks* verscheen helaas enkel in het Frans, net als recent *Hors Jeu*, een herdruk van een oorspronkelijk in de jaren zeventig verschenen werk.

Website: www.enkibilal.com

Didier Comès

"Ik ben een zoekende mens"

Zijn strips vallen onder de noemer 'magisch realisme', hij dweept met schrijvers als Jean Ray en Michel De Ghelderode en situeert bijna al zijn strips in zijn geliefde Ardennen. In zijn nieuwste auteurstrip na zes jaar absolute stilte, houdt hij zich niet langer in. In *De laatste* roept hij zijn weerzin uit over God, de nazi's en de onschuldigen. Centraal staat een Amerikaanse soldaat die in een greppel bezoek krijgt van drie kaartspelende spoken. Comès eigen opgedane trauma's zijn nooit zo hallucinant vertaald naar stripplaten. 'Ik ben niet de meest stabiele persoon ter wereld, nee.'

De fijne grijns om zijn lippen spreekt boekdelen. Waarom er zes jaar lag tussen dit boek en het vorige, was de vraag. "Ten eerste," begint hij, "ben ik een trage tekenaar." Een moment van stilte volgt. Interviewer en geïnterviewde kijken elkaar een tijdlang aan. Wachten. "Ten tweede was ik lange tijd ziek," klinkt het dan kortaf, waarop een zowaar nog langere stilte volgt. Wachten.

"Euhm, mag ik vragen wat u ha...?"

"... Te veel gedronken."

Het hoge woord is eruit. "Er zijn veel mensen die veel meer drinken dan ik," zet hij zijn verklaring in, "maar mijn lichaam kon het niet langer verdragen. Het werd gevaarlijk. Pas twee jaar nadat ik met drinken stopte, vond ik mijn energie terug om dit boek te maken." De 65-jarige Waalse auteur grijpt meteen daarop naar zijn glas rode wijn. "Allez, santé," grijnst hij, het glas heffend. "Ik mag nog één glas per week tot mij nemen," zegt hij, nog voor zijn lippen het glas raken.

Didier Comès (alias van Dieter Hermann) is één van de grootste nog levende Belgische stripauteurs die aan de basis stond van de volwassenwording van het Europese beeldverhaal. Hij debuteerde in 1969 met enkele gagstrips in *Le Soir,* vier jaar later liet hij de wereld kennismaken met zijn eerste lange verhaal, *De levende god*, een sciencefiction/fantasy-achtig verhaal waarin al de sterk filmische, aan het beeld ondergeschikte verteltrant tot uiting komt die bepalend zal zijn voor zijn latere werk. Ook de dood en daaraan verbonden mythologie, net als oorlog en vrouwen, zijn dan al overduidelijk aanwezig.

Zijn oeuvre laat zich rubriceren onder de noemer 'magisch realisme'. In al zijn albums vloeien het zichtbare en onzichtbare, het bewuste en onbewuste in elkaar over. Grenzen van tijd en ruimte vervagen en maken plaats voor hallucinatoire, magische en dromerige avonturen. Zijn onderwerpen – De laatste incluis – hebben te maken met fundamentele 'primitieve' ervaringen van de mens: geboorte en dood, erotiek en religie, liefde en geweld. Hij schrikt er niet voor terug een onderwerp als incest, schizofrenie, autisme of zwakzinnigheid aan te snijden, en zijn hoofdpersonages zijn vaak getormenteerde zielen. Het mag dan ook niet verrassen dat Comès daar indertijd een autobiografische verklaring voor gaf waarin hij opbiechtte psychische problemen te hebben en zijn stripromans als een soort exorcisme of uitdrijving te beschouwen.

's Mans bekendste roman luistert naar de naam *De dorpsgek van Schoonvergeten*, een heuse klassieker waarin een doofstomme jongen wordt geconfronteerd met oorlogstrauma's en wraakzuchtige Ardense bewoners. Later volgen steeds opnieuw in zwartwit getekende strips als *Amber, Iris, Eva, Het huis waar de bomen dromen* en *De tranen van de tijger*, stuk voor stuk beeldverhalen waarmee hij een nieuw, volwassen strippubliek bereikt. Tussen de regels lezen, daar gaat het hem om bij Comès. Zo ook voor *De laatste*, een 56 pagina's tellende stripnovelle waarin een jonge, onervaren Amerikaanse soldaat in december 1944 in een voorpost in de Ardennen de opdracht krijgt de wacht te houden in een greppel rondom een stenen jezuskruis. Hij krijgt meteen bezoek van Joseph, Manfred en Amedee, respectievelijk een zwevende schedel, een uit zichzelf bewegend legeruniform en een een derde geest die zich verbergt in het stenen Jezusbeeld aan de voet van de greppel. De

eerste twee zijn Pruisen, gevallen in 1914 bij het begin van de eerste wereldoorlog. De laatste is een oud-leraar uit het nabijgelegen dorp die door zijn collega-spoken als een 'hooghartige papenvreter' en een 'eersteklas klootzak' wordt bestempeld. Met z'n drieën wachten ze de komst af van een vierde man. 'Om eindelijk eens te kunnen wiezen.' Wat volgt is een confrontatie tussen de moffen en geallieerden, met de jonge Amerikaan in het midden van het schouwtoneel. Los van de gruwel en de pogingen van de drie geesten om hun nog levende gast te beschermen, dienen zich Comès mythologische wezens aan als een kater en twee filosofische raven, ooit nog een brave koster en een pastoor, nu godslasterlijke en prottende cynici die het niet aan heldenmoed ontbreken.

LAAT HET ONS EVEN OVER DIE GROTE SNOESHAAN HEBBEN! HIJ LIJKT SLECHTS TEVREDEN ALS DE MENSEN MEKAAR OM ZEEP HELPEN! "HIJ" IS DOL OP BLOED!
JA! FOORAL DAT VAN ONSCHULDIGEN! EIN SADIST ERSTE KLASSE!
ZWIJG! 'S NACHTS DRAGEN GELUIDEN ERG VER. EN JIJ, MANFRED, DOOF JE SIGARET! ZE ZIEN ONS NOG!

Het is niet de eerste keer dat je raven tekent en ze een belangrijke rol laat spelen. Dat kan geen toeval meer zijn.

"Ik houd erg van die beesten. In dit geval gaat hun komst gepaard met pure symboliek. Raven zijn in feite aaseters. In de oorlog wisten ze hun buik vol te vreten met kadavers. Ze verlekkerden zich vooral aan die blinkende mensenogen. In de Germaanse mythologie vertegenwoordigen raven ook een belangrijke betekenis. Je ziet ze vaak goden vergezellen." (Comès doelt onder meer op Odin, de alvader of oppergod van oorlog, de dood, wijsheid en poëzie die zijn kennis vergaarde dankzij twee hem vergezellende raven die hij had leren spreken. Ze vlogen de wereld rond en brachten hem nieuwtjes en informatie vanuit alle windstreken. De dieren staan bekend onder hun namen Hugin en Munin, de vertaling van 'gedachte' en 'geheugen'; GDW)

Kijk, als je én het boek tekent én schrijft, weet je dat je er voor minstens enkele jaren aan verbonden bent. Ik heb gemerkt dat hoe ouder ik word, hoe meer moeite het tekenen me kost. Je zou denken dat het technisch makkelijker wordt met ouder worden, maar het tegendeel is waar. Het gaat trager vooruit, en ik wil mezelf perfectioneren. Hoe ouder men wordt hoe beter men wil zijn, wist je dat? Nu, net daarom wil ik me tenminste overtuigen met een verhaal waarvan ik weet dat ik er zovele jaren over gebogen wil zitten. Het mag geen werk zijn, ik moet het verhaal in de eerste plaats voor mezelf schrijven. Met die Germaanse mythologische verwijzingen ga ik graag aan de slag. Kijk, wij Belgen hebben een unieke manier om fantastische verhalen te vertellen. Mensen als Thomas Owen, Jean Ray en Michel De Ghelderode zijn in dat genre de beste schrijvers van België. Die manier van verhalen vertellen boeit me zeer. Tussen de regels lees je meer dan je zou willen."

Tussen de lijnen door klinkt het ook alsof je last hebt van een beetje faalangst. Vreemd toch, voor een man met zoveel ervaring als jijzelf.

"Een beetje faalangst? Zeer veel faalangst, zal u bedoelen! Kijk, ik wil de uitdaging dat mijn werk leesbaarder wordt, tot een goed einde brengen. Dat gaat gepaard met angst, ja, want er is niets zo vreselijk als de routine die zich van je meester maakt. Veel oudere tekenaars hebben daar last van. Maar naar mijn mening ben je als tekenaar, eenmaal het slachtoffer geworden van routine, ten dode opgeschreven. Dat was mijn grote angst. Ik heb me de voorbije jaren voorgenomen om niet te veel met mijn hoofd te zoeken naar wat het beeld betekent. Ik wilde het ook niet te moeilijk meer maken, de beeldtaal moet enkel decoratief zijn."

Heel wat van je strips spelen zich af tegen de achtergrond van de oorlog. Soms oppervlakkig aanwezig en soms, zoals dit laatste werk, heel sterk op de voorgrond. Hoe komt dat eigenlijk?

"Simpel: ik ben een oorlogskind. In 1942 werd ik geboren in de Oostkantons. Dat heeft zeker meegespeeld. Mijn vader is in die tijd door de Duitsers opgetrommeld als soldaat, idem voor de mannen uit Saint-Vith of Malmédy. Dat had een invloed op het gezinsleven. Later, toen ik een jongen was en ging spelen in de wouden rondom ons, werden we op het hart gedrukt uit te kijken naar springstoffen of granaten die er nog verborgen lagen. Elk kind wist dat, het waren de naweeën van de oorlog. Om die reden ben ik anti-militair en agnost."

Dat laat je eigenlijk voor het eerst echt zonder omwegen zien in dit boek. De god van de katholieken noem je daarin de Grote Snoeshaan. Hij lijkt slechts plezier te hebben als hij de mensen elkaar kan laten afmaken, laat je iemand zeggen. En ook: hij is dol op bloed.

"Een van de drie spoken heeft de plaats ingenomen van Jezus Christus aan het kruis. Hij spreekt door Zijn naam. Maar het blijkt gewoon een zelfingenomen lijk. Misschien wil ik daarmee ook wel aankaarten dat ook katholieke militairen op iedereen schieten en geschoten hebben. Nu en in de voorbije oorlogen. Voor mij centraliseert dit boek meerdere sleutelmomenten van het leven.

"Kijk, er is een bepaald hoofdstuk dat voor mij persoonlijk nauw aan het hart ligt. Op een gegeven moment, wanneer de kinderen Mieke en Jan-W. de schuilplaats van de Amerikaanse soldaat en de spoken bezoeken (noot: de jongen van het gezelschap is uitgerust met een helm en een pistool, en dreigt de Amerikaan om te brengen als wraak voor de onschuldigen die omkwamen tijdens een bombardement op hun dorp, GDW) wil ik verduidelijken dat zulke oorlogen, waarin onschuldigen worden opgeofferd, wel degelijk bestaan. Het zijn altijd de burgers die slachtoffer zijn. Dat gegeven heeft me getraumatiseerd. (denkt na) Oorlog is enkel lijden, het is meer een obstakel dan een oplossing."

Er gaat al jaren het gerucht dat je, mede door de oorlogstrauma's uit uw jeugd, geen Duits meer wilde praten. Maar dat klopt dus duidelijk niet, we spreken namelijk al een half uur in het Duits.

"Dat gerucht klopt dus inderdaad niet. Ik weet niet waar dat vandaan is gekomen. Ik sprak Duits in de school, mijn voornaam is Dieter, ook al werd die vrijwel meteen door de broeders in Malmédy verfranst. Maar het is zeker niet zo dat ik weiger de Duitse taal in de mond te nemen. Wellicht heeft men dat erbij verzonnen toen omdat ik ooit heb opgemerkt dat ik de nazi's haat en moeite had dat mijn vader en nonkel door de Duitsers werd ingelijfd. Goed, daar is een trauma uit voortgevloeid, dat heeft me parten gespeeld. Zelfs nu nog. Dat is iets waar ik niet veel over spreek, eigenlijk. Tenzij in bedekte termen, of via mijn stripwerk. Weet je, iedere bewoner van de Oostkantons is in zijn hart Belg. Sterker: ze zeggen zelfs dat ze de laatste oude Belgen zijn. De huidige inwoners zijn een mix van Duitsers, Fransen en Belgen. Niemand spreekt over vroeger. Ik ook niet. Nu nog denkt men dat de mensen die er wonen voor het Derde Rijk waren. Mijn vader en nonkel moesten, hoewel ze in feite Belgische soldaten waren, vechten voor dat Derde Rijk. Dan wil je toch weten of zij mensen hebben ge... (spreekt het woord niet uit, GDW) Heeft hij dat gewild of moest hij dat ondanks alles doen?"

Het is wel voor het eerst dat je je zo negatief over de katholieke god uitlaat.

"Op de vraag waarom God al die oorlogen en ellende toelaat, antwoorden gelovigen altijd dat dat niet de schuld is van God, maar van de mens zelf. De mensen zouden dat veroorzaken. Dat vind ik onzin. Waarom zou zo'n God zoiets ziekelijks toelaten? Om die reden geloof ik niet in God. Ik geloof eerder in iets onbekends, in iets wat niets met religie te maken heeft. In iets universeler dan wat men ons wil opleggen. Ik ben, denk ik, een beetje een animist. Ik geloof dat een boom en een rivier een ziel heeft. Daar put ik kracht uit. Maar God... pff, komaan zeg..."

In zowat al je strips nemen de underdogs de hoofdrol op zich. De meesten zijn ook allemaal vrij labiel. Geldt die omschrijving misschien ook voor u?

(kijkt even op) "Hm, ik ben zeker geen stabiel persoon. Ik ben de grens van stabiliteit en labiliteit gepasseerd in het voordeel van dat laatste, vermoed ik. Ik ben een zoekende mens. Mijn zoektochten zijn zeer moeilijk in die zin dat ik weinig sereniteit vind, terwijl ik daar toch naar streef. Vandaar dat die twee kinderen opduiken in dit verhaal. Ze representeren alle mensen die zich van oorlog enkel de schaduwkant herinneren. Mensen ook wiens hele leven in het teken van zo'n oorlog staan, die alles verloren en voor wie iedereen in feite een vijand was. Zowel de Duitsers als Amerikanen."

Kun je jezelf eigenlijk ooit nog verlossen van de Ardense cultuur?

DE LAATSTE (COMÈS)

Bijna al je verhalen hebben de Ardennen als decor.

"Goed, maar niet allemaal. *De tranen van de tijger* speelt zich bijvoorbeeld af in Canada. Nu, de voorwaarde is misschien niet zozeer dat het de Ardennen moeten zijn, maar dat er dieren, en zeker bomen, in moeten voorkomen. Ik hou van bomen. Ik hou ervan ze te tekenen, ik voel me goed in hun buurt. Een woud heeft voor mij hetzelfde effect als een uitgestrekte zee voor andere mensen. Ik word er rustig van, voel me voor de verandering een met de wereld."

Iets heel anders: je stond enkele decennia geleden aan de basis van het nieuwe, moderne beeldverhaal: de zogenaamde volwassenenstrip of auteurstrip. De jongste jaren zijn het vooral de graphic novels die de strip steeds dichter bij een wat meer literair publiek brengen. Wat vind je van die ontwikkeling?

"Het is een goede zaak dat er nieuw bloed komt, maar het stuit me tegen de borst dat men tegenwoordig zoveel nieuwe boeken uitbrengt. Drieduizend strips per jaar, dat is toch veel te veel? Daar zijn de jonge auteurs uiteraard niet schuldig aan. Het is goed dat ze een kans krijgen, maar het heeft ook zijn minpunten. Kijk, wanneer ik twee of drie jaar aan een boek werk, heb ik de dag van vandaag twee of drie weken om dat boek in de aandacht te brengen. Dat is te weinig. Het wordt meteen opgeslokt door een massa boeken die er ondertussen verschijnen. Zelfs de zeer gevestigde waarden lijden daaronder, maar de jongeren hebben het wat dat betreft nog moeilijker. Ze worden nog amper opgemerkt. Presteren moeten ze, en liefst in een zo kort mogelijke periode. Op die manier wordt er een negatieve toon gezet in dit wereldje. Dat is erg jammer."

Met alles wat je hebt meegemaakt, met alle gevoeligheden die je uit je eigen leven puurde en in stripvorm goot, zou je dan niet de ideale persoon zijn om een autobiografie te schrijven? Een graphic novel, dus?

(denkt na) "Nee, maar wat misschien wel interessant kan zijn is alles op te schrijven wat ik dacht toen ik klein was, en dat associëren met het leven nu. Of wat er met de Pruisen gebeurde, dat interesseert me ook nog. Maar goed, ik heb altijd gezegd dat het moeilijk zou zijn om beelden op te halen waar ik me vroeger voor verstopte."

Enkele jaren geleden ging je voor een stuk mee met de nieuwe tendens in de uitgeverswereld dat oude klassieke strips een nieuw leven zouden krijgen als ze ingekleurd zou worden. Jouw eigen klassieker De dorpsgek van Schoonvergeten *uit 1979 werd toen ingekleurd heruitgebracht. Tevreden over het resultaat?*

"De uitgever vroeg me toen hoe ik erover dacht die titel ingekleurd terug op de markt te brengen. Volgens hem was het jeugdige publiek niet langer geïnteresseerd in zwartwit-strips. Ik ben daarin meegegaan, want wie wil nu geen manier uittesten om het jonge publiek te interesseren. Nu ja, het is niet zo gegaan als verwacht. Maar ik was wel tevreden over de inkleuring. De tinten geel, roze en paars domineerden het kleurenpalet: ik vond het mooi. Ik wilde dat de kleuren licht werden. De meesten hielden er van. Kijk, ik heb niet 'nee' gezegd omdat ik zag dat de zwartwit-romans van Hugo Pratt mooi waren ingekleurd."

Moeten we nu weer zes jaar wachten op een volgend album van Didier Comès?

(geheimzinnig lachje) "Wie zal het zeggen?"

***De laatste* verscheen bij Casterman. Naar aanleiding van het boek verscheen bij Casterman een dunne, naamloze hardcover-editie (enkel in het Frans) waarin enkele vroegere kortverhalen uit *(A Suivre)* werden opgenomen. Het boek was bij de release van *De laatste* gratis te krijgen bij aankoop van twee Comès-titels.**

Ilah

"Datgene waar ik bang van ben, dat wil ik doen"

Opscheppen over haar pijpkunsten, verleiden tijdens de alcoholroes, de liefde bedrijven met de douchekop. Inge Heremans (36) doet het allemaal, maar als het erop aankomt, verschuilt ze zich met veel gegniffel achter enerzijds haar papieren alter ego Cordelia of anderzijds haar pseudoniem Ilah. In 2006 stond ze precies tien jaar in *De Morgen* onvolwassen, geil, bitcherig, dronken en onredelijk te wezen. Haar populariteit werd er in al die jaren niet minder om. Op zoek naar de golven van Inge aan het strand van Oostende.

Haar gsm rinkelt drie keer tijdens het interview. Een eerste keer vraagt het maandblad *Menzo* waar haar maandelijkse *Ivan*-cartoon blijft. Een andere keer verzoekt *Klara* om een interview, als laatste vraagt Het Rode Kruis een afspraak te verzetten in verband met haar medewerking aan de nieuwe stickeractie.

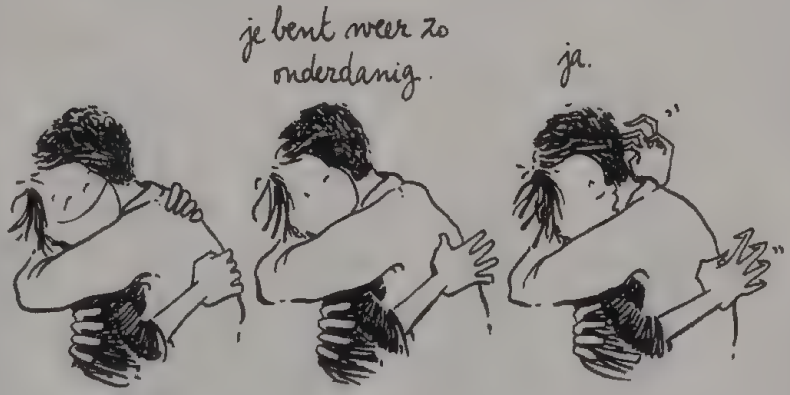

Tien jaar nadat Cordelia de *De Morgen*-kolommen betrad, heeft het wispelturige papieren karaktertje nog niets aan populariteit ingeboet. Integendeel. Het compilatieboekwerk *De doos van Cordelia* ligt in de winkel, overheidsbedrijven als De Lijn of Boek.be strikten haar voor advertenties, ze illustreerde non-fictie boeken als *De erotische verbeelding* en *De pikorde* en de winkelketen Fnac droeg haar op een draagtas te tekenen.

Interviewer en interviewee hebben een bewogen geschiedenis achter de rug. Zo'n vier jaar geleden stonden ze – zo leek het – met getrokken messen tegenover elkaar. Zij, De Morgen-medewerkster, goot haar hartepijnen in een boek. Hij, medewerker aan diezelfde krant, kneedde het tot een recensie. Ruzie in het kot. Ambras. Boel.

De plooien zijn nu gladgestreken, kreukvrij, maar het gesprek start desalniettemin met dat voorval. "Het was mijn derde boekje," begint ze. "Ik was nog verschrikkelijk onzeker, niets liep toen als vanzelf. Ik kreeg te weinig feedback. Vond *De Morgen* mijn werk eigenlijk wel goed? Soms dacht ik van wel, soms van niet. En toen ik plots in mijn eigen krant werd afgebroken was ik bang dat men me weg wilde. Je kunt als freelancer van de ene op de andere dag ontslagen worden, hé?"

In het begin werd je wat gespaard als debutante, maar later kon je daar niet meer op terugvallen. De kritiek werd wat scherper. Was je daar eigenlijk wel op voorbereid?

"Kijk, dat stoort me nu eens aan Vlaanderen, zie. Ik heb vaak de indruk – en ik heb het nu niet eens over mezelf – dat als je te veel succes hebt er plots een horde wolven achter je aan zit die wacht op het geschikte moment waarop ze je kunnen verscheuren. Op den duur krijg je zelfs schrik om gelukkig te zijn met wat je hebt of je kunt doen, want dat mag niet. Je mag hier niet te blij, te enthousiast of te gelukkig zijn. Dat heb ik zo vaak gehoord, zo vaak gezien ook. Vooral van mensen die met hun kop op televisie komen. Veel schrijvers ook. Als je ziet wat Kristien Hemmerechts of Connie Palmen te verduren krijgen... Heb je ooit gelezen wat voor reacties Connie Palmen op de Zomergasten-site ontving? Walgelijk. Dat mens is gewoon echt goed. Ze schrijft goed, ze interviewt goed. Ja, als je het allemaal veel te goed doet krijg je problemen, natuurlijk. (haalt schouders op) Van Harry Mulisch zeggen ze ook dat het een arrogante kerel is. Pff, ik vind het heerlijk wanneer mensen zeggen wat in hun opkomt, hoe bot of arrogant het ook moge overkomen. Ik vind het veel arroganter om je in het populisme te wentelen dan te durven zeggen wat je weet, denkt of voelt. Pas op, ik doe het zelf ook niet, hoor. Ik durf het niet."

Je alter ego heeft daar minder problemen mee.

"In mijn tekeningen kan dat, daar is het ook mijn alter ego voor. Dat is iemand ánders dan ik. Ik voer daarin fragmentjes, stukjes van

mezelf en anderen op. Maar het zijn fragmentjes van situaties, momentopnamen. Op die manier creëer je een ander universum, waar je slechts ten dele iets van uitmaakt. Het is niet wie je bent, maar eerder wie je zou kunnen zijn of spelen. Je vergroot je eigen slechte kantjes uit. Op die manier is het herkenbaarder."

Het viel me net op dat je zei: 'Je gebruikt je eigen slechte kantjes'. Waarom zeg je niet 'Je gebruikt je slechte én goede kantjes'?

(betrapte blik) "Hm, dat klopt, ja. (denkt na) Ik kan veel beter mijn slechte dan goede kantjes aanhalen, vrees ik. Dat heeft wellicht met de Vlaamse roots te maken, met de valse bescheidenheid die hier leeft. Ik herinner me een mooi fragment van de filosoof Schopenhauer, een misogyne figuur die er, zeker wat vrouwen betreft, vreemde uitspraken op nahield, maar wel een punt scoort met de bewering dat er alleen maar valse bescheidenheid bestaat. Ofwel zijn mensen eerlijk en zeggen ze dat ze iets niet kunnen, ofwel doen mensen zich minder voor om geen afgunst en jaloezie op te wekken. Ik vond dat een knappe opmerking. Het klopt ook, je durft vaak niet content te zijn met jezelf. Ik ben dat ook niet. Nu ja, dan denk ik dat ik gewoon vals bescheiden ben tegenover mezelf. Of gewoon onzeker, weet ik veel."

Je lijkt me iemand die voortdurend pendelt tussen hoogtes en laagtes, zekerheden en onzekerheden, stabiliteit en labiliteit.

"Dat klopt wel. Ik kan heel intens ongelukkig zijn, maar ik kan het niet lang blijven. Dat lukt me niet. Ik draag een zekere angst met me mee, een angst die me doet denken dat ik nooit gelukkig zal kunnen blijven. Die extremen zitten erg in mij. (lacht) Euhm, misschien ben ik wel manisch depressief, maar dan in een lichte vorm... denk ik. Ik zie daar wel erg van af, hoewel ik nu begin te beseffen dat het altijd voorbijgaat.

"Dat gevoel maakt zich meestal 's avonds van me meester. Dan word ik plots erg onrustig, weet ik met mezelf geen blijf. Nu word ik zot, denk ik dan. Ik ben echt bang dat ik dat ooit ga worden, hoor. Het ene moment denk ik zus, het andere zo. Vermoeiend. Precies alsof je in een psychose zit. Dat kan heel vies zijn."

Hoe regaeert je omgeving daarop?

"Ik blijf functioneren. Mijn omgeving merkt het amper. Ik sta het alleen toe als ik alleen ben, en anders slaag ik erin het een tijdje te onderdrukken. Evert (haar vriend, GDW) merkt dat als een van de weinigen op, maar hij kan me dan goed met rust laten. Hij heeft dat eigenlijk ook, we begrijpen elkaar daarin. Gelukkig kunnen we elkaar altijd doen lachen, dat helpt."

Laten we een stuk in de tijd teruggaan. Hoe was jij als puber, of wat heeft ervoor gezorgd dat je zo zelfstandig of vrijgevochten bent?

"In ben opgegroeid in Perk, een dorp waar heel mijn familie in dezelfde straat woonde. Toen ik in de lagere school zat was mijn grootvader er burgemeester. Ik kende geen volwassenen, alleen klasgenootjes, maar de meeste volwassenen kenden mij. Dat was niet altijd aangenaam. Krijtte ik op straat een hinkelparcours, dan merkte iemand bitsig op dat ik me niet alles kon permitteren omdat ik de kleindochter van de burgemeester was. Ik voelde me nogal geviseerd. Men pakte me daar op. Misschien is het daar wel begonnen.

"Daarna heb ik in Mechelen bij de Ursulinen gezeten. Een meisjesschool. Iedereen in uniform. Ik zat er een jaar te vroeg. Ik was niet zo rijp als de anderen. Ik flapte er regelmatig stomme dingen uit waarvan ik niet eens wist dat dat arrogant, kinderachtig of gewoon onnozel zou kunnen overkomen.

"Ik weet nog heel goed hoe ik in het eerste middelbaar op de bus zat: netjes in mijn uniform, geflankeerd door twee vlechtjes. Een punkster van de Verkaveling, een wijk van zogenaamde de coole mensen die alles mochten of deden, zei toen: 'Allez, kijk daar, de non!' Ik vond dat vreselijk erg."

Ik stelde me je eerlijk gezegd als kind al voor als een vrijgevochten iemand, grote mond incluis.

"Toch niet. Ik had wel een eerlijke, vranke mond, maar ik was in de eerste plaats een kind, ik was een dromer, had last van Sehnsucht. Als ik uit het raam keek wilde ik weglopen, de wereld rondtrekken en alles meemaken. Dat wel.

"Ik tekende ook veel, maar ik was lang niet zo goed als twee anderen uit mijn klas. Tegenover hen was mijn werk slecht en kinderachtig. In het middelbaar is dat veranderd. Mijn houding. Eigenlijk was het goed – voor mij – dat het een meisjesschool was, omdat je daar niet werd geconfronteerd met enige vorm van rollenpatroon. Het waren meisjes onder elkaar. Ik heb nooit concurrentie of jaloezie opgemerkt, het ging er op de een of andere manier veel eerlijker aan toe. Ik was er wel de halve jongen. Ik had kort haar vanaf het tweede middelbaar. (grijnzend) Ik had een beste vriendin gedurende die zes jaar. Men hield ons vaak voor een koppel omdat ze dachten dat ik een jongen was. Zij had lange krullen, was erg vrouwelijk gekleed, droeg hakken en zelfs al make-up. Ik droeg van die smalle kachelpijpbroeken, brede T-shirts en de schoenen van mijn vader omdat die mooi waren. Kickers waren dat."

Ha, de snobschoenen.

"Neenee, Kickers zijn nooit snobschoenen geweest, integendeel. Het was trouwens pas toen ik in het derde of vierde middelbaar zat, dat er dat gedoe met de Millet-jassen, met Jambers was. En dat was dus niet iets waar mijn klasgenoten of ik mee wilden geassocieerd worden. Integendeel. Ik heb toen zelfs alle merken uit al mijn kledij geknipt. Er was wat dat betreft een heel groot verschil tussen onze klas, die Latijn als hoofdvak hadden (de b-klas) en de wiskundeklas (de a-klas). Die laatsten waren toen allemaal snobs, het zat er vol Mil-

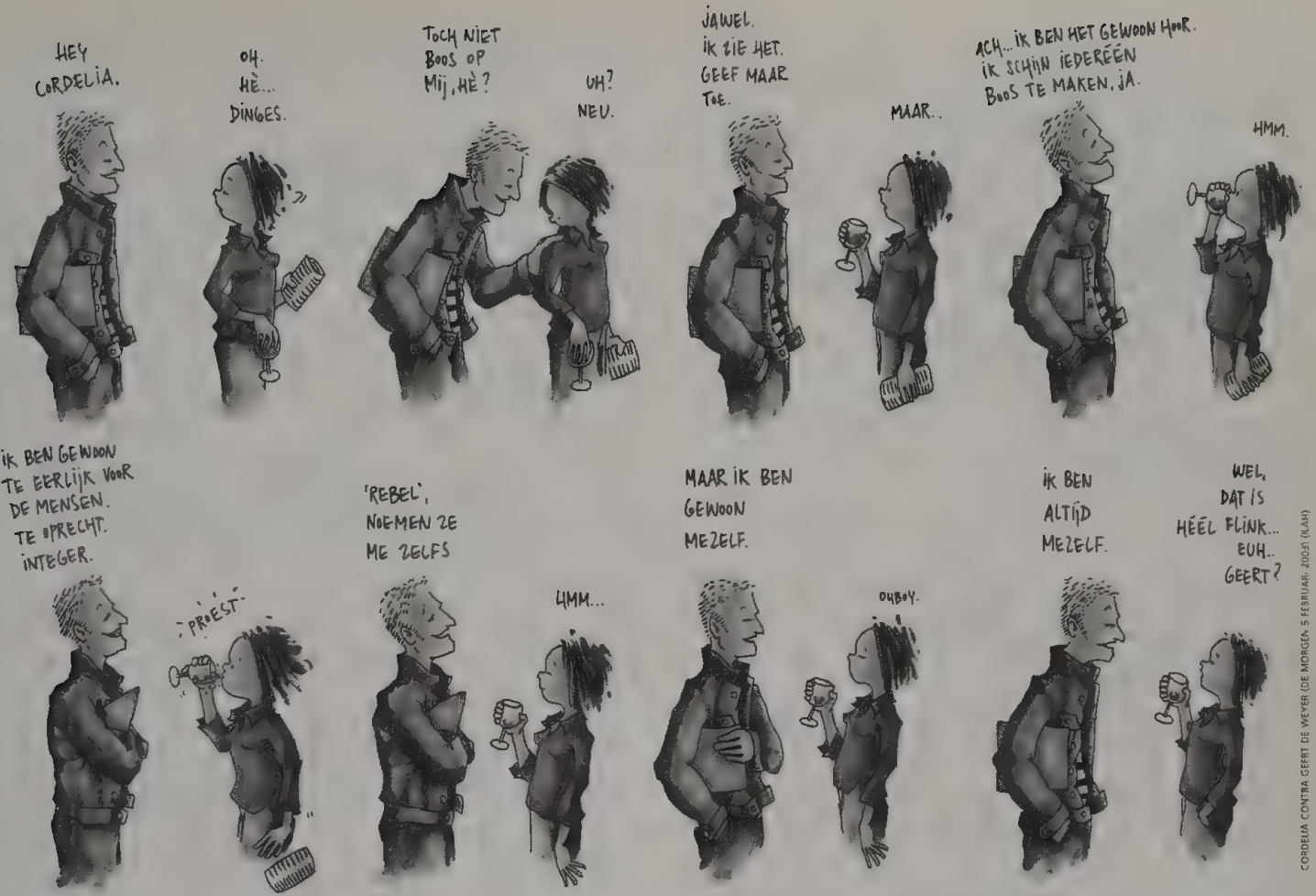
HEY CORDELIA.
OH. HÈ... DINGES.
TOCH NIET BOOS OP MIJ, HÈ?
UH? NEU.
JAWEL. IK ZIE HET. GEEF MAAR TOE.
MAAR..
ACH... IK BEN HET GEWOON HOOR. IK SCHIJN IEDEREËN BOOS TE MAKEN, JA.
HMM.
IK BEN GEWOON TE EERLIJK VOOR DE MENSEN. TE OPRECHT. INTEGER.
PROEST
'REBEL', NOEMEN ZE ME ZELFS
HMM...
MAAR IK BEN GEWOON MEZELF.
OHBOY.
IK BEN ALTIJD MEZELF.
WEL, DAT IS HÉÉL FLINK... EUH.. GEERT?
CORDELIA CONTRA GEERT DE WEYER (DE MORGEN 5 FEBRUARI 2003) (ILAH)

let-jassen en merkkledij. Wij zetten ons daar tegen af. Even onnozel natuurlijk."

Wat is er van die attitude overgebleven?

"Ik lag gisteren in de hangmat met mijn zoon en dochter. Wolf begon ineens over het winnen van de lotto. Ik antwoordde dat het zo leuk niet zou zijn mocht hij de lotto winnen, omdat al zijn vriendjes niet zo veel geld zouden hebben en dat dat toch een kloof zou scheppen. Hij begreep dat meteen. 'Dan wordt iedereen jaloers hé, mama?' zei hij. Weet je, ik heb mij altijd een beetje geschaamd. Ik kwam uit een goede familie. Dat is echt niet zo evident als het lijkt. Eigenlijk kom ik uit twee soorten families. Mijn ene grootvader was eerst pasteibakker en ging (bakkersastma) nadien rondrijden met groenten. Hij werkte toen voor mijn andere grootvader, de burgemeester die ook een groenten- en fruitbedrijf bezat. Het waren twee totaal verschillende werelden. Ik ben min of meer opgegroeid bij de pasteibakker. Ik voelde me daar ook erg geborgen. Ongelooflijk lieve mensen waren dat.

"Maar als mijn vader me bijvoorbeeld met zijn Mercedes naar een fuif bracht – (grijnzend) tja, dat was één van de enige wagens die je op de zaak kon kopen en na vier jaar doorverkopen – vroeg ik altijd of hij mij een straat verderop wilde afzetten. Nu, uiterlijk vertoon hadden we niet, hoor. We waren geen familie die pochte met het duurste van het duurste."

Waarom ben je daar dan beschaamd over?

"Goh, beschaamd misschien niet, onzeker toen wel. Ik heb gemerkt dat onzekere mensen snel bang zijn van de reacties van anderen. Maar angst verlamt ook. Dat besefte ik snel. Ik denk dat ik dat langzaamaan ben beginnen omkeren. Ik wilde er ook vanaf, want je

mist van alles. Ik ben nog altijd onzeker, maar ik ga sommige dingen net doen omdat ik er bang van ben. In die zin heb ik een houvast gevonden in mijn werk, dat me een zekere bescherming biedt. Ik kan me namelijk afschermen met mijn tekeningen. De wereld wordt door mijn schetsboek heel even veel minder angstaanjagend. Net zoals wanneer jij op reportage gaat, dan scherm je je af omdat je verhalen aan het schrijven en zoeken bent. Je elimineert de 'ruis', het onnodige. Dat schept een afstand, maar het rare is, dat je tezelfdertijd plots dichter bij je onderwerp staat. Je beleeft alles intenser. Het is een ongelooflijk houvast, een manier waarop je buiten jezelf kunt treden zonder jezelf te verliezen. Je durft meer."

Waar ben jij zoal bang van?

"Ik ben bang dat ik op een vernissage of feest niemand zal kennen. Ik was bang toen ik voor het eerst alleen op reis was. Goh, gewoon buitenkomen jaagt me soms al angst aan."

Realiseer je je eigenlijk wel dat je niet meteen overkomt als een bang musje, maar eerder als een zelfzekere en soms zelfs arrogante vrouw.

"Heb ik vaker gehoord, maar (denkt lang na)... dat zal dan wel zo zijn zeker?! Ik vind het vervelend, confronterend ook, zeker als men je verkeerde gevoelens toedicht terwijl die je intenties niet eens benaderen. Waar halen ze het?, denk ik dan, maar tezelfdertijd besef ik dat ik diezelfde vooroordelen ook durf ophalen.

"Nu, soms word ik daar wel agressief van. Steek die interpretaties en misverstanden allemaal in uw hol, denk ik dan. Maar wat kun je eraan doen? In die zin ben ik blij met mijn vrienden. Voor mij zijn vrienden mensen aan wie je een moord kunt opbiechten zonder dat die je meteen gaan veroordelen. Ze zouden vragen naar het waarom, naar je beweegredenen. Die mensen zullen je wellicht blijven zien zoals ze u zagen. Maar hoewel je echte vrienden op één hand kunt tellen, heb ik geleerd mij enkel iets aan te trekken wat zij over me denken."

Ik herinner me een van je cartoons waarin vijf mensen je de huid volschelden. Ik citeer: 'ijdele bitch, jaloerse trezebees, verwend nest, flirtziek meisje, gefrustreerde preutse trol, je laat je manipuleren door de eerste de beste en valse bluf'. Klopt allemaal, zeg je in het laatste plaatje. Met permissie, maar ik herken je zelfs in enkele van die onflatteuze omschrijvingen. Dat ging niet over Cordelia, maar over Inge, niet?

"Ha, maar degenen die dat zeiden waren mijn vrienden, met wie ik op dat moment weliswaar een conflict had. Op zo'n moment komt het slechte naar boven. Zelfs van die mensen die je het liefst ziet op de hele wereld, kun je de slechtste dingen denken. Maar dat zijn vrienden bij wie dat kan. Of mensen die erg dicht bij u staan. Als mijn moeder zoiets zegt, dan kan ik daar weliswaar woedend op zijn, maar het blijft mijn moeder. Ik ga ze altijd erg graag zien."

Maar er klopte wel iets van, niet?

"Ja, dat vond ik ook, mijn slechte kanten werden er opgesomd. Maar het omgekeerde klopt net zo goed. Je kunt over één iemand zowel het beste als slechtste vertellen. Dat is de logica zelve."

Even over die valse bluf. Dat heb jij ook. En flirtziek ben je zeker, vooral als je gedronken hebt.

"Het schijnt, maar dat doe ik echt niet bewust. Ik denk dat alcohol bij mij hetzelfde teweegbrengt als bij iemand die xtc heeft genomen. Ik vind plots iedereen aardig en mooi. Dan word ik erg lichamelijk

en knijp ik in konten. (grijnzend) Dat wist ik niet tot vrienden van mij dat zeiden. Echt niet. Ik vond mezelf gewoon vriendelijk op zo'n moment."

Is dat ook niet die jongensachtigheid in jou? Als ik een vent in zijn gat knijp kan ik me dat permitteren, als vrouw ligt dat delicater.

"In ieder geval: ik zou willen dat het klopt, wat die Schopenhauer zegt, maar ik vrees ervoor. Hij zei ook iets over vrouwen, dat die sowieso minder intelligent waren omdat ze kleinere hersenen hebben. Hij schreef dan een heel stuk over de fysionomie van vrouwen- en mannelijke hersenen én over het feit dat vrouwen kinderen kunnen baren en daardoor geen zin hadden op een andere manier iets te scheppen. Kunst, dus. Tja, Schopenhauer was een heel erg misogyne mens, hé? Vreselijk. Maar verder was het een fantastisch boek. Hij was een hele goede filosoof."

Als hij jouw situatie kende zou hij zich wellicht over de borst gestreeld hebben: jij bent momenteel namelijk de enige cartooniste die Vlaanderen telt.

"Vreemd, hé? In Nederland zijn er wat meer. Misschien durven ze daar meer, ik weet het niet."

Cordelia flirt ook regelmatig met anderen dan haar eigen vent.

"Ja, maar dat is erg uitvergroot. Vaak gaat het over dingen die niet eens echt zijn gebeurd, maar waar ik, ahum, misschien wel even aan dacht."

Cordelia wordt erg snel verliefd. En Inge?

"Die absoluut niet. Ik kan wel verliefd worden op situaties of momenten, maar niet op personen. Je kunt zo'n mooie avond hebben met mensen dat er een klik ontstaat. In zeker zin kun je dat een verliefdheid noemen. Maar echt verliefd zijn op iemand is hopen, blij zijn wakker te worden naast die persoon. Dat is uiterst zeldzaam bij mij. Ik denk dat mijn angst daar nog het meest tot uiting komt: dat ik dat zelden of nooit heb. Of me zelfs maar kan voorstellen dat te hebben."

Je zei ooit dat de reden dat vrouwen niet naar de hoeren gaan, te wijten is aan het feit dat er geen mannelijke prostituees zijn.

"Oei, heb ik dat zo gezegd. Kan wel, hoor. Nu, ik heb er ondertussen wat over nagedacht en met mannen over gesproken. Zij argumenteren dat ze er een lichamelijke behoefte mee invullen. Dat zal ook wel, maar ik zou nooit mijn gevoelens kunnen loskoppelen. Eén van de belangrijkste dingen om te begeren en goede seks te hebben, is dat je je begeerd voelt. Hoe kun je je in godsnaam begeerd voelen bij een hoer? Je betaalt ervoor! En de meeste mannen die ik ken, denken ook zo. Maar anderzijds is het wel een ongelooflijk misverstand dat vrouwen geen seksuele drang kunnen hebben of dat het

niet zo dringend en pijnlijk kan zijn als bij een vent. Dat je overloopt van goesting. Een man. Nu! Net zoals een man dat kan hebben bij een vrouw."

De meeste vriendinnen die ik ken zeggen niet eens te masturberen.

(verontwaardigd) "Maar enfin. Dat geloof ik niet. Het is wel zo dat vrouwen er onderling weinig over spreken. Ik heb er met een paar vriendinnen over gesproken, maar die masturberen toch wel, hoor. (lacht) Nu, en dat is echt wel een feit: de pil is ongelooflijk libidoremmend. Schandalig dat ze het aan vrouwen durven geven en dat er nooit iets over gezegd wordt. Maar ongeveer iedereen die ik nu ken schakelt over op een hormoonspiraaltje. Veel minder ingrijpend. Je libido komt er door terug."

Waarom teken je eigenlijk zoveel rond seks?

"Ze vragen me er vaak voor. Niet zozeer voor *De Morgen*, vooral als ik opdrachten krijg. Daarnaast vind ik het erg boeiend. Als je een man-vrouwrelatie neemt, lijkt het alsof de seks tussen beiden die relatie uitvergroot. Als er iets fout loopt, ga je dat daarin merken. De persoonlijke verhoudingen worden er op een heel vreemde manier in weerspiegeld. Niet eens bewust, denk ik. Het leidt vaak tot grappige situaties. Zeker in beelden. Eén enkele zin kan totaal anders zijn dan wanneer het in bed of aan de eetttafel wordt uitgesproken."

Seks komt vaak voor in je cartoons, maar tezelfdertijd laat je je personage zeggen: 'Ik ben een preutse trut...'

(onderbreekt) "Dat is ook zo. Het is een soort dubbelheid. Ik had het daarstraks over angst en dat ik net wil doen waar ik schrik voor heb. Tezelfdertijd ben ik heel preuts. Ik ben bijvoorbeeld nog nooit naar een sauna gegaan. Ik zal me ook nooit te bloot kleden."

Langs de andere kant heb je er blijkbaar geen probleem mee om te zeggen dat je anale seks praktiseert.

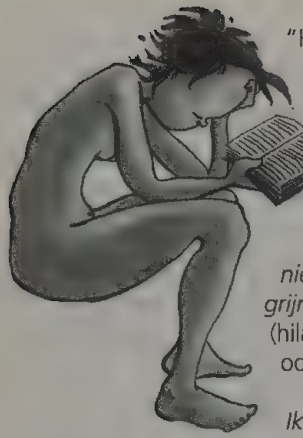

"Hela, ik teken het. Dat is iets anders. En trouwens, wie zegt dat ook echt is gebeurd?" (hilariteit)

Jezus, Inge, als je jezelf nu zou kunnen zien. Je gezichtsuitdrukking, dié zegt dat. Met zo'n grijns kan ik niet anders dan tussen haakjes 'smalende grijns' schrijven.

(hilariteit) "Zeg jong, mijn moeder leest ook mee, hé?"

Ik was daarnet eigenlijk niet eens uitgesproken. Het citaat 'Ik ben een preutse trut...' eindigt met '...maar dan wel eentje dat fantas...'

(lacht) "Oh God, ik weet het: '... fantastisch kan pijpen.' (brede grijns, dan quasi-statig) Dat is ook zo."

Wat zeggen je ze daar bij je thuis van, denk je?

"Ik moet eerlijk toegeven: mijn ouders vinden dat geweldig, al zullen ze nooit expliciet op één bepaalde tekening ingaan. (begint te lachen) Mijn ouders kopen een deel van die boekjes op om aan hun klanten cadeau te geven. Echt waar. Ik ben echt opgegroeid in een familie waar iedereen met elkaar kon lachen. Er worden heel wat directe onderwerpen onder het mom van humor besproken. Ook zeker bij mijn vader en zelfs mijn grootouders. Toen mijn grootvader nog leefde fietste hij op de dagen dat *Cordelia* verscheen naar de krantenwinkel. Als ik over seks tekende, zag je hem gniffelen. Hij vond dat geweldig. Het waren fantastische mensen. Maar praten deden we er niet over.'"

Als je geen vrouw was had je misschien minder succes gehad, geloof je dat? Wat vind je van die stelling?

(direct) "Ik vind het een kutstelling. Echt. Het is gewoon over het al dan niet iets hangen hebben tussen je benen en je daarop pakken. Dát zullen ze bij mannen nooit doen. Op geen enkel moment in hun carrière gaat iemand zeggen dat ie het makkelijk òf moeilijk heeft omdat hij een man is. Dat is voor man en vrouw zowel oneerlijk als frustrerend, omdat je er als vrouw wel vaak gepakt op wordt als je iets bereikt, en het net zo vaak gebeurt dat je als vrouw dat in je gezicht geworpen krijgt wanneer je faalt. Toen ik wou beginnen, ontving ik afwijzingsbrieven waarin stond dat ik me beter bij de vrouwenbladen van hun uitgeverij kon aanmelden. Toen ik uiteindelijk bezig was bij *De Morgen* en het verder ook begon te lukken, kreeg ik van buitenaf te horen dat ik enkel gepubliceerd werd omdat ik een vrouw was. Je kunt je als vrouw tegen dat soort idiotie onmogelijk verweren."

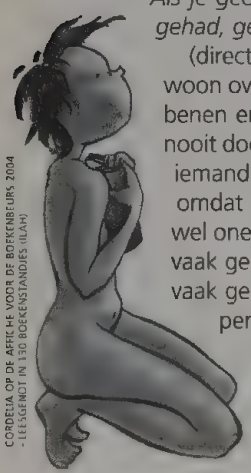

Misschien moet je het als een compliment zien. Je bent een witte raaf in de stripwereld, zowat de enige cartooniste in Vlaanderen. Mocht je een zwarte homoseksuele jood zijn, dan had je misschien ook zulke opmerkingen gekregen.

"Ik heb er nooit bij stilgestaan tot men me die vraag begon te stellen en ik die afwijzingsbrieven kreeg. Ik neem het die briefschrijvers niet eens kwalijk, hoor. Die afwijzingsbrieven kwamen van mannelijke hoofdredacteurs die kiezen voor datgene wat ze kennen. En wat kennen ze? Mannelijke journalisten, mannelijke cartoonisten, mannelijke strips... Mannelijke humor, kortom. Daar kunnen ze zich makkelijker mee identificeren. Dat is niet eens seksistisch, het is gewoon de logica zelve. Je kiest voor wat je kent. Maar het is wel vervelend om als vrouw eerst afgerekend te worden op je geslacht en vervolgens hetzelfde argument gebruikt te zien worden om te zeggen dat ik het daarom gemaakt heb. Het is alsof je je hoe dan ook voor je geslacht moet verantwoorden als vrouw. Eerst wordt het gezien als gebrek, en als je daar dan voorbij raakt, als een oneerlijk voordeel. Ridicuul gewoon."

Even voor alle duidelijkheid: een clichévraag van jewelste, eentje waarop je altijd antwoordt dat het er niets toe doet.

"Je wilt weten in hoeverre *Cordelia* autobiografisch is? Ik vind echt dat het grote publiek er helemaal niets aan heeft om te weten wie wie is. Ik meen het als ik zeg dat ik kleine fragmentjes en details van mensen hun gevoelens pik die enkel voor mij van heel groot belang zijn. Ik maak er op die manier een eigen verhaal van, maak van een ieder een eigen personage. Ik verander heel ingrijpend. Echt joh, ik zet andere hoofden op uitspraken van vrienden, plaats uitspraken van anderen bij mezelf of andersom... Het is zelden authentiek. Ik pik gewoon erg vrijelijk uit elk leven dat me kruist. Als ik teken komen er vaak woorden, zinnen en houdingen naar boven die me plots raken. Daar doe je dan iets mee."

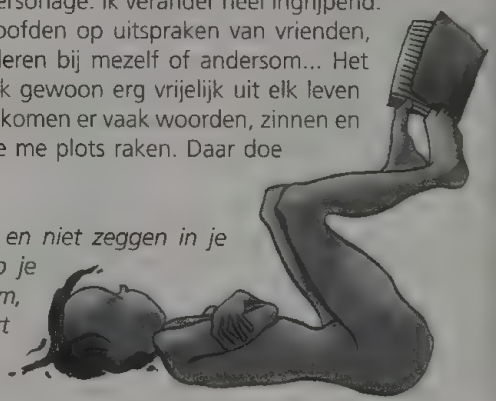

Wat kun je eigenlijk wel en niet zeggen in je cartoons? Je hebt het op je site over een zekere Willem, die eigenlijk je man Evert is. Je omschrijft hem als iemand die 's avonds

CORDELIA OP DE AFFICHE VOOR DE BOEKENBEURS 2004
- LEESGENOT IN 130 BOEKENSTANDEN (ILAH)

zijn tanden weigert te poetsen, wat nefast is voor de ochtendseks.

"Dat is veranderd. Dat is een hele oude tekening. Hij poetst nu elke avond zijn tanden. Sinds we kinderen hebben moet ie het goede voorbeeld geven."

Ik nam onlangs een interview af met de Britse auteur Nirpal Singh Daliwal. Zijn bekende vrouw, Liz Jones, etaleert alle mankementen van haar man in columns, die ondertussen ook al een boek vormen. Zelfs het overspel van haar partner besprak ze daarin openlijk. De man zelf was daar even verrast over als de lezers. Iets voor jou, of vind je dat te ver gaan?

"Ik denk dat ik dat in zekere zin al doe, maar zoveel gebreken heeft ie niet. Evert kan ook erg met zichzelf lachen. Hij was mijn eerste lezer, hij spoorde me aan er iets mee te doen. Nu gebruik ik hem niet meer als eerste lezer. Het is lang geleden dat ik hem nog een tekening toonde voor de krantenpublicatie."

Heb je nooit reacties van anderen, bekenden misschien, gekregen?

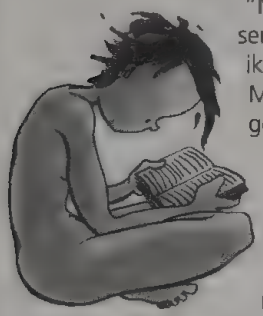

"Nog nooit meegemaakt. Soms zijn er wel mensen die zich herkennen, maar ik denk niet dat ik ooit vriendschappen op het spel heb gezet. Maar mensen die me niet kennen, dat kan me geen reet schelen."

In Miezerige misogyn *teken je een naakte Cordelia die full frontal met haar benen open zit. Wat wilde je daarmee zeggen?*

"Als een vrouw zo zit stelt ze zich (benadrukt het woord) e-norm kwetsbaar op. Die kwetsbaarheid heb ik willen overbrengen. Weet je, ik ben ervan overtuigd dat slechts weinig mannen kunnen troosten. Vaak weten ze ook geen blijf met dat soort van vrouwelijke emoties of kwetsbaarheid. Een vrouw die weent, bijvoorbeeld. Héél frustrerend om als vrouw tegenover een vent te huilen terwijl je je absoluut niet kunt inhouden. En die man... die doet niets. Raar. Moeilijk. Dat is niet slecht bedoeld van die mannen, ze kunnen het vaak echt niet. Het zal wel hormonaal zijn, denk ik dan, maar voor een stuk heeft het ook met de opvoeding te maken. Mannen huilen sowieso minder."

Kun je je dan voorstellen dat veel mannen die je cartoons lezen, je cartoons niet moeten of ze niet eens begrijpen?! Misschien is het zelfs te confronterend.

"Dat zal wel, maar er zijn ook mannen die dat wel begrijpen. Anderen vinden het feministisch. Tja, dat zal ook wel, maar ik heb het feminisme niet uitgevonden. Iedereen voelt ook dat mannen en vrouwen gelijkwaardig zijn, toch zeker in onze cultuur. Feministen zijn geen dolle mina's meer, hé? Ik hoop dat het voor vrouwen ook confronterend is, mijn cartoons. Voor mij is het dat in ieder geval wel. Het is net zo moeilijk, hoor. Als ik teken kom ik vaak tot bepaalde theorieën. Dan begrijp ik plots het patroon beter."

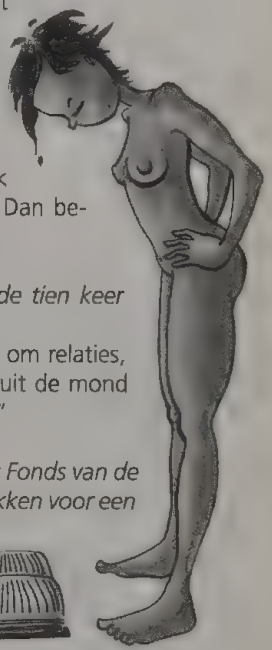

Bedoel je het sekspatroon? Want acht op de tien keer gaat het over seks.

"Hm, is dat echt wel zo? Het gaat eerder om relaties, vind ik. (brede grijns) Weer typisch dat dat uit de mond van een vent moet komen, zo'n opmerking."

Enkele jaren geleden kreeg je van het Vlaams Fonds van de Letteren een reisbeurs om naar Cuba af te zakken voor een lange strip. Wat is daar van gekomen?

"Daar ben ik mee bezig, niet makkelijk. Ik heb een hele tijd stilgezeten, zat vast. Ik heb nu zowat alles wat ik totnogtoe had gemaakt overboord gegooid en ben opnieuw begonnen. Het moeilijke is natuurlijk dat ik ondertussen mijn normale werk moet doen en dat is ook niet echt een nine-to-five job. Maar het komt goed, hoop ik. Ik ben nu met een heel nieuw scenario bezig. Mét de juiste persoon, en dat voelde meteen goed. Niet zoals totnogtoe: de volgende ochtend herlezen wat ik had en misselijk worden."

Bovenstaan interview verscheen in de reeks 'Tussen eb en vloed' in *Zeno*, de weekendbijlage van De Morgen. Een zomer lang werden daarin op twee of drie pagina's gesprekken aangegaan met mensen wier leven dat jaar op en neer was gegaan, maar die toch gestaag verder wisten rollen op het ritme van de zee. Alle geïnterviewden werden symbolisch aan zee geïnterviewd en gefotografeerd. Deze publicatie is de integrale versie.

***Cordelia* verschijnt bij Oogachtend.**

Website: www.ilahcordelia.com

Art Spiegelman

"In de VS moet ik er telkens bij vertellen dat het om een grapje gaat"

Een orthodoxe jood die een zwarte vrouw tongzoent, een gekruisigde paashaas die een belastingaangifte siert, een arbeidster die haar baby de borst geeft of Bill Clinton die nog voor hij gefusilleerd wordt zijn laatste wens in vervulling ziet gaan: een flinke pijpbeurt. De New Yorkse jood Art Spiegelman, ofte wel 's wereld enige stripauteur die ooit een Pulitzer Prize kreeg, is één van Amerika's meest controversiële illustratoren. Onlangs verscheen het boek *Kus uit New York* waarin 's mans (afgekeurde) covers en schetsen voor het toonaangevende *The New Yorker* verschenen. Een gesprek met een professionele onruststoker die van geen ophouden wil weten. De kunstenaar als sociale horzel en criticus.

"Een erg ongemakkelijk, hoewel vaak vruchtbaar laboratoriumexperiment dat uit de hand liep. Een poging om mijn eigen radioactieve moleculen te enten op het eerbiedwaardige DNA van het tijdschrift." Om kleurrijke uitspraken zat Art Spiegelman (58) nooit verlegen. Zijn positie, zo zegt Paul Auster in het voorwoord bij Kus uit New York, is die van de kunstenaar als sociale horzel en criticus. "...van een op hol geslagen land", voegt Spiegelman eraantoe, doelend op de extreemreligieuzen en neo-conservatieven die er de scepter zwaaien.

Auteur Art Spiegelman staat bekend als een provocateur, maar evenzeer durft hij zijn eigen pijnlijke levenservaringen en -vragen aan het papier toe te vertrouwen, zoals de zelfmoord van zijn moeder of de haat-liefdeverhouding met zijn vader, een holocaust-overlevende die hij omschreef als "een vrekkige oude jood, op de koop toe een racist." De gesprekken die Spiegelman gedurende de laatste levensjaren van zijn vader had, leidden uiteindelijk tot het beklijvende *Maus*, een bekroond tweeluik over de concentratiekamptrauma's van zijn vader waarin Spiegelman meteen ook de bitse relatie met zijn verwekker aankaartte (en zelfs de zelfmoord van zijn moeder liet opnemen). Het boek dat joden als muizen, Duitsers als katten en Polen als varkens voorstelde, leidde in 1992 tot een speciale Pulitzer Prize en internationale erkenning.

Spiegelman boog zich nadien nog bitter weinig over strips, maar verleende sinds 1992 wel zijn medewerking aan het gerenommeerde tijdschrift *The New Yorker*. Onder het bewind van twee hoofdredacteuren tekende hij zo'n zeventig bijdragen voor het blad, waaronder tientallen illustraties voor de binnen- en buitenlandredacties, enkele korte strips (onder meer over de – dixit Spiegelman – nepverkiezingen van 2000, een aanval op Bush of over neonazi's in Rostock) en een veertigtal covers. Vooral die laatste, die willens nillens het uithangbord van menig tijdschrift zijn, leverde een storm van protest op bij lezers, adverteerders, redacteurs én hoofdredacteurs. "Tot de komst van Spiegelman', zo schrijft een strijdbare Auster, "was The New Yorker beroemd – zelfs hilarisch geroemd – om de nietszeggendheid van zijn omslagillustraties. Verwaand en ingetogen, vertrouwend op de loyaliteit van zijn grote aanhang verscheen in de kiosk het ene nummer na het andere dat getooid was met bezadigde herfsttaferelen, besneeuwde winterlandschappen; voorstedelijke gazons en ontvolkte stadsstraten - beelden die zo afgezaagd en zouteloos waren dat de oogleden van de kijker vanzelf omlaagzakten."

Op 15 februari 1993 zou aan dat alles een einde komen. Maanden eerder was Spiegelman door de toenmalige hoofdredactrice Tina Brown gevraagd covers te ontwerpen, terwijl zijn echtgenote Françoise Mouly als art-director van het magazine werd aangetrokken. Brown wilde af van het saaie coverbeleid en was, in een poging de stagnerende verkoopscijfers terug te dringen, vastbesloten de filosofie en redactionele inhoud van het blad te etaleren via de covers. Haar nieuwe, controversiëlere aanpak was bekend bij haar redacteuren en adverteerders, maar uit angst voor muiterij hield ze Spiegelman's eerste bijdrage, waarin een chassidische jood een zwarte vrouw kuste, in een la, ver uit het zicht van iedereen. De vernieuwing moest immers traag gebeuren, redeneerde ze behoedzaam. Eerst moest de vormgeving veranderen, later introduceerde ze tot ergernis van nostalgische lezers plots kleurenfoto's, maakten ook beroemdheden, politici en economen in de kolommen hun opwachting en werd er – een voor vele lezers schokkende gebeurtenis – een inhoudstabel opgenomen. Die vernieuwing resulteerde al in stevige kritiek, maar dat bleek niets in vergelijking met de storm van protest die ontstond nadat Brown de bewuste Valentijnscover dan toch publiceerde en het commenta-

THE NEW YORKER 15 FEBRUARI 1993 (SPIEGELMAN)

toren en publicisten over de hele natie hun pen in uiterst giftige inkt deed drenken.

Spiegelman: "Goed, ik teken goddeloze beelden, maar dit was zo overdreven. Sommige redactieleden zagen in dat beeld een verwijzing naar de chassidische joden die onder Williamsburg Bridge prostituees opzochten. Onzin. Anderen vonden een verwijzing naar de twee jaar oude New Yorkse rellen tussen zwarten en joden er te vingerdik opliggen. Later schreef men ook vaak dat een chassidische jood enkel vrouwen binnen zijn eigen geloofsgemeenschap en zijn familie mag kussen. Tja, dit was mijn Valentijnskaart voor New York. Je zou denken dat eenmaal per jaar, op die bewuste datum, de slogan All you need is love toch in een ruimere context moest worden gezien. Dat de ogen wijder mochten openstaan voor het moderne leven. Dat die geloofsbeperking onnodig was. My God, natuurlijk provoceerde ik wat, maar mensen denken per definitie in beelden: één beeld vat een gevoel, zelfs een dubbelzinnig gevoel, treffender samen dan een hele tekst waar je je kunt indekken met woorden en het ergste venijn wat je wilt spuien toch nog wat kan camoufleren. Vandaar ook dat een cover of illustratie zo snel controverse uitlokt. Maar dat hoort zo. Ik ga ervan uit dat een cover niet alleen mooi, maar ook onbehaaglijk moet zijn. Ik heb het gevoel dat men vroeger de knipoog in zo'n werk sneller opmerkte, terwijl men nu fervent op zoek gaat naar de mogelijke controverse erin.

"Weet je, één van de grootste verschillen tussen de Verenigde Staten en Europa is wellicht de graad van ironie. Dat is een belangrijk cultureel verschil dat grote gevolgen heeft voor de houding en dientengevolge de uitstraling van een land. Hier bij ons, in Amerika, zijn ze meer recht door zee. Als ik hier een grapje maak moet ik voortdurend zeggen dat ik effectief een grapje maakte."

In *Kus uit New York* laat Spiegelman optekenen dat hij het er niet mee eens is wanneer zijn werk als politieke cartoons worden beschouwd. Hij geeft toe dat je niet naast de politieke ondertoon kunt kijken, maar wil zijn werken liever als 'tijdgeestbarometers' omschrijven, "waarin ik symbolen combineerde om te ontdekken wat ik eigenlijk dacht."

Hij leerde echter snel dat de Amerikanen er niet van houden om eeuwenoude symbolen of religies op de korrel te nemen. Op 17 april 1995 verscheen een cover die mogelijk nog meer protest deed opwaaien dan de valentijnsomslag en door Spiegelman zelf wordt omschreven als "de voor mij vreselijkste coverellende wegens totaal onvoorbereid op wat komen zou." Toen Spiegelman van Brown de opdracht kreeg een paasnummer te maken ("net als Kerstmis voor mij een bron van ongenoegen door de verstrengeling van religieus en seculier"), ontdekte hij dat 15 april in de VS de uiterste datum was voor het betalen van inkomensbelasting. Kort nadien stootte de auteur op een artikel op de voorpagina van *The New York Times* over de theologie van de belastingverlaging. Een vreemd debat, vond Spiegelman, die er vanaf dan niet onderuit kwam gekruisigde paashazen op zijn belastingsformulier te schetsen. Hij ging een stapje verder, schilderde een gekruisigde paashaas in maatpak en das op het roze formulier en bood het aan bij Françoise Mouly, zijn vrouw en kersvers art-director bij *The New Yorker*. Zowel zij als Tina Brown waren gewonnen voor het idee, maar toen het bewuste nummer verscheen schreeuwde religieus Amerika moord en brand. William Donahoe, leider van the Christian Anti-Defamation League (Liga tegen de belastering van het christendom), organiseerde een briefencampage en protestmars tegen *The New Yorker* wegens 'belediging van het katholieke volksdeel', waardoor de media in heel de VS erop sprong. Tina Brown liet Spiegelman, toen net bezig aan een Europese promotournee, terugvliegen met de Concorde ("geld speelde geen rol", aldus Spiegelman) om een en ander te weerleggen. Spiegelman vertelde aan ieder die het horen wilde dat hij 1. als volwassene niet

in de paashaas geloofde, 2. als burger niet geloofde dat er te veel belasting werd betaald en 3. als cartoontekenaar hoopte dat zulke beelden de kracht hebben mensen tot nadenken te stemmen.

Maar Spiegelman genoot wellicht van die controverse. Op de televisie reageerde hij op het verwijt dat hij katholieken zou hebben beledigd met de woorden 'mea culpa', terwijl hij zijn armen spreidde alsof hij aan het kruis hing. De pr-verantwoordelijke van *The New Yorker* deelde hem nadien mee dat ze hem nooit meer op het scherm zou brengen.

Spiegelman: "Françoise en ik waren niet de enigen die gechoqueerd waren over de reacties op die paashaas-cover. Ook Tina Brown, die in feite Britse is, had nooit durven vermoeden dat het zo uit de hand zou lopen. De conclusie is wellicht dat het moeilijk blijkt om te zien waar hier de culturele verschillen liggen. Goed, ik woon als jaren in de VS, maar in feite woon ik erbuiten. New York City is een halte verder dan de VS. Het leven en de mentaliteit zijn er volledig anders. Daar kan je alvast niet op afgaan. Wellicht dachten we te Europees en hadden we de heftigheid van de Amerikaanse christenen onderschat. (grijnzend) Hm, of misschien ook niet..."

Het verhinderde Spiegelman in ieder geval niet om tegen de tere schenen van de Amerikaanse waarden te blijven schoppen. Dat had een hoop covers tot gevolg als 'De wapens van december' (1993), waarin hij tientallen kinderen uit een schoolbus liet stappen terwijl ze naast hun brooddoos een uzi of tommygun meezeulden. 'Slipgevaar' (1994) toonde een nerveus oud vrouwtje dat in een bushalte tegen reclameaffiches met onderbroekmodellen moest aankijken en 'Mishandelde vrede' (1996) toonde een op sterven na dode witte duif, gedrenkt in een stervormige bloedplas. De cover verscheen (met veel retouches en minder bloed dan de oorspronkelijke versie) in de periode dat Clinton vredesonderhandelingen aanging met Yasser Arafat en Benjamin Netanyahu.

Maar Spiegelman's filosofie resulteerde in nog meer afgekeurde covers zoals 'De evolutie van Kerstmis' uit 1999) waarop twee, tussen een os en ezel zittende neanderthalers geboorte geven aan een kind. Of 'Clinton's laatste verzoek' (1998) waarin Bill Clinton voor hij tegen een muurtje gefusilleerd wordt zijn laatste wens in vervulling ziet gaan en gepijpt wordt. Of 'Rassenkaart' (1995) waarop de vrijspraak van O.J. Simpson centraal stond. Spiegelman tekende een schoppenkaart waarop aan de ene kant een agent van het LAPD met witte kap werd afgebeeld, terwijl aan de andere kant een serieuze Simpson met bloedvlekken op zijn das zo onschuldig mogelijk kijkt. Onderaan het affiche stond de handleiding: 'rare card beats gender card when player holds gold card'. 'Te racistisch,' oordeelde Brown.

Een jaar later tekende Spiegelman een bouwvakster die haar baby de borst gaf. Verrassend genoeg stootte hij op een 'njet' van Brown. Hij bleef de onschuldig ogende cover echter indienen, tot Brown zwichtte en ze het in een speciaal vrouwennummer liet verschijnen. "Hoewel veel pro-borstvoedinggroeperingen die cover later lieten herdrukken, was het mijn meest teleurstellende cover ooit," klinkt het nu. "Ik had koorts op het moment van de deadline en het werd nooit meer zo krachtig als in mijn eerste schets. (cynisch) Ik had graag dat ze een doktersbriefje afgedrukt hadden bij die omslag, maar helaas..."

Een kus op de wang of een knuffel als het slecht ging, maar ook ongegeneerd harde mails en brieven en telefonische verwijten. De relatie Brown/Spiegelman was op z'n zachtst gezegd een luisterrijke, maar soms, heel soms, lijkt het alsof Spiegelman het in zijn boek voor haar opneemt. "Goed, Tina Brown heef het enkele keren voor me opgenomen en sloeg er in mijn gedrag te tolereren, maar dat wil niet zeggen dat we vriendschappelijk met elkaar omgingen. We hadden een eerder, mja, stormachtige relatie. Ik kan niet beweren dat we elkaar graag zagen. Wel moet ik toegeven dat ze een sterke visuele smaak had. Niet zozeer een goede smaak, maar gewoon smaak. En ook journalistiek gezien wist ze waar ze mee bezig was. Ik was voor haar meer dan één van de drie kunstenaars die voor *The New Yorker* tekenden. Voor haar was ik een symbool, eentje dat vernieuwing moest inluiden. Maar bij elke vernieuwing moest ik het ontgelden, dat werd onleefbaar."

Voor Françoise Mouly, Spiegelman's echtgenote en tevens artistiek directeur van *The New Yorker*, moeten het harde tijden zijn geweest. "Dat klopt," geeft Spiegelman toe, "ik had niet in haar plaats willen zijn. Vreselijk, het was een erg schizofrene situatie. Als ze iets van mij gedaan wilden krijgen, gingen ze via Françoise. Als ze me wilden manipuleren, gingen ze eerst langs Françoise om bij haar de druk op te voeren. Dat was belastend, ja. Maar ze is er nog steeds in dienst. De wonden zijn wat geheeld."

Dat de regering Bush een doorn in het oog van Spiegelman was, mag niet verwonderen. Sterker: Spiegelman's haat tegenover zijn beleidsmakers was zo groot dat, toen Brown's opvolger David Remnick in zijn blad een column schreef waarin hij zich voor de oorlog uitsprak, de coverartiest meteen opstapte. "Weet je, ik haatte Ronald Reagan als president. Heb me al die tijd afgevraagd hoe het in godsnaam mogelijk was dat iemand als hij verkozen werd. Later zagen we hoe hij zijn land leidde. Ik had nooit durven denken dat er in mijn leven een nog slechtere president zou opstaan. Tadáá: verrassing! Maar nog erger was misschien wel de manier waarop de mainstream media doodleuk meeging met het dominante discours van de overheid."

De auteur speelde zijn ontslag hard, met een interview in de Italiaanse krant *Corriere della Sera* waarin hij *The New Yorker* aanviel. Dat was 2002. Hij liet via die weg publiekelijk weten op te stappen bij *The New Yorker* omdat hij het fundamenteel oneens was met de gang van zaken. "Op die manier wil ik protesteren tegen het wijdverspreide conformisme van de media in het Bush-tijdperk," klonkt het. Verbolgen was hij over het feit dat de pers zo kritiekloos was

alsook dat het Amerika ontbrak aan alternatieve pers, zoals ten tijde van de Vietnamoorlog. "De enige kritische publicatie bij ons is *The Nation*, maar dat blad heeft een oplage van slechts vijftigduizend exemplaren, wat naar Amerikaanse normen niets voorstelt."

"Ik vond het extreem pijnlijk om geassocieerd te zijn met een tijdschrift dat zulke stellingen inneemt," zegt Spiegelman nu. 'Daar wilde ik niets mee te maken hebben. Zowel The New York Times als The New Yorker waren in die tijd helemaal niet progressief of kritisch. Het leek wel propaganda voor de regering Bush. Ik herinner me wat The Dixie Chicks overkwam. Waar was progressief Amerika toen? Nee, de media liet het over hen heen gaan. Het geurtje van de neo-conservatieven hing rond elke publicatie.'

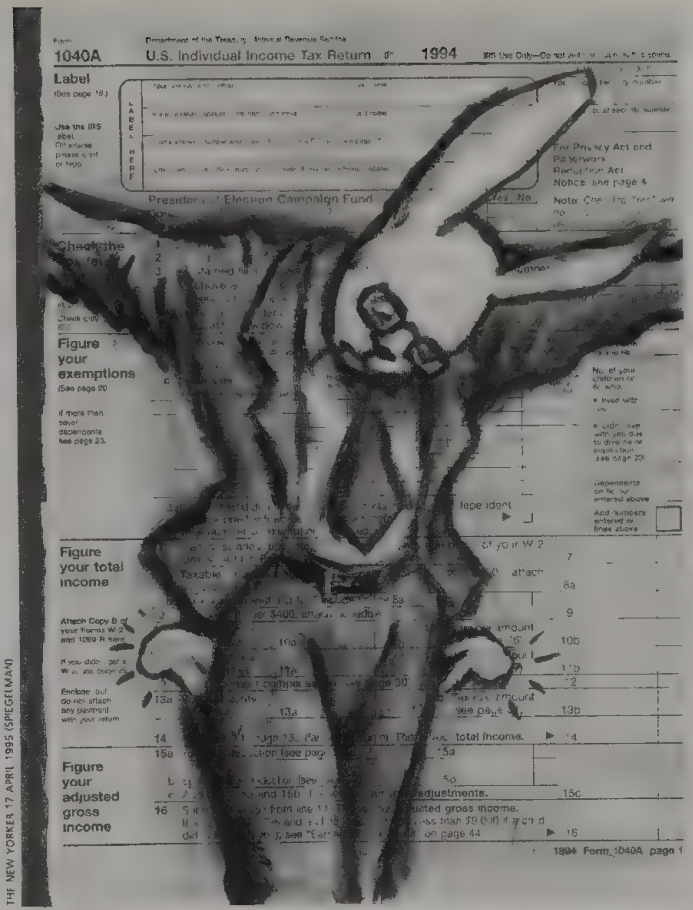

In de laatste paragraaf uit *Kus uit New York* schoffeert Spiegelman niet eens verrassend David Remnick, de huidige hoofdredacteur van *The New Yorker*. Hij haalt een gesprek uit 2003 aan waarin hij Remnick (nog maar eens, maar ditmaal voorgoed) vertelt zijn contract niet te zullen verlengen en zich te willen richten op een nieuwe strip die hij later *In de schaduw van geen torens* zal noemen. Remnick luistert aandachtig, vraagt zijn rusteloze illustrator op freelance-basis te blijven verder werken en oppert de mogelijkheid die strip in *The New Yorker* te publiceren. Nog geen dag later toont Spiegelman hem een op zichzelf staande scène uit de toekomstige strip: een parodie op de oude stripklassieker *The Katzenjammer Kids*, geportretteerd als 'torentweeling'. In de scène zoekt de in lichterlaaie staande tweeling zijn heil bij Uncle Sam. Uncle Sam begiet ze echter met olie en leest verder in zijn krant terwijl hij de tweeling laat opbranden. Remnick weigerde de strip, schrijft de dan niet eens verbaasde Spiegelman. De laatste regel van zijn boek laat aan duidelijkheid niets te wensen over: "ik ben niet van plan ooit nog iets aan hem (Remnick, GDW) te tonen."

Ironisch genoeg is Spiegelman drie jaar later weer on speaking terms met Remnick. "Ik heb nu een vriendschappelijke band met David," zegt de auteur zelfs. "Nu ik niet langer behoor tot de entourage van *The New Yorker* gaat alles er rustiger aan toe. Ik blijf voorstellen doen, maar maak me niet meer druk om hun beleid. Ik heb met David een – laten we zeggen – veilige afstand gecreëerd. Goed, ik zie nog wel de gemiste kansen, wind me er nog wel eens over op, maar ik ben zeker niet meer zo freaked out als vroeger. Het is niet langer mijn probleem. Ik heb nu de luxe niet langer op die rollercoaster mee te draaien. Ik ben ook weer tevreden over de koers van *The New Yorker*. Toen we het Abu Grahib-verhaal brachten en ons kritisch toonden tegenover de regering Bush, voelde ik me bijvoorbeeld weer verbonden. Ik denk dat *The New Yorker* weer op het juiste spoor zit, maar het is een geruststelling dat ik niet langer die kar moet trekken. Ik ben niet meer verantwoordelijk. Soms zie ik dingen en denk ik: 'dat kan beter', maar ik grijp niet langer onmiddellijk naar de telefoon.

"Kijk, ik ben vaker redacteur geweest en weet hoe het gaat: het is vaak een worstelwedstrijd tussen een redacteur en een medewerker. Al die conflicten, die ego's... Nee, nu buig ik me opnieuw over eigen uitgaven. Heerlijk, want daarbij loopt niemand in de weg. Ik doe opnieuw mijn eigen ding. Vrijheid!"

Op de vraag wat de (hoofd)redactie van *The New Yorker* ondertussen vond van *Kus uit New York* blijft het een moment stil. "Ze hebben het niet gelezen, denk ik. Het is bij ons in de VS nog niet verschenen. Ze weten dat het boek bestaat, maar ik denk eerder dat ze, in plaats van het op een alternatieve manier te bestellen, zoiets hebben van 'ach, Spiegelman weer', met hun ogen rollen en rustig verder gaan met hun dagelijkse bezigheden." (lacht)

***Kus uit New York* verscheen bij Atlas/Oog & Blik. Dit interview verscheen eerder in *Uitgelezen*, de literaire bijlage van *De Morgen*.**

Peter van Straaten

"Vrouwen vrijen sneller uit berekening"

Een jongeman die zijn jongeheer toont aan de wel zeer geïnteresseerde oude dame in de bookshop. Vier stevige knapen die met hun lid in de aanslag wachten tot hun schooljuffrouw hen 'afwerkt'. Of tientallen glunderende jonge meiden die door de knappe knapen van 'Salon de léchage' worden onthaald op een heftige befbeurt. Peter van Straaten werd onlangs 72, maar wie denkt dat zijn leeftijd enig effect sorteerde op 's mans lusten en fantasieën, heeft het bij het verkeerde eind. In oktober 2006 verscheen zijn erotische bundeling *Lust*, begin 2007 jaar kwam *Roken Neuken Drinken* op de markt en exposeerde hij in het Parijse Musée de l'érotisme. Een ontluisterend gesprek over liefde, erotiek, seks en alcohol met een man die zegt niet opwindend te zijn voor vrouwen, maar wel opwindend werk levert. "Als je me vraagt of ik monogaam ben dan zeg ik 'in principe niet, in de praktijk wel'."

Roken Neuken Drinken. Ten kantore van uitgeverij De Harmonie, hartje Amsterdam, wordt op de tweede verdieping door vormgever en uitgever de titel van Van Straaten's nieuwste boek voorgelegd. De eind maart 72 geworden auteur staat erbij en kijkt ernaar. 'Ik vind het wel mooi klinken, ja,' zegt hij rustig, om er ironisch aan toe te voegen dat 'het wel heel erg over mij gaat'. Op de cover van het bewuste boek ligt een naakt stel op bed te doezelen. Naspel. Sigaret in de hand, twee glazen rode wijn en een asbak op een tafeltje verderop. 'Roken Neuken Drinken', zo zal de aanbiedingscatalogus later melding maken, 'speelt zich grotendeels af rondom het bed en de fles: de ideale combinatie voor verwarring, misverstanden en ontluistering.'

Het is, als het niet de groene natuur zelf is, de favoriete biotoop van Peter van Straaten, één van de opvallendste Nederlandse cartoonisten die er in blijft slagen generatie na generatie geboeid te houden. In 1968 debuteerde hij in *Het Parool* met de wekelijkse strip *Vader en zoon*, waarin het generatieconflict tussen beiden centraal stond. De serie werd zo populair dat het snel een dagstrip werd. Van Straatens bedje leek gespreid. Hij ontpopte zich al snel als de chroniqueur van het dagelijkse leven (Van Straaten: "een zeer eervolle titel, vind ik dat"), goot de kleine kantjes van de mens en zijn maatschappij in voortreffelijk gearceerde zwartwit-tekeningen en hield daarbij iets langer halt bij een menselijke activiteit die we, eenmaal tot fysieke wasdom gekomen, allen wel praktizeren. In *Doe ik het goed?* laat een jongen zijn stijve roede aan zijn partner zien met de woorden 'Kijk, Brigitte, of heb je hoofdpijn?', of sist een oud echtpaar een op een bankje hevig vrijend jong koppel toe: 'Dat moesten wij vroeger eens proberen!'

Van Straaten kan er prat op gaan een verkoopkanon te zijn. Van de voorbije veertien edities van *Peter's Zeurkalender* werden sinds 1994 in totaal meer dan een half miljoen exemplaren verkocht en hij werd overladen met prijzen waaronder drie maal de Gouden Ganzeveer en de Inktspotprijs, dé Nederlandse cartoonistenprijs. Zijn meest erotische werk verscheen in de bundels *Aanstoot* en *Nastoot*, boeken vol prenten waar de goegemeente in de jaren tachtig niet van terughad. Onlangs was het weer raak, met de woordloze bundeling *Lust*, met seks en humor als yin en yang. Twee meisjes die met gering succes op de tonen van hun blokfluit de piemel van de naakte jongen voor hen willen doen laten dansen, het begrip vogelaar dat een dubbelzinnige lading krijgt wanneer een ornitholoog een vogel in zijn verrekijker spot terwijl een vrouw hem een fellatio ten beste geeft, of twee koorddansers die hoog in de lucht een acrobatisch standje proberen. Onlangs prijkten de prenten op de muren van het Parijse Musée de L'érotisme. Met dank aan (politiek) cartoonist Willem, zegt Van Straaten, "want hij woont in Parijs en blijkt mijn werk naar het museum te hebben doorgestuurd. Aardig van hem. En leuk, want ik heb nooit eerder in Parijs geëxposeerd."

Een kleine twee jaar geleden verscheen een film over Van Straaten. Op de cover van *Een gelukkige hand* zat de auteur tegenover een wat triest kijkende Agnes, zijn alter-ego die hij sinds 1984 met veel succes in enkele gesmaakte romans dwong. De dvd verwerkt doorheen een lang interview met Van Straaten een minifeuilleton waarin de roodharige Agnes (rol van Renée Fokker) haar liefdesleven en neuk-, rook- en drinkgedrag openbaart. Ook Van Straaten is daarin vrij open over zichzelf.

Je zegt op die dvd dat je een uiterst saaie en slome lul was, dat je als jongeling liever ging lopen dan het gevecht aan te gaan en dat

je allesbehalve een opwindende man was. Toch slaag je erin om alle aspecten van het leven zo nauwgezet op papier te krijgen, je werk drenkt in erotiek: Aanstoot, Nastoot *en nu weer* Lust. *Ik dacht altijd: als je geen opwindende man bent, ben je ook niet geïnteresseerd in opwindende dingen.*

"Jawel, hoor. Ik ben niet opwindend voor vrouwen, maar ik raak wel zelf opgewonden."

Je haalt daarin ook aan dat je wel moést drinken omdat je een verlegen jongetje was.

"Ik merkte dat drank me enorm hielp in de omgang met mensen. Dan was ik wat vrijer, durfde ik wat meer. Nu, op die manier raak je natuurlijk aan de drank, maar dat is gelukkig niet gebeurd. Ik was geen alcoholist, wel een zuiplap.

"Dat leverde ook inspiratie op. Als je onuitgeslapen wakker wordt terwijl je nog een béétje dronken bent, dan ben je zeer lucide en krijg je allemaal ideeën die in nuchtere toestand aan je voorbij zouden gaan. Net door die halve dronkenschap krijg je vreemde en leuke invallen. Het gebeurt dat ik die vertaal naar cartoons. Nu, ik moet eerlijk zeggen dat ik tegenwoordig eerder moe dan dronken word. Echt dronken ben ik bijna nooit meer, vroeger wel. Heel veel zelfs."

Ging je dan echt enkel drinken om je sociale contacten te onderhouden?

"Nee, op een gegeven moment ga je ook de drank en de roes lekker vinden. Maar ik heb wel nooit alleen gedronken, ik zat altijd in het café. Een alcoholist sluit zich, als het heel erg wordt, helemaal af en drinkt alleen nog thuis."

Wanneer had jij de behoefte om erotisch werk te maken? Was dat een drang?

"Drang is een groot woord, het leek me gewoon leuk om te doen. Ik kwam op het idee in 1968 of 1969, tijdens de seksuele revolutie. De trend was toen dat seks overal moést en zou gebeuren. Het was ook allemaal heel 'gewoon'. Toen heb ik gepoogd te laten zien hoe 'gewoon' dat was door expliciet mensen in het openbaar de liefde te laten bedrijven zonder dat omstanders er echt aanstoot aan namen. Dat was natuurlijk niet zo, voor mij stond dat werk toen voor de uiterste consequentie van de kreet van "het moet, het zal, het mag en het is heel gewoon'."

Wat voor soort reacties kreeg je daar in die tijd op? Overwegend negatieve of positieve?

"Veel negatieve, vooral van wat oudere dames die mijn bravere werk zeer waardeerden maar die plots ernstig teleurgesteld waren door de viezigheid die ik maakte. Nu, ik heb het toen enkel gepubliceerd in *Variaties op variaties* (1970). Dat was een boekje voor liefhebbers en lokte niet zo veel reacties uit. Bij *Aanstoot*, dat in 1984 verscheen, was dat wat anders.

"Nu, ik verborg zulk werk eerst in mijn onderste la in de hoop dat ze het pas na mijn dood zouden vinden. Maar als je iets hebt gemaakt wil je het toch laten zien, dus op een gegeven moment wilde ik het in boekvorm. Het was De Arbeiderspers die het per se wilde publiceren. Ik weet nog dat men Theo Sontrop (de uitgever, GDW) toentertijd ontzettend trachtte af te raden om het uit te geven. 'Dat moet je niet doen,' zeiden ze. 'je zult er amper iets van verkopen.' Nou, dat viel mee. Er zijn er tienduizend van gemaakt en er kwam nadien nog een herdruk. Dus in totaal moeten dat twintigduizend exemplaren zijn geweest. Dat was veel hoor. Door dat succes kwam drie jaar later *Nastoot*, maar ik vond *Aanstoot* toch beter. Het is ook mooier uitgegeven. En ik vond de titel zo knap. Die kwam overigens van Rinus Ferdinandusse, de toenmalige hoofdredacteur van Vrij Nederland."

Vond je het leuk om zo'n beetje controversieel te zijn?

"Zeker, dat vond ik wel aardig."

Daar zet je jezelf wel mee in de kijker.

"Tuurlijk, je steekt je nek uit."

Goed gescoord voor een verlegen jongen.

"Ja, goed, maar ik ben toch ook wel ambitieus. Ik ben niet te verlegen om iets te publiceren. Maar publiceren is iets dat je een aangename, veilige afstand bezorgt. Dat is een veilige afstand. Ik sta tenslotte niet op het toneel, dat zou ik verschrikkelijk vinden."

Je bent wel een van de weinige auteurs die zo open over zijn privéleven spreekt. Je zegt bijvoorbeeld onverbloemd dat je geil wordt bij je tekeningen.

"Ik heb daar wel een beetje spijt van, hoor. Ik heb de neiging om iets te veel te vertellen. Elke keer weer heb ik daar spijt van. Wat gaat het de mensen aan, denk ik dan. Waarom zou ik ze daarmee lastigvallen? Het liefst zou ik toch schuilgaan achter mijn werk, hoor."

Daar is het te laat voor, vrees ik.

(Fijne grijns) "Daar is het te laat voor, ja."

Wat is het verschil tussen vroeger en nu, tussen Aanstoot *en* Lust? *Je hebt de zeden en gewoonten in de loop der jaren zien veranderen. Zijn we nu losser of gewoon hypocrieter geworden?*

(denkt na) "Hm, we zijn in een overgangsperiode beland, denk ik. Hoewel... op de Nederlandse televisie loopt een programma dat 'Spuiten en slikken' heet. Ken je dat? Nou, kijk er maar eens naar. Als ik dat zie, denk ik meteen: Peter, je wordt oud! Dat is me allemaal iets te openhartig. Men vraagt niet alleen aan de gasten hoe vaak ze het in de week doen, ze krijgen ook nog antwoord op de vraag hoe ze het doen. Dan zit ik toch met mijn oren te klapperen.

"Ik denk dat ik toch eerder van dat stiekeme geniet. Het is gelukkig nog steeds niet zo dat het in het openbaar gebeurt. Stel dat dat wel zo zou zijn – ik zou niet weten welke kant ik op moest kijken."

Hoe vaak heb je het programma al gezien?

"Drie keer."

Ja, hallo? Kritiek geven, maar wel blijven kijken?!

(fijn lachje) "Ja, dan blijf ik wel even kijken, natuurlijk. Vooral omdat de presentatrice, Sophie Hilbrand, een heel erg smakelijk meisje is. Ontzettend leuke meid. En ze is ook wel goed."

Denk je dat zo'n programma jou vroeger als verlegen jongen geholpen zou hebben?

"Nee, dat denk ik niet, want ik ben van huis uit toch een beetje preuts. In een boek durf ik alles, maar in de praktijk..."

Je vertelde ooit dat, wanneer je iemand betrapt op vreemdgaan, je de neiging hebt te kiezen voor de vreemdganger. Waarom?

"Het komt erop neer dat ik niet wil kiezen. Voor de bedrieger noch voor de bedrogene. Daardoor bemoei ik me er niet mee en heb ik automatisch voor de bedrieger gekozen, begrijp je? Dat overkomt heel veel mensen. Je wilt niet klikken, hé? Nu ja, soms denk ik ook wel eens: net goed voor die klootzak of trut. Dat speelt wel eens in mijn gedachten, moet ik bekennen."

Je hebt zelf hard gestreden tegen de komst van minnaressen. Je wilde er niet op ingaan, maar daar had je geen ethische dan wel praktische argumenten tegen. Klinkt eerlijk, maar ook hondsbrutaal, want je zei er ook in een ruk bij dat als je het hàd gekund, je het ook gedaan had.

"Dat is ook zo. Als je me vraagt of ik monogaam ben dan zeg ik 'in principe niet, in de praktijk wel."

Hypocriet.

"Dat is ook zo."

Moest je vroeger hard vechten om monogaam te blijven?

"Nee, niet echt, maar je kwam natuurlijk wel in de verleiding."

Is vreemdgaan een alternatief antwoord op wat jij 'slijtage' tussen partners noemt?

"Het is niet het antwoord, het is slechts een antwoord. (denkt lang na) Laat ik het zo zeggen: het gebeurt bij heel veel mensen. Het is maar net hoe je ermee omgaat. Waar ik vroeger persoonlijk voor vreesde was een échte verhouding. Ik bedoel: elkaar met enige regelmaat zien. Dan trap je in de val dat je moet gaan liegen en een aparte agenda moet aanschaffen om je ontrouw te dirigeren. Zo'n dubbelleven zou ik niet aankunnen. Dat soort praktische problemen kon ik er gewoon niet bij hebben. Maar verder heb ik er geen moreel oordeel of bezwaar over. Ik ben niet zo'n erge moralist."

Als ik het even grof mag stellen: eigenlijk ben je dan een laffe vreemdganger, want je wilt wel maar je kunt niet.

"Mja, een zekere lafheid is mij niet vreemd."

Opvallend in je vervolgreeks Doe ik het goed? *is dat de mannen steeds de pineut zijn. Ze zijn alsmaar de onhandige sekspartner, vallen in slaap na het klaarkomen, krijgen geen erectie. De vrouwen staan er altijd als sterke persoonlijkheid. Ik heb het even nagekeken: slechts uitermate zelden teken je zwakke vrouwen. Hoe komt dat?*

"Goh, dan zou ik mezelf moeten analyseren en daar ben ik nogal slecht in. Het is niet zo dat ik vind dat alle vrouwen vreselijk sterk zijn, maar vrouwen hebben op seksgebied toch vaker de touwtjes in handen. Omdat wij mannen zo graag willen, natuurlijk. En vrouwen kunnen ook veel beter – en ik besef dat het heel gevaarlijk wat ik nu ga zeggen – seks bedrijven uit berekening. Dat komt in ieder geval veel voor. Ze zijn misschien wat sluwer en opportunistischer."

Terwijl mannen in wezen huppelende zaadballen zijn?

"Daar komt het wel op neer, ja. Die lopen hun lul achterna."

Laatst vertelde me iemand dat als Louis Paul Boon ooit een tekenpen had opgepakt, dan was ie Peter van Straaten geweest. Kun je je daarin vinden?

"Dat heeft nog niemand me verteld, maar dat kan ik me wel voorstellen, ja. Ik heb zijn *Mieke Maaike's obscene jeugd* geïllustreerd, weet je. Ik heb hem nooit zelf ontmoet, maar ik denk wel dat hij *Lust* een mooi boek had gevonden. Dat weet ik wel zeker."

Als ik je nu ga vragen waarom er zoveel minnaars en minnaressen in je werk opduiken ga je me natuurlijk vertellen dat je dan aan zelfanalyse moet gaan doen en dat dat niet je ding is, niet?

"Nou, ik weet ook niet waarom ik zo geïnteresseerd ben in het huwelijk, in het slechte huwelijk zelfs. Op een of andere manier heeft het een tragikomisch effect, zo'n huwelijk. De verhalen die daaruit voorspruiten zijn vaak drama's waar je mooi om kunt lachen. Voor een tekenaar is dat mooi materiaal."

Put je dan ook uit je eigen leven?

"Nee, voor negentig procent zijn het toch fantasieën, maar ik pluk natuurlijk wel uit de werkelijkheid. Ik kijk naar mensen, hoor hen praten en haal daar heel wat inspiratie uit."

Zijn jouw tekeningen soms een spiegel van wat je zou willen zijn? Je hebt bijvoorbeeld al gezegd dat jij Agnes bent, maar dan in vrouwenkleren.

"Ik ben slechts een beetje Agnes, ja. Niet voor honderd procent. Nu, onherroepelijk sluip je zelf in je werk. Dat kan en wil ik ook niet vermijden. Ik wil het hoogstens wel een beetje verbergen, want echt openhartig ben ik niet. Bij Agnes herken ik haar aarzelingen en onzekerheid, het onhandig in het leven staan en voortdurend plannen maken waar uiteindelijk toch niets van komt. Ze was in het begin zeer verslingerd aan die – althans in het begin van hun relatie – zeer ontrouwe Arthur die ging en kwam wanneer hij wilde. Die slachtofferrol is echter niet de mijne. Ik heb wel iets van mijn hartproblemen in het personage Arthur gestoken. Dat was gedeeltelijk mijn hartprobleem en ook die van Els (Van Straatens vrouw, schilderes/fotografe, GDW). Els heeft niets aan haar hart, maar tijdens een vakantie in Italië dacht ook het ziekenhuis dat ze leed aan een hartkwaal. Dat was echter niet zo. Ze had een virus opgelopen in het Midden-Oosten. Iets met de slokdarm, maar dat resulteerde in verschijnselen die op een hartinfarct leken. Maar wat mij eerder al overkwam, dotteren en zo (een medische ingreep waarbij een vernauwing van een slagader met een ballonnetje wordt opengerekt, GDW), heb ik allemaal gebruikt."

Arthur en Agnes groeiden na die riskante operatie en hospitalisatie-opname naar elkaar toe.

"Ik denk wel dat zo'n levensbedreigende situatie mensen inderdaad dichter bij elkaar kan brengen. Nu, toen ze eenmaal bij elkaar waren hebben ze nog even verder gestrompeld, maar toen was het ook afgelopen. Tja, over een gelukkig huwelijk valt weinig te schrijven. Uit de ellende van een slecht huwelijk haal ik veel meer uit. Klinkt heel erg, maar zo is het wel."

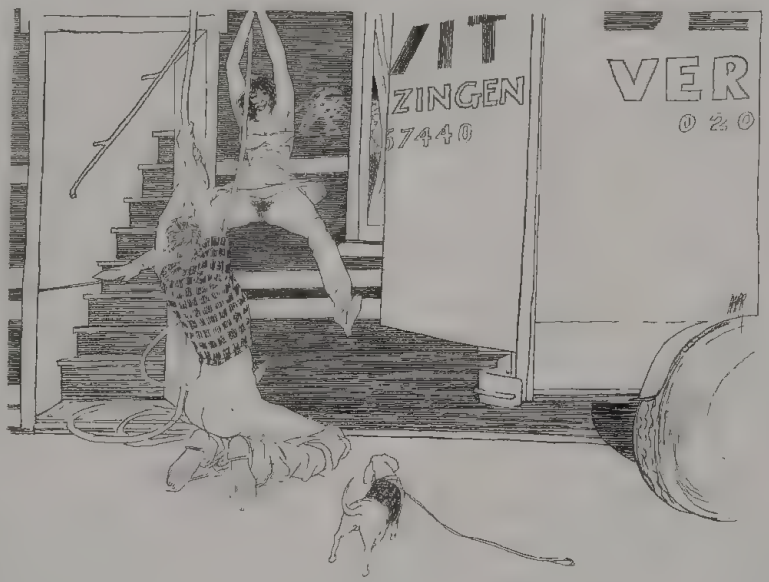

Over jouw literaire kwaliteiten rond Agnes *en je drie verhalenbundels was iedereen erg enthousiast, maar je deed er eigenlijk niets mee.*

"Nou ja, het was geen hoogstaande literatuur. Het was op z'n hoogst een beetje handig geschreven. Ik ben geen romancier. Bovendien, toen ik er eenmaal mee opgehouden was heb ik geen typemachine meer aangeraakt. Wanneer men me nu een tekst vraagt word ik doodzenuwachtig. Ik zeg dat ook allemaal af. Ik wil niet meer schrijven. Ik ben toch meer een tekenaar, dat voelt zoveel natuurlijker aan dan schrijven."

Teken je nu meer dan vroeger, of makkelijker of sneller?

"Het kost me allemaal niet echt veel moeite, ik zit niet echt te worstelen op tekeningen. Ik ben daarin nog vrij handig. Maar ik besef iedere dag dat ik nog lang niet klaar ben.

(zet zich enthousiast recht) "Wat ik fantastisch vond aan die film *Een gelukkige hand* was de overgang van het interview naar de film. Regisseur Pieter Verhoeff heeft dat ongelooflijk goed gedaan. Ze hoopten natuurlijk dat *Agnes* een serie zou worden, maar dat zat er niet in. Nu is er dan een serie van 'mijn opvolger'. Na *Agnes* kwam *Evelien* van Martin Bril. Zij stond plots op dezelfde plek waar *Agnes* stond. Dat vond ik in het begin... hinderlijk. Het voelde aan als hete adem in mijn nek. Daar is nu ondertussen wel een serie van gemaakt. Tja, ik zou me daar rot over kunnen voelen, maar ik ga toch altijd weten: *Agnes* was eerder. Dat is een mooi gevoel."

Is er eigenlijk erotisch werk uit de onderste schuif dat niet in Lust *of welke andere publicatie dan ook terechtkwam?*

(resoluut) "Neen."

Er zijn anders weinig zeventigplussers die zo openlijk spreken over seks en liefde. Je brengt nu een erotisch cartoonbundel uit en in het Parijse Musée de l'erotisme hangt je werk te kijk. Ik zie het heel weinig mensen van jouw leeftijd doen. Daar steken die katholieke waarden toch nog te zeer de kop op.

"Dat komt natuurlijk omdat ik absoluut niet christelijk ben opgevoed. Mijn ouders waren heel, heel licht protestants, maar waren geen notoire kerkbezoekers. Eens per jaar, rond kerstmis, ging mijn moeder naar de kerk voor het orgel. Dat gaf haar zo'n beetje een heilig gevoel. Mijn ouders gaven me de kinderbijbel want ze wilden wel dat ik er iets van afwist. Ik heb die bijbel even doorgenomen, maar het zei me niet zo veel. Nu, onze samenleving is, hoe je het ook draait of keert, een christelijke samenleving, dus dat maakt dat veel mensen zich niet uitspreken over seks. Zeker oudere mensen niet. Het heeft ook wel iets onsmakelijks om over te praten, denk ik dan. Ik kan me voorstellen dat mensen denken; 'Hé bah, ik wil godverdomme niet weten hoe die oude man over seks denkt'. Ik zou daar ook wat ingetogener mee moeten omgaan."

Lust *volgt bijna twintig jaar na* Nastoot. *Ben je er in opdracht van de uitgeverij aan begonnen?*

"Het was een opdracht aan mezelf. Ik bleef tijdens mijn vakanties maar doorgaan met het tekenen van zulke taferelen. Op een gegeven moment wilde ik weer zo'n boek. Drie jaar geleden had ik het al willen uitgeven, maar mijn uitgever had toen alle tekeningen samen gezien en liet weten dat hij nog wat humoristische taferelen miste. De laatste drie jaar heb ik me daar over gebogen, en ik moet zeggen dat het het boek goed heeft gedaan. Er zitten niet echt grappige situaties in, eerder knipogen."

Volgens enkele boekhandelaren die ik sprak kopen heel veel vrouwen je boek, terwijl ik dacht dat het een typisch mannenboek was.

"Dat verbaast mij ook, ik dacht dat het een echt mannenboek is. Zouden de vrouwen het niet kopen voor hun mannen?"

Misschien heb je je reputatie wel mee en denken vrouwen dat je in Lust *even sterke vrouwelijke persoonlijkheden neerzet als in* Doe ik het goed?

"Dat zou wel kunnen. In *Lust* hebben ze beiden vakantie, doen zowel mannen als vrouwen het goed."

Wat doet je werk eigenlijk internationaal?

"*Aanstoot* verscheen in Zweden, Denemarken en Noorwegen maar heeft daar niets gedaan. Ze hebben die oplage later moeten verramsjen. *Agnes* verscheen in drie delen in Duitsland. Het werd geen besteller of zo, maar genoot toch een redelijk succes. Op een gegeven moment was het toch op. Het schijnt dat er nu in Italië voor *Agnes* belangstelling is. Af en toe verschenen mijn literaire cartoons ook in Frankrijk of Duitsland, maar steeds in hele kleine oplages. In Engeland en Amerika zijn die literaire cartoons ook verschenen. In Engeland zelfs met redelijk succes: twee herdrukken. Een van duizend, een ander van drieduizend exemplaren."

Lust is een universeler thema, dus dat moet lukken.

"Dat zou je denken maar we zijn er mee naar de Frankfurter Buchmesse geweest en hoewel al die uitgevers het allemaal prachtig vonden, wilden ze allesbehalve *Lust* uitgeven."

Ja, natuurlijk is het allemaal erg onschuldig, maar elke uitgever deinsde er voor terug. Heel vreemd. Het is nu afwachten hoe de Franse uitgevers gaan reageren op de expositie in Parijs.

"Het hoort natuurlijk helemaal in zo'n erotisch museum. Daar kun je er geen kwaad mee doen. Maar voor het overige trekken de meeste landen zich toch steeds terug. In de Verenigde Staten heeft men ontzettend veel moeite met erecties. Met een – zoals dat heet – beavershot hebben ze totaal geen problemen. Je ziet het voortdurend in films of in de *Playboy*. Maar een lid in erectie, nee, dat kan niet. (bladert door *Lust*) Hier zie je héél veel erecties, dus het is niet echt een boek voor de Amerikanen."

Hoe zie jij je boek vol erecties dan? Als erotiek, liefde of porno?

"Ik heb het zelf altijd porno genoemd, maar dat woord mag ik van mijn uitgever niet in de mond nemen (grijnst). Ach, het zijn erotische prenten. Onschuldige erotische prenten."

Thijs van de Brink, verslaggever van de Evangelische Omroep, dacht er anders over. Hij sprak over het boek alsof het des duivels was.

"Bij ons loopt op Radio 1 een programma dat Met het oog op morgen heet. Iedere avond heeft het een ander presentator. Hij was toevallig de presentator van dienst en kreeg *Lust* op zijn bord. 'Het is niet mijn eigen keuze,' begon hij, 'maar we zullen het er maar over hebben.' Hij vond het een verschrikkelijk boek. Net daardoor werd het dan weer wel een leuk gesprek, want ik zat met hem in de studio. Het boek was hem cadeau gedaan, maar hij liet weten dat hij het niet mee naar huis zou nemen. 'Ik laat het hier,' zei hij, 'ik vind het verschrikkelijk.' Ik heb me nauwelijks verdedigd. Ik werd er een beetje lacherig van. Hij ging in de aanval, tja, dan doe ik wat een bokser doet: ontwijken. Hij had natuurlijk gehoopt dat ik zou zeggen dat ie gelijk had, dat ik zou bevestigen dat ik een grove smeerlap was. Maar dat zie ik zo dus niet."

Wat denk je dan van zo'n man?

"Hij zei dat het vrouwonvriendelijk was, maar dat is dit boek dus

absoluut niet. Een vrouw laten zien die de daad verricht vind hij echter sowieso al vrouwonvriendelijk. Tja, daar scheiden meteen al onze wegen... Ik ben natuurlijk ook niet christelijk, ik weet niet hoe die mensen denken."

Je richt je op een bepaald type seksualiteit, het bravere, klassiekere genre. Naar excessen als sm of bondage verwijs je nooit.

"Nee, bah, dat vind ik ook totaal niet interessant, laat staan dat het me opwindt. Sadomachoschisme, mensen in rubberen of leren pakken, zweepjes erbij... (schudt het hoofd) Dat zegt me allemaal niets. Ik teken vooral de scènes die ik zelf leuk vind. Het zijn allemaal scènes waar ik best aan mee zou willen doen, vooropgesteld dat ik dat zou durven."

Je wordt de chroniqueur van het alledaagse leven genoemd. Hoe moeilijk of hoe leuk is dat eigenlijk? Als ik ze lees zie ik je tekeningen als fragmentjes die ik zelf gemist heb. Fragmentjes die er wel degelijk waren, maar aan mijn oog ontrokken waren. Pas als ik ze lees merk ik hoe grappig ze eigenlijk waren. Hoe doe je dat?

"Dat is een kwestie van isoleren. Dat gebeurt in mijn fantasie. Maar doordat ik die zinsnede isoleer krijgen ze een ontzettende lading. Er blijft weinig over als je enkel die cartoon neemt zonder zinnetje. Met die zin krijgt het een soort ander leven, een andere intentie.

"Er zijn mensen die ook wel eens cartoons nemen en daar dan hun eigen onderschriften bij verzinnen. Maar hun zinnen zijn altijd veel te lang. Een paar geleden was er zo'n prijsvraag waarin men citaten onder mijn tekeningen moest verzinnen. Heel veel mensen kwamen met heuse dialogen aanzetten. Dat kan helemaal niet. Het moet allemaal in die ene zin gepropt worden. Het mogen ook twee zinnen zijn, maar dat is al veel. Het moet, zo vind ik, uit dezelfde mond komen."

Teken jij eerst en verzin je dan een tekst of andersom?

"Dat hangt ervan af. Meestal heb ik eerst een zin, maar het gebeurt ook andersom. Maandags moet ik iets over het bedrijfsleven tekenen. Ik teken graag een vergadering. Dan heb ik wel eens de neiging om, terwijl ik die kopjes teken, langzamerhand te beseffen wie er aan het woord zal komen en me in te beelden wat die mens gaat zeggen. Halverwege de tekening weet ik het vaak pas."

Komt de inspiratie met de jaren?

"Als ik niet geïnspireerd ben moet ik er niet aan beginnen. Dan kan ik beter iets anders gaan doen."

Als je nog een paar van die erotische bundels op de markt brengt gaan de mensen je straks nog zien als een oude rukker.

"Dat gevaar loop ik inderdaad, dat moet dan maar."

Peter van Straaten: chroniqueur van het leven én vieze ouwe rukker.

"Tja, als mensen lezen dat ik 71 ben gaan ze wellicht denken: 'hé, wat een vieze man.' Tja..."

Ik kan geen grotere chichévraag bedenken, maar wat is liefde voor jou?

"Liefde is een geheim. (denkt heel lang na) Hm, ik kan niet zeggen wat het precies is. Liefde komt met de jaren. Je wordt verliefd, raakt vervolgens aan iemand gewend en dan kun je niet meer zonder die persoon. Dat is voor mij liefde: iemand niet kunnen missen."

Dat is nu het geval met jou en Els?

"Zeker."

***Roken Neuken Drinken* verscheen bij De Harmonie. *Lust* verscheen bij Manteau/ De Harmonie. Dit artikel werd afgenomen bij het uitkomen van *Lust* in 2006.**

Website: www.petervanstraaten.com

Merho

"Er zitten veel ergernissen in deze reeks"

Zowat al zijn collega's raadden hem in eerste instantie af om 'de zoveelste *Suske en Wiske*-kloon' op te starten. Maar Merho was vastbesloten, hield een zwaar besnord dagbladverschijnsel boven het doopvont en liet het vergezellen door wollebollen, duivelse driehoeken en Haar-Tisten. Dertig jaar later verkneukelt de auteur zich aan een 7heus feestjaar, met als startschot een grote expo in het Brusselse Stripmuseum eind november 2006. Een gesprek over vroeger en nu.

In 1973 gleden uit Merho's tekenpen een met bolhoed uitgeruste struisvogel, een kale grijsaard met een bolle buik en diens echtgenote Sofie. Het was Merho's interpretatie van het op zijn broer gebaseerde poppenspel.

Pas vier jaar later leerden de lezers van *Het Laatste Nieuws* de Kiekeboes in hun huidige vorm kennen. De struisvogel was voor geen meter te bekennen, de oude grijsaard was getransformeerd naar een wat vinnigere kalende veertiger met een dikke (Antwerpse) snor. Twee kinderen had ie: Konstantinopel en Fanny. Sindsdien gaan er van ieder album zo'n 90.000 exemplaren over de vloer.

Twintig miljoen *Kiekeboe*-albums later is het wellicht de op een na best verkochte strip in Vlaanderen (zie kaderstuk), verschenen er enkele crossovers (*Bij Fanny op schoot* en *Kiekebanus*), een video- en bioscoopfilm, en dreigt er een musical en een Antwerpse stripmuur aan te komen.

Ooit gedacht dat het zo ver zou komen?

"Charles Schulz heeft op diezelfde vraag ooit geantwoord: 'Als ik dat niet gedacht had, zou ik er nooit aan begonnen zijn.' Toen ik met *Kiekeboe* startte was er echter niemand die er in geloofde. Ook de collega's niet, die zich afvroegen of Vlaanderen wel gediend was bij alweer een zoveelste familiestrip of de zoveelste *Suske en Wiske*-kloon.'

Je was toen nog in dienst bij Willy Vandersteen.

"Ik heb er vijf à zes jaar gewerkt. In de maanden die mijn legerdienst vooraf gingen tekende ik er mee aan de Duitse *Bessy* en *Jerom*. Later heb ik geassisteerd bij *De Rode Ridder, De familie Snoeck* en *Suske en Wiske*, maar na het einde toe had ik mijn zinnen op een eigen volkse familiestrip gezet. Ik kon er enkel buiten de werkuren aan werken, want er moest brood op de plank komen. Paul Geerts heeft in die periode nog geprobeerd Vandersteen over te halen om me loonsverhoging te geven, maar Willy begreep dat het geen kwestie van geld was. Ik denk dat hij zowat de enige was die het niet afraadde. Hij adviseerde me wel om aan zijn reeks *Pats* (later *Tits*, GDW) te blijven assisteren, want op die manier zou de deur op een kier blijven staan. Willy heeft de grote bloei van *Kiekeboe* nooit meegemaakt. (grijnzend) Ik geloof niet dat hij er kapot van was. Wel herinner ik me dat hij opmerkte dat ik meer geld zou verdienen als ik voor hem zou blijven werken, maar dat geloofde ik toen al niet.'

De vraag die je de komende weken wellicht vaker gesteld zal worden: in welke mate is de reeks Kiekeboe *en zijn personages in de voorbije drie decennia tijd getransformeerd. Ik help even: het overspel van Kiekeboe's baas, de tepels van Fanny die niet langer bedekt zijn gebleven.*

Nét niet de beste verkochte reeks in Vlaanderen

Er bestaat al lange tijd onenigheid over wat de best verkochte strip in Vlaanderen is. De eerste plaats wordt opgeëist door zowel Jef Nys als Merho, maar blijkt afhankelijk van welke parameters er worden gebruikt. Beiden beweren dat ieder album een oplage heeft van 90.000. Van *Kiekeboe* werden volgens Merho sinds 1977 zo'n 20 miljoen verkocht, van *Jommeke* zijn dat er ondertussen zo'n 54 miljoen. Jaarlijks gaan er van *Kiekeboe* tussen de 850.000 en 900.000 albums over de toonbank. Van *Jommeke*, dat in 1959 een oplage had van 45.625 exemplaren, gaan er sinds 1971 jaarlijks meer dan een miljoen albums over de toonbank, met uitzonderlijke pieken van over de twee miljoen in 1976 en 1979. 'Nys heeft een grotere backlist,' argumenteert Merho. Dat klopt: van *Kiekeboe* verschenen er tot nu toe zo'n 111 albums, van *Jommeke* zo'n 236.

In de daaropvolgende lijst van best verkochte strips in Vlaanderen vallen de namen *Urbanus, F.C. De Kampioenen, Suske en Wiske, XIII, Largo Winch* en *Thorgal*. (GDW)

"Daar gaat de expositie in het Brusselse Stripmuseum ook over: de maatschappelijke en technologische evolutie van de Kiekeboes en hun leefwereld. Wist je dat in *Kiekeboe* de eerste toetsentelefoon optrad? Dat kwam gewoon omdat zone Antwerpen de eerste zone was die van die toestellen gebruik zou maken. Nu is er de gsm. Handig, maar niet voor mij. Met een gsm is iedereen traceerbaar en bereikbaar. Heel wat van mijn oude scenario's kloppen daardoor niet langer.

Er is ook een maatschappelijk evolutie. Terwijl vroeger gesprekken omfloerst waren, zijn ze nu directer. Net zo wat betreft het overspel van Kiekeboe's baas. Ik kon dat vroeger enkel suggereren. Nu gaat hij openlijk naar bed met zijn secretaresse, zijn de tepels van Fanny niet langer taboe en mag Fanny openlijk bij haar vriendje blijven slapen. In het volgende verhaal begint zelfs een vechtscheiding met de Vanderneffe's, Kiekeboe's buren. Nu, dat schept ook mogelijkheden voor een nieuw samengesteld gezin.'

MERHO, ZELFPORTRET VOOR DE RUBRIEK 'ZELFBEELD' IN FOCUS KNACK, 14 FEBRUARI 2007)

De lezers houden er niet van dat Kiekeboe op reis gaat, vertelde je onlangs. Nochtans beleefde Kiekeboe meer dan ooit avonturen in het buitenland, zoals in Namibië, Jordanië, de VS, Bali, Sri Lanka...

"... en nu ben ik bezig aan een verhaal in Australië. Kijk, ik hoor vaak dat men de *Kiekeboe*-verhalen het liefst rond de kerktoren ziet afspelen. Ik begrijp dat voor een stuk, want ik had dat ook toen ik als kind *Suske en Wiske* las. Die eerste pagina's waarin die familie thuis rond de tafel zat, vertegenwoordigde een zekere gezelligheid en geborgenheid. Maar ik blijf *Kiekeboe* in het buitenland plaatsen want het schept zoveel meer mogelijkheden.'

Humor is om mee te lachen, maar toch kunt u het niet laten serieuze onderwerpen en zelfs politiek in je reeks te integreren. In je derde album hekelde je eerder Ida Amin, recenter zette je Berlusconi centraal. Zijn dat ergernissen?

"Absoluut! Amin was een bloeddorstige tiran die zelfs kannibalisme praktiseerde. Overigens, in de periode dat dat album verscheen voerde ook Marc Sleen dat personage op in *Nero*, maar hij werd teruggefloten door de uitgeverij want hij zou een buitenlands staatshoofd beledigen. Bij *Het Laatste Nieuws* maakte men er geen probleem van. Maar dat album met Amin, *De dorpstiran van Boeloe Boeloe*, was voor mij een keerpunt. Ik verloste me van de Vandersteen-verhalen. Ik geef toe: die eerste albums waren achteraf gezien weinig hoopvol. Ik was op zoek naar de juiste formule.

"En Berlusconi, ach, niemand kan het zo dolkomisch bedenken als Berlusconi zelf. Ik heb zelfs hele citaten van die man in het album gestopt, want wat hij zegt kun je niet anders opvatten dan om mee te lachen.

"Maar ik steek veel kleine ergernissen in *Kiekeboe*. In een volgend album parodieer ik de nodeloze functies bij een digitaal apparaat, waarvoor je vaak een week lang de handleiding moet bestuderen om de knop af en aan te zetten."

In dertig jaar tijd heb je wellicht twee grote teleurstellingen opgelopen. Ten eerste dat Kiekeboe *ondanks de efforts niet aansloeg in Nederland, ten tweede dat de bioscoopfilm* Misstoestanden *zo'n losse flodder bleek. Je hebt er zelfs publiekelijk afstand van genomen nog voor de film goed en wel in de zalen was. Hypotykeert dat nu de kans op een tweede bioscoopfilm?*

"Die film was de grootste artistieke belediging die ze me hebben aangedaan. In die periode moest je niet meteen met een nieuwe *Kiekeboe*-film op de proppen komen, nee, maar nu kan het weer? Studio 100 buigt zich momenteel over een theaterversie van *Kiekeboe*. Wat die buitenlandse markt betreft: ik denk dat ik met *Kiekeboe* een streekproduct maak dat men enkel hier lekker vindt. In Nederland (waar vijf albums onder de naam *Fanny* verschenen, GDW) liep het niet. Daar is ook geen stripcultuur meer, is er sprake van een achteruitlopende stripmarkt. Ga er naar de supermarkt wat altijd een goede indicatie is om te zien wat er leeft en je vindt er enkel *Suske en Wiske*, *Asterix* en *Kuifje*. En verder wordt op de Europese markt alles overspoeld door manga. Zelfs bij onze chauvinistische zuiderburen.'

***Kiekeboe* verschijnt bij Standaard Uitgeverij. De expo 'De wereld volgens Merho/ Kiekeboe: verstripping van het dagelijks leven' liep van 28 november 2006 tot 18 maart 2007 in het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal.**

Websites: www.kiekeboe.be en http://www.kiekeboe30.be

Dick Matena

"In de stripwereld heb je alleen maar gezeik!"

Op 27 april 2006 verscheen Dick Matena's nieuwste integrale verstripping: *Kort Amerikaans* van Jan Wolkers. Dit keer geheel in kleur. Oorlogskleuren. Eén ding is zeker: Matena zal zich die avond negatief uitlaten over die term. Een gesprek met een stripauteur die alles alleen wil doen.

De lijst is lang: in de nabije toekomst worden de integrale verstrippingen van Gerard Reve's *De avonden* en Charles Dickens' *A Christmas Carol* opgevolgd door werken van Willem Elsschot, Willem Frederik Hermans en Harry Mulisch. Maar eerst moet *Kort Amerikaans* van Jan Wolkers nog verschijnen, een roman die in 1962 werd gepubliceerd en over de ondergang van een paranoïde jongen gaat. De jongen wil schilder worden, vindt de oorlog op zijn weg, wordt nog meer paranoia en pleegt uiteindelijk een moord. "Toen ik *De avonden* ging verstrippen schreeuwde men moord en brand", begint Dick Matena (62). "'Wat, dat kloteboek? Wat zie je daar in godsnaam in?' Nu ik *Kort Amerikaans* verstrip word ik er plots voor geprezen. Vreemd, want het is niet omdat je je Jan Wolkers nu voorstelt als een lieve oude grootvader in zijn moestuin dat hij indertijd geen omstreden boek heeft geschreven. Het is verdorie nog treuriger dan *De avonden*. Daar had het hoofdpersonage op het einde tenminste nog uitzicht op een toekomst. In deze Wolkers-roman is die hoop er niet langer."

Het *Kort Amerikaans*-verhaal startte nadat Matena op een receptie een praatje maakte met Wolkers' zoon Bob. "Hij zei me dat hij genoten had van *De avonden* en vroeg welke andere boeken ik nog wilde verstrippen. *Kort Amerikaans* stond weliswaar op mijn lijstje van vijf, maar ik noemde die titel toen vooral om hem een plezier te doen. Blijkbaar heeft hij dat meteen aan zijn vader meegedeeld, want niet veel later vroegen ze bij uitgeverij De Bezige Bij wat ik Wolkers in hemelsnaam had toegezegd. Bleek dat hij al twee keer had gebeld om te vragen hoe het zat. (grijnst) Tja, Wolkers is een man van daden, hé. Ik zag Jan Wolkers voor het eerst op een nieuwjaarsreceptie. Hij was enorm enthousiast over de verstripping, er was geen ontkomen meer aan. Ik vond het een geweldige man. Hij heeft helemaal geen divastreken en is verre van een arrogante schrijver. Hij is zoals je hem op de tv ziet of over hem leest in interviews: aardig."

Wat is het in Kort Amerikaans dat je zo aanspreekt?

"Ik heb *Kort Amerikaans* gelezen in het jaar dat het boek verscheen. Ik was toen achttien of negentien. Het was dat typisch jarenvijftigsfeertje dat me zo aansprak. Maar wat me het meest opviel, was de erotiek. Vergeet niet dat het 1962 was. Seks en erotiek trof je in die tijd enkel aan, zij het besmuikt, in Amerikaanse hardboiled detectives à la Chandler. Wat Wolkers durfde, was sensationeel. Die onbewogen, plastische wijze waarop hij bijna pornografische scènes uitschreef, liet een geweldige indruk op me na. Jan Cremer kwam daar pas een jaar later mee. Eerder had ik van Wolkers al kortverhalen gelezen, en die vond ik prachtig, maar *Kort Amerikaans* sloeg alles."

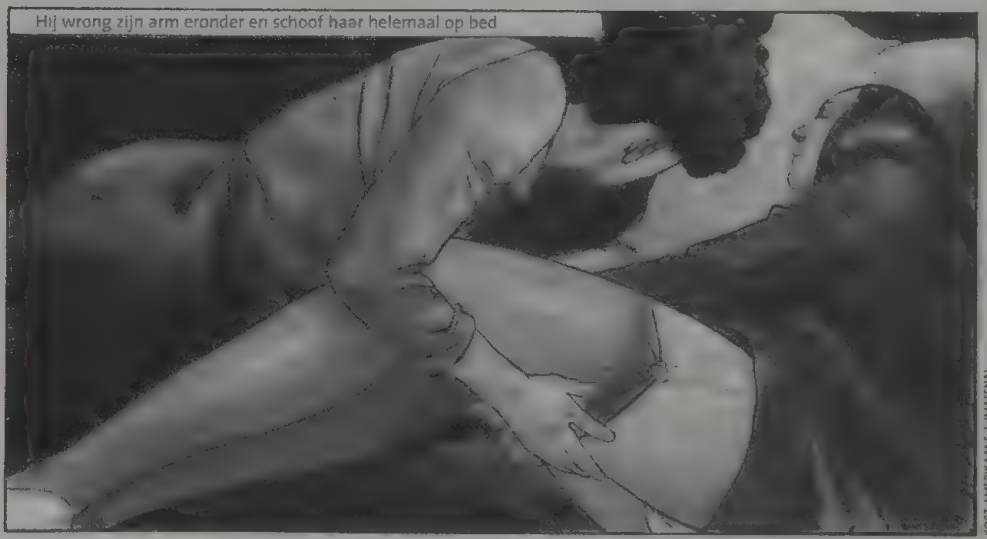

Je hebt Wolkers zelfs zover gekregen om met je te gaan stappen in Leiden, waar het boek zich afspeelt.

"Het was Wolkers' idee om naar Leiden te trekken. Hij wees me erop dat nog veel gebouwen uit die tijd overeind stonden. Dat kon ik wel gebruiken voor mijn verstripping. Het is trouwens een sentimenteel reisje geworden, want hij was er al jaren niet meer geweest. Maar de reden dat we er uiteindelijk twee dagen zijn gebleven was dat die man zo ontzettend toegankelijk is. Hij werd voortdurend aangeklampt en om handtekeningen gevraagd. Daar nam hij zijn tijd ook voor. Het leek wel of je met een wandelend VVV-bord op stap was. De stad gaf hem ook een vip-behandeling. Leiden had hem een wagen ter beschikking gesteld, en eenrichtingsstraten waren plots, enkel voor hem, toegankelijk. Prachtig."

KORT AMERIKAANS | MATENA

Heeft Wolkers inspraak in het voorkomen van het personage of de tekenstijl?

"Nee, hij bemoeit er zich niet mee. Hij tekent ook zelf, wat het een beetje lastig maakt. Hij heeft wel eens gezegd dat hij een plaat mooi vond, maar hij is wellicht te aardig om kritiek te geven. Van meet af aan zei hij dat het mijn boek was, dat ik mijn ding moest doen. Dat werkt wel prettig. Bij Reve had ik dat niet, hij kon weinig inbrengen bij de totstandkoming van *De avonden*. Dat had nadelen, maar ook voordelen. Bij Wolkers heb ik soms het gevoel dat hij over mijn schouder meekijkt. Dat zorgt toch voor extra druk."

Kort Amerikaans *is ingekleurd. 'Natte, aardse tinten', noem je het zelf. Oorlogskleuren, las ik ook.*

"Oorlogskleuren, ja, dat klinkt wel goed. Maar het is eerder geschilderd dan gewoonweg ingekleurd. Ik gebruik geen computer of zo. Ik gebruik vooral schutkleuren. Groen, grijs, bruin... Het is niet meteen een kleurenpalet waar ik graag mee werk, maar het komt de sfeer van het boek ten goede. Het was geen vrolijke tijd toen, en het is zeker geen vrolijk boek."

Inkleuren betekent weken werk. Je nakende verstrippingen van de romans van Elsschot, Hermans en Mulisch in aanmerking genomen, vraag ik me af waarom je die inkleuring niet uitbesteedt.

"Ik besteed nooit iets uit. Ik wil alles alleen doen, en het geld ontbreekt me daar ook voor. Met alle respect voor diegenen die met assistenten werken, maar ik vind dat je je eigen ding moet doen. Nooit zal ik met assistenten werken."

Op de openingsdag van je expositie in deBuren ga je in discussie met enkele kenners over strips en literatuur (zie voetnoot). De hamvraag was of strips als De avonden *en* Kort Amerikaans *een verrijking van de literatuur zijn, of dat ze er los van staan.*

"Natuurlijk is dat geen verrijking van de literatuur. Ik hoop dat het een verrijking van de strip is. Ik kan niet genoeg benadrukken dat ik dit zeker niet als literaire strips wil omschrijven. Het is niet omdat je een literair werk verstript dat de verstripping ervan meteen ook literaire kwaliteiten heeft. Het maakt het bijna automatisch tot een ongewone strip, dat wel. Ik ben wel blij dat mensen sneller werk van Reve en Wolkers zullen oppikken omdat ze hun boeken kunnen lezen met plaatjes."

Je gaf al eerder te kennen dat je je in feite beter voelt in de literaire wereld dan in de stripwereld. Wat is het verschil?

"In de literaire wereld kreeg ik altijd goede reacties van schrijvers. Vaak geven ze me hun zegen als het erop aankomt hun werk te verstrippen. Dat is vleiend, vind ik. Uitgevers, critici en andere bobo's die daar rond cirkelen, vinden het dan weer óf weerzinwekkend, waarna ze me vragen om er alsjeblieft met mijn handen vanaf te blijven, óf ze beweren botweg dat een strip een strip en een roman een roman moet blijven. De stripwereld zegt precies hetzelfde. Ze blijven blijkbaar omstreden, zulke integrale verstrippingen.

"Weet je, in de stripwereld heb je alleen maar gezeik. Man, daar lopen zulke grote oetlullen rond, dat geloof je niet. Ze begrijpen het niet en het is er nooit eens gezellig. Ik begrijp godverdomme niet wat ik daar heel mijn hele leven heb gezocht. Goed, ook in literaire kringen zijn er mensen die me graag om mijn bek willen slaan. En het stikt er van de ego's en ze ouwehoeren en leuteren er flink op los, maar het is toch anders. Ik vind het aangenamer in die kringen rond te lopen. Ik ben er natuurlijk ook een buitenbeentje, en een concurrent van niemand. Als het even kan, wil ik dat graag nog een tijdje zo houden."

De expositie in deBuren liep van 2 maart tot 15 april.
Op 1 maart ging Matena er in discussie met Willem Degraeve, adjunct-directeur van het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, hoogleraar aan de KU Leuven Jan Baetens en Haarlemse Stripdagenorganisator Joost Pollman. Vooral Baetens, die zich over *De avonden* en integrale verstrippingen erg negatief uitliet, kreeg van Matena de wind van voren.

***Kort Amerikaans* verschijnt bij De Bezige Bij.**

Matena over Harry Mulisch, Willem Elsschot, Charles Dickens en W.F. Hermans

Nog voor *Kort Amerikaans* de winkelrekken aandeed, verscheen Matena's integrale verstripping van *A Christmas Carol*. Die klassieker van Charles Dickens, over een oude vrek die op kerstavond door enkele geesten naar verleden en toekomst wordt gebracht in de hoop hem tot andere inzichten te brengen, verscheen net als *De avonden* bij de Amsterdamse uitgeverij De Bezige Bij. "Het is opnieuw een schrijver die ik zeer bewonder," zegt Matena. "Het was een belangrijk boek in mijn jeugd en toen ik op latere leeftijd de originele tekst las, was ik nog meer onder de indruk. De manier waarop hij maatschappelijke aanklachten vermengt met satire vind ik prachtig. Ik ben dan ook een zware Dickens-fan. Uiteraard blijf ik van die tekst af. Wel heb ik me de vrijheid genomen één pagina te verzinnen: de eerste pagina. Kijk, Dickens was een ongelooflijk populaire en zelfs beroemde figuur in zijn tijd. Vanaf 1858 is hij zijn werk beginnen voor te lezen. Dat deed hij daarvoor ook al, maar slechts voor liefdadigheid. (op dreef) Hij liet een vermogen na van 93.000 pond, wat enorm veel was voor die tijd. De helft daarvan kwam van zijn lezingen. Hij hield van dat directe contact met zijn publiek, ook al kwam het zijn gezondheid niet ten goede en is er een oorzakelijk verband met zijn overlijden. Hij was eraan verslaafd. Het uitgangspunt van die eerste, verzonnen pagina, is Dickens op te voeren net voor hij aan zo'n lezing begint – in dit geval die van *A Christmas Carol*."

Matena ziet het stripboek, dat zo'n zeventig pagina's telt, als 'een tussendoortje'. "Ik had na *De avonden* met zijn grijstinten behoefte aan wat vrolijkers. Vandaar dat ik het volledig inkleur." Opvallend in 's mans Dickens-verstripping zijn de hoofdrolspelers. De tekenaar entte hun fysiek op opvallende figuren uit de literatuurwereld. Zo lijkt hoofdfiguur Ebenezer Scrooge verdacht veel op Gerrit Komrij, is een van de geesten het evenbeeld van A.F. Th. van der Heijden en is de rol van Marley, de overleden compagnon van Scrooge, weggelegd voor Jan Wolkers. Daarnaast zijn er rollen voor Peter van Straaten, Johannes van Dam, Hafid Bouazza, Matena's echtgenote en enkele vrienden van De Bezige Bij. "In feite iedereen die rondloopt op de Amsterdamse grachtengordel" (waar heel wat uitgeverijen gelokaliseerd zijn, GDW), grijnst Matena.

Niettemin lacht Matena in zijn vuistje. Na Gerard Reve (*De avonden*), Charles Dickens (*A Christmas Carol*) en Wolkers (*Kort Amerikaans*) zal Matena zich de komende jaren buigen over een verstripping van de romans van Willem Elsschot, Willem Frederik Hermans en Harry Mulisch, respectievelijk de titels *Kaas, Het behouden huis* en *De diamant*. Matena: "RTV (regionale Vlaamse tv-zender, GDW) had me onlangs gevraagd wie mijn favoriete schrijver was. Ik antwoordde Elsschot, (grijnzend) want het wordt uiteraard wat afgezaagd als ik de naam Reve blijf herhalen. Kort daarop kreeg ik een telefoontje van uitgeverij Van Gennep. Ze wilden praten. Eind januari zit ik met hen aan tafel. De erven Elsschot zijn nog niet gecontacteerd, geloof ik, maar het Elsschot-vennootschap wel. Die hebben zich blijkbaar wel al enthousiast over dat idee uitgelaten, al blijft het natuurlijk wel een moeilijk te verstrippen boek." Die mogelijke *Kaas*-strip zou echter niet bij Matena's uitgeverij De Bezige Bij verschijnen, maar bij Van Gennep. De Bezige Bij mag wel de striproman *Het behouden huis* verwachten, naar het boek van Hermans. "Dat is het favoriete boek van Bezige Bij-directeur Robert Ammerlaan, dus die is wel verheugd." Over Mulisch' roman *De diamant* zijn de onderhandelingen al in een vergevorderd stadium. "Mulisch zelf heeft zijn toestemming al gegeven", wist Matena vorig jaar al. "En De Bezige Bij is er ook mee akkoord. Maar hoewel het een fijn boek is, is het ook vooral weer een moeilijk boek."

Overigens is een pauze voor Matena meer dan gewenst, zegt hijzelf. "Dat is dringend nodig. De jaren van een zogenaamde literaire striptekenaar tellen als tropische jaren. Nu ja, misschien houdt dat de 'gewone' stripauteur wel op het rechte pad. (lacht) Maar het tempo dat ik er nu op nahoud, is niet vol te houden. Daar ga ik aan onderdoor als ik niet oppas. Ik ben 62, maar ik voel me 82." Hij mijmert, stuurt zijn geheugen naar het verleden en grijnst dan breed als hij zich plots de commentaren herinnert toen hij aan het eerste deel van *De avonden* begon. "Toen ik aan *De avonden* begon, waren er veel tegenstanders die me verweten dat ik die roman in zulke korte tijd nooit zou kunnen verstrippen. Toen het tweede album op de markt kwam, verstokte dat gezeur, nu hoor ik helemaal niets meer. Heerlijk is dat." (GDW)

Emmanuel Lepage

"Ooit moet je een beslissing nemen, ook al is de situatie niet zwartwit"

Met het coming of age-tweeluik *Muchacho* heeft Emmanuel Lepage één van de mooiste Europese strips van de afgelopen jaren voortgebracht. Het verhaal, waarin een jonge seminarist in het Nicaragua van midden jaren zeventig de revolutie van de sandinisten actief steunt, put uit alle interesses, gevoelens of psychologische littekens waar de Franse stripauteur zelf voor staat: de complexiteit van de mens, het maken van (hartverscheurende keuzes), de kerk, de bevrijdingstheologie, homoseksualiteit en de eeuwige schuldvraag. Een gesprek. "Gabriël maakt door zijn geboorte deel uit van de elite, maar komt door zijn verlangens terecht in het kamp van de verstotenen. Dat herken ik ergens wel."

De mens is niet altijd wie hij lijkt. Onder het oppervlak draagt het de littekens van teleurstelingen, (on)vergeeflijke daden, depressies, onopgeloste levensvragen ervaringen. Het maakt een mens tot wie hij is. Dat is althans de filosofie waarop de Franse auteur Emmanuel Lepage (40) zijn karakters aan de mensheid openbaart. Net als in het magistrale vijfluik *Néve*, die het titelpersonage volgt vanaf zijn kleuterjaren tot jongvolwassene, gaat hij in het recente tweeluik *Muchacho* op zoek naar de zielereroerselen van een jongen, Gabriël, een twenty someting schilder-seminarist die in het woelige Nicaragua van 1976 gestationeerd wordt in het kleine, arme stadje Managua. Zijn opleiding door pater Ruben verloopt vlekkeloos, tot iemand het schetsboek van de jongen opent en daarin tot ieders onsteltenis schetsen van een naakte knappe dorpeling worden aangetroffen. De schande drijft Gabriël recht in de armen van de revolutionairen. Sterker: hij kiest hun kant. In eerste instantie om zijn woede te sussen, maar zijn geaardheid steekt ook daar totaal onverwacht de kop op.

Lepage's sierlijke kleurgebruik is fenomenaal. Elke lijn, elke trek brengt sfeer. Er was de jongste jaren veel te doen rond de steeds vernieuwende schildertechnieken van Rosinski, maar Lepage hoeft voor die grootmeester niet onder te doen. Het valt meer en meer op dat Dupuis' *Vrije Vlucht*-collectie zich laaft aan de menselijke strip waar actie en avontuur niet langer een verkoopsargument blijkt. In die zin zijn ze er, althans wat dat genre betreft, nu al een tijdje in geslaagd het beste van het beste uit te geven. Deze *Muchacho* hoort daar ontegensprekelijk bij. Zowel scenario, decor, sfeer als karakters staan voor het beste wat Lepage tot nog toe bracht.

In de Parijse galerie Daniel Maghen op de Grands Augustines-kaai weet Lepage zich geen houding te geven bij zoveel lofbetuigingen. Ik ben blijkbaar niet de enige. De bezoekers op zijn expositie bedelven

MUCHACHO 1 (LEPAGE)

hem onder mooie woorden, maar het enige wat de auteur kan doen is wat bescheiden glimlachen. "Ik weet amper hoe ik met die complimenten om moet," zal hij later opbiechten. "Maar ik geniet er wel erg van." Dan is het even stil. Lepage wacht gespannen op een vraag die de stilte doorbreekt en zijn bescheidenheid moet camoufleren.

Waarom ben je eigenlijk als tiener naar Fournier gestapt? Jouw stijl was toen al vrij realistisch, dacht ik! Wat kun je bij zo iemand leren dan?

"Voor Fournier was het belangrijk een verhaal te vertellen. Mijn realistische stijl deed er niet toe. En weet je, voor alle duidelijkheid: ik ben begonnen met het tekenen van dikkeneuzenmannetjes, pas later werd ik geïnspireerd door de franco-Belgische strip. Dat is mijn basis. Amerikaanse comics kreeg ik toen niet onder ogen, dus daar kon ik niets mee.

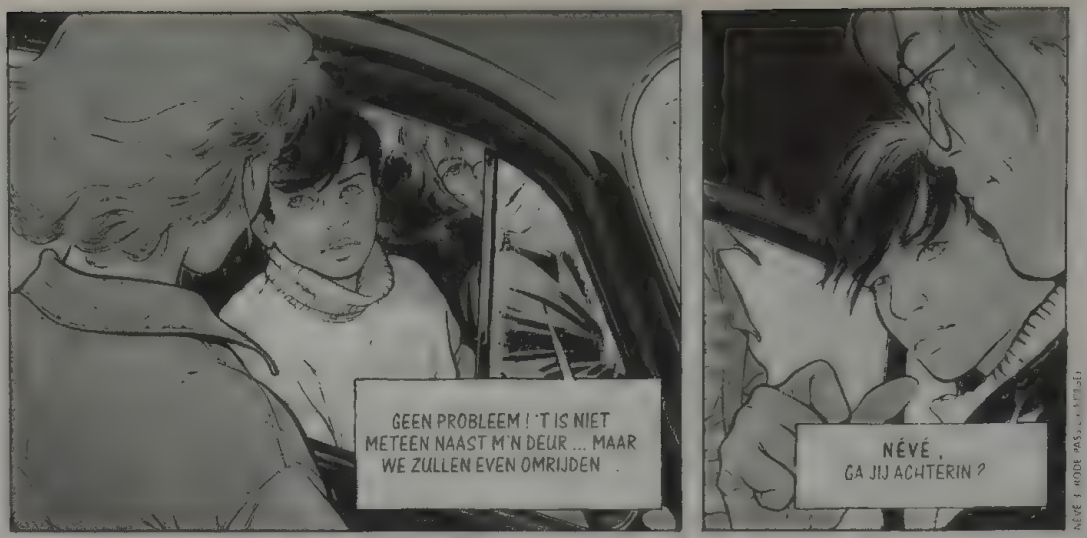

"Fournier was erg belangrijk voor me. Begin jaren tachtig trok ik mijn stoute schoenen aan en stapte ik naar hem toe. Hij was een beroemdheid, want hij maakte *Robbedoes*. Hij heeft me de basis geleerd: perspectief en anatomie. Maar niet voordat hij me vertelde dat ik naar school moest gaan. Pas twee of drie jaar later zag ik hem terug tijdens een radio-interview. De vrije radio was toen sterk ingeburgerd en mij was gevraagd een opdracht te maken over de strip. Dat werd uiteraard een interview met Fournier. Ik heb hem toen mijn werk getoond, waarop hij voorstelde naar een workshop te gaan. Drie jaar heb ik met hem opgetrokken, van mijn vijftiende tot mijn achttiende jaar."

Is hij degene die je stijl uiteindelijk heeft gevormd?

"Nee, eigenlijk niet. Fournier heeft me de basis aangebracht, geïnspireerd werd ik vooral door het werk van Pierre Joubert (1912-2002, GDW), een tekenaar die zich had gespecialiseerd in scout-illustraties. Ook al was hij geen striptekenaar, zijn werk is van groot belang geweest voor mijn werk. Ik oefende mezelf lange tijd door zijn illustraties te verstrippen. Heel, héél erg mooi vind ik dat."

En een heel klein beetje homo-erotisch, misschien?

(bedeesd) 'Euhm, misschien een beetje.'

Je beste werk vind ik tot nog toe nog steeds Névé. *Voor mij was het in ieder geval een erg persoonlijke strip. Het is één van de weinige strips waarbij ik het gevoel had: 'hé, dit gaat van voor tot achter over mezelf'. Vreemde ervaring.*

"Dat vertelden veel mensen over *Névé*. Vaak sprak men, terwijl men het over Névé had, over zichzelf. Heel vreemd. Die strip was mijn eerste echte stap in de stripwereld. Het was enorm belangrijk voor mij om een personage te creëren dat in enkele delen zou opgroeien en volwassen worden. Maar in het prille begin wisten we de uitkomst van zijn wasdom niet. We wisten enkel dat ie blauwe ogen en zwart haar had, introvert en weinig spraakzaam was en vooral sprak met zijn ogen.

"Op het einde werd hij verliefd op een jongen. Dat was een evidentie voor ons, maar dus niet toen we aan de eerste delen werkten. Eigenlijk was het best wel moeilijk zo'n verhaal te vertellen, want zo'n coming-out-verhaal tref je vooral aan in undergroundcomics en alternatieve strips, niet in de mainstream-scène waar *Névé* thuishoort. Maar weet je wat leuk was: zelfs de meest verstokte homofoob heeft Névé's verhaal wilens nillens uitgelezen. Niemand die had zien aankomen dat Névé op een jongen verliefd zou worden. Zijn homo-zijn is namelijk slechts een deeltje van zijn menszijn. Het een homo-reeks noemen zou dan ook onjuist zijn.

(grijnst) "Toen het vijfde deel uitkwam ontmoetten we erg veel mensen die over zichzelf spraken. Opvallend was dat, in tegenstelling tot werkelijk alle strips die ik daarna maakte, men voortdurend sprak over het verhaal, niet over de tekeningen. Dat maakt dat *Névé* voor mij erg speciaal is. Het is alweer tien jaar oud, maar ik blijf die strip in mijn hart meedragen. Hij was blijkbaar belangrijk voor heel wat mensen. Ken je Fabien Vehlmann? (de scenarist van onder meer *Heer der dolende zielen, Alleen, Green Manor* en het *Robbedoes en Kwabbernoot*-verhaal *Versteende reuzen*, GDW) Voor hem was het een erg belangrijk boek in zijn leven."

Névé is erg fragiel en geheimzinnig. Wisten jullie meteen welke weg het personage zou inslaan?

"Toen de scenarist en ik voor het laatste deel samenkwamen wisten me meteen waar we met *Névé* naartoe wilden. Hij had geen

keuze, Ik wilde dat de schrijver even verrast zou zijn over Névé dan het personage zelf opkeek van zijn gevoelens. Weet je, schrijvers hebben vaak een identificatie met hun personage, ze voelen zich plots verankerd met hun lot. Zo vreemd was het dus niet voor me."

Ik zal het maar recht op de man af vragen, maar zijn jullie homo?

(een beetje lacherig) "De scenarist niet, ik wel. Voor hem was het aanpassen." (brede grijns)

In Muchacho *hanteer je het begrip van de 'Theologie van de bevrijding'.*

"Geloof is voor mij erg persoonlijk. In dit verhaal is het niet onbelangrijk. Gabriël is gelovig, dat zeker, maar het gaat hem meer om de Theologie van de bevrijding. Kijk, we spreken overal en altijd over religie. Maar religie staat voor mij gelijk aan politiek. Eind jaren zestig ontstond in Zuid-Amerika in de marge van de Latijns-Amerikaanse kerk een nieuw concept: de theologie van de bevrijding. Ik beschrijf het nu wat simplistisch, maar de bedoeling was om terug te keren naar de oorsprong van het christendom, toen de kerk het opnam voor de armen. Het was toen een stroming binnen de rooms-katholieke kerk die er dankzij het Tweede Vaticaans Concilie kwam. Die theologie stelde aan armen een nieuwe realiteit voor. Het ging om het hier en nu, niet om het hiernamaals. Ze vocht tegen de dictatuur in Nicaragua. Weet je, de eerste regering van 1979 van de sandinisten was erg interessant; er zaten veel kerkleiders in de regering, maar het waren geen communisten. Ze hanteerden een marxistische maatschappelijke analyse die ze toepasten in de sociale klasse. Het werd gedoogd, maar voor de regering was dat een erg complex iets. In 1983 wilde paus Johannes II ook van dat geloof af. In Zuid-Amerika begreep men dat niet. Het bleek overigens een grote vergissing van de paus, want velen keerden de rooms-katholieke kerk de rug toe en stapten naar de protestantse kerk. (denkt na) Kijk, ik wil niemand voor het hoofd stoten. Misschien was paus Johannes II wel goed voor de mensen in Europa, maar hij begreep weinig van Zuid-Amerika. Dat staat vast."

De Theologie van de bevrijding meent dat Jezus de eerste revolutionair was.

"Dat zei Che Guevara al eerder, en werd later vaak herhaald door intellectuelen. Ik ben erg geïnteresseerd geraakt in de boeken en films van Pier Paolo Pasolini, waaronder de film *Teorema*. Pasolini was erg geïnteresseerd in religie en geloof. Ook hij schreef onder meer over het feit dat Jezus de eerste revolutionair was omdat hij tegen de Romeinen en de joodse hiërarchie steeds in het voordeel van de armen. Ik kan het niet genoeg benadrukken, maar de basis van die theologie bestaat erin dat het leven nu begint, niet na onze dood."

Hoe staat het de dag van vandaag met de bevrijdingstheologie?

"Die brengt nog steeds mensen samen, maar minder. Ooit werd hulp gevraagd aan het Vaticaan, maar die vroeg de aanhanger om duidelijk te kiezen tussen de katholieke religie en de ideeën van de theologie."

Ben jij lid?

"Neen. Religie interesseert me wel, maar ik ben geen christen. (gedreven) Het is echter belangrijk om te weten dat er binnen de katholieke kerk verschillende stromingen zijn. Je hebt, net als in de politiek, linke en rechtse ideeën. Op dit moment is het rechts. In de jaren zestig en zeventig wilde men de kerk veranderen. Dat leek langzaamaan te lukken, tot Johannes Paulus II aantrad. Toen bleek dat plots heel erg moeilijk.

"Kijk, religie is politiek omdat er zoveel stromingen zijn. Religie is geen democratie. Hetgeen de paus zegt zal aanvaard worden, punt uit. Daar zijn geen argumenten tegen in te brengen. Of toch, maar dat willen ze niet horen. Dus zal het niet snel veranderen, die katholieke kerk. Ratzinger, de huidige paus, hield erg van Johannes Paulus II. Hij was een theoloog. Hij zal niet snel van mening veranderen of progressiever worden."

Je toont je erg kritisch tegenover de kerk.

"Ik ben niet tegen de kerk en heb zeker niets tegen geloof. Maar er is een verschil tussen geloof en religie. In Frankrijk wilde men ooit een wet creëren die anti-religie op eenzelfde wijze zou bestraffen als

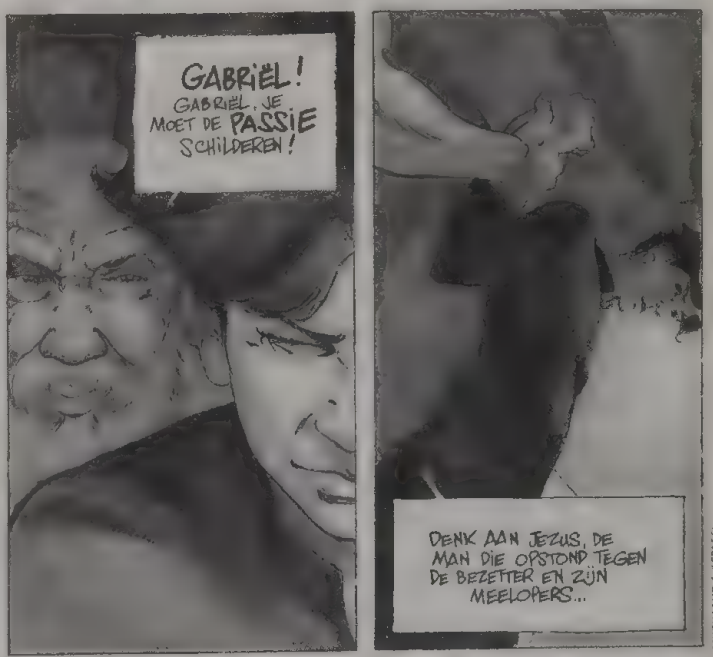
GABRIËL!
GABRIËL, JE MOET DE PASSIE SCHILDEREN!
DENK AAN JEZUS, DE MAN DIE OPSTOND TEGEN DE BEZETTER EN ZIJN MEELOPERS...
MUCHACHO © LEPAGE

racisme. Absurd. We moeten religie niet bestrijden omdat er onder het mom van religie politiek gepraktizeerd wordt. Ach, een religie met sterke wortels is niet bang van kritiek. Als er niets te vrezen valt, mag kritiek geen probleem vormen. Helaas is het tegendeel waar. De kerk verzet zich als een duivel in een vat wijwater tegen kritische geluiden."

Muchacho lijkt me een pessimistische jongen. Op een gegeven moment laat je iemand zeggen: 'waarom de wereld veranderen die vanaf het begin zo slecht was? De wereld zal altijd zo blijven. Je kunt beter nemen wat er te nemen valt.'

"Ik heb getracht het karakter van de jongen zo breed mogelijk uit te diepen. Ik wilde een Amerikaanse jongen, geen karikatuur van een man. Hij moest ook intelligent zijn. Ik hoop dat als de lezer leest wat Gabriël te zeggen heeft, hij voor zichzelf kan beslissen of de jongen gelijk heeft of niet. Wat ik in dit leven geleerd heb is dat niemand – werkelijk niemand – het bij het rechte eind heeft. In *Muchacho* hoor ik mensen over beide kanten van de revolutie. De lezer moet zelf maar voelen wie gelijk heeft, of beter: het meest gelijk heeft. Ik wil daarmee aantonen dat mijn personages geen helden zijn. Goed, er zijn er enkelen die ware heldendaden verrichten. Maar staan zij daarom als held in het leven? Hebben ze gelijk met hun beslissingen? Ze moesten kiezen, en dààrom zijn het helden.'

Was het eigenlijk noodzakelijk om de geaardheid van Gabriël aan de kaak te stellen?

"Gabriël maakt door zijn geboorte deel uit van de elite, maar door zijn verlangens komt hij uiteindelijk terecht in het kamp van de verstotenen. Dat gegeven stelde me in staat om van hem een complex karakter te maken. Hij heeft alles om gelukkig te zijn, maar als hij ontdekt dat hij homo is, kan hij dat niet opbiechten tegen zijn ouders noch zijn leermeester pater Ruben. Vergeet niet dat Zuid-Amerika een macho-maatschappij was en is. Gabriël wil door iedereen geliefd worden, zeker als seminarist die het voor iedereen moet opnemen. Iedereen ziet hem graag, tot zijn geaardheid duidelijk wordt en hij tot zijn spijt merkt dat al die mensen problemen hebben met dat ene feit. Dat begrijpt hij niet, want is hij daarom een minder mens? Jezus nam het toch ook op voor andersdenkenden en zij die door de maatschappij waren uitgestoten?! Zijn geaardheid houdt hij eerst nog verborgen, waarmee hij plots een geheim met zich meedraagt en een duistere kant ontwikkelt. Dat is bepalend voor zijn verdere leven. Het wordt een strijd, want hij wil koste wat kost geliefd worden. Hopeloos, want hij is 'anders'. En hij bevindt zich in een Zuid-Amerika dat mannelijkheid vereert en waar de machtige kerk veroordeelt."

Is er veel verschil tussen Gabriël en jezelf? Als ik zo onbeschoft mag zijn; afgaande op enkel het half uur dat we met mekaar praten, denk ik van niet.

(grijnst) "Misschien niet. Muchacho is een mix van alles wat me persoonlijk bezighoudt: religie, het geloof, tekenen, homoseksualiteit en Zuid-Amerika. Het zit er allemaal in verwerkt."

Ben je zo erg in de ban van Zuid-Amerika dan?

"Dat continent boeit me zeer, ja. Tussen september 2000 en juli 2001 heb ik de wereld rondgereisd. Daarvan verbleef ik acht maanden in Zuid-Amerika, om de resterende tijd te verdelen over de VS en Azië."

Een wereld zonder kwaad, het one-shot dat je met scenariste Sibran maakte, speelde ook ergens ginder.

"Paraguay. (lacht) Vandaar dat ze me niet erg moest overtuigen om haar scenario te verstrippen."

Hij wordt dan maar revolutionair.

"Hij wordt opstandig, maar met zijn jeugdige leeftijd en weinig levenservaring leunt hij nauw aan bij overmoed. 'Revolutie' is voor hem een nieuw woord, hij denkt dat er alles mee mogelijk is. Op het eind vertrekt zijn kompaan Fausto met de mededeling dat je meer nodig hebt dan een revolutie om mensen te veranderen. Zo moet je bijvoorbeeld eerst bij jezelf beginnen. Dat moet Gabriël nog leren. Dat leerproces is zijn evolutie. In die zin is *Muchacho*, net als *Névé*, een verhaal dat je mogelijk iets over jezelf leert. Het gaat telkens om jonge mensen die het leven ervaren. Het is een initiatie. Beide jongens leren gaandeweg over de wereld en de mensen rondom hen. Op het einde van het tweede deel denk ik dat Gabriël zich voor het eerst vrij voelt. Op de échte manier. Voor mij is die echte manier het moment dat je voelt hoe je van binnen in mekaar zit."

Wat leerde jij dan?

(verlegen) "Euhm, ik vrees dat mijn boeken altijd voorlopen op mezelf. Ik volg mijn eigen leven via mijn boeken. Het is heel eigenaardig. Ik realiseer het me meestal pas nadien.

"Bijvoorbeeld: In België hadden we anderhalf jaar geleden erg veel problemen met Dupuis, mijn uitgever. Mensen aan de basis stapten op omdat de auteurs niet goed behandeld werden. De auteurs zelfs lieten hun ongenoegen duidelijk horen. Ik was de eerste in lijn voor dat gevecht. Ik wilde niet langer in zee met Media Participations. Ik wilde naar een andere uitgever, maar contractueel gezien was ik verplicht het tweede deel van Muchacho bij hen uit te brengen. Muchacho leerde me...."

Moment. Wat beviel je dan precies niet bij Dupuis?

"Tien jaar lang heb ik met een erg goede uitgever gewerkt. Dupuis was het beste wat je je kon voorstellen. De auteur stond er centraal. Er werd met elkaar gesproken, onderhandeld wanneer je dat wilde, advies gegeven. Kortom: je werd erg betrokken bij het product. Voor

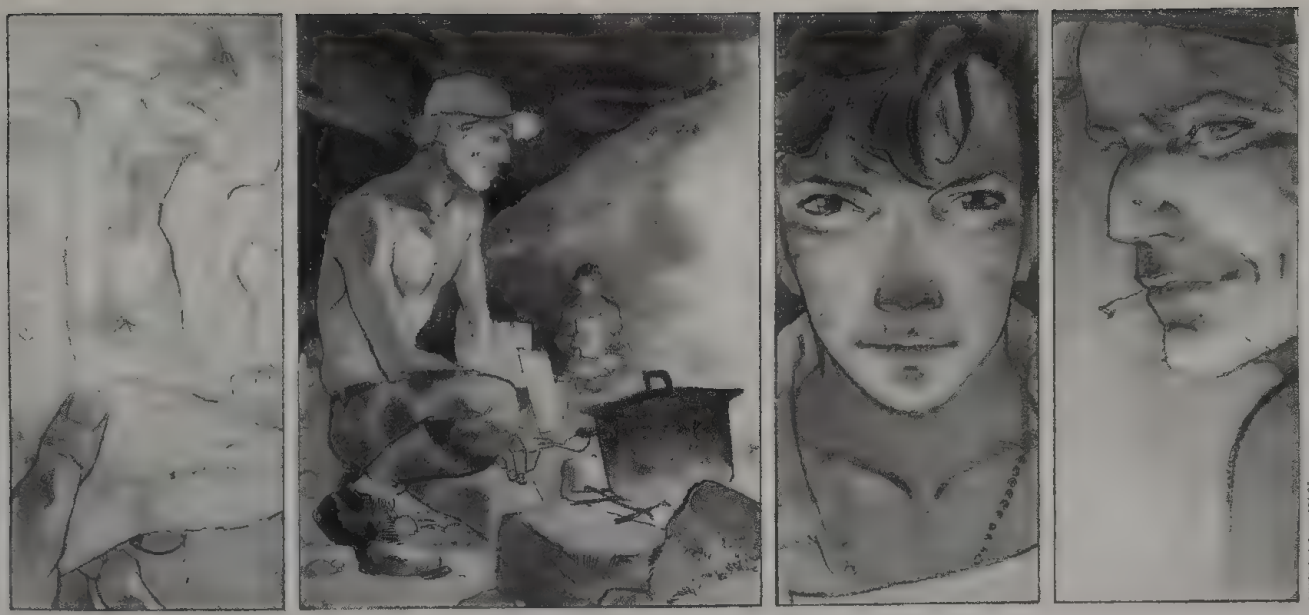

mij en alle andere auteurs was dat erg belangrijk. Maar het huidige Media Participations (waarin Dupuis, Dargaud en Lombard zitten, GDW) heeft andere prioriteiten. Voor hen is het belangrijker meteen succes te hebben met titels en in te gaan op de marketing-evolutie. Publicaties hingen plots niet meer af van de creativiteit of vindingrijkheid van de auteur, maar van de eisen en voorwaarden van de marketingafdeling. Vroeger boog een redacteur zich over je werk, nu een marketingverantwoordelijke. Dàt is het nieuwe beleid.

"Nu, toen ik me opwond over die nieuwe uitgavepolitiek, werkte ik aan *Muchacho*. Dat boek leerde me misschien wel dat je op een zeker moment in je leven partij moet kiezen. Zelfs als de dingen niet zwartwit zijn of bewust troebel worden gehouden, moeten we een keuze maken. In die periode heb ik mijn beslissing genomen. Mijn menselijkheid ligt niet in het succes, wist ik plots, maar in het proberen zo goed mogelijke boeken te maken. Ik denk dat je als mens vaak moet vechten voor menselijkheid. Doe je dat niet, dan word je een schaap. In *Muchacho* spreken mensen zich duidelijk uit. Goed, dat is niet geheel zwartwit, maar op zeker moment worden ze wel verplicht om te oordelen, een kamp te kiezen. Dit is mijn waarheid, klinkt het dan plots. (denkt na) Ik moest echt weg bij Dupuis. Dat cynisme, de manier waarop men je trachtte te overtuigen of je te intimideren door te zeggen dat je je redelijk moet opstellen. Vreselijk."

En wat heb je geleerd van Névé*?*

"Névé was de tiener die ik had willen zijn. (denkt na) Hoewel... Maak er maar van: die ik soms had willen zijn. Ik denk dat Névé een idealistische versie is van mezelf. Ik kon natuurlijk niet alles doen met hem wat ik wilde. Hij had zijn eigen leven."

Voor Muchacho *kreeg je, afgaande op je dankwoord, hulp van een leger beroemde stripauteurs als Michel Plessix, Serge Le Tendre, René Follet of Christian Rossi. Indrukwekkend.*

"Het zijn allemaal vrienden. Ik ken Plessix bijvoorbeeld al twintig jaar. En Le Tendre heeft me het verhaal helpen schrijven. Follet leerde ik pas acht jaar geleden kennen. Hij bleek de ideale tekenaar om een aantal plaatjes voor *Muchacho* te tekenen. Ik wilde dat de schilderijen van Gabriël of Ruben (beide personages zijn verwoede tekenaars of schilders, GDW) in het verhaal totaal verschillend waren dan aan mijn eigen stijl. Daarvoor heb ik Follet ingehuurd."

Afgaande op Muchacho *en* Een wereld zonder kwaad *lijkt het tekenen van jungles en oerwouden je heel gemakkelijk af te gaan. Alle critici spreken zich er lovend over uit.*

"Het is erg makkelijk voor mij om wouden te tekenen. Ik ben amper in staat om een Parijse straat te tekenen met ramen, deuren en wagens. Dat boeit me niet. Maar bomen, moerassen en water, daar kan ik alles mee. Misschien heeft dat met mijn karakter te maken. Een regenwoud heeft wat droefs, en ik... tja... (verontschuldigend) misschien geeft zo'n woud wel weer hoe ik me soms van binnen voel."

Dit interview verscheen eerder in *sQueeze*.
***Muchacho* verscheen bij Dupuis. *Névé* verscheen bij uitgeverij Talent.**

Erik Varekamp & Mick Peet

"Gelukkig gaan er steeds meer archieven open"

door Gert Jan Pos

Bij de Evangelisch Omroep begon vorig jaar een bio-serie over de jonge jaren van prinses Juliana. Interessant om daar het net verschenen deel 2 van de stripbiografie van prins Bernhard bij te pakken. Dan lees je toch even een heel andere geschiedenis. Niet dat makers Peet en Varekamp een hekel hebben aan de prins. "We hebben er een vriend bijgekregen."

Koningin Wilhelmina is in *Het huwelijk van prins Bernard*, deel 2 van *Agent Orange*, de stripbiografie van prins Bernhard, nog het aardigste personage. Een beetje stuurs, maar terzake. Ze is niet echt het wereldvreemde staatshoofd dat de democratie wilde afschaffen omdat al dat geklets in het parlement nergens toe leidde. 'Maar dat maken we goed in het volgende deel,' zeggen scenarist Mick Peet en tekenaar Erik Varekamp. Alle andere personages in het boek zijn opportunisten, doortrapt, vals en slecht. De prins Zur Lippe-Biesterfeld spant de kroon.

Hij kijkt de andere kant op als bij joodse winkeliers de ruiten worden ingegooid. 'Niet mijn gevoel voor orde, recht en fair play,' denkt hij. Hij stapt over van de SA naar de SS omdat hij het zwarte uniform zo mooi vindt – hij laat het zich aanmeten door de firma Hugo Boss. Hij sloft door zijn studie en hij krijgt vervolgens een topbaan aangeboden zonder noemenswaardige inspanning. Hij belazert zijn vrouw al tijdens zijn huwelijksreis. Hij zegt dat ze waarschijnlijk een dochter zal krijgen, omdat alleen knappe vrouwen zonen krijgen. Toch vinden tekenaar en scenarist dat zij met mededogen aan de biografie werken. Varekamp: "Het leven overkwam hem ook maar." Peet: "Het is niet onvoorstelbaar dat iemand uit zo'n milieu waar iedereen aan zijn voeten lag, op een andere manier onderscheid maakt tussen goed en kwaad." Bernhard liet zich door Nederland tweehonderdduizend gulden, belastingvrij, betalen. Omgerekend naar nu zou dat volgens de Nederlandsche Bank een bedrag zijn van 1,7 miljoen euro. Hitler noemde de prins in zijn Tischgespräche de duurst betaalde gigolo van Europa. Het leven van de prins is ook veel slapstick, vindt tekenaar Varekamp. "Auto's en vliegtuigen bleven nooit lang heel."

Agent Orange is volgens de makers geschiedenis voor havo-4-leerlingen. Met leuke plaatjes, geschiedenis in light verse, zullen we maar zeggen. Een paar jaar geleden begonnen ze aan de biografie. "Tot mijn verrassing zijn er bibliotheken volgeschreven over de prins," zegt Peet. "En het zit toch allemaal net even anders in elkaar dan je op school hebt geleerd," zegt Varekamp. Daarover gaat het boek; het zijn niet de wilde ideeën van Peet & Varekamp over het leven van prins Bernhard. De auteurs hebben hard gestudeerd op hun onderwerp en hun teksten zijn voorgelegd aan het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie en historici onder wie Otto Spronk. Coen Hilbrink schreef een nawoord bij deel 2. Het nawoord wordt geïllustreerd met officiële documenten. Dat is niet zo gebruikelijk in stripboeken. *De jonge jaren van prins Bernhard*, deel 1, dat

BIJ IG FARBEN IN BERLIJN
INDIEN ZUR LIPPE ZICH LOYAAL BLIJFT OPSTELLEN ZULLEN WIJ 2'N SALARIS BLIJVEN DOORBETALEN!
'N MEESTERZET, HERR ILGNER!

IK ZAL HEINRICH LANGENHEIM VRAGEN OM MIJN NSDAP-LIDMAATSCHAP OP TE ZEGGEN!
*=PAS OP 18 SEPTEMBER 1937 IS BERNHARD UITGESCHREVEN.
AGENT ORANGE 2 HET HUWELIJK VAN PRINS BERNHARD

verscheen vlak voordat Bernhard overleed in 2004, was een groot succes. Inmiddels zijn daar meer dan veertienduizend exemplaren van verkocht.

Dat komt natuurlijk omdat het een spannend verhaal is over een intrigerend personage van wie we nooit alles zullen weten. Maar het komt ook door het strakke tekenwerk van Varekamp. Hij zat al heel lang te wachten op een echt stripverhaal, want alleen illustreren dat ging vervelen. En toen, in het café, zei Peet: "Een spannend verhaal?

ZOZO, DUS JIJ BENT BERNHARD...
ZEG MAAR BENNO, DAT DOEN AL M'N VRIENDEN! EN HOE NOEMEN ZE JOU?
LULA: IK KON VROEGER M'N EIGEN NAAM NIET UITSPREKEN!

AGENT ORANGE 2, HET HUWELIJK VAN PRINS BERNHARD

Dat moet dan over Bernhard gaan, dat is het mooiste verhaal van de twintigste eeuw. Wil je nog een biertje?" Varekamp fietste naar huis en ging achter de tekentafel zitten. "Bij de eerste schetsen zagen we dat het goed zat. De jaren twintig en dertig zijn ook een mooie tijd om te tekenen. Mooie auto's, mooie vrouwen en de heren dragen nog een gleufhoed." Het duo is nu niet direct binnengelopen door *Agent Orange* ondanks de indrukwekkende verkoopcijfers. "In uren omgerekend, verdien ik er min één cent mee," zegt Varekamp. Maar het is goed en het is nuttig om er naast een drama als *Juliana*, een schietfilm als *Zwartboek* en de canon van Frits van Oostrom er een luchtiger kijk op de geschiedenis naast te hebben.

"In 1945, toen de oorlog voorbij was, is afgesproken dat iedereen bij het verzet had gezeten en elke avond braaf een extra bordje had gedekt voor een onderduiker, landverraders zijn netjes berecht," zegt Varekamp. "Maar zo zat het dus niet. Die werkelijkheid en al die dikke boeken die erover zijn geschreven behoeven wel enige nuancering. De zakenwereld, de politie, het leger en bestuurders als burgemeesters waren grotendeels pro-Duits. Voor de oorlog en tijdens de oorlog. Voor de oorlog is sir Henri Deterding directeur van de Koninklijke Shell in Duitsland begraven. Met mooie vlaggen met hakenkruizen. Hitler liet een krans bezorgen. Gelukkig gaan er steeds meer archieven open."

Varekamp: "We vallen tijdens het schrijven van de ene verbazing in de andere. We hebben bijvoorbeeld ontdekt dat het huwelijk tussen Juliana en Bernhard is voorgekauwd door de vooroorlogse multinational IG Farben waarvoor Bernhard werkte, GJP) Dat is een feit en het is bovendien niet het enige IG-huwelijk. De officiële geschiedschrijving wijkt enorm af van hoe het volgens ons echt is gegaan." Peet en Varekamp hebben meters documentatiemateriaal doorgeploegd. Tot en met de jaargangen 1937-'39 van de Baarnsche Courant toe, die gek genoeg niet meer te lezen is bij de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag, maar alleen nog in Baarn. Varekamp reconstrueert de agenda van de prins, van dag tot dag probeert hij in beeld te krijgen wat Bernhard deed en waar hij was. Dat zijn vijf ordners vol.

Scenarist Peet legt naast de agenda van de prins de nationale en internationale gebeurtenissen. "Bernhard zei na zijn introductie dat Nederland werd geleid door bejaarden. Daarin had hij gelijk. Een aristocratische kaste bestuurde het land en speelde elkaar baantjes toe. En ze waren oud. Henri Winkelman was al met pensioen – en gepasseerd voor de hoogste functie bij de krijgsmacht – toen hij werd teruggeroepen voor de mobilisatie in 1940. Veel heeft dat overigens niet geholpen. De houding ten opzichte van de prins was wel een stuk realistischer dan na de oorlog. Bernhard kreeg al in 1936 een vliegtuig aangeboden voor te verlenen diensten voor vliegtuigbouwer Koolhoven. De regering zag liever dat die gift achterwege bleef. Bij de Lockheed-affaire, veertig jaar later, had de politiek het nakijken."

Na de oorlog werd alles anders. Toen was er niets meer over van de herenclub Holland. Alle verhoudingen waren gaan schuiven. Nederland raakte Insulinde, zijn grootste kolonie, kwijt. Daarover gaat het volgende deel. "De Tweede Wereldoorlog kan wel in paar bladzijden," denkt Peet. Maar dat is niet helemaal zeker. Toen Peet en Varekamp aan de biografie begonnen, dachten ze in drie deeltjes klaar te zijn. Nu denken ze aan zes deeltjes, of meer. Wordt (in elk geval) vervolgd.

***Agent Orange 2, Het huwelijk van prins Bernhard*, verscheen bij uitgeverij Van Praag. Dit interview verscheen eerder in VPRO-Gids.**

Website: www.erikvarekamp.nl

Marcel Gotlib

"Vroeger was men progressiever"

door Geert De Weyer en Herbert De Paepe

Hij behoort zondermeer tot één van de beste humoristische Franse tekenaars. Zijn personages als Hamster Joviaal of Koos Voos balanceerden vaak op de grenzen van het fatsoen, met zijn bijdragen in *L'Echo des Savanes, Fluide Glacial* of *Pilote*, overschreed hij zelfs die grenzen. Een gesprek met grootmeester Gotlib over de humor van vroeger en nu.

Woudlopers onschuldig? Dacht het niet. Elke dag een goede daad? Yeah, right! Begin jaren zeventig zette Gotlib (71) in *Hamster Joviaal* drie piepjonge woudlopers en één oude hopman centraal. De kleintjes werden bloedgeil van de rompbewegingen van hun leider, vrijden elkaar met z'n allen op, trokken in groep naar de spermabank of piesten samen om het verst. Met de lelijke perverseling Koos Voos was het niet beter gesteld. Hij exhibitioneerde zichzelf, fakete een sm-daad met een bejaarde vrouw om het daarna op een lopen te zetten, gaf agressieve baby's een vuistslag terug of liet een klein meisje onder zijn lange regenjas voelen, om zich vervolgens te bescheuren van het lachen wanneer de voorzichtig opgestelde muizenval dichtklapt.

Op de Gotlib-retrospectieve in het Brusselse stripmuseum werd dat werk van mei tot midden september 2006 geëtaleerd, samen met andere bekende, misschien wel onschuldiger figuren als Superdupont, la Coccinelle (het lieveheerstbeestje), Isaac Newton en tientallen (zo-omorfe) dieren die hij in zijn veertigjarige carrière bijeentekende.

Gotlib (pseudoniem van Marcel Gotlieb) beaamt dat zijn humor, zeker in de prille jaren zeventig als innovatief werd omschreven, maar heeft daar de dag van vandaag steeds meer bedenkingen bij. "Ik ben daar nu niet zo zeker meer van, want men heeft me achteraf verteld dat mijn humor beïnvloed was door theater, film en televisie. Tja... Ik ben ook niet pretentieus genoeg om te zeggen dat het revolutionair was. De vraag dringt zich dus op of ik dat soort humor dan heb uitgevonden? Geen idee, eigenlijk.

"Waar ik echter niet mee akkoord ga is de bewering dat mijn humor vernietigend was. Dat zag ik zo zeker niet. Ik heb nooit mensen willen kwetsen. Spotten met mensen vond ik dan weer wel leuk. Ik hield ervan om hooggeplaatsten, politici of leraren van hun voetstuk te halen. Kijk, je lacht vaak met de dingen waar je van houdt, net zoals je mensen parodieert die je graag hebt. Zo ben ik een erg grote fan van Freud, maar het belet me niet om met hem te lachen."

MENEER GOTLIB, I PRESUME ?
DAT BEN IK
IK TEKEN STRIPS.
WAT MAAK JE ZOAL ?
ONMOGELIJK !
DAT IS EEN MANIER VAN UITDRUKK...
OH JA ! VAN DIE MANNETJES DIE VAN ALLES DOEN ! HA ! HA ! BOEM ! BAF !
HA HA HA
HA
I CAN GET NO SATISFACTION...
WAANZ N WANZL T

Hoe je het ook draait of keert, je humor was in de jaren zeventig vrij taboedoorbrekend en progressief. Heb je daar nooit problemen mee ondervonden?

"Het blad *Hara Kiri* had gedurig problemen, maar wij nooit. In 1972 ben ik gevraagd om te werken voor *L'Echo des Savannes*. Ook dat heeft nooit problemen opgeleverd. Vergeet niet: het was het tijdperk van Giscard d'Estaing, van de centrum-rechtse regering. Wellicht heeft die toegeeflijkheid te maken met mei '68. Ik vermoed dat de regering het op dat revolutionaire moment niet aandurfde om op te treden. Dat zou zelfs enig gevaar of gezichtsverlies voor hen kunnen opleveren."

Samen met Goscinny maakte je eind jaren zestig de totaal absurde Waanzin Waanzuit*-strips bedacht. Zou je kunnen zeggen dat jouw humor begon waar die van Goscinny eindigde?*

"Zo had ik het nog niet bekeken. Het is natuurlijk wel zo dat Goscinny veel te vroeg is gestorven (hij kreeg een hartaanval toen hij nog geen zestig was; HDP). Zijn werk had toen nog geen eindpunt bereikt. Als hij was blijven leven, dan denk ik dat Goscinny ook binnen zijn kijk op de strip nog verder zou zijn geëvolueerd."

Wat je in elk geval met hem gemeen hebt, is dat je humor gedragen wordt door overdrijvingen. Dat had je in Asterix *ook natuurlijk.*

"Ik zie wat je bedoelt. Obelix die een heel leger Romeinen met één vuistslag in de pan hakt, zulke hyperbolen vind je bij mij ook terug. Als ik een vent teken die iemand een klap voor z'n kop verkoopt, dan zal ik een arm tekenen van anderhalve meter lang met daaraan een vuist zo groot als een hoofd. En als iemand een schop in z'n kruis krijgt, zal de voet zich centimeters diep in de weke delen planten. (lacht) Mijn techniek berust niet louter dáárop, maar die overdrijvingen zijn er wel een belangrijk onderdeel van."

Zou je humor nu, in het post-Dutroux tijdperk, nog door de beugel kunnen? Ik denk bijvoorbeeld aan Hamster Joviaal*, of* Koos Voos.

(lacht) "Ach, voor mij was dat alles gewoon plezier maken. Ik had geen kwaad in zin. Nu, voor alle duidelijkheid: het klopt dat die hopman zijn welpen aanrandde, maar in feite waren die kleine kinderen een flinke graad erger. Zij molesteerden hém. Ze waren niet alleen slimmer, maar gingen ook veel verder in hun spelletjes.

"Weet je, *Hamster Joviaal* ontstond op vraag van *Rock & Folk*, dé Franse muziekbijbel van dat moment. In eerste instantie was ik verbaasd over hun aanbod, want ik kende niets van pop- en rockmuziek. Althans niet in die mate, hoewel ik wel een muziekliefhebber was. Wat moet ik daarover in godsnaam tekenen, dacht ik. Tot ik mezelf associeerde met *Hamster Joviaal*. Hij kent ook niets van muziek, pretendeert niet dat hij een muziekliefhebber is. Ik heb de man dan een would be-hippie laten worden, eentje die flink zijn best doet zich aan te passen aan de muziekgewoonten van zijn jonge leden."

Maar kan zoiets nu nog, denk je? Het lijkt erop of we cartoongewijs conservatiever zijn geworden dan in de jaren zeventig.

"(denkt na) Hm, in ieder geval zou *L'Echo Des Savannes* nu in de problemen komen. Ik ga zeker mee in je opmerking dat we nu minder progressief zijn. Dat lijkt vreemd, maar toch... Hoe dat komt weet ik niet, ik stel het gewoon vast.

"Overigens, ik vind het vreemd dat men mijn vroegere strips beschouwde als voor volwassenen, juist omdat er zoveel moppen in zitten over scheten en lullen en tieten en noem maar op. Elk kind van tien jaar dóet niets anders dan de hele dag grappen en grollen maken over die onderwerpen. Ik vond het een interessant experiment om die platvloerse onderwerpen te benaderen met mijn vakkennis als striptekenaar en humorist. Onderbroekenlol, maar dan gebracht met een volwassen professionalisme. De tijdsgeest was er ook rijp voor."

Je hebt ooit Allah en God afgeschilderd terwijl ze mekaars geslacht vergelijken. Dat zou nu niet meer kunnen, toch?

"Nee, dat zou inderdaad erg moeilijk zijn, zeker sinds de affaire van de Deense cartoonisten. Nu, tijdens de Parijse manifestaties omtrent die cartoons zag ik zelfs borden opduiken met mijn cartoons erop,

ook die van Allah en God. Voor alle duidelijkheid: ik ben zelf niet gelovig, maar mocht God bestaan dan zou hij zeker gevoel voor humor hebben. Dat weet ik haast zeker. Maar die fanatiekelingen.... Ik moet eerlijk bekennen dat ook ik angstig werd omdat ik joods ben. Als ik die gek van Iran hoor zeggen dat Israël van de kaart geveegd moet worden, dan ben ik bang. (Ernstig) En al die zelfmoordterroristen die in naam van hun god... (schudt het hoofd) De situatie is erg beangstigend."

Ergens op je retrospectieve wordt gezegd dat Koos Voos *en* Hamster Joviaal *je in staat stelde meer existentiële vragen te stellen. Wat bedoelt men daar eigenlijk mee?*

"*Koos Voos* en *Hamster Joviaal* creëerde ik in de overgangsperiode tussen *Pilote* en *L'Echo des Savannes*. 'Existentieel' is misschien een groot woord, maar het klopt dat die werken me in staat stelde nieuwe dingen over mezelf te ontdekken. Zo was ik plots meer bezig met seksualiteit en het feminisme."

Claire Bretecher zat in je team. Misschien heeft zij je wel op weg geholpen?!

(denkt na) "Ja, dat zou wel eens kunnen. Claire was een vriendin. Mogelijk is haar visie er bij mij ingeslopen."

Je werk doet me, eigenlijk bijna altijd, erg denken aan Monty Python. Zeker wat betreft de recente filmpjes waarin je befaamde lieveheersbeestje in schilderwerken van klassieke schilders dropt.

"Dat zou wel eens kunnen kloppen, maar eigenlijk heb ik Monty Python erg laat ontdekt. Eerder per toeval zelfs. Ik had indertijd een vriend, Alexis, die affiches voor films tekende. Hij was gevraagd voor een privé-vertoning van twee films, waaronder een compilatiefilm uit Groot-Brittannië. Ik ben ingegaan op zijn uitnodiging om mee te gaan, heb een waardeloze Franse film gezien, maar viel bijna van mijn stoel toen ze die Britse filmpjes draaiden. 'And now for something completely different', heette het. Mijn hemel, dat was geweldig. Nadien heeft men me gevraagd of ik er een affiche voor wilde maken. Voor die eerste film wilde ik dat zeker niet, voor die tweede zeker wel. Dat was voor mij een revelatie. Ik had zoiets nooit eerder gezien. Ik kende Monty Python ook helemaal niet. Pas later kreeg ik die filmpjes van Fréderic Jannin (de samensteller van de Gotlib-expo in het BCB en auteur van German en wij; HDP Hij heeft enkele keren gedacht dat ik ging sterven terwijl ik er naar aan het kijken was, zo hard moest ik erom lachen."

Je bent plots vrij onverwacht stilgevallen.

"Ik was er een beetje op uitgekeken. Ik kreeg het ook te druk als hoofdredacteur van Fluide Glacial (het langst lopende Franse stripblad, in 1975 door Gotlib opgestart en vandaag nog steeds in de kiosken te vinden; HDP). Ik heb een tijdlang helemaal niets getekend. Daarna heb ik de draad weer opgenomen, maar niet meer zo intensief. En vandaag amuseer ik me met animatiefilmpjes voor Canal+, waarin ik parodieën maak op beroemde schilderijen."

Misschien ben je wel bewust gestopt met tekenen voordat de inspiratie op was?

"Misschien niet bewust, maar het was natuurlijk wel meegenomen, want ik geef toe dat ik me voor sommige gags in Fluide Glacial echt heb moeten forceren. Dat zie je er trouwens aan."

Vind je het niet raar dat je als geboren en getogen Parijzenaar een overzichtstentoonstelling krijgt in Brussel?

"Ach, Parijs, een stad vol opgefokte culturo's. Hier in Brussel weten ze de negende kunst tenminste te waarderen. Al is dat eigenlijk ook weer een term waar ik niet zo van hou..."

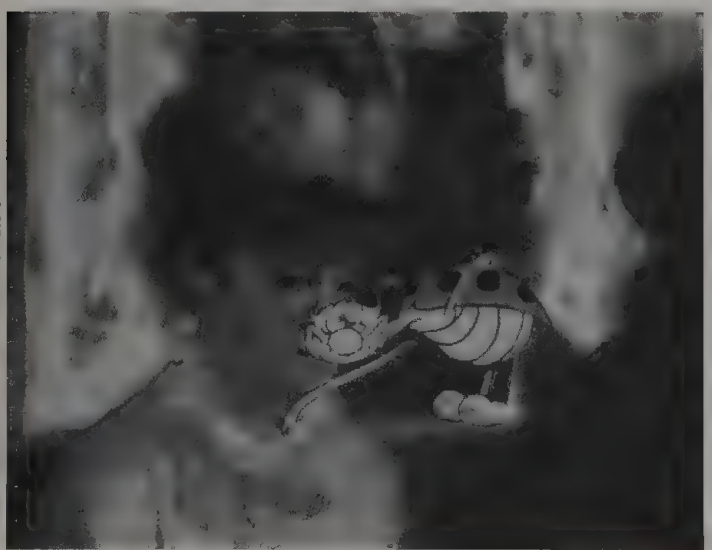

LA COCCINELLE DE GOTLIB EPISODE 1 L'ABSENTHE (EDGAR DEGAS)

De retrospectieve 'Rhââââ Gotlib' in het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal liep van mei tot september 2006. Bij Dargaud verschenen ondertussen (in het Frans) opnieuw tientallen boeken van Gotlib. Glénat bracht rond die tijd oud werk uit. *La coccinelle de Gotlib* verscheen bij Seven Sept. Daarin ook een dvd met de filmpjes waarop de klassieke schilderkunst werd geparodieerd.

Bovenstaand interview is een samensmelting van een interview van Geert De Weyer uit *De Morgen* van 8 juni 2006 en een interview van Herbert De Paepe uit het juni-nummer van *Guido*.

Website: www.marcelgotlib.com

Reportages

Paul Geerts

"Als adrenaline een smaak heeft, dan heb ik die geproefd"

Met professor Barabas' gyronef en de blauwe KLM-vogel streken Suske en Wiske op zowat de hele aardbol neer. Met hen reisde ook hun geestelijke vader Paul Geerts mee, van de VS over Nepal, IJsland, Irian Jaya of Indonesië. Een gesprek over de Ronkende Reizen van een begenadigd globetrotter die ondanks zijn leeftijd blijft kiezen voor avontuur en individuele reizen. Kruisten zijn pad: voormalige koppensnellers, pirana's, peniskokers, masseuses en alpinisten.

Veel tijd rest er niet. "Het interview moet zo snel mogelijk gebeuren," klinkt het over de telefoon, "want overmorgen vertrek ik opnieuw naar Cambodja voor een drietal weken." Het is alweer zijn tweede trip naar dat land. Dat het een sterke indruk op de voormalige *Suske en Wiske*-pleegvader heeft nagelaten, bewijzen de tientallen schilderijen die opgesteld staan in zijn atelier en hal. De typische lotusbloemen komen terug op twee werken ("Je vindt ze overal in Cambodja en Vietnam, op elke riviertje."). Op een ander staat de zogenaamde 'parfumpagode', "waarvoor we een dag lang heb moeten roeien en stappen, gevolgd door een zware klimtocht." En ergens op een kleurrijk doek pronkt een kleine vrachtboot in de Cambodjaanse binnenwateren. "Ik hou van dit land," zal de ex-*Suske en Wiske*-tekenaar later zeggen. "Dat geldt overigens voor heel Zuidoost-Azië."

Noord-Vietnam heeft een speciale plaats in zijn hart ingenomen. Het inspireerde hem voor het maken van *De hemelboom*, een volwaardig stripalbum van zijn hand dat voor het eerst in zijn lange carrière gevrijwaard is van de *Suske en Wiske*-clan en voorlopig enkel werd gepubliceerd in zijn biografie, die eind vorig jaar verscheen. Een Vietnamees jongetje neemt daarin, samen met zijn zusje, de hoofdrol voor zijn rekening. Ze bestaan echt, zegt Geerts enthousiast. "Ze zijn gebaseerd op twee kinderen van de H'mong-stam die ons op een dag omringden in Sa Pa. "Iedereen wilde ons toen gidsen. Het licht gehandicapte jongetje werd telkens weggeduwd, maar ons viel op hoe indringend het meisje kon kijken. We verstonden ze uiteraard niet, maar dat hield ze niet tegen ons de mooiste plekjes te laten zien. We hebben ze Jade en Mo genoemd. Ze bleven maar door mijn hoofd spoken. Op zeer korte tijd heb ik een stripscenario op papier gezet. Dat werd *De hemelboom*."

Paul Geerts mag een volleerd reiziger genoemd worden. Ondanks een minimum van vier *Suske en Wiske*-albums per jaar, gleden sinds begin jaren tachtig verschillende reispassen, tientallen reisboeken en tonnen vreemde valuta door zijn vingers. Onafgebroken reizen, dat was zijn doel. Zelfs na zijn pensionering in 2002 bleef hij reizen. Nog meer reizen zelfs. Moest hij speldenkoppen prikken op een wereldbol, dan was er van de oorspronkelijke grenstekeningen op die kaart nog weinig te zien: Californië, Nevada en Arizona ('81), Peru ('83), Nepal en India ('85), Thailand ('86), IJsland ('87), Tanzania en de Seychellen ('88), Florida ('89), Indonesië ('92), Irian Jaya ('96) en vier jaar na elkaar Zuid-Afrika, waar hij door Vlaamse vrienden werd uitgenodigd (de eerste voorzitster van de *Suske en Wiske*-fanclub) en slechts met moeite afscheid kon nemen van het inspirerende Le Soto, een klein stadje in de buurt van Kaapstad.

PAUL GEERTS IN NOORD VIETNAM (FOTO © FREDDY VAN GANSBEKE)

"Het is er zo mooi. De Drakensbergen, de route tussen Durban en Kaapstad, de wijnroutes... De twee laatste keren dat ik er was verbleef ik er zes weken. Daarvan heb ik veertien dagen vakantie uitgetrokken, de rest besteedde ik aan het schilderen. Ik ben teruggekeerd met zeventien aquarellen. Ik heb er fantastische dingen gezien. In Kaapstad ben ik zelfs beland bij een restaurant dat werd uitgebaat door Vlamingen: den Anker. (grijnst) Ik heb er nog Lambiek op de muur getekend.

"Met de inlandse bevolking had ik helaas amper contact. Onder de blanken is Engels de voertaal. Je raakt met mensen in contact via de vrienden van de vrienden. De taalbarrière houd je tegen verder te gaan. Dat is toch wel jammer. Op mijn andere reizen prefereer ik de kleine hotels en hostels, omdat je op die manier dichter bij de bevolking komt te staan en sneller contacten legt."

Niet Zuid-Afrika, maar Peru is naar eigen zeggen het land dat bij Geerts de meeste indruk heeft nagelaten. "Misschien is dat wel omdat het één van mijn eerste lange reizen was. Het land is zo verschillend van decor. Aan de ene kant heb je de oceaan met zijn knappe branding, aan de andere kant heb je hoge rotsen of duinen van honderd meter hoog waardoor je je zo in het Midden-Oosten waant. En dan zijn er die prachtige oases waar je soms op botst." Hij heeft

DE NEMETBOOM (ZEFFDR_JK)

hetzelfde met Nepal, een land dat hem inspireerde tot het schrijven en tekenen van *De parel in de lotusbloem,* het lievelingsalbum van Geerts dat in 1987 erg veel exposure kreeg doordat hij het voor het eerst presenteerde in Mies Bouwman's programma *In de hoofdrol*, waarin Willy Vandersteen centrale gast was. Het werd meteen de beste verkochte *Suske en Wiske* aller tijden (600.000 exemplaren in eerste druk).

Ook Geerts ervaringen in Irian Jaya schoppen het tot een opvallend verhaal, een tweeluik zelfs. Die reis uit midden jaren negentig, een barre en oncomfortabele tocht met de prauw die leidde tot zo goed als onbekende primitieve nederzettingen als de Asmat-stam, beschrijft Geerts als zijn meest uitputtende reiservaring. "Maar het was meteen ook de meest verrassende," zegt hij. De auteur bleek zo onder de indruk van het land dat hij zijn ervaringen meteen onderbracht in het *Suske en Wiske*-tweeluik *De mompelende mummie / De vogels der goden*. Van zijn reisimpressies verscheen zelfs een videoband, behorend bij de luxe-editie van die titels. Een en ander moest duidelijk maken dat Geerts niet vies was van een beetje avontuur meer of minder.

"Als adrenaline een smaak heeft, dan heb ik die geproefd," begint hij. Kijk, we vaarden daar in alle rust op een rivier en plots kwamen, vanuit het niets, zo'n vijftien prauwen bruut op je afvaren. De prauwen zitten tjokvol met beschilderde en met speren bewapende krijgers. Goed, dat was een welkomsceremonie, maar dat weet je niet op dat moment. Getuige de glimlach die onze gids op zijn gezicht had, was hij degene die dit had georganiseerd. Maar eerlijk, die eerste momenten ging ons hart toch wel even sneller kloppen. Die prauwen zetten zich in een kring rondom ons, ze meren aan door één voet in hun boot en het ander in onze boot te zetten, en ondertussen kloppen ze met de onderkant van hun speren hard op de bodem van de prauw. Eenmaal gerustgesteld zijn we begonnen met video-opnamen te maken. (grijnst)

"Maar Irian Jaya was fantastisch. We hebben op die plek niet één toerist gezien. Velen trekken naar plaatsen waar de papoea's in brommers arriveren en meteen beginnen te dansen voor de toeristen. Dat wilden wij per se vermijden. Dat zint me niet. Bij de asmat-stam is het echt authentiek. De dani, die we later ontmoetten, waren dan weer vertrouwd met toeristen. Maar de korawai hadden nooit eerder blanken gezien. In dat opzicht was deze reis uniek. Nu ja, ik heb de korawai persoonlijk niet gezien. Toen we met de boot aanmeerden in het dichtstbijzijnde dorp stonden we al meteen tot aan de knieën in de modder. De weg ernaartoe bestond geheel uit moeras. Een andere route bleek onbestaand. En we moesten, wilden we ze zien, een helse tocht ondernemen van minstens vijf uur. Ik heb toen afgehaakt. Ik was al zo moe dat de kans dat ik er zou geraken klein was. En ook: dat kon ik Rolf en Sven niet aandoen. Ik wilde niet dat ze zouden moeten terugkeren vanwege mijn koppigheid. Ik ben dan maar in het dorp achtergebleven en zij hebben beslist er een dagtocht van te maken. Maar dat heeft zijn tol gehad. Toen ik ze bij zonsondergang terugzag, bleek hoe extreem zwaar die reis was geweest. Sven, toen 33 jaar, was totaal op en kreeg een dag later koorts. Van pure vermoeidheid, veronderstelden we. Rolf had een dag lang moeten braken. Door moerassen, over en onder bomstammen, bloedzuigers van je afhalen... Hij heeft er zelfs malaria aan overgehouden. Achteraf is dat natuurlijk pas leuk als ze vertelden hoe de vrouwen bij hun komst achter bomen wegdoken en de gids alle moeite van de wereld heeft moeten doen om het ijs te breken en die blanken voor te stellen. Nu ja, het heeft toch zo'n indruk nagelaten, dat ik niet anders kon dan het te verwerken in dat tweeluik. Ik heb niet hele dagen zitten schetsen, hoor. Ik neem de beelden op in mijn geheugen. De talrijke foto's die we dan maken, zijn achteraf natuurlijk ook een geweldige hulp."

Niet zonder gevolgen, want Geerts portretteerde de bewoners van dat land op een authentieke manier: mét peniskokers. In de albums

Het ondergescheten kieken van Paul Geerts

Hallo,

Dit is Paultje in Azië. Geloof het of niet, maar ik heb toch weer diarree zeker. Een heel klein beetje maar. Zo waren wij op een dag, lustig zingend van 'the world is mine' met onze motortjes door het prachtige landschap aan 't brommen, toen ik een volgende eruptie voelde aankomen. De uitbarsting was niet meer ver weg. Ik riep naar Freddy, die voor mij reed, maar hij hoorde mij niet vanwege de helm die hij op had, een soort veredelde pispot. Nu goed, hij zou mij na drie uur wel missen en terugkomen. Ik remde uit alle macht, keilde met mijn machtig gespierde armen mijn motor aan de kant en dook het bos in.

Struikelend en halfvallend, met mijn broek reeds op mijn hielen, zocht ik in het struikgewas een geschikte plek waar ik mijn ballast overboord kon gooien. Binnen de twee seconden had ik de juiste houding gevonden... Mijn witte billen gericht, trots, in een hoek van 30 graden naar het weelderig groen achter mij. Ik was er helemaal klaar voor.

Een zacht geritsel achter mij deed mij verstijven van schrik. Ik hield alles op. Ik moest wel.

Wat kon dat zijn? Een slang? Een gele Krait? Uiterst giftig. Langzaam draaide ik mij om en keek in de kleine zwarte kraaloogjes van een Cambodjaans kieken, al even gevaarlijk vanwege de vogelgriep. Verrukt stond ze naar mijn witte billen te kijken. Zoiets moois had ze nog nooit gezien. Een beetje lodderig glimlachend stond ze mij aan te staren. Maar de natuur moest zijn loop hebben. Ik kon dit echt niet meer uitstellen. Ik bracht het geschut in stelling en...Wham. Een ontlading zonder voorgaande in de geschiedenis.

Het beestje zag er niet uit. Van boven tot onder hing die kip vol met de substantie die ik kwijt moest. Echt, ik heb nog nooit zoveel verontwaardiging en haat in de ogen van een kip gezien. Onvoorstelbaar. Ik had er alle begrip voor, ik zou ook niet willen dat het mij overkwam.

Van pure razernij wou ze in mijn familiejuwelen pikken. Ze vloog mij aan maar... Wham, een tweede schot smeet haar meters achteruit, de struiken in, waar ze zieltogend bleef liggen en twee seconden later, het kunnen er ook drie geweest zijn, de geest gaf.

Een immens schuldgevoel maakte zich van mij meester. Met mijn gezicht nat van tranen stond ik naar het lijkje te kijken. Mijn broek hing nog steeds op mijn hielen. Ik weet niet of ik hier ooit nog overheen kom. Mijn leven zal nooit meer zijn wat het geweest is. Ik heb een Cambodjaans kieken naar het hiernamaals gescheten.

Een mens kan toch nogal wat meemaken, he? We zijn nu in Sihanouk Ville en genieten van een heerlijke rustige strandvakantie en een relaxerende massage. Overmorgen gaan we naar Bangkok en vandaar naar huis.

Lots of love,
Paultje in Asia

(dit fragment komt uit een mail die Paul Geerts midden januari vanuit Cambodja naar zijn vriendenkring stuurde. De reis eindigde op 31 december.)

zelf was geen geslacht, maar de kale balzakken waren niet weg te denken? Niet iedereen was daar even opgetogen over. "Ach, dat..." grijnst Geerts. "Ik ga ze toch geen broek aantrekken, zeker? Ik wil wel zo waarheidsgetrouw mogelijk zijn en de werkelijke sfeer weergeven. Weet je trouwens hoe ze zo'n peniskokers maken? (geamuseerd) Wel, peniskokers zijn in feite kalebassen. Oorspronkelijk zijn ze rond en groeien ze aan een boom. Als ze groen en rijp zijn hangt men gewichten aan die kalebassen zodat ze uitzakken en de juiste vorm krijgen om als peniskoker te dienen: lang en smal. Daarna worden ze afgesneden, te drogen gelegd en van binnen hol gemaakt. Onderaan die koker zijn twee touwtjes bevestigd waardoor je je teelballen schuift. De touwtjes spannen in het midden samen. Dat is om ze op z'n plaats te houden. Want stel je voor dat zo'n lange koker bij het bewegen steeds van links naar rechts schuift!"

Geerts zou een slechte avontur ier zijn als hij zo'n koker ook niet zelf had uitgeprobeerd. Hij grijnst breed bij de gedachte eraan. "Dat was straf: ik zal er niet te veel over uitweiden, maar het ding bleef zelf staan."

Op de vraag of hij op een van zijn reizen nooit angst heeft gehad, reageert hij verrassend snel en direct. "Ik heb geen schrik. Op al mijn reizen heb ik nooit angst ervaren. Mocht ik dat voelen, dan zou ik er niet aan beginnen. Hm, weet je, het dichtst wat een angstig gevoel benaderde, was een boottochtje met pirana's in een Braziliaans regenwoud. Een dag eerder waren we van Cuzco naar Puerto Maldomado gevlogen. Het zicht vanuit het vliegtuig was onbeschrijflijk. Je vliegt dan zo'n anderhalf uur tegen 800 km/u over wat een oneindig regenwoud lijkt. De groene hel, noemt men het. Onze luchthaven lag daar ergens middenin en was niet meer dan een primitieve airstrip waarvan het hoofdgebouw een met golfplaten en houten spaanders opgetrokken huisje was. Via de Rio Tambotapa bracht men ons via een prauw 3,5 kilometer stroomopwaarts bij een indiaanse nederzetting. We zouden er vier tot vijf nachten logeren. Toen op een avond werd gevraagd wie er die nacht door de jungle mee ging trekken – je zou dan meer dieren zien zo werd beloofd – besloot ik uit te slapen. Om negen uur 's morgens bleek ik helemaal alleen te zijn in die nederzetting. Tja, wat doe je dan? Gewapend met enkel een fototoestel besloot ik in m'n eentje een begaanbare pas te volgen om meer dan een uur later uit te komen bij een schitterend meer, een soort van blue lagoon waar de ara's overvlogen en prachtige bomen dat meer omsloten. Aan de oever lag een primitieve prauw en een peddel. Ik ben naar het midden van dat meer geroeid, ben er enkele uren blijven liggen en heb me de geluiden van de jungle laten inwerken. Toen ik in de late namiddag terugkwam en men me vroeg waar ik geweest was, ontlokte mijn antwoord allemaal bedenkelijke blikken. Iedereen keek iedereen aan. Bleek dat het jaar voordien ook iemand met dat bootje gevaren had. Ze hebben die man nooit meer teruggevonden. Wel het bootje, dat omgekeerd in het midden van dat meer lag. Het

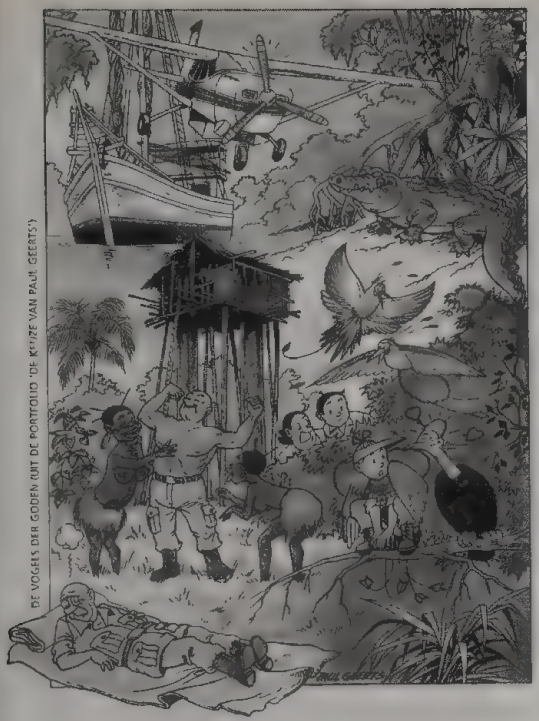

DE VOGELS DER GODEN (UIT DE PORTFOLIO 'DE KWIZE VAN PAUL GEERTS')

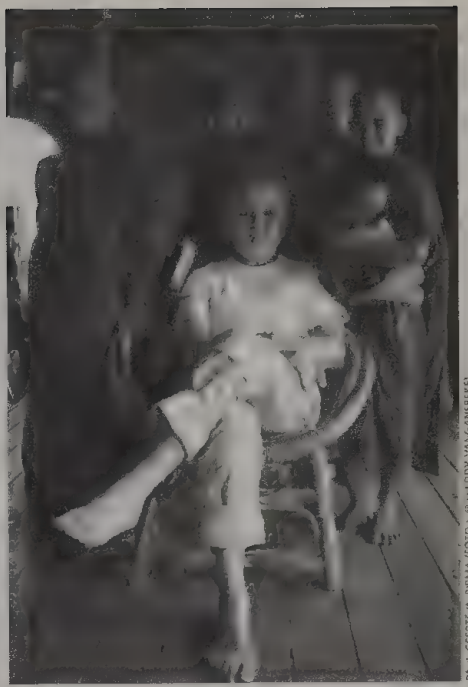

PAUL GEERTS IN BIRMA (FOTO © PRIVÉ-ARCHIEF PAUL GEERTS)

bleek te krioelen van de pirana's. Wellicht is hij tot op het bot opgevreten. Had ik één verkeerde beweging gemaakt en dat bootje was omgeslagen... Daar slik je dan toch wel even van, hoor."

Maar ach, voor een beetje gevaar draait Geerts ook zijn hand niet om, zo bleek enkele jaren geleden toen hem in Zuid-Afrika werd gewezen op de mogelijkheid zich te midden van honderden haaien te begeven. "Ik wilde die beesten ooit zien. Dat was bijna gelukt. Toen ik mijn wens kenbaar maakte wees men me op de sardienenrun, een evenement waarbij miljoenen sardienen langs de meer dan duizend kilometer lange Zuid-Afrikaanse kust raasden en honderden haaien lokken. De zee ziet op dat moment bijna zwart van de sardienen. Je hebt dan de mogelijkheid via kooien te duiken en middenin dat strijdgewoel te zitten. Maar helaas... de sardienenrun vond pas een week na mijn terugkomst op de studio plaats. Jammer."

Neerkijken op 'gewone' Europese reizen, doet hij evenwel niet. Maar echt boeien? Nee, dat niet. "Ik heb Benidorm één keer in mijn leven gezien en dat heeft me ervan overtuigd dat ik het de rest van mijn leven niet meer wil zien. Ik moet al kotsen van het idee. Ik zie die typisch Vlaamse dijken nog voor me, met cafés en restaurants als Bij Jan en Maria. Dat heeft zelfs niet meer te maken met Spanje. Dat wil niet zeggen dat ik walg van dat land. Integendeel. In 1999 ben ik met mijn partner Connie naar Ampuria Brava geweest, dat is zowat het Venetië van Spanje. Wel, ik ben daar enorm tot rust gekomen. We hadden een huisje met zwembad gehuurd, genoten van de privacy, het bootje dat in onze tuin lag aangemeerd en het paardrijden langs de zonnebloemvelden. Geen avontuurlijke reis als alle voorgaande, maar dat beviel me dan weer wel erg."

Ondertussen staat er nog heel wat op 's mans verlanglijstje. Soms betrapt hij zich erop dat hij zich afvraagt of hij alles nog wel kan blijven doen, maar plannen worden niettemin verwoed gesmeed. Zolang zijn gezondheid het toelaat wordt niets uitgesteld. "Voor 2007 staat Zuid-Amerika op het programma. We gaan dan met de wagen langs de Panamericana, de route die heel Zuid-Amerika. We willen vooral halt houden in Peru, Chili en natuurlijk Vuurland. We zouden graag willen eindigen in Ushuaia.

"Er is nog één reis die ik heel graag wil doen, maar ik vrees dat het er nooit meer van zal komen: de berggorrilla's in Rwanda opzoeken. Oog in oog staan met die wezens. Nu, Afrika is geen gemakkelijk land. En in 2007 ben ik zeventig jaar. Het hangt allemaal af van mijn gezondheid. Maar zolang die niet te wensen overlaat, profiteer ik ervan."

De biografie van Paul Geerts verscheen bij Standaard Uitgeverij/Van Holkema & Warendorf. Dit interview verscheen op 18 maart 2006 in *De Wijde Wereld*, de reisbijlage van *De Standaard*.

Meer foto's van Paul Geerts' reizen op: www.stripnet.be

156 stripauteurs over Franquin. Een bloemlezing

door Marc Bastijns, Peter D'Herdt, Jeroen François, Wouter Porteman en David Steenhuyse

Op 27 oktober 2006 opende in het Jubelpark van Brussel de erg knappe retrospectieve rond Franquin, die eerder al hoge toppen scheerde in Parijs. Terzelfdertijd startte op de site van De Stripspeciaal-Zaak een uniek project waarbij de redactie meer dan honderdvijftig internationale auteurs van vier continenten polste naar de invloed en impact van Franquin, vroeger en nu. De geestelijke vader van Guust Flater was, zo blijkt daaruit, een door iedereen geliefd man, een geniale kunstenaar of een voorbeeld voor de mensheid. Op de volgende vijf pagina's vind je een bloemlezing van opmerkelijke, gevoelige of grappige citaten.

"Ik heb het altijd vreemd gevonden dat in al die jaren niemand me ooit heeft gevraagd om te vertellen over mijn omgang met André Franquin. Ik wil je dus ook bedanken omdat je mij de kans biedt een man te eren die ik graag zag, als een grote broer en bijna als een vader." (Jean-Claude Fournier)

"Mij is verder bijgebleven dat hij zo mooi auto's kon tekenen: er reed nooit een fantasiemodel rond in het Brusselse Parijs (of was het het Parijse Brussel?) van Franquin." (Bastiaan Geleijnse)

(over *Bravo Brothers*) "Het enige verhaal — en werkelijk het enige stripverhaal ooit — waar ik de slappe lach om kreeg." (Hanco Kolk)

"Ik zie hem meer als een maniërist, waar Hergé dan de Vlaamse Primitief is. De meester Hergé met zijn atelier van medewerkers, Franquin, de solitaire tekenaar, de renaissancemens." (Herr Seele)

"Ik heb complete gags gestolen." (Mark Hendriks)

"Het eeuwig mislukken van de contracten met De Mesmaeker is een van de beste running gags uit de stripgeschiedenis." (Nix)

"Onder de meesters van de lijn is hij de antipode van Hergé en andere Jacobsen met hun bedaarde klare lijn. In Franquins vlotte lijnvoering blijft de energie en de snelheid van het schetsen behouden" (Gerolf Van de Perre)

"In feite kan je Hergé en Franquin beschouwen als de Rolling Stones en de Beatles van de strip... in die volgorde." (Gerrit de Jager)

"Binnen de stripwereld was hij de eerste echte kunstenaar wiens werk de weerspiegeling was van zijn gemoedstoestand, het intieme dagboek van zijn obsessies, van zijn droombeelden." (Bernard Hislaire)

"Ik denk dat hij degene is die zo'n beetje het gezicht van de gehele karikaturaal getekende strip in na-oorlogs West-Europa heeft bepaald. En die invloed werkt nog steeds door." (Minck Oosterveer)

"Iedere tekenaar, ook Hergé, heeft een groep pro's en contra's. Behalve Franquin, die vindt iedereen goed." (Merho)

"Dit alles terwijl ik mijn eerste scenario's voor stripverhalen schreef, waaronder twintig Guust Flaters voor Franquin. Hij is er tien kwijtgeraakt (waarvoor hij zich in een prachtig geïllustreerde brief excuseerde). Van de tien resterende heeft hij er slechts drie weerhouden, wat ruimschoots voldoende was om mijn trots als debuterend scenarist te strelen." (Jean Van Hamme)

"Toen ik een twintigtal jaar geleden zelf bij Dupuis begon, heb ik Franquin een paar keer ontmoet op feestjes. Ik had altijd medelijden met hem omdat hij aan de saaie tafels werd gezet. Tussen de directeurs en de marketingmensen. Ik had de indruk dat hij liever aan wat lolligere tekenaarstafels had gezeten." (Luc Cromheecke)

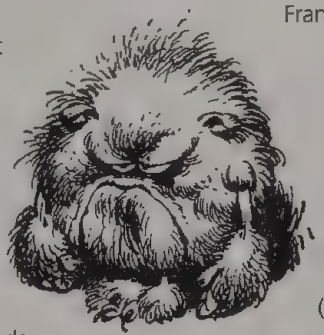

"Wanneer ik hem voor het eerst ontmoette aan het begin van de jaren negentig, heb ik germerkt hoezeer hij zelf Guust was. Ik stelde hem een project voor van een gamma aan Guust-T-shirts. Tijdens de hele ontmoeting was hij gefascineerd door het werk van de technicus die het pas aangekochte kopieer-apparaat voor kleurenafdrukken bediende. Een dergelijk toestel was in die tijd nog niet ruim verspreid. Voorovergebogen op zijn bovenbenen, de bril laag op de neus, alsof hij een gekke geleerde was, deed hij me aan Jacques Tati denken. Hij bekeek de onderdelen die zich in de buik van het toestel bevonden. Op een gegeven moment werd het hem te sterk en stelde hij de vraag die hem al een geruime tijd op de lippen brandde : "Is het waar dat je hiermee vals geld kan drukken?" Onmiddellijk zag ik Guust die zich afvroeg hoe hij een goede grap met zijn vrienden kon uithalen. Hij probeerde te zien hoe hij deze mooie technologie meteen kon verdraaien." (Olivier Saive)

"Hij heeft me de clair-obscur laten ontdekken op het niveau van de lijnvoering. Dat is een essentieel element om je tekeningen tot leven te laten komen. Hier wijkt de 'klare lijn' voor 'de levenslijn', de lijn die een ziel heeft." (Michel Weyland)

"Mijn moeder las haast nooit strips maar met onze preselecties van Guust-gags lag ze telkens strijk." (Serge Baeken)

"Het enige 'onrechtstreekse' contact dat ik ooit met Franquin had, is wel een leuke anekdote: 'dankzij' hem heb ik een keer een huiszoeking gekregen... De politie had een tip gekregen van de uitbater van een stripwinkel dat er wel eens gestolen Franquin-originelen bij mij konden liggen. Je moet weten: zoals bij de meeste tekenaars was het archief van Franquin een rommeltje. Hij wist zelf soms niet eens welke platen hij bezat en welke hij had weggegeven. Toen de politie hier aankwam heb ik hen naar mijn verzameling van zowat 10.000 strips geleid. Ze mochten van mij gerust eens tussen elk boek kijken of er originelen van Franquin tussenzaten. Natuurlijk had ik die tekeningen niet in mijn bezit!" (Willy Linthout)

"Hergé maakte de Klare Lijn beroemd en Franquin de Warme Lijn." (Martin Lodewijk)

"Trouwens, wat dat betreft, als je de baard van Jezus bijknipt en zijn haarsnit lichtjes wijzigt en als je zijn lieve blik wat omfloerst met een bril, vind je dan ook niet dat er een ontroerende gelijkenis is met Franquin?" (Hugues Fléchard)

"Ik heb nog ergens (maar wàar?!) een *piston* vanuit een Ford-T die aan Franquin heeft toebehoord, onze pa had die gewonnen toen hij laureaat was van een Franquin-wedstrijd die eruit bestond een persoonlijke interpretatie van de fameuze Flaterfoon te bouwen, een monstrueus muziekinstrument én, ik heb ooit ook nog gedanst met het mevrouwtje dat model heeft gestaan voor juffrouw Jannie!" (Randall Casaer)

"Hij weet zelfs van een onopvallend herfstblaadje in de hoek van een plaatje van *Guust Flater* nog iets bijzonders te maken. Op zo'n manier dat je denkt: 'och, kon ik maar zo'n blaadje tekenen!'" (Peter de Wit)

(op de vraag of Franquin ook zijn werk heeft beïnvloed) "*I wish!* Neenee, ik ben nog steeds aan het oefenen op dat herfstblaadje in de hoek van een plaatje van *Guust*." (nog steeds Peter de Wit)

"Een andere keer, in 1991, heb ik hem, op zijn verzoek, in mijn hoedanigheid van storyboarder bij Disney, daar in Burbank op de werkvloer rondgeleid en hem 't voorbereidende werk voor Aladdin laten zien. Hij was daar toen, vergezeld van Jean-François Moyersoen en zijn vrouw Liliane, voor de contractuele bezegeling van Disneys komende Marsupilami-project." (Daan Jippes)

"Hergé is een klassieker. Franquin is de eerste hedendaagse auteur." (Étienne Davodeau)

"Franquin heeft zich ongetwijfeld meermaals omgedraaid in zijn graf toen hij zag hoe sommigen na zijn dood met zijn œuvre geknoeid hebben en hoogverraad op zijn erfenis gepleegd hebben. Dàt is het lot van de grote meesters." (Jean-Yves Mitton)

"Het meest fascinerende voor mij was hem te zien tekenen tijdens de vergaderingen en het plezier te zien dat hij daarin had, dikwijls zat hij te lachen met zijn vondsten." (Ferry)

"Die enkele tips die hij mij gegeven heeft, blijven tot op vandaag pertinent en echoën nog steeds na in mijn hoofd." (François Schuiten)

(over de Marsupilami) "Ik kan nog steeds niet geloven dat dat beest niet ergens bestaat. Dat Franquin zoiets kon bedenken maakt hem gelijk aan de Schepper, toch? Het beest had er net zo goed wél kunnen zijn, was God een beetje creatiever geweest."
(Marc Legendre)

"Niet gering was mijn trots toen Franquin mij later bezwoer dat zijn dochter met mijn album, *Dossier Stemkwadrater*, dat ik hem gaf bij onze eerste ontmoeting in 1969, Nederlands had leren lezen." (Martin Lodewijk)

"Eigenlijk kan je zeggen dat de impact die hij op de stripwereld heeft gehad het ergerlijke feit is dat hij de lat voor al wie na hem kwam zo verdomd hoog heeft gelegd." (Steven Dupré)

"Het bijzondere aan Franquins werk is dat je het bijna kunt voelen. Zijn manier van tekenen geeft je het gevoel dat je er in kan duiken, even onderdeel kunt zijn van een andere wereld."
(Willem Ritstier)

(over Vandersteen en Franquin) "Er zijn heel wat parallellen tussen beide grootmeesters. Beiden konden hun personages uitstekend laten acteren. Beiden hadden een groot gevoel voor visuele humor en waren daar zeer inventief in. Franquin ging in zijn uitwerking echter veel dieper. Vandersteen heeft daar ooit over gezegd dat hij dat zelf ook wel wist maar dat hij de tijd niet had om één week aan één plaat te werken." (Peter van Gucht)

"Niemand is er zoals hij, in geslaagd om in het uittekenen van een en hetzelfde personage, zoveel dynamiek in de beweging te stoppen dat die figuur letterlijk voor je ogen danst. Alsof hij tegelijk al af en ook nog in volle ontwikkeling is." (André-Paul Duchâteau)

"Hij was iemand die zich nooit tevreden stelde met één stijl. Hij heeft altijd geprobeerd om zijn werk te perfectioneren, om steeds weer een stap vooruit te zetten in zijn grafiek. Misschien werd hij daarin gepusht door het feit dat hij altijd gekopieerd, geïmiteerd is geweest..."
(Serge Carrère)

"De zeer aimabele Franquin bekeek mijn werk aandachtig en gaf mij goede raad. Wat ik mij levendig herinner, is de meewarige, medelijdende glimlach op het gelaat van mevrouw Franquin, toen ze mij uitliet. Ze dacht heel duidelijk: "arme drommel; nog zovéél te leren en dan in die bikkelharde haaienwereld terechtkomen." (Dirk Stallaert)

"Hij voegde het buitengewone toe aan het al buitengewone."
(Edmond Baudoin)

"Yvan Delporte zei me ooit dat je nooit je vingers mag steken in een stopcontact dat door Franquin is getekend: je zou wel eens geëlektrocuteerd kunnen worden!" (Carine De Brab)

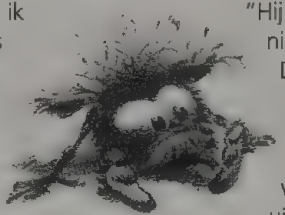

"Hij heeft een kentering in de strip teweeggebracht waar je niet omheen kan. En vooral, hij had geen dikke nek! Daarvan kunnen sommige jongeren nog iets leren..."
(François Walthéry)

(over zijn ontmoeting in 1968) "Dat was hij dus, de beste van de wereld volgens mijn Evangelie, zo zag hij er dus uit, zo keek hij, zo liep hij, zo lachte en praatte hij en zo bewoog hij zijn handen waaruit al dat ongehoorde moois kwam dat ik zo diep bewonderde. Ik heb me niet voorgesteld, ik heb hem niet aangesproken, ik heb hem niets gevraagd, hem zien was voldoende, voor meer was mijn ontzag te groot." (Dick Matena)

"Enkele jaren geleden werkte ik samen met het Disney-team. We moesten aan de Pixar-studio's een aantal tekeningen voorleggen die zouden gebruikt worden in de film Monster & Co en we zochten naar tekeningen waarop wij ons qua stijl konden baseren. Vanzelfsprekend kwamen we uit bij het boek van Franquin en de monsters (het album *Cauchemarrant*); het leek of dat zijn tijd ver vooruit was. De vergadering veranderde plots in het bestuderen van dat boek en iedereen bekeek de illustraties van Franquin met bewondering en plezier." (Pierpaolo Rovero)

"Later hebben de Franquins een tekening van me gekocht. Een gelukzalig gevoel, om gewaardeerd te worden door zo'n artiest."
(René Hausman)

"Ik heb Franquin later een paar keer ontmoet, eerder zijdelings, al heb ik wel een keer met hem in een taxi gezeten. Eerlijk gezegd denk ik achteraf dat ik uit pure bewondering een beetje afstand hield. Franquin was heel toegankelijk en tekende op een kaartje meteen zo'n telefoontje met zijn nummer erbij. " (Henk Kuijpers)

"Hoe dikwijls heeft hij me overdonderd door zijn oprechte verwondering uit te drukken over de lof op zijn werk die te lezen was in de pers of te horen op de radio. Vóór ik hem beter kende dacht ik dat het ging om valse bescheidenheid, maar stukje bij beetje raakte ik er van overtuigd dat zijn nederigheid authentiek was."
(Jean-Claude Fournier)

"Ik heb in 1997 een hommagegag gemaakt waarin Guy Verhofstadt (die toen nog geen premier was) opgevoerd wordt als Guy Flater. Een koosnaam waarmee hij door zijn tegenstanders soms nog wordt aangesproken!)" (Erik Meynen)

"Franquin maakt deel uit van een generatie auteurs die ons alert maakten, via hun bijtende humor, voor bepaalde uitwassen van onze maatschappij. Helaas, ook vandaag nog, wordt humor paradoxaal genoeg niet serieus genomen." (Kara)

"Het was tijdens het tekenen van dit verhaal (Hommeles in Rommelgem) dat hij me op een dag een grote les in bescheidenhed en professionalisme gaf. Een gezichtspunt in een tekening beviel hem helemaal niet, terwijl ik het schitterend vond. Na enkele minuten na te denken, verscheurde hij de pagina en begon hij opnieuw te tekenen! Ik moet erkennen dat die nieuwe versie zelfs nog ongelooflijker was." (Gos)

"Zijn beschikbaarheid en vooral zijn bescheidenheid raakten me. Wat een les!" (Sik Jun Jung)

"Op een dag, tijdens een festival, heb ik samen met mijn vriend Franz een zeer grote tekening van een politiewagen gemaakt voor een muurschildering *(tac au tac: de ene tekenaar vult de tekening aan van de vorige tekenaar)*. Hij zei me toen dat we indruk hadden gemaakt op hem. Maar eigenlijk was ík het die onder de indruk was: door zijn reactie." (Christian Denayer)

"Hij (Guust) heeft geen Prozac nodig, hij is een pillendoos op zichzelf. Hij geeft je zin om een stevige siësta te houden. Zijn albums zouden eigenlijk moeten terugbetaald worden door de ziekenkas..."
(René Sterne)

"Franquin en Hergé zijn de twee polen van de Europese strip, die tot wasdom is gekomen in het spanningsveld daartussen. Als Hergé het hoofd is, is Franquin het hart." (Pieter van Oudheusden)

"Zijn krachtig geïnkte schaduw strekt zich ongetwijfeld uit tot in de heel verre toekomst!" (Peter Pontiac)

"Franquin ontving ons (samen met Pat Mallet) met een ongelofelijke vriendelijkheid en geduld en maakte de hele dag voor ons vrij. Zijn vrouw Liliane, toen een jonge moeder, maakte een Chinees gerecht klaar voor die twee studenten die van ver (Parijs) kwamen. Die ontmoeting is bepalend geweest voor mijn verdere loopbaan." (Jean-Claude Mézières)

"Terug thuis, heb ik een klein tekeningetje gemaakt dat ik naar hem heb opgestuurd, om hem te bedanken. Hij heeft me geantwoord en stuurde ook een originele tekening op van een klein monstertje in kleur... Een pareltje dat al meer dan dertig jaar schittert in mijn atelier!" (Serge Ernst)

"Hij bezat die bijzondere gave die het hem mogelijk maakte populair te zijn zonder populistisch te zijn. Hij had evenveel respect voor zijn werk als voor zijn lezers en dat is een echt talent..." (Olivier Jouvray)

"Ik denk dat je over een genie kunt spreken, te vergelijken met Mozart in de muziek en Rembrandt of Picasso in de schilderkunst." (Lucien De Gieter)

"Het is jammer dat hij de enige was die zijn verdiensten in twijfel trok. Ik herinner me de dag waarop Numa Sadoul hem probeerde gerust te stellen door hem eraan te herinneren dat er miljoenen lezers waren die hem aanbaden. Hij antwoordde dat het miljoenen idioten konden zijn en dat trouwens ook miljoenen personen Hitler aan de macht geholpen hadden. Vandaag zou ik hem willen antwoorden: "Beste André, je hebt gelijk, maar jij hebt hen tenminste doen lachen..." (Bernard Hislaire)

"Ik heb nog aan animatiefilms van hem meegewerkt (*Les Tifous = De Banjers*) en heb regelmatig de kans gehad zijn voorbereidende schetsen in te kijken. Telkens weer opnieuw, op elke bladzijde, in alle hoekjes en kantjes vond men sporen terug van zijn ongebreidelde fantasie." (Luc De Maeyer)

"Eraan terugdenkend herinnert het me aan mijn vriend Yves Chaland die al zijn albums pagina na pagina natekende." (Jacques Terpant)

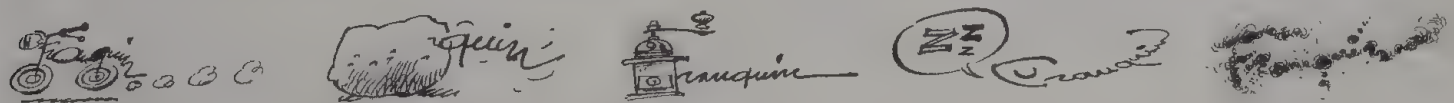

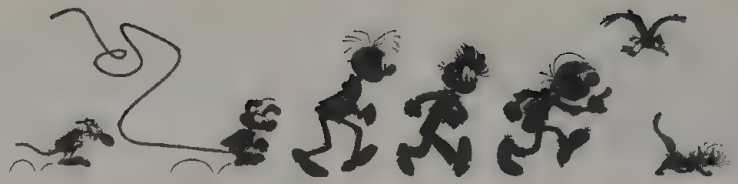

"Hij stond zeer positief tegenover het initiatief van *De Vrije Balloen*: een groep professionele stripmakers die hun eigen blad oprichtten, waarin iedereen evenveel te vertellen had. Voor een zacht prijsje (zestig gulden per pagina, herinner ik me nog) mochten we dus in elk nummer een pagina *Zwarte Humor* plaatsen. Jan van Haasteren tekende een kop boven de strip in Franquin-stijl en Hans van den Boom vertaalde de strips uit het Frans. Na enige tijd ontvingen we een brief van uitgeverij Yendor met de mededeling dat zij *Zwarte Humor* in Nederland in album gingen uitgeven en het alleenrecht op de strip in Nederland gekregen hadden. Vervolgens gebruikten zij de lettering, vertaling en de kop van Jan van Haasteren in hun album, zonder ook maar één cent te betalen en zelfs zonder bronvermelding. En wij waren *Zwarte Humor* kwijt..." (Patty Klein)

"Ik heb Franquin ontmoet in Amsterdam bij zijn expositie in stripwinkel Lambiek. Handje gegeven, geknikt en een stripje van mijn hand aan de meester gegeven. Hij was vriendelijk voor me. Later heb ik nog een stripboekje van me naar zijn adres gestuurd. Ik kreeg een fraaie tekening en een bedankje van 'm terug. Een paar maanden later was hij dood. Ik denk niet dat het een ietwat met het andere te maken heeft gehad." (Willem Vleeschouwer)

"Of zoals Hergé het zei: "Hij daar (Franquin), dat is een grote artiest naast wie ikzelf maar een nietige tekenaar ben."
(Jean-François Moyersoen, de uitgever van Marsu Productions)

"Toen ik nog een kind was kwam hij vaak bij ons thuis. Samen met Peyo en de anderen zaten ze dan in het salon van mijn vader. Franquin die wou altijd met me spelen, maar ik mocht van mijn vader (Will) nooit met hem dansen!" (Eric Maltaite)

(over Franquins impact vandaag) "Je ziet nu strips die getekend worden door auteurs die niet weten hoe ze een potlood moeten vasthouden en die bewierookt worden door een bepaalde pers en die succes hebben! Ik begrijp dat niet. Vandaag de dag moet je lui zijn om 'in' te zijn..." (Turk)

"Ik heb als twaalfjarige ooit aan een tekenwedstrijd meegedaan waar Franquin in de jury zat. Het was een reproductie van een Guust-pagina waar al de decors en nevenpersonages waren gewist en alleen Guust overbleef. Aan de hand van zijn houdingen moest je een nieuwe gag verzinnen en de rest er bij tekenen. Ik won een latexguust en op de achterkant van mijn tekening had Franquin 'Bon dessiné' geschreven. Erg is dat ik bijna alles uit mijn jeugd bewaard heb, maar die pagina vind ik nergens meer terug." (Kim Duchateau)

"Op een dag zat ik vast (dat komt bij elke tekenaar wel eens voor) en ik belde hem op met de vraag eens af te spreken. Hij vroeg me: 'Stoort het als we met twee of drie naar jouw atelier komen?'. En zo kwam het dat twee dagen later Franquin, Morris, Peyo, Tillieux en Will bij me over de vloer kwamen! De intrede van de Beatles!" (Mazel)

(over de Marsupilami) "Het was als The Police na jaren vol symfonische rock." (Aloys Oosterwijk)

"Weet je, ondanks al zijn grappen, was Franquin een redelijke pessimist. En hoe intiemer de vriendenkring hoe introverter en meer gesloten hij werd. Als je alleen met hem was, bleek pas hoe diep hij in dat zwarte gat zat. Ah, komen we daar niet allemaal in?" (Marc Sleen)

"Het lijkt erop dat hij nu, door de mangahype, een beetje vergeten is en dat vind ik jammer. Maar ik ben niet pessimistisch over de toekomst van zijn werk. Het zijn klassiekers en ze zullen nooit vergeten worden." (Francis Bergèse)

"Wie niet beïnvloed is door manga of comics, is dat zeker en vast door Franquin." (Gil Formosa)

"Ook was hij een van de eerste auteurs die zijn depressies op papier vormgaf. Veel persoonlijker kun je niet worden. Wie hem ontmoet heeft, omschrijft hem als een aimabel mens, maar als je zijn werk goed kent, wéét je dat eigenlijk allang." (Marcel Ruijters)

"Vlotgetekende plezante strips à la Franquin worden zeldzaam. Hij was ook énig!" (Jef Nys)

"De critici hielden van hem, de auteurs hielden van hem, het publiek hield van hem. Iedereen hield van hem." (Benoît Feroumont)

Alle antwoorden van de 156 auteurs kan je integraal lezen op www.stripspeciaalzaak.be/Franquin.htm

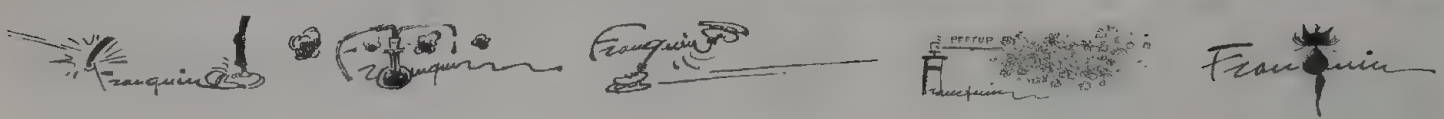

StripPersPrijs

Stripcrititci kiezen de beste strips van 2006

StripPersPrijs 2007

Jaarprijs van de Vlaamse en Nederlandse stripcritici

In mei 2005 werd voor het eerst de StripPersPrijs boven het doopvont gehouden. Craig Thompson (*Een deken van sneeuw*) en het duo Abolin/Pont (*Over de grenzen van de tijd*) beten toen de spits af. Een jaar later kozen de verenigde stripcritici van de lage landen voor *Onder Palestijnen* van Joe Sacco en *Blacksad 2* van het duo Guarnido/Canales. De twintig laureaten uit beide categorieën zijn dit jaar opnieuw van een uitzonderlijk niveau. Als toemaatje krijgt u op deze pagina's de recensies van deze gelauwerde strips, geschreven door verschillende juryleden.

Eerst toch nog even dit: De jaarlijkse StripPersPrijs is niet alleen bedoeld voor Nederlandstalige auteurs, maar wil in de eerste plaats de internationale stripmakers belonen. Enkel Nederlandstalig werk komt daarvoor in aanmerking. De jury bestaat uit critici die hun sporen al verdiend hebben in de geschreven pers, van stripbladen tot magazines en dagbladen.

Met de StripPersPrijs hopen we het kleine verdeelde stripwereldje van de lage landen wat nauwer bij elkaar te laten aansluiten. In 2005 was het de eerste keer dat zo'n prijs werd uitgereikt, terwijl de ons omringende landen als Frankrijk of de VS dat al langer hadden.

Dit jaar waren achttien Vlaamse en Nederlandstalige recensenten zo vriendelijk hun lijstjes van favoriete strips door te seinen. Het gaat om recensenten van onder meer *De Volkskrant, NRC Handelsblad, De Morgen, De Tijd, Het Belang van Limburg/Gazet van Antwerpen* en stripinformatiebladen als *Zozolala, Stripschrift, Stripelmagazine* en *De Stripspeciaalzaak*.

Ieder jaar ontvangen de laureaten een door de Belgische auteur Al Séverin ontworpen, op canvas gezeefdrukte en op naam gestelde oorkonde (zie afbeelding).

Laten we elkaar niets wijsmaken: terwijl de stripgenres de jongste jaren naar mekaar opschuiven is het niet evident twee aparte categorieën voor te schotelen. Af en toe leverde dat wat voorhoofdgefrons op. Strips als *Magasin General* van Loisel en Tripp werden, overigens net als Isaac de piraat van Blain, in beide categorieën ondergebracht. Maar opnieuw hebben we de invulling daarvan volledig overgelaten aan de recensenten zelf, die dankzij hun jarenlange ervaring en deskundigheid wellicht het best kunnen oordelen over beide categorieën. Wanneer het merendeel van de critici besluit dat Magasin General in een van beide categorieën thuishoort, voeren we die democratische beslissing door in het eindresultaat. De meerderheid van de recensenten bepaalde na optelling van de nominaties in welke categorie een welbepaalde strip werd ondergebracht. Geen enkele nominatie, geen enkele stem, ging daarbij verloren. Wel opvallend: in tegenstelling tot vorig jaar, werd De dagelijkse worsteling van Manu Larcenet veel vaker geplaatst in de categorie literair/alternatief.

Maar goed, de vooropgestelde categorieën verdienen uiteraard allebei hun plaats. Hun opsplitsing lijkt ons terecht omdat beide vaak een andere benadering hebben, vanuit een verschillende doelstelling zijn gemaakt en een ander publiek aanspreken. Maar om alle misverstanden te vermijden; de opsplitsing in categorieën houdt geen enkel waardeoordeel in. Het is veeleer bedoeld als een baken in een gigantische zee van stripalbums die elk jaar passeert.

Top 10 Beste albums Literair/alternatief:

1. De dagelijkse worsteling 3: Wat van waarde is (Larcenet, Oog&Blik)
2. Vallende ziekte 1 (David B., Atlas)
3. Boeddha 1: Kapilavastoe (Tezuka, uitgeverij L)
4. Strips in stereo (diverse auteurs, De Harmonie)
5. Muchacho 2 (Lepage, Dupuis)
6. De fotograaf 3 (Guibert & Lemercier, Dupuis)
7. Afspraak in Parijs (Bilal, Casterman)
8. De hemel boven Brussel 1: [Van tevoren] (Yslaire, Futuropolis)
9. De vier stromen (Baudoin & Vargas, Sherpa/Oog&Blik)
   My boy (Schrauwen, Bries)
10. Hiroshima 2: De levende doden (Nakazawa, Xtra)

In de categorie 'literair/alternatief' droegen achttien recensenten in totaal 49 titels aan. Vanaf het prille begin, toen de eerste genomineerden mondjesmaat binnensijpelden, bleek de topdrie aangevoerd te worden door *Boeddha, Vallende ziekte* en *De dagelijkse worsteling*. Die laatste twee voerden wekenlang een heuse nek-aan-nek-race, tot de laatste twee recensenten verrassend genoeg *Vallende ziekte* niet meer in hun lijstje opnamen en daardoor de zege naar Larcenet ging. Het zij hem gegund.

Verdwenen uit de top-10 is Marjane Satrapi. Terwijl haar *Persepolis* op een verdienstelijke vierde plaats belandde bij de eerste StripPers-Prijs-editie van 2005, en haar *De muzikant* zelfs derde eindigde in de daaropvolgende prijsverdeling, stemden relatief weinig critici voor haar 'tussendoortje' *Kruissteekjes*. Atlas vond dit jaar slechts één genomineerde in de top-10 (tegenover telkens drie in de voorbije jaren), maar het werd wel bijna de winnaar.

Een ouwe getrouwe in deze categorie is Dupuis, meer bepaald met hun Vrije Vlucht-uitgaven. In het eerste jaar dat deze prijs boven het doopvont werd gehouden, kwamen er vier Vrije Vlucht-albums voor in de top-10 (*Muchacho, Lijf om lijf, De fotograaf* en *De val)*. Vorig jaar raakte maar één titel in die top-10: *De teenloze adelaar.* Dit jaar ging het om twee titels, namelijk het slotdeel van het *Muchacho*-tweeluik van Emmanuel Lepage en het slotdeel van *De fotograaf*. *Muchacho 1* sierde twee jaar geleden overigens de negende plaats. Nadat vorig jaar de eerste manga in de top-10 van deze categorie belandde (namelijk *Barefoot Gen in Hiroshima 1*), mogen we nu twee 'literaire' manga's verwelkomen: opnieuw *Hiroshima*, maar ook het magistrale *Boeddha*. Uitgeverij L mag daarbij een pluim op zijn hoed steken. Hun *Boeddha* is niet onopgemerkt voorbijgegaan, getuige het groot aantal critici dat zich positief uitliet over die titel en enkele keren zelfs het maximum van de punten toewees aan Osamu Tezuka's epos.

Mocht er een top-20 gemaakt worden, dan zou die bestaan uit ook de volgende titels: *De onschuldigen* (Gipi, Oog&Blik), *Vincent* (Brecht Evens, Oogachtend), *De tweede kus* (Conz, Oogachtend), *Kruissteekjes* (Marjane Satrapi, Atlas), *Kort Amerikaans* (Dick Matena, De Bezige Bij), *Anton Dingeman* (Pieter Geenen, De Harmonie), *Arman & Ilva* (Thé Tjong-Khing & Lo Hartog van Banda, Sherpa) en *De wraak van Arn* (Jean-Claude Gal & Jean Pierre Dionnet, Sherpa).

Opvallend was ook de belangstelling die werd getoond voor twee overzichtsboeken, non-stripalbums in feite, namelijk *Verve* van Ever Meulen en *The complete universe of Dupuy en Berberian*, beide uitgaven van Oog&Blik. Qua appreciatie deden ook de Vlaamse jonge beloften het niet slecht. Schrauwen belandde met *My boy* net in de top-10, Brechts Evens' *Vincent* en *De tweede kus* van Conz, beide Oogachtend-uitgaven, vielen daar net buiten.

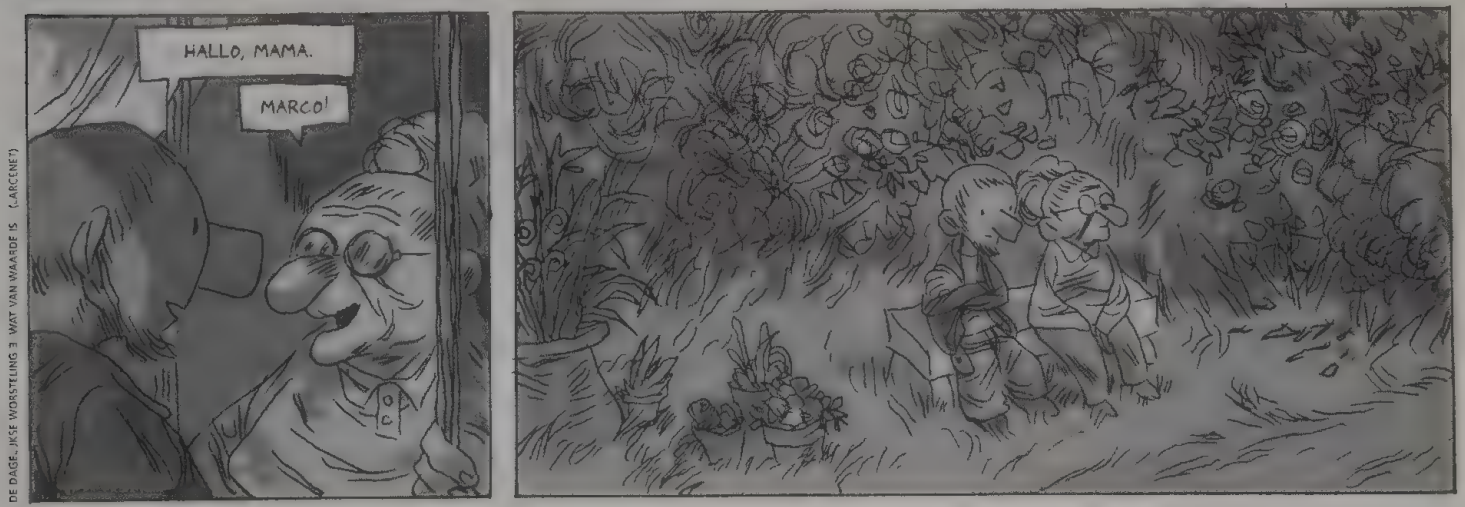

Top 10 Beste albums Traditioneel/populair:

1. Magasin General 1: Marie & 2: Serge (Loisel & Tripp, Casterman)
2. De azuren boeddha 2 (Cosey, Dupuis)
3. Schemerwoude 19: Dulle Griet (Herman & Yves H., Glénat)
4. Isaac de piraat 4: Parijs (Blain, Oog&Blik)
5. Esther Verkest 4: Verschwunden (Duchateau, Oogachtend)
6. Beerschot (Jeroom, Van Halewyck/Grint)
7. Jerome K. Jerome Bloks 19: Verkeerd verbonden (Dodier, Dupuis)
8. Kaasheld (Lamelos, Silvester)
9. Clownvisje 1, 2, 3 & 4 (Simon & Chauvel, Talent)
10. Een avontuur van Havank 1: Hoofden op hol (Danier, uitgeverij L)
    Pema Ling 2: De strijders van het ontwaken (Bess, Dupuis)

Magasin General is de onbetwiste winnaar van deze categorie. En hoe! De laureaat kreeg bijna drie maal zoveel punten als de nummer twee. Maar liefst zeven recensenten gaven de eerste twee delen van het zesluik van Loisel en Tripp de maximumscore. *De azuren boeddha 2* belandde op een verdiende tweede plaats. Met *Dulle Griet* liet ook Hermann nog eens van zich horen, terwijl zijn andere strips die vorig jaar uitkwamen (*Jeremiah, Vlad de spietser*) slechts een enkele keer vernoemd werden.

Bij *Esther Verkest* van kersvers Bronzen Adhemar/Vlaamse Gemeenschapsprijs-laureaat Kim Duchateau viel op dat – we klappen even uit de biecht – enkel de Nederlanders er en masse voor stemden. Duchateau, die samen met Theo van den Boogaard de cover tekende van dit stripjaarboek, had qua erkenning overigens een uitzonderlijk goed jaar achter de rug. Naast de Vlaamse Gemeenschapsprijs (€ 12.500) ontving hij vorig jaar in het Nederlandse Houten de Stripschappenning in de categorie 'Avontuur en Vermaak' voor *Esther Verkest 3: Van de hak op de tak*, een album dat ging lopen met de titel 'Album van het jaar 2006'.

Afgaande op de verschillen tussen de nominaties van Vlaamse en Nederlandse critici valt verder op dat de Nederlanders vaker cartoonisten of auteurs met kortverhalen of cartoons in hun lijstjes aanbrengen. Misschien heeft de traditie aldaar van de korte dagbladstrips daar iets mee te maken. Hoewel, eenzelfde verhaal klonk voor *Havank* van Daan Jippes, die zijn punten voornamelijk kreeg van de Nederlandse critici. De daaropvolgende titels in deze categorie staan qua puntentelling erg dicht bij elkaar.

Blacksad 3, een jonge reeks waarvan het tweede deel vorig jaar nog de hoofdvogel in deze categorie afschoot, bleef opvallend achter en haalde de top-10 niet. Ook opmerkelijk: *Donjon*, die met verschillende titels hoge ogen gooide in de voorbije StripPersPrijs-edities, verdween helemaal uit het zicht van de top-10, zelfs van de top-20. Slechts drie critici vermeldden een *Donjon*-titel ergens onderaan in hun lijstje, maar de moederreeks *Donjon* noch de nevenreeksen kwamen voor in de top-20. Bij de eerste StripPersPrijs werd *Donjon Avondschemer: De vulkaan van Kwansuis* tweede in deze categorie, en *Donjon Ochtendschemer: Hemd van de nacht* vierde. Het *Donjon Monsters*-album *Jan-jan de Boeman* werd vorig jaar negende. Gezien de bijzondere belangstelling voor *Boeddha* en *Havank* die deze top-10 afsluit, heeft uitgeverij L echter allerminst te klagen.

Mocht er een top-20 hebben bestaan, dan werd die bevolkt door onder andere de volgende titels: *Michieltjes Jongenshart* (Michiel de Jong), *Meccano: Container 1 t/m 4* (Hanco Kolk), *Murena 5* (Delaby & Dufaux), *Boerke 3* (Pieter De Poortere), *20th century boys* (Naoki Urasawa), *Blacksad 3* (Guarnido), *Robbedoes en Kwabbernoot 49: in Tokio* (Murena & Morvan), *Sigmund Freud* (Manu Larcenet) en *Canardo 16* (Sokal). Voor deze categorie noteerden de critici in totaal maar liefst 97 titels.

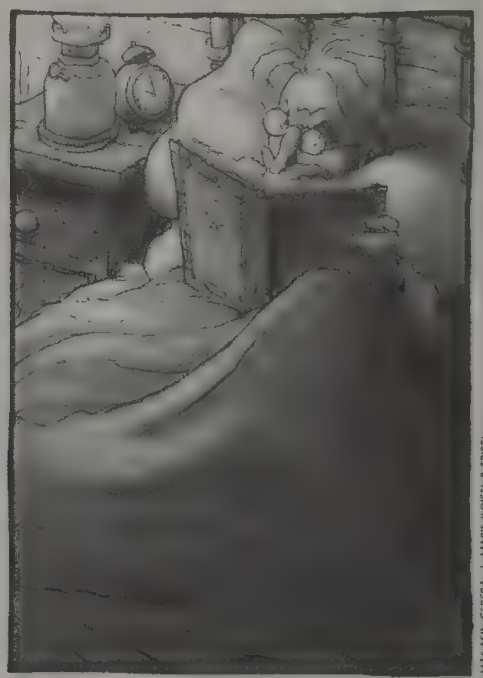

De StripPersPrijs is een initiatief van Geert De Weyer en kwam dit jaar tot stand dankzij de volgende achttien stripcritici: Toon Dohmen en Sigge Stegeman (Zozolala), GertJan Pos (Vpro-gids, NRC Handelsblad), Peter Breedveld (Den Haag Centraal), Jan Bex (Het Belang van Limburg/Gazet van Antwerpen), Tsjalling Venema (8Weekly), Herbert De Paepe (Guido Magazine), Geert De Weyer (De Morgen, Radio 1), Gerard Zeegers (NRC Handelsblad), Teus de Kruijf en Rik Sanders (Stripschrift), Joost Pollmann (de Volkskrant), Jelle Henneman (Metro), Marcel Ruijters (Zone 5300, De Limburger), Kurt Morissens (Stripelmagazine/Brabant Strip), Rik Pareit (De Tijd, VTM), Tom De Lentdecker en Jeroen François (de Stripspeciaalzaak). Welgemeende dank aan alle critici voor hun medewerking.

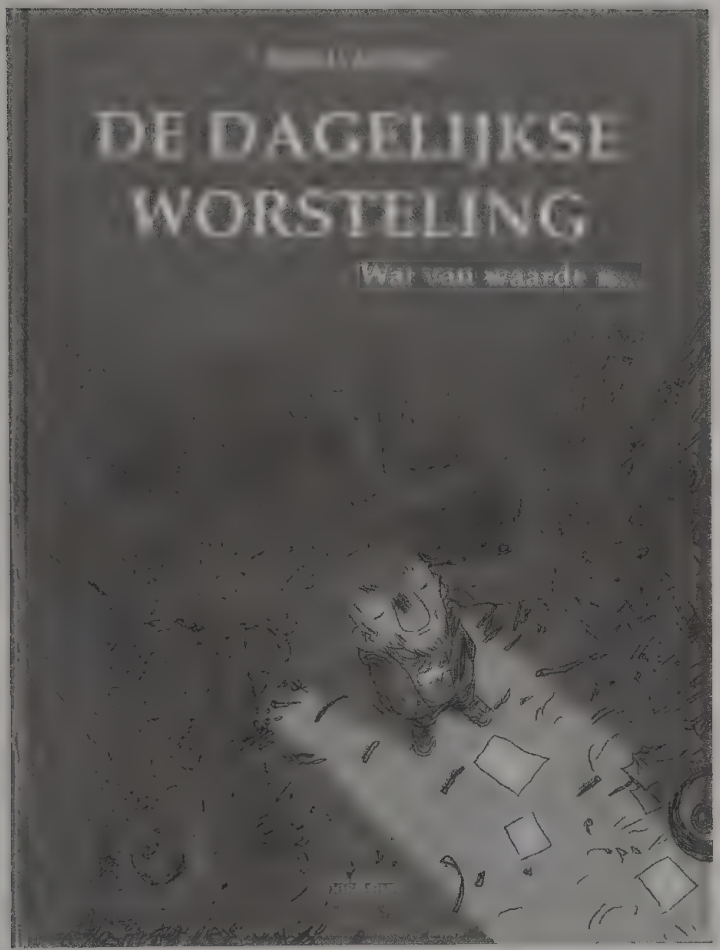

1 De dagelijkse worsteling 3: Wat van waarde is... , Manu Larcenet (Oog&Blik)

De Franse striptekenaar Manu Larcenet (1969) timmerde de afgelopen paar jaar flink aan de weg. Er verschenen verscheidene vertalin gen van zijn werk in het Nederlands zoals de strips *Pedro de Neusbeer*, enkele delen uit de *Donjon*-serie, Nick Naffer en de eerste delen uit de serie *De dagelijkse worsteling*. Het is met name deze serie die ervoor zorgde dat hij genomineerd werd voor de VPRO Grand Prix 2006.

In het eerste deel was te lezen hoe fotograaf Marco stopte met zijn baan en op het platteland ging wonen. Hij ontmoette er dierenarts Emilé, met wie hij ging samenwonen. In het tweede deel werkte hij aan een fotoserie over de arbeiders op de werf waar zijn dementerende vader vroeger werkte, die hij zou exposeren in een prestigieuze galerie in Parijs. Aan het eind van boek 2 pleegde zijn vader zelfmoord. De dagen hierna vormen het moment waarop het derde album begint. Marco helpt zijn moeder de spullen van zijn vader op te ruimen en krijgt een doos met foto's en een opschrijfboekje. Dat boekje intrigeert Marco omdat er helemaal geen persoonlijke gedachten in zijn opgeschreven, maar alleen observaties van kleinigheden in het dagelijkse leven. Het verhaal draait vooral om de moeite die Marco heeft om alle gedachten over zijn vader een plaats te geven. De angstaanvallen waarmee hij in de eerdere albums al kampte verhevigen, en hij worstelt sterk met zijn verlies.

Wat van waarde is... heeft een veel sterker contemplatief karakter dan de eerste twee delen uit de serie. Waar Marco in het eerste en tweede boek vooral met zichzelf en zijn beroep worstelt, probeert hij nu vooral om de hem onbekende kant van zijn vader te achterhalen. Zijn eigen beroep als fotograaf speelt meer op de achtergrond, een ontwikkeling die mede veroorzaakt wordt door een opleving op een ander professioneel vlak: Marco mag zijn eerste boek publiceren. Zijn pogingen om meer over zijn vader te weten te komen leiden eigenlijk meer tot een standaardverhaal dan zijn innerlijke zoektocht in de eerste twee boeken. Daarbij zit er veel minder vaart in *Wat van waarde is...* Als Marco bijvoorbeeld pagina's lang praat met de voormalige legercommandant van zijn vader, verliest het verhaal alle snelheid. Ook is dit deel veel minder humoristisch. Het vorige boek, *Tegen het vergeten*, blijft daardoor het voorlopige hoogtepunt van deze serie.

Het tekenwerk van Larcenet is wel onveranderd goed. De dikkeneuzenstijl die hij op bijzondere wijze gebruikt in combinatie met een schetsmatige penvoering, wordt nog steeds afgewisseld met realistisch getekende fotoreportages in de belangrijkste gedachtenpassages van Marco. Larcenet heeft hiermee een bijzonder element aan het stripuniversum toegevoegd. Ook al is dit deel wat minder sterk dan het voorgaande, *De dagelijkse worsteling* blijft een interessante serie die doet hunkeren naar ieder volgend deel.

• ***Tsjalling Venema (8 Weekly)***

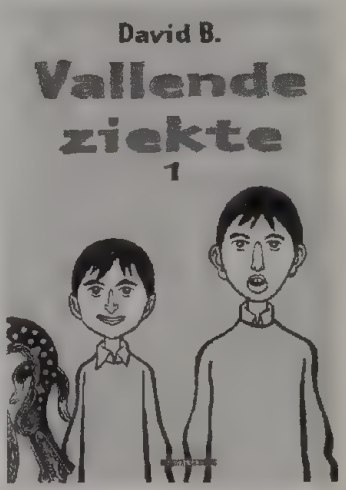

2 Vallende ziekte 1, David B. (Atlas)

Het heeft even geduurd, maar de Nederlandstalige vertaling van David B.'s (Pierre-François Beauchard) klassieke autobiografische strip over opgroeien met een epileptische broer is nu een feit. Al eerder werd B.'s veelgeroemde boek in allerlei talen uitgegeven en de opvolger (*Babel*) verscheen enige tijd geleden al, maar nu kunnen we dus eindelijk lezen waarom *L'Ascension du haut mal* (zoals het oorspronkelijk heet) vaak in een adem wordt genoemd met Art Spiegelman's *Maus*.

Het oorspronkelijke zesluik wordt

in twee kloeke bundels uitgegeven, waarvan dit het eerste deel is. We lezen hoe de jonge David, zijn broer Jean-Christophe en zus Florence opgroeien in de jaren zeventig. David heeft een levendige fantasie. Hij is vooral gek op oude verhalen over oorlog en leest en fantaseert over Tataren, Hunnen en de Eerste Wereldoorlog. Dat wordt aangevuld met herinneringen van zijn opa die nog gevochten heeft in 'La Grande Guerre'. Net als in zijn andere verhalen pakt B. stevig uit in de slachtpartijen. Zijn invloed op Marjane Satrapi (*Persepolis*) wordt dan ineens overduidelijk. Ook zij gebruikt dikke lijnen, veel zwartwit en soms een bijna middeleeuws gebrek aan perspectief.

Ondertussen gaat het slecht met zijn oudere broer. Zijn ziekte openbaart zich en de epileptische aanvallen worden steeds frequenter. Het hele gezin lijdt eronder. Niet alleen is buiten spelen dansen op een vulkaan geworden, ook de gezamenlijke maaltijden zijn zenuwslopend. Bovendien moet Jean-Christophe voortdurend naar allerlei ziekenhuizen en gespecialiseerde instellingen.

De stap tot hersenoperatie, waar de chirurgen zich duidelijk op verheugen, wordt niet genomen en de ouders wenden zich tot alternatieve therapeuten. De belangrijkste is Georges Osnawa, de grondlegger van de macrobiotiek. 'Meester N', zoals hij ook wel wordt genoemd weet Jean-Christophe's ziekte te stabiliseren, maar dat is slechts tijdelijk. De familie brengt ondertussen hun zomervakanties in macrobiotische communes door. En dat zorgt voor hilarische anekdotes. Dat er in de jaren zeventig een hoop onzin is verkocht in communes en dat groepsdwang altijd leidt tot conflict wordt regelmatig getoond (zoals in de film Together) en ook weer in *Vallende ziekte*. Zo is er in een commune al snel sprake van een afsplitsing van aanhangers van de harde lijn. Zij willen niets liever dan vasten en vinden dat je minimaal honderd keer op een hap zilvervliesrijst moet kauwen. Het gezin laat het allemaal over zich heen gaan, want het is hun laatste toevlucht. Het gaat steeds slechter met Jean-Christophe wiens ziekte wordt verbeeld met een grote draak. Meester N. is een tijger en het gevecht tussen de visuele metaforen levert schitterende platen op. Soms wint de draak, soms wordt hij verslagen. Het is een eeuwigdurend gevecht, maar steeds komt hij terug. David trekt zich steeds verder terug in een fantasiewereld en ontwikkelt zich als een stugge, gesloten jongen.

De avonturen van het ongelukkige gezin hebben tot frictie geleid tussen B. en zijn ouders, omdat zij het gevoel hebben dat ze belachelijk worden gemaakt. Gezien de latere passages over B.'s moeder die haar toevlucht neemt tot spiritisten en een medium om contact met overledenen te krijgen, is dat begrijpelijk. Maar de openheid van B. levert wel een schitterend en tragisch verhaal op dat terecht de status van klassieker heeft gekregen.

• ***Gerard Zeegers (NRC Handelsblad)***

3 Boeddha 1: Kapilavastoe, Osamu Tezuka (Uitgeverij L)

Osamu Tezuka (1928-1989) wordt algemeen beschouwd als de belangrijkste Japanse stripmaker ooit. Hij tekende en schreef tussen 1947 en 1989 tienduizenden pagina's voor kinderen en volwassenen die hij vaak ook nog verfilmde. Zijn bekendste kinderstrip is waarschijnlijk *Astroboy*, waarvan ook een Nederlandse vertaling verscheen. De strips van Tezuka werden samen met zijn lezers in de loop der jaren volwassener. *Boeddha* maakte hij in 1972, op de toppen van zijn kunnen. Het is een uiterst helder getekend en verteld verhaal met veel vaart en humor, waarin hij bijna terloops grote thema's aansnijdt.

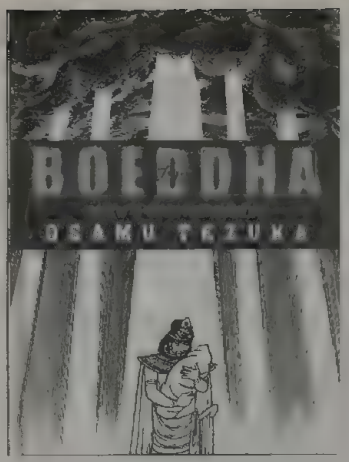

Voor veel lezers zal het even wennen zijn aan Tezuka's tekenstijl, die vergeleken bij wat we doorgaans van auteurstrips gewend zijn misschien kinderlijk aandoet – de dieren lijken zo te zijn weggelopen uit Bambi – maar het verhaal is dat zeker niet.

In *Boeddha* vertelt Tezuka over het leven van de jonge Siddharta, de prins die voor een ander dan het hem voorbestemde pad koos en uitgroeide tot de stichter van een van de grote wereldreligies. Zo ver is het nog lang niet als *Kapilavastoe* begint. Siddharta moet dan nog geboren worden en we maken eerst kennis met de slavenzoon Chapra en het jongetje Tatta, dat kan spreken met de dieren en zelfs in hun huid kan kruipen. Tezuka schetst aan de hand van de belevenissen van dit tweetal een beeld van de wereld waarin Boeddha zal opgroeien. In die tijd leefden in wat later India zou worden, de bevolkingsgroepen ingedeeld volgens een streng kastenstelsel. De spanning tussen de verschillende kasten is een van de hoofdthema's in *Kapilavastoe*. Maar het is ook een verhaal over het maken van keuzes, eerlijkheid ten opzichte van jezelf en anderen, en het belang van respect voor alles wat leeft.

Strikt genomen is Tezuka's *Boeddha* geen biografie in stripvorm. Tezuka was zelf boeddhist en gebruikte het leven van Siddharta als uitgangspunt om een aantal levenslessen te illustreren. Op westerse lezers komt het wellicht vreemd over dat de monnik Naradatta wordt gestraft voor zijn poging om Chapra te redden, maar wat Tezuka hier duidelijk maakt is het principe dat alle leven evenveel waard is, dat van een eend evenzeer als dat van een mens.

Lang voordat auteurstrips gemeengoed werden, toonde Tezuka met *Boeddha* al aan dat het mogelijk is om serieuze onderwerpen te behandelen in een stripverhaal. Bovendien is zijn strip een genot om te bekijken en boeit hij van begin tot eind. De Nederlandse vertaling van dit werk mag met recht een belangrijke gebeurtenis genoemd worden.

• ***Hans Pols (ZozoLala)***

4 Strips in stereo, diverse auteurs (De Harmonie)

Popmuziek en strips zijn vaak een onafscheidelijke combinatie en dat gegeven, in combinatie met het boekenweekthema 'muziek', bracht striptekenaars Jean-Marc van Tol en Gerrit de Jager op het idee om een stripboek uit te geven met verstrippingen van bekende Nederlandstalige songs door een aantal van de belangrijkste Nederlandse striptekenaars van dit moment. Het resultaat

is *Strips in stereo*, een verzameling van veertien strips met een cd met daarop de bijbehorende liedjes.

De veertien tekenaars zochten zelf een nummer uit om te verstrippen. Dat zijn allemaal heel verschillende nummers die op heel uiteenlopende wijze zijn geïnterpreteerd. Slechts twee tekenaars gebruikten figuren uit hun bestaande strips. Gerrit de Jager gebruikte de familie *Doorzon* om Peter Koelewijn's 'Kom van dat dak' af gestalte te geven en Hein de Kort gaf een heel vrije interpretatie van 'Je bent zo lekker lelijk' van Jeroen Zijlstra met zijn personage Dirk Drie Keer Bellen in de hoofdrol.

Drie andere striptekenaars weken juist sterk af van de van hun bekende stijl. Mark Retera, bekend van *Dirk-Jan*, gebruikte een veel realistischer stijl dan we van hem gewend zijn voor zijn, precies de song volgende, versie van Guido Belcanto's 'De verpleegster'. *Fokke & Sukke*-tekenaar Jean-Marc van Tol tekent hier ook veel realistischer dan gewoonlijk. Maaike Hartjes, die bekend is van haar priegelige stokpoppetjes in de *Viva*, leefde zich voor Boudewijn de Groot's 'Kinderballade' helemaal uit in een setting die wordt gedomineerd door Jugendstilkrullen en Japanse landschappen. Hartjes heeft het nummer op interessante wijze heel vrij geïnterpreteerd, met een doodzieke jongen en een als geisha geklede engel die hem uit het leven komt halen, in plaats van met een directe verbeelding van het gezongen verhaal over de kalverliefde en moord van een jongen.

Een aantal verhalen trekt speciaal de aandacht. De strip die Typex maakte van hiphopklassieker 'Moordenaar' van de Osdorp Posse is bijzonder grappig, vooral omdat 'm'n neef, D.J. IJsblok' ook daadwerkelijk een vierkant mannetje van ijs is. De strip die Hanco Kolk maakte van 'Voor ik vergeet' is net zo ontroerend als het liedje van Spinvis. Hij toont met foto's en strips het levensverhaal van wat waarschijnlijk zijn grootvader is. Dick Matena tekende een hilarische parodie op 'Ketelbinkie.' Deze begint met een Ome Dirk die twee kindertjes weleens wat echte muziek zal laten horen. Matena steekt in het in ballonnetjes getekende commentaar de draak met de originele tekst. Ketelbinkie is bij hem een lompe reus die de jenevervoorraad opzuipt en daarom overboord zal worden gezet, maar door zijn gewicht door het dek zakt en de boot tot zinken brengt.

Alle verhalen in *Strips in stereo* zijn van een bijzonder hoge kwaliteit. De veertien tekenaars hebben duidelijk hun best gedaan om te laten zien wat ze kunnen. Het plezier dat ze hebben gehad bij het tekenen straalt van de pagina's. De vormgeving van het boek is daarbij passend. Het geheel ziet eruit als een oude elpee en heeft vrijwel hetzelfde formaat, de strips krijgen daardoor volop de ruimte. Als je de cd erbij opzet ben je 54 minuten gegarandeerd van veel kijk- en luisterplezier.

• ***Tsjalling Venema (8 Weekly)***

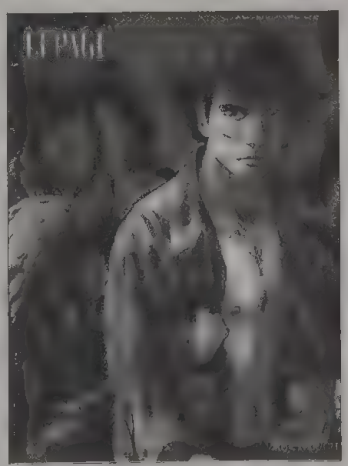

5 Muchacho 2, Emmanuel Lepage (Dupuis)

In het eerste deel van Emmanuel Lepage's tweeluik *Muchacho* voelde je de spanning in een Nicaraguaans jungledorpje toenemen. Aan de einder rommelde de donder en sluimerde de revolutie. In het spectaculaire tweede deel is die revolutie in al z'n bloederige hevigheid losgebarsten en vlucht de gevoelige jonge artiest Gabriël de jungle in, waar hij wordt opgevangen door een groep guerrillero's. Het is het begin van een indrukwekkende lap van 88 stomende, kleverige, bloedhete pagina's. Lepage kan als geen ander de jungle tekenen, zo realistisch dat de plakkende hitte zowat uit de pagina's opdampt. De vlucht door het oerwoud is al spectaculair op zich, maar Lepage slaagt er ook in zijn personages te laten voelen, leven en evolueren, Gabriël op kop. Het resultaat is een sterke, doorleefde strip, fabelachtig goed getekend, in één broeierige ruk uit te lezen.

• ***Herbert De Paepe (Guido Magazine)***

6 De fotograaf 3, E. Guibert, D. Lefèvre & F. Lemercier (Dupuis)

Eind juli 1986 vertrok de Franse fotograaf Didier Lefèvre in opdracht van Artsen zonder Grenzen naar het hart van Afghanistan. Van Al-Qaeda is dan nog amper sprake in de internationale media, maar de oorlog tussen de Russen en de moedjahedien zorgt allesbehalve voor rust in de regio. Voor Lefèvre is het zijn eerste grote opdracht als fotograaf. Hij blijft er ongeveer drie maanden en laat zijn lens het allemaal optekenen: de idealen, de cultuur, de gruwel, de overwinningen en de verliezen. Vierduizend foto's werden er gemaakt, slechts zes werden er in 1986 gepubliceerd, met name in *Libération*. Zijn contactafdrukken blijven jarenlang in de la liggen, tot zijn vriend Emmanuel Guibert, een niet onbekende Franse stripauteur, hem dertien jaar na zijn reis voorstelt er een boek van te maken. Lefèvre, die ondertussen acht keer terug naar Afghanistan is getrokken, publiceert

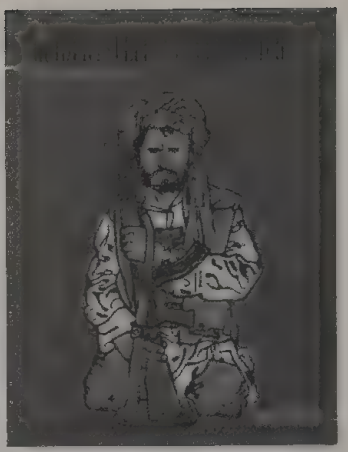

er een boek over, *Voyages en Afghanistan* (Quest-France, 2003). Later overtuigt Guibert hem ervan zijn eerste en opgemerkte Afghanistanbeleving in een striproman te gieten. Het werd dit drieluik. Meer dan 260 pagina's met honderden foto's die anekdotes vertalen en harde bewijzen leveren over de moeilijke en vermoeiende stroom van gebeurtenissen die de hulpverleners van Artsen zonder Grenzen en de strijders rond hen te beurt vallen.

De fotograaf is echter in de eerste plaats het relaas van Lefèvre zelf. Hij is zijn eigen hoofdpersonage. Wat er gebeurde vond plaats voor de ogen of lenzen van Lefèvre zelf.

Het verhaal start wanneer hij eind 1986 in Parijs het vliegtuig richting Peshawar neemt, er het team van AzG ontmoet, zich in islamitische kleren wikkelt en geïnformeerd wordt over de beide oorlogskampen: aan de ene kant het Russische leger en het communistische leger van Kaboel, aan de andere kant de moedjahedien, het verzetsleger. AzG opereert tussen beide kampen en instrueert Lefèvre om een karavaan te volgen die van Badakshan in het noorden naar Feyzabad trekt om er een nieuw ve dhospitaal op te zetten. In de weken die volgen leert hij noodgedwongen de zin van diplomatie, begint hij een mondig

woordje Afghaans te spreken, tracht hij zich de soms vreemde en harde cultuur toe te eigenen en trekt hij over gevaarlijke bergkammen van soms vijfduizend meter hoog.

In het derde en laatste deel besluit hij na drie maanden terug naar Parijs te trekken. Maar aangezien het werk van AzG er nog niet helemaal opzit, moet hij de tocht alleen aangaan. Juliette, de teamverantwoordelijke, verzet zich wegens te gevaarlijk. Maar dat houdt Lefèvre niet tegen. Koppig als hij is zet hij zijn zinnen op Frankrijk. Wat volgt is een hallucinante tocht die hem bijna het leven kost. Wanneer hij ergens op een ijskoude, besneeuwde bergkam zijn einde voelt naderen, trekt hij in paniek zijn filmrolletje op, zodat zijn nabestaanden tenminste weten waar hij aan zijn einde is gekomen. ('Ik haal een van mijn toestellen uit. Een twintig millimeter met breedhoeklens. Ik wil een ruim beeld.') Het lot is hem echter gunstig gezind. Een karavaan ontfermt zich – zij het voor heel wat dollars – over zijn verdere reis. Maar ook die verloopt niet zonder kleerscheuren. Lefèvre zal uiteindelijk Parijs bereiken, maar de extreme vermoeidheid, gebrekkige hygiëne, slechte voeding en angst resulteren uiteindelijk in chronische furuncolose. Hij verliest, naast veertien tanden, ook zijn vriendin. Pas sinds dit drieluik, bijna twintig jaar na datum, weten zijn moeder en zijn omgeving hoe het er écht in Afghanistan toeging.

De fotograaf is in die zin een uniek boek omdat, voor zover bekend, geen enkel andere striproman ooit (zwartwit)foto's op een dusdanige wijze integreerde. De verhouding foto/stripplaat is wellicht fifty-fifty, wat leidt tot een opvallend visueel spektakel.

In het voorwoord van Guibert, gepubliceerd in het eerste deel in 2003, merkte de auteur op dat 'de tekeningen de hiaten opvullen tussen de foto's en het verhaal dat Lefèvre wil vertellen op momenten waarop hij, om God weet welke reden, het niet met foto's kan doen'. Dat is iets te veel eer voor Lefèvre, want het zou een behoorlijk saai drieluik geworden zijn indien de fotograaf met minder striptaal zijn relaas had verteld. Zijn foto's vatten immers zelden de grimassen en emotionele blikken die een verhaal – zeker van deze omvang – nodig heeft om ook bij de lezer voor beroering te zorgen. Een en ander neemt echter niet weg dat je je bij deze 260 pagina's soms afvraagt waarom sommige foto's schijnbaar onnodig gepubliceerd werden. Zo is het bijvoorbeeld vreemd dat vier foto's een halve strippagina domineren met daarop een stervend paard, of dat de allerlaatste foto die Lefèvre neemt wanneer hij denkt te zullen sterven, over vijf pagina's wordt uitgesmeerd. Wellicht heeft het auteurstrio die tactiek gehanteerd als verplichte halte voor de lezer, als wordt hem even gevraagd de ogen te sluiten en na te denken voor de rest van het verhaal zich mag openbaren.

Traditionele stripliefhebbers huiveren wellicht bij deze aanpak en zullen opmerken dat de foto's perfect vervangen hadden kunnen worden door beeldplaten. Misschien moeten ze dan eerst *De fotograaf* lezen. De foto's verhogen de realiteitszin en duwen de lezer, of hij nu wel of niet bekend is met de Afghaanse problematiek van die tijd, met de neus op de feiten. Zonder foto's zou dit drieluik ook nooit zo sterk zijn geweest. Een bijkomend voordeel van zo'n 'fotostriproman' is uiteraard dat je niet kunt twijfelen aan de echtheid van het verhaal wanneer – ik zeg maar wat – gesproken wordt over de zestienjarige Amrullah wiens gezicht door een granaat is weggerukt. Lefèvre kiekte die foto, waarop sprakeloze moedjahedien zich rond de jongen scharen. De foto wordt uitvergroot en gevolgd door een pagina met 48 kleine foto's waarop Amrullah op de geïmproviseerde operatietafel ligt. Als lezer zit je dan midden in het oorlogsgebied. Geen filmdecor, maar een echte bestaande plaats met echte mensen. Het maakt van *De fotograaf* een weliswaar ontzettend traag, maar ook (en net daardoor) erg intens verhaal dat de dramatiek en tragiek van een geengageerde fotograaf, idealistische hulpverleners, moegestreden strijders in alle facetten toont.

Het moet een huzarenklus zijn geweest de foto's en anekdotes van Lefèvre te chronologiseren, maar Guibert toont zich de perfecte dramaturg. Het verhaal is nergens melig of overgedramatiseerd. *De fotograaf* is wellicht de eerste striproman waarbij foto en strip niet los van elkaar staan, maar elkaar opwaarderen. Los van de gehanteerde technieken is *De fotograaf* in de eerste plaats een originele, boeiende en leerrijke strip met een ongewoon thema. Geen gemakkelijke strip want het menselijke drama zit 'm niet in sensationele interacties maar bevindt zich – soms goed verborgen, soms pijnlijk aanwezig – tussen de plaatjes. Een film noch roman had dit verhaal ooit zo goed kunnen vatten.

• ***Geert De Weyer (De Morgen)***

7 Afspraak in Parijs, Enki Bilal (Casterman)

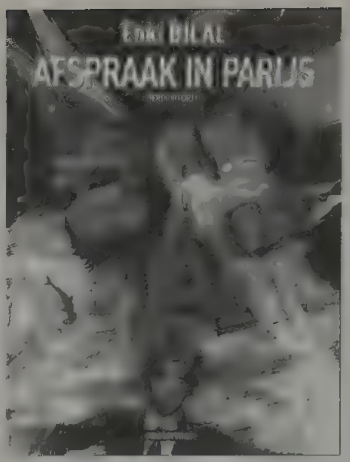

Nike Hatzfeld werd in 1993 midden in de Joegoslavische burgeroorlog gevonden naast het lijk van zijn vader. Een Franse journalist leverde hem af in het ziekenhuis en bij gebrek aan inspiratie werd Nike dan maar genoemd naar diens schoeisel. Intussen schrijven we 2026, Nike is 33 en herinnert zich haarscherp de allereerste dagen na zijn geboorte, waar hij het bed deelde met Amir en Leyla. Hij is vast van plan de twee terug te vinden, niet zozeer om het triootje van toen nog eens over te doen, maar om 'hen voor altijd te beschermen'. De dreiging van de Obscurantis Orde en de duistere plannen van de veelvuldig gekloonde Optus Warhole beloven echter roet in net eten te gooien.

Tot daar de eenvoudige samenvatting van dit album. Wie bij bovenstaande al moest zuchten, leest best niet verder, want de feiten die elkaar opvolgen in deze trilogie zijn soms hallucinant. Macabere kunstwerken die luisteren naar de titels 'Red der Decompressie' en 'Samengebalde Uitgebraakte Dood'. Verschillende versies van Nike die zich zowat overal bevinden: één op Mars tussen de lijken van de leiders der wereldgodsdiensten, één neergeknald door Holeraw (een kloon van Warhole) en één met een parasiet (alweer een andere versie van diezelfde Warhole) op zijn lijf op zoek naar Leyla.

Amir, die doelman wordt van een atheïstisch voetbalteam maar de spectaculaire reddingen overlaat aan een vlieg. Leyla, die vergezeld wordt van een (sprekende!) minipanter en een bonsaïgiraf en in haar dromen de Mars-versie van Nike ziet. En ga zo maar door. *Afspraak in Parijs* terugbrengen tot wat anekdotes of een samenvatting, is het echter onrecht aan doen. De stijl van Bilal is op zich al zo gebald dat hij zich niet laat samenvatten. Elk feitje op zich is een nuttig wieltje in het raderwerk van dit verhaal, een fantastisch (in de beide betekenissen van het woord)

verhaal dat je een toekomstig wereldbeeld aat zien en dat in een rotvaart waarin je meegezogen wordt.

Het minste wat je van de Joegoslavische stripmaker Enki Bilal kan zeggen, is dat hij origineel is. Een somber toekomstbeeld schetsen, tot daar aan toe, maar Bilal voegt daar zijn typische kantjes aan toe: een onkopieerbare en zeer dynamische tekenstijl, een rits volslagen maffe toevoegingen en dat alles gelardeerd met een soms naar cynisme neigend sarcasme. Kortom, we love it! Dit derde deel dat oorspronkelijk als afsluitende dee. van de trilogie was gepland, is echter ietwat teleurstellend.

Waar het eerste deel een meesterwerk was en het tweede deel uitblonk in zijn zwartgalligheid, verliest Bilal zich nu in een net iets te veel 'rond-de pot-draaien'. Zoals het echter hoort na een 'Afspraak(je) in Parijs', komt er een vervolg, een vervolg dat van de trilogie een tetralogie maakt en waarin Bilal hopelijk alle deurtjes die hij geopend heeft in zijn kenmerkende stijl zal dichtdoen.

● ***Peter D'Herdt (De Stripspeciaalzaak)***

8 De hemel boven Brussel 1: [Van tevoren], Bernar Yslaire (Futuropolis)

Het eerste deel van het tweeluik *De hemel boven Brussel* is enerzijds een voortzetting van Yslaires vorige, onvolprezen meesterwerk *XXe ciel.com*, anderzijds een breuk met zijn oeuvre tot dusver.

In *De hemel boven Brussel* borduurt Yslaire voort op het thema van de engel die bedroefd toeziet hoe de wereld naar de kloten gaat. Maar waar dat thema in *XXe ciel.com* nog blijk gaf van Yslaire's weinig optimistische beeld van de ontwikkeling die de mensheid doormaakt, daar heeft hij in zijn nieuwe strip een boodschap van hoop willen afgeven.

Hoofdpersoon is de Russische jood Jules Engel Stern. Niet alleen de naam lijkt op die van de hoofdpersoon uit *XXe ciel.com* (Frank Stern), ook hun uiterlijk komt sterk overeen en ook nu suggereert dat de hoofdpersoon eigenlijk geen mens is maar een engel die is teruggekeerd op aarde. Het verhaal begint met een haast misselijkmakende scène in een vernietigingskamp van de nazi's in de Tweede Wereldoorlog, waar iemand die sterk lijkt op Stern door het hoofd wordt geschoten. De volgende scène speelt zich af op het hooddstation van Brussel, in maart 2003, waar Stern ontwaakt op een bankje met een forse pleister op zijn voorhoofd.

Het is de vooravond van de Amerikaanse aanval op Irak. Overal in de westerse wereld, en ook in Brussel, worden die dag demonstraties gehouden tegen de dreigende oorlog. Een van de demonstranten is moslima Fadya die van plan is zichzelf op te blazen in de menigte. Stern maakt contact met haar en er ontrolt zich een uiterst gespannen, passionele, zij het kortdurende liefdesrelatie waarbij hij Fadya tot inkeer probeert te laten komen.

Het resultaat is een verrassend verhaal, waarvan het slot voor volgende jaar gepland staat. Yslaire zei in een interview uiterst tevreden te zijn met zijn jongste geesteskind. "Bij *Frommeltje en Viola* was ik nog zoekende, met *Samber* ontdekte ik mezelf, met *XXe ciel.com* heb ik mezelf opnieuw uitgevonden en met *De hemel boven Brussel* heb ik eindelijk vrede met mijn werk." Hij zei behoefte te hebben aan een optimistischer verhaal dan hij tot nu toe maakte.

Inderdaad is *De hemel boven Brussel* ondanks de zware, politieke thematiek lichtvoetiger qua toon. Dat komt mede door de grafische uitwerking die dit keer schetsmatiger is dan Yslaire's vorige werk. De achtergronden zijn minder gedetailleerd, de kleuren zijn lichter en de personages zijn in grovere penseelstreken op papier gezet. Waar de sfeer in *Samber* en *XXe ciel.com* werd gedomineerd door de kleuren rood en zwart, daar is het dit keer door lichtblauw en wit. is een moderne variant op het aloude *Romeo en Julia*-thema die niet ongelezen mag blijven.

● ***Hans van Soest (ZozoLala)***

9 De vier stromen, Fred Vargas en Edmond Baudoin (Sherpa/Oog&Blik)

De slungels Grégoire en Vincent beroven op een dag een oude man van wie ze weten dat hij veel geld op zak heeft. Vlak bij zijn appartement overmeesteren ze met veel moeite de voor zijn leeftijd sterke man en stelen zijn tas. Wanneer ze die openmaken, hebben de jongens meteen door dat het foute boel is. De tas bevat een verzameling occulte symbolen, bloed, potten en schedels en veel geld.

Vincent wordt al snel vermoord waardoor Grégoire in paniek raakt en vlucht. De introverte inspecteur Adamsberg probeert hem schoon schip te laten maken, omdat hij vermoedt met de gevaarlijke seriemoordenaar De Ram van doen te hebben. Hij is vasthoudend en met behulp van Grégoire's drie broers weet hij uiteindelijk zijn vertrouwen te winnen. Tot zover een deel van de intrige, want *De vier stromen* is veel meer dan zomaar een misdaadverhaal. Striptekenaar Baudoin staat bekend om zijn poëtische strips. Twee fraaie voorbeelden daarvan zijn *De weg van Saint-Jean* (herinneringen aan een landweggetje) en *Het portret* (een bejaarde schilder op zoek naar het perfecte portret). Van hem hoeven we geen keiharde eendimensionale thriller te verwachten.

In *De vier stromen* is veel aandacht voor de excentrieke personages zoals de vier broers. Ze zijn zo verschillend dat ze zich afvragen of ze wel echte zoons van hun vader zijn, bij wie ze alle vier nog wonen. Hun vader werkt dag en nacht aan zijn eigen versie van de Vierstromenfontein van Bernini, op de Piazza Navona in Rome. Als materiaal gebruikt hij bierblikjes die zijn zoons voor hem verzamelen, pletten en op kleur sorteren.

Je verwacht eigenlijk niet dat Baudoin's ruige zwartwit-tekeningen zo goed passen bij een misdaadverhaal, maar vooral de duistere gezichtsuitdrukkingen komen uitstekend tot hun recht. Bovendien doet hij regelmatig concessies om de vaart in het verhaal te houden. Wanneer de inspecteur de hele familie over Grégoire ondervraagt tekent Baudoin

alleen de hoofden met tekstballonnen. Dan verdwijnt de strip een paar pagina's naar de achtergrond en lezen we een dialoog uit een roman. In een andere scène volgen we Grégoire tijdens zijn vlucht. Dan k'est Baudoin weer voor de bekende, expressieve houtskooltekeningen, die zo goed bij de eenzame, dromerige reiziger passen.

Dat strips en literatuur goed samengaan is na alle literatuurverstrippingen geen geheim meer. Toch zijn er nog maar weinig schrijvers die speciaal voor een strip een verhaal maken. Alan Moore is misschien wel de bekendste (*Watchmen, V for Vendetta*). Als een gerenommeerde auteur als Fred Vargas zich opeens op de strip stort levert dat meteen een prijs op, want *De vier stromen* won in 2000 al de prijs voor het beste scenario op het stripfestival in Angoulême. Niet alleen is *De vier stromen* een goed stripboek dankzij de perfecte beelden van Baudoin, het is ook een echte Vargas-rompol (roman policier). Het bevat een aantal typische elementen dat ze vaker gebruikt, zoals de excentrieke personages, de hulp die de inspecteur inroept van de broers om de seriemoordenaar in de val te lokken, de vondst van de mysterieuze botjes en schedel en de sterke dialogen. Liefhebbers van zowel Vargas als Baudoin hoeven dus niet bang te zijn dat ze water bij de wijn hebben gedaan. De combinatie Vargas-Baudoin betekent een versterking en smaakt naar meer.

● ***Gerard Zeegers (NRC Handelsblad)***

9 My boy, Olivier Schrauwen (Bries)

Toen het helaas ter ziele gegane tijdschrift *Ink* nog bestond, was de jonge Olivier Schrauwen een van de smaakmakers van dat blad voor nieuw, Vlaams striptalent. Met zijn Engelstalige debuutalbum *My boy* lost hij nu een langlopende belofte in: Schrauwen kan meer dan leuke verhaaltjes tekenen voor een tijdschrift.

My boy bundelt vijf korte verhalen, waarvan het tweede ook al in de stripbundel *Hic sunt leones* stond. Samen vormen ze echter een consistent geheel, dat ook heel goed op zichzelf kan staan zonder allemaal andersoortige strips van hoge kwaliteit om zich heen, zoals dat in *Ink* en *Hic sunt leones* het geval was.

Het album is een absurdistisch relaas over een eenzame, gedistingeerde weduwnaar en zijn mismaakte zoontje. In het eerste verhaal wordt het minuscule misbaksel ternauwernood ontdekt tussen de rokken van het doodskleed van zijn moeder. In de verhalen daarna probeert de nette, upperclass-vader vooral te doen alsof zijn onvolgroeide, doch levensvatbare foetus een heel gewone jongen is. Hij mag mee naar de golfbaan, het museum en naar de dierentuin.

Schrauwen bedient zich daarbij van een typisch Vlaamse mengeling van gortdroge humor en absurdisme. De verhalen inkt hij in een aantrekkelijke stijl die sterk doet denken aan die van Winsor McCay (zelf noemde hij het in de vorige Zo-

zolala een hybride van McCay en de vroege Vandersteen) en die sfeervol aansluit bij de tijd waarin de verhalen zich afspelen: de jaren twintig van de vorige eeuw. Het resultaat is een heel genietbaar album, vol hilarische situaties (met als hoogtepunt de pygmeeën in de Antwerpse dierentuin die in opstand komen tegen hun oppassers) en prachtige prentjes.

● ***Hans van Soest (ZozoLala)***

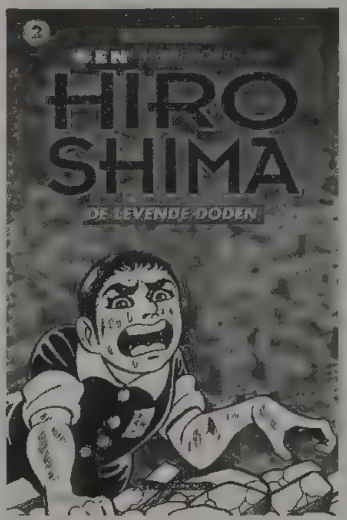

10 Hiroshima 2: De levende doden, Keji Nakazawa (Xtra)

De realiteit is doorgaans erger dan de fictie. Dat geldt zeker voor de belevenissen van de kleine Gen Barrevoets in dit zwartwit stripepos. Het beslaat tien delen, met elk ongeveer drienonderd pagina's, en is de eerste Nederlandse vertaling van de grafische roman van Keiji Nakazawa. De Japanner begon aan dit 'levenswerk' in 1972 en baseerde zich daarvoor grotendeels op zijn biografie.

Het gezin Nakaoka stapt van het ene ongeluk in het andere. Omdat vader Daikichi tegen de oorlog is, wordt hij als 'verrader' van de Japanse zaak gevangengezet en wordt zijn gezin op alle mogelijke manieren vernederd. Zus Eiko wordt op school in haar blootje gezet omdat ze zogenaamd geld heeft gestolen. Gen krijgt een zware straf omdat hij een pacifistisch opstel heeft geschreven. Bovendien heerst er hongersnood: er wordt gevochten om een rijstkorrel. Alsof dat allemaal nog niet genoeg is, valt de atoombom op Hiroshima en begint de ellende pas goed. Overdreven, denk je dan.

Maar dan kijk je naar de realiteit. Nakazawa was zes toen de bom op zijn woonplaats Hiroshima viel. Hij bleef gespaard omdat hij zich achter een betonnen schoolmuur bevond. Ook zijn zwangere moeder bleef ongedeerd, maar zijn zus werd verpletterd onder een balk en was op slag dood. Zijn vader en jongere broertje bleven klem zitten onder het puin van hun ingestorte huis, waar ze door het naderende vuur werden bedreigd. Hun hulpgeroep werd door niemand beantwoord, ze kwamen om. Nakazawa's moeder overleed aan de gevolgen van de bom. Een en al ellende. Toch moet je de strip ook in de Japanse traditie zien. Art Spiegelman, wereldbekend met zijn eigen autobiografische *Maus*-strip, wijst in een nawoord op de klassieke reeënogen van de Japanse personages. En hij herinnert ons eraan dat de dosis fysiek geweld in de Japanse strip veel hoger ligt dan bij ons. "De grootste verdienste van Nakazawa's tekeningen is hun directe, lompe oprechtheid," schrijft Spiegelman. "Hun overtuigingskracht en authenticiteit doen je geloven in het ongelooflijke en het onmogelijke dat daadwerkelijk heeft plaatsgevonden in Hiroshima. Het is de meedogenloze kunst van de getuige."

Behalve een intriest en toch meeslepend, menselijk verhaal biedt *Hiroshima* nog een interessant perspectief: het geeft een visie op de Tweede Wereldoorlog vanuit het standpunt van iemand die zich tijdens de feiten in het Japanse binnenland ophield, en door de holle oorlogsretoriek en het nepnationalisme heen zag.

● ***Rik Pareit (De Tijd)***

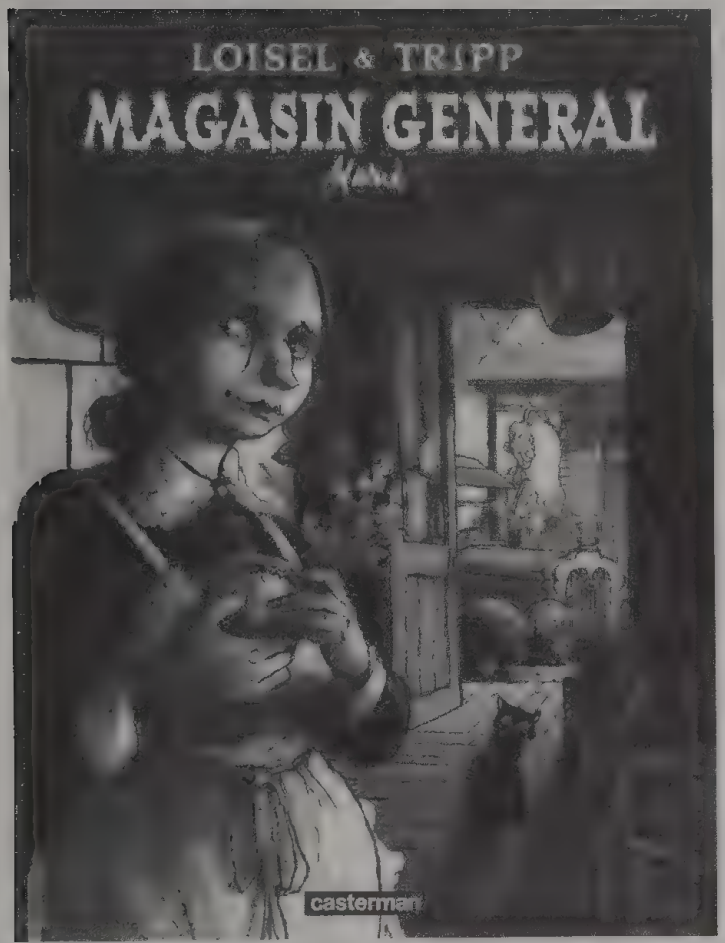

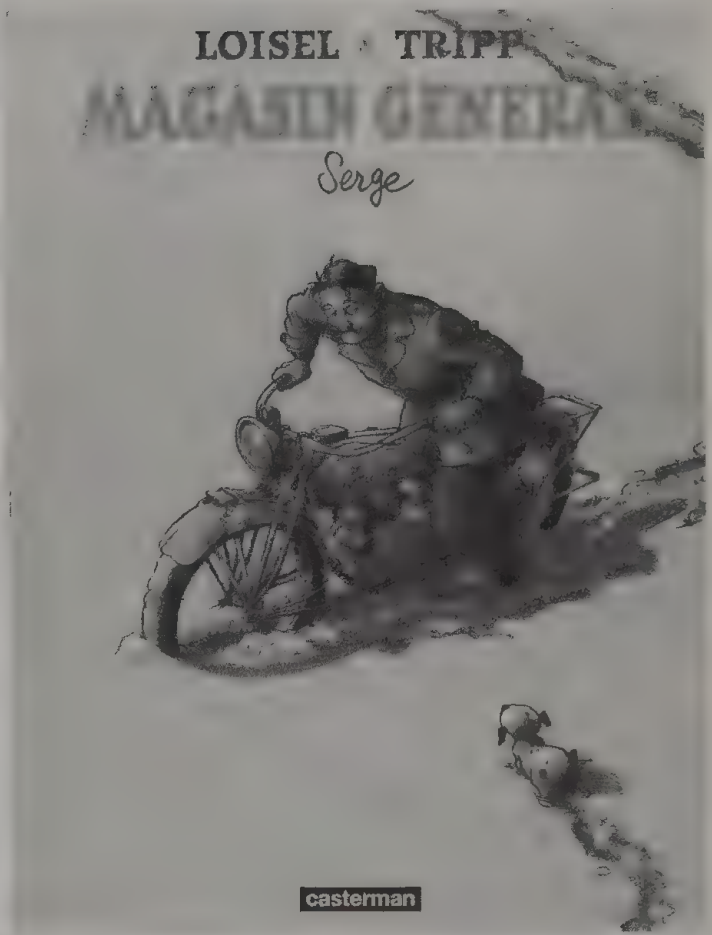

1 **Magasin General 1: Marie & 2: Serge, Régis Loisel & Jean-Louis Tripp (Casterman)**

Een van de trends in mainstreamstrips is om steeds meer actie in een verhaal te proppen, zodat lezers zich maar niet zullen vervelen. Régis Loisel (bekend van *Op zoek naar de tijdvogel* en zijn briljante verstripping van *Peter Pan*) gaat hier tegenin. In het eerste deel van het veelbelovende drieluik *Magasin General* gebeurt namelijk maar weinig.

We maken kennis met Marie, een timide weduwe, die vlak na het overlijden van haar man moet besluiten of ze het dorpswinkeltje zal voortzetten. In het Canadese gehucht Notre-Dame-des-Lacs rond 1920 is verder helemaal niets, dus de andere bewoners houden hun adem in. Marie is de enige met telefoon en een auto. Als zij zou stoppen met de winkel hebben de bewoners geen boodschappen meer, maar ook nauwelijks nog contact met de buitenwereld. Niet dat die een rol speelt in het gesloten universum van het dorp, de bewoners zijn vooral met zichzelf bezig. Zo is een vrouw zwanger van een trapper die al maanden in de bossen zit, bouwt een oude man aan een Ark van Noach, is er net een nieuwe pastoor in het dorp die een stuk minder streng is dan de vorige en wordt er veroer over van alles gerodde.d. Een hoogtepunt is een muzikale avond in een hooischuur. Als de broers Latulippe terugkomen uit de wildernis om hun huiden te verkopen, is het altijd feest omdat zij een instrument bespelen. De onderhuidse spanningen komen door de drank naar boven en resulteren in een grote vechtpartij.

De gebeurtenissen glijden voorbij in een tempo dat we alleen nog kennen uit NCRV-tv-series uit de jaren tachtig. *Dagboek van een herdershond*, *Het wassende water*, dat zijn de associaties die je al snel krijgt.

Maar *Magasin General* is geen belegen plattelandsdrama. Loisel en Tripp slagen erin de romantische idylle van het afgelegen dorp interessant te houden.

Het belangrijkste in dit boek zijn de personages. Loisel (die de schetsen maakte) staat bekend om een combinatie van geloofwaardige, weelderig ingekleurde decors en licht-karikaturale personages die daar sterk tegen afsteken. De gezichten van de personages zijn geen exacte, realistische afbeeldingen. Het is een misvatting dat dat nodig is voor een realistische strip. Juist door de afstand die ze hebben tot de realiteit groeit de geloofwaardigheid en zijn de emoties duidelijk die zich van de gezichten af laten lezen. Het is een mengsel van realisme en abstractie waar Loisel dertig jaar aan heeft geschaafd en die in *Magasin General* een hoogtepunt bereikt. Juist in een traag verhaal dat om subtiele emoties draait, komen zijn personages tot hun recht: ze kunnen acteren zoals een tv-acteur dat nooit zal kunnen.

Een fraai voorbeeld van dat 'acteren' is de perfect 'geregisseerde' begrafenisscène in het begin van het boek. We zien Marie helemaal alleen bij de uitvaart, omringd door dorpsbewoners. We volgen haar in een paar tekstloze pagina's tot ze 's avonds, na het bekijken van de trouwfoto, gaat slapen. Hoewel het tempo laag ligt en het onderwerp melodramatisch is, zullen hier toch maar weinig lezers afhaken.

• ***Gerard Zeegers (NRC Handelsblad)***

2 De azuren boeddha 2, Cosey, Dupuis

De Zwitserse striptekenaar Bernard Cosendai, alias Cosey, werd op 14 juni 1950 in de buurt van Lausanne geboren. Hij werkt eerst als grafisch ontwerper op een reclamebureau voordat hij zijn kinderdroom kan verwezenlijken: stripverhalen tekenen.

In 1969 wordt Derib, toentertijd de enige professionele striptekenaar in Zwitserland, zijn buurman, vriend en leraar. Cosey's eerste, nog aarzelende pogingen mondden in 1975 uit in zijn eerste grote strip: *Jonathan*, de man van de bergen, in het blad *Kuifje*. Het ging over een mystieke zoektocht van deze zeer alledaagse held. Het groeiende succes effende de weg voor een albumreeks bij Lombard. Cosey heeft altijd beweerd dat het Hergé-album *Kuifje in Tibet* een van zijn belangrijkste inspiratiebronnen is geweest. Dat valt niet te ontkennen als je dit tweede deel van *De azuren boeddha* doorbladert.

In 1963 ontsnapt de jonge Gifford Cardboard even aan de aandacht van zijn ouders, die een huis hebben in de residentiële wijk van het Indiase Calcutta. Hij laat zich stiekem meesmokkelen in de wagen van hun Tibetaanse tuinier om aan de Engelse kostschool te ontsnappen. Maar de wagen verongelukt in de bergen en Gifford belandt na enkele moeizame overlevingsdagen in Chöd gompa, een Tibetaans monnikenklooster. Daar sluit hij vriendschap met enkele jonge bewoners en krijgt de bijnaam 'Porridge' omdat hij in zijn dromen over porridge ijlt, de kostschoolhavermoutpap die hij verfoeit. Door de monniken leert Porridge de legendarische azuren boeddha kennen, een magisch beeld vol goud en edelstenen dat bewaakt wordt door een al even geheimzinnig meisje, de Lhahl, een heilig verklaard wezen dat de tijd in afzondering moet doorbrengen. Porridge ontmoet het meisje, ze worden verliefd, maar raken van elkaar gescheiden als het klooster aangevallen wordt door Chinese soldaten.

Het tweede deel van de strip speelt zich grotendeels meer dan tien jaar later af. Gifford is in Amerika professor geworden en schrijft aan een boek over zijn Tibetaanse avontuur. Als hij in een weekblad leest dat de jonge Lhahl een officiële ceremonie voorbereidt in een geheim klooster midden in de Himalaya, gaat hij opnieuw op zoek naar zijn verloren geliefde. Hij ontdekt dat de Chinezen een valse Lhahl hebben opgeleid om het Tibetaanse volk te misleiden.

De azuren boeddha is een fijne mix van klassiek avontuur, romantiek, lichtvoetige humor en engagement voor de Tibetaanse zaak zonder dat het laatste ook maar ergens storend wordt. Bovendien is Cosey een volleerd tekenaar die zo virtuoos de couleur locale kan weergeven dat je je zelf in de Tibetaanse bergen waant.

• ***Rik Pareit (De Tijd)***

3 Schemerwoude 13: Dulle griet, Hermann & Yves H. (Glénat)

In de eerste tiendelige cyclus van de serie *Schemerwoude* tracht heer Aymar, ridder van Schemerwoude, in de middeleeuwen zijn familiebezit terug te krijgen. Het achterliggende thema is feitelijk het door mensen nastreven van idealen en de utopie dat ze ooit werkelijkheid worden. Dromen komen in de visie van de auteurs vrijwel nooit uit. Niet voor niets zegt schildknaap Olivier tegen zijn heer in de sterfscène uit deel tien dat zijn kasteel 'het mooiste van de hele christelijke wereld is', terwijl niemand het gezien heeft.

Even leek het erop dat *Schemerwoude* een middeleeuwse familiesaga zou worden (Hermanns zoon Yves Huppen is sinds deel twaalf als scenarist actief), maar in het dertiende deel is de setting verplaatst naar het Vlaanderen van medio 16de eeuw. Vader en zoon Huppen willen zich niet meer binden aan één tijdsgewricht: in elke periode kun je een 'jan zonder land' laten opduiken: een willekeurige heer Aymar die tevergeefs zijn idealen wil realiseren.

De tijd waarin *Dulle Griet* zich afspeelt is die waarin de katholieke kerk de strijd aanbindt met de in haar ogen ketterse lutheranen. Vader en zoon Huppen hebben zich laten inspireren door het schilderij Dulle Griet van Pieter Bruegel de Oude. Het slaat op de legende uit Brugge die handelt over de oorlogswaanzin van de mensheid. Het resultaat: een prachtig 'bezeten' verhaal. En dat vijf jaar na deel twaalf.

• ***Rik Sanders (Stripschrift)***

4 Isaac de piraat 4: Parijs, Christophe Blain (Oog&Blik)

'Je boft maar dat je mooie verhalen over zulke mooie vrouwen kent,' zegt een van Isaac's kameraden hem in het café in dit vierde album. En dat vat een klein beetje het thema samen van deze stripserie: ruwe bonken die op zoek zijn naar vriendinnen voor één nacht en als het even kan: voor meerdere nachten.

Na talrijke omzwervingen, onder meer op het poolijs, is Isaac Sofer, een ietwat miskende schilder en een onverbeterlijke avonturier, opnieuw in de Franse hoofdstad beland. Hij gaat er heel even zijn vader opzoeken, maar hervat al vlug zijn oude gewoontes: stelen en vrouwen versieren. Tijdens een van zijn Parijse uitstapjes merkt Isaac plots in een voorbijrijdende koets Alice op, zijn vroegere verloofde, die hij jarenlang heeft verloochend en die het ondertussen met een rijke handelaar heeft aangelegd. De zoektocht naar Alice kan beginnen.

Isaac de piraat is enkele jaren geleden volstrekt terecht bekroond op het stripfestival van Angoulême. Het is vooral een bijzonder vitalistische strip, met een kloppend hart voor alles wat afwijkt en afleidt van het saaie bestaan en die bruist van hartstocht voor het avontuur. De zeer menselijke en bijna levensechte hoofdpersonages zijn als het ware door de zee uitgespuwd: mannen die vechten tegen de ontbering, dromen van rijkdom en smelten voor de schoonheid van een vrouw.

Blain vermijdt clichés en bouwt zijn verhaal allesbehalve rechtlijnig op. Nevenintriges, sprongen in tijd en ruimte: ze komen en gaan als golven op het water. De auteur bracht trouwens zijn legerdienst bij de marine door en weet dus wel iets af van het bestaan op zee. Bewonderenswaardig is ook de tekenstijl van Blain: hoekig, karikaturaal maar toch dicht bij het leven, poëtisch dikwijls, grotesk ook en krachtig.

Dat tekentalent komt nog meer en beter tot uiting in het schetsboek dat de auteur maakte van zijn reis door Letland, *Carnet de Lettonie*. Het zijn verstilde sneeuwtaferelen, illustraties van vergane glorie, van Sovjetrussische bouwstijl, van troosteloze industrie, melancholische naast frisgroenende landschappen, maar ook rake portretten van passanten en marktvolk. In de marge schreef Blain minder ernstige bedenkingen neer en maakte hij van zichzelf en zijn gezin karikaturale stripfiguurtjes.

• ***Rik Pareit (De Tijd)***

5 Esther Verkest 4: Verschwunden, Kim Duchateau (Oogachtend)

De Morgen-huiscartoonist Kim Duchateau illustreert voor *Knack*, levert voor *P-Magazine* wekelijks een paginaatje *Esther Verkest*-nonsens af, verschijnt sinds vorig jaar ook in *NRC Handelsblad* en tekende enkele jaren geleden politici in het tv-programma Polspoel & Desmet. *De Morgen*-huiscartoonist ZAK riep hem enkele jaren geleden zelfs uit als troonopvolger. Een mooier compliment kon de sympathieke Limburger zich wellicht niet denken.

Duchateau heeft vele stripperson-

ages op zijn naam staan, maar sinds Esther Verkest haar ranke lijf zo'n vier jaar geleden te grabbel gooide in *P-Magazine* en er wekelijks een volle pagina ter beschikking kreeg, is vooral die stripbabe zijn handelsmerk geworden. De wereld van Verkest, een vleesgeworden babe is er eentje waarin een glansrol is weggelegd voor de absurditeit en die bevolkt wordt door geile kabouters, geile buurmannen, geile Jumbo-jets, geile konijnenneukende zeebonken, frigide stalkers en een bloopermachine die bediend wordt door een kabouter die daarmee o zo graag het surrealisme een nieuwe impuls wil geven.

Esther Verkest is wellicht het commercieelste wat Kim ooit uit zijn pen heeft weten te wringen. Hij heeft de P-babe van de cover gehaald, in een nauwsluitend strippak gestoken en haar gezegend met weelderige boezem en een intellect waarvan wij met zijn allen denken dat het eigen is aan de rondborstige geilvliegjes die zo graag de cover van het voornoemde blad willen bevochtigen. Kim toont zich ook niet ongevoelig voor het element erotiek. Verkest's vormen zitten goed, ze zweeft ergens tussen naïviteit en arrogantie, durft bitchy te zijn en is zo een nymfomane dat ze niet anders kan dan gezicht en naam van haar seksmaatjes op haar plafond aanbrengen, om bij een eventueel (gefaket) orgasme de naam van haar gelegenheidslover te kreunen.

Even absurd als haar belevenissen is haar omgeving. De kabouters fungeren naast haar kotbewoners ook letterlijk als – excusez le mot – kutkabouters, al zweet zo'n dreumesje wel bloed en tranen wanneer het een marathon moet lopen om la Verkest te bevredigen met een opgedrongen soixante-neuf. In *Esther Verkest* moeft Kim zich qua grofheden niet in te houden en glijdt zijn humor in razend tempo voorbij, dan weer als hij zijn deerne introduceert in de sm-scène of een illustratie van een rectaal prostaatonderzoek bovenhaalt om een in haar geïnteresseerde tooghanger af te schrikken. De bloopermachine is een fijne uitvinding, al moet hij het gebruik ervan leren te beperken als hij (tegen de deadline) niet meteen een goede grap weet te verzinnen en de machine een excuus wordt flauwe grappen te camoufleren.

Het is niet al seks wat de klok slaat. Sommige grappen zijn subtiel leuk, zoals die waarin Esther bemerkt dat een vallend herfstblad de tekst 'Niet op de openbare weg gooien, a.u.b.' bevat en concludeert dat de natuur nu wel 'helemaal naar de kloten is'. Een geslaagd album van een tekenaar die niet langer enkel het predikaat van cartoonist verdient, maar ook dat van illustrator, scenarist en – zo maakt dit album duidelijk – striptekenaar. Vele collega's zullen hem die veelzijdigheid benijden.

• ***Geert De Weyer (De Morgen)***

6 Beerschot, Jeroom (Van Halewyck/Grint)

Een beetje Belgische humoristisch (strip)tekenaar heeft vandaag de dag een korte naam: Kim, Nix, Zak, Zaza, Ilah, Steve en Jeroom natuurlijk. De meesten onder hen zijn schatplichtig aan het doldwaze werk van Kamagurka en Herr Seele, en misschien ook wel een beetje aan Fritz van den Heuvel. Zo langzamerhand zou je zelfs van een Kama-school kunnen spreken.

Jeroom (Jeroom Snellers, 1977) past in ieder geval prima in dit rijtje. Voor het Belgische blad *Humo* werkt hij soms samen met Kamagurka, wat in ieder geval leidde tot de creatie Ratman: een mens met een rat in zijn mond. Overigens kwam Jeroom via Ever Meulen in contact met de hoofdredactie van *Humo*. Zijn bundel *Beerschot* is inmiddels alweer de derde selectie grappen uit dit blad. Het boek bestaat uit een wonderlijk mengsel van onnavolgbare hersenkronkels, (kei)harde grappen, visuele vondsten, woordspelingen en bizarre personages. Jeroom blijkt een meester in het maken van pastiches op bekende strip- en tv-reeksen als *De Rode Ridder, Nero, De Smurfen, Kabouter Plop, Suske en Wiske* en Bassie en Adriaan. Maar ook beroemdheden als moeder Teresa en zelfs Jezus duiken op.

Opvallend is dat Jeroom zich niet beperkt tot tekenwerk alleen, maar – multimediaal als hij is – ook schilderijen, illustraties, foto's of tekenfilmcells in sommige grappen opneemt. Dat vergroot vaak het absurde effect van veel van zijn c ou's. En geeft zijn werk cachet. Niets is namelijk lang hetzelfde bij Jeroom!

• ***Rik Sanders (Stripschrift)***

7 Jerome K. Jerome Bloks 19: Verkeerd verbonden, Dodier (Dupuis)

Op een vroege morgen krijgt privédetective Jerome K. Jerome Bloks een telefoontje van een jonge vrouw die hem via-via lijkt te kennen. Wanneer de vrouw 's anderendaags op zijn bureau opduikt met € 7.500 en de vraag iemand uit de weg te ruimen, schiet Bloks in een colère. 'Zoiets doe ik niet!', roept hij. Eenmaal van zijn verbazing bekomen bes uit hij de vrouw te volgen en beseft hij dat ze in feite verkeerd verbonden was. Bloks' telefoonnummer lijkt enkel op dat van de onbekende huurmoordenaar. In plaats van de politie te verwittigen tracht Bloks de moord op eigen houtje te verhinderen. Maar niets is wat het lijkt...

Album 19, het eerste deel van een tweeluik, leest opnieuw als een trein. Soms lijkt het alsof Dodier verschillende tekenaars heeft gevraagd een bijdrage te leveren voor dit negentiende deel. Sommige scènes dragen namelijk een andere sfeer uit, andere wijken af van Dodier's klassieke stijl. Afhankelijk van de auteurs die hij in zijn dankwoord plaatste (o.a. Malik en Makyo) zou dat wel eens kunnen.

Maar geen nood, het draagt allemaal bij tot de knappe sfeer die de Bloks-reeks tot nog toe wist te hanteren. Het blijft opmerkelijk, Dodier slaagt erin zijn reeks na negentien delen steeds beter te laten worden, vrij uitzonderlijk voor een stripreeks. Het personage Bloks wordt steeds menselijker, de verhalen beter en spannender, de sfeer is een niet onbelangrijke factor geworden en nergens krijg je het gevoel dat scènes ongeloofwaardig zijn. Hoed af voor de jonge Bloks, Babs, Burhan en mevrouw Rose.

• ***Geert De Weyer (De Morgen)***

8 Kaasheld 2: Kaasheld en Poephoofd, Lamelos (Silvester)

Wat te doen? Zit je net even lekker te poepen als de deurbel gaat! Je was bezig een drol te draaien op de beste plaat aller tijden en de bel blijft maar gaan... Snel het toerental omhoog, dan ben je eerder rond. Gevolg: de hele kamer onder de stront. Je doet de deur open en wie staat daar? Een meloenenverkoper. Nou, die kan zijn meloenen beter ergens stoppen waar de zon nooit schijnt. Het is zomaar een dag uit het leven van Poephoofd, de nieuwe sidekick van Kaasheld.

Absurdisme is niet gebonden aan geografische grenzen, ook al lijken Belgische cartoonisten daarop een patent te hebben. Dat bewijst het Noord-Nederlandse collectief Lamelos. Afgelopen jaar verscheen *Kaasheld en Poephoofd*, alweer de tweede officiële bundel. Absurder kan het bijna niet. De vrolijke vier (Jeroen Funke, Sam Peeters, Aleks Deurloo en Boris Peeters) zijn al tien jaar bij elkaar en hebben een enorme hoeveelheid boeken en boekjes in eigen beheer uitgegeven. *Kaasheld 1* en nu dus *Kaasheld 2* zijn echte boeken, te verkrijgen in alle strip- en boekhandels en dus niet meer alleen op beurzen, braderieën of jaarmarkten waar de vier optreden.

Uit het vorige album zijn we niet veel meer wijzer geworden dan dat Kaasheld op nummer 15 woont – en dat meestal Superman opendoet als je aanbelt. Bij lezing van deel 2 komen we eigenlijk nog minder te weten. Net als in het vorige boek doet een aantal tekenaars mee als gasttekenaar. Ditmaal zijn dat Jeroen de Leijer, Floor de Goede, Luc Cromheecke en Michiel van de Pol. Zij vullen een paar pagina's met de woeste avonturen van Kaasheld en Poephoofd. En zoals de vier gasttekenaars hun best doen om in Lamelos-stijl te tekenen, zo vergrijpen de vier Lamelossers zich aan Chris Ware. Hun persiflage van een van allerzieligste striphelden ooit is treffend, vrij dodelijk: je leest Jimmy Corrigan nooit meer zonder aan Kaasheld en Poephoofd te denken. Wat tekenwerk betreft is er sowieso veel te genieten, want ook dit keer citeren ze druk uit het stijlenboek van de moderne illustratiegeschiedenis. Het laatste hoofdstuk is in een

mooi jaren zestig/zeventig-stijltje vormgegeven. Hier en daar doet het denken aan de Yellow Submarine-tekenfilm van The Beatles of aan de (voormalige) hagelslagverspakking van het Albert Heijn-huismerk. Tekenen kunnen ze wel.

Tijdens de afgelopen editie van de Haarlemse Stripdagen, maar ook tijdens de Stripdagen in Houten viel Lamelos – ten onrechte – buiten de prijzen. Het zou natuurlijk ook absurd zijn om het kwartet na tien jaar een debuutprijs te geven, maar een beste album-vermelding was op zijn plaats geweest. Als troostprijs mochten ze in Haarlem wel het festivalbier brouwen en het festivaldrukwerk opvrolijken met hun illustraties – de aanzet voor dat werk is ook te zien in *Kaasheld 2*. Voor de verhalen noch voor het tekenwerk hoef je dit boek niet te laten liggen.

● ***Gert Jan Pos (VPRO Gids, NRC Handelsblad)***

9 Clownvisje 1, 2, 3 & 4, Simon & Chauvel (Talent)

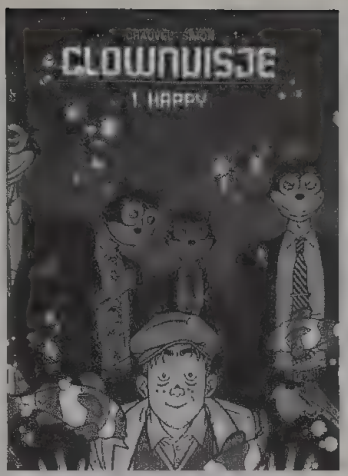

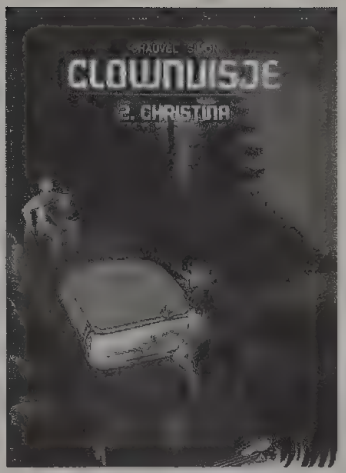

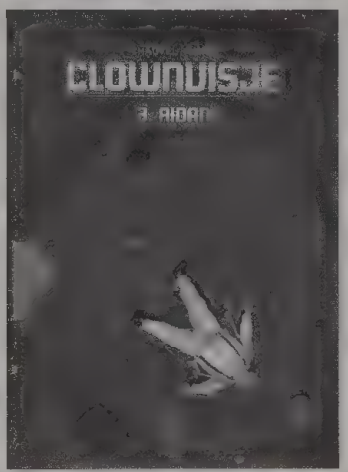

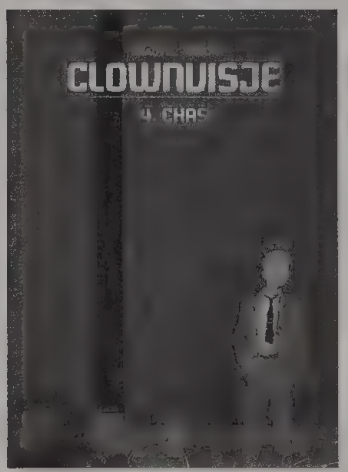

In mijn toch nog altijd jonge leven – kwatongen zullen anders durven beweren – kan ik er prat op gaan drie keer totaal ongevraagd geconfronteerd geweest te zijn met de clownvis. De eerste keer moet ergens midden de jaren negentig geweest zijn toen een vriend vol vuur over zijn aquariumliefde vertelde op een avondlijk bezoekje. Onze avond – en tegelijkertijd onze vriendschap – eindigde toen ik een link legde tussen zijn vrouw en zijn voorliefde voor vis. Meer hoeft daar echt niet over verteld worden dus schakelen we meteen maar over naar een iets aangenamere herinnering aan het overbekende clownvisje namelijk Pixar's *Finding Nemo*. De animatiefilm die elke respecterende ouder al miljoenen keren met het kroost heeft mogen bekijken. Komen we dus nu aan mijn derde – en voor de striphebber meest interessante – confrontatie met het wereldberoemde visje: Clownvisje van het duo Chauvel en Simon die u misschien ook wel kent van het even fantastische *Rails*. Even fantastisch? Jazeker, even fantastisch want deze vier albums tellende reeks, verschenen in de Collectie Vinci, grijpt meteen naar de keel en het verhaal – sta me toe om even hetzelfde te zeggen maar toch een tikkeltje anders – overtuigt vanaf de eerste bladzijde. Het verhaal? Wanneer Happy Wimbush na de dood van zijn vader naar Denver reist om daar een nieuw leven te beginnen met zijn oudere – criminele – broer Chas komt hij sneller dan zijn schaduw (Lucky Luke kan er nog iets van leren) in de kringen van de plaatselijke maffia terecht. Als kleine garnaal wordt hij ingeschakeld in een ingenieus opgezette diamantroof. Hoewel, ingenieus? De roof loopt niet helemaal zoals gepland en vanaf dan raast het verhaal voorbij aan een snelheid die menig flitspaal spontaan zou doen exploderen. Door middel van flashbacks komt de lezer bladzijde per bladzijde meer te weten over het echte verhaal achter de 'mislukte' roof. Mocht dat nog niet genoeg zijn om u te overtuigen deze albums aan te schaffen, wel, dan krijgt u er nog een verrassende plot bovenop. Uitgediepte karakters, de nodige spanning, actie, een sterk verhaal, een aangename tekenstijl. Vier delen lang.

● ***Kurt Morissens (Stripelmagazine, Brabant Strip Magazine)***

10 Een avontuur van Havank 1: Hoofden op hol, Danier (uitgeverij L)

Havank als stripserie: het kan een gouden greep zijn. De droogkomische, potsierlijke detectiveverhalen van Hans van der Kallen (1904-1964), kortweg Havank, lenen zich bij uitstek voor een verstripping: veel verwikkelingen, verknipte personages, achtervolgingen, kloppartijen, sfeervolle locaties en verkeerde vrouwen. En de titels van de in de collectie *Zwarte Beertjes* verschenen delen spreken evenzeer tot de verbeelding, zoals *Lijk halfstok, Dodemans dollars, Caviaar en cocaïne* of *Drie dartele doodgravers*.

In de meeste avonturen speelt Charles C.M. Carlier oftewel De Schaduw de hoofdrol. Deze speurneus van Interpol en Sûreté Nationale is een rare kwibus met als opvallendste handelsmerk zijn bloemrijk

taalgebruik. Ondanks de matige kwaliteit hadden de Havank-verhalen vanaf midden jaren dertig tot in de jaren zeventig veel succes, mede dankzij de omslagen van Dick Bruna.

Vandaag de dag wordt Havank nauwelijks meer gelezen, maar *Donald Duck*-coryfee Daan Jippes wil de reeks in stripvorm nieuw leven inblazen. Het eerste deel, *Hoofden op hol*, werd ook voorgepubliceerd in het *Algemeen Dagblad*. Jippes – auteursnaam Danier, een verfransing van Daan J. – koos als eerste avontuur voor dit latere Havank-verhaal, omdat De Schaduw hierin de hoofdrol speelt. In de eerste detectives draait het vooral om een ander personage, hoofdinspecteur Bruno Silvère. In *Hoofden op hol* moet De Schaduw een aantal documenten bemachtigen die een Duitse machtsgreep beschrijven.

Jippes heeft het verhaal benoorlijk bewerkt. De meest in het oog springende aanpassing is dat Carlier in de strip zelf Havank heet. Jammer genoeg koos hij ervoor om het breedsprakige taalgebruik van De Schaduw, in zijn strip dus Havank, extra te benadrukken. Dat haalt de vaart regelmatig uit het verhaal en komt de leesbaarheid van de strip niet ten goede. In de pockets raak je als lezer gewend aan deze quasi-literaire manier van uitdrukken, maar in een strip – die het juist moet hebben van scherpe dialogen – werkt dit niet. Ergerniswekkend is tevens het gebruik van ouderwetse of verhaspelde namen van landen en steden als Germania, Oostland, Poland, Roome, Mudditerranée, Nies, Genuwa en dergelijke, iets wat in de originele Havank-verhalen niet voorkomt. Misschien is het bedoeld als eerbetoon aan de oubollige stijl van Van der Kallen, maar het stoot de lezer eerder af dan dat het hem het verhaal intrekt.

Los hiervan is *Hoofden op hol* een sieraad voor het oog geworden. In een glasheldere, zwierige *Robbedoes*-stijl wikkelt Jippes deze spionage-episode met veel actie af. Ruim dertig jaar na zijn met Martin Lodewijk gefabriceerde klassieker *Bernard Voorzichtig: Twee voor thee* komt hij eindelijk weer af met een eigen productie. En dat smaakt naar meer! Saillant detail: in 1972 verschenen er naast *Twee voor thee* twee Havank-stripbewerkingen bij uitgeverij Helmond. Die stierven een zachte dood. Hopelijk geldt dit niet voor Danier's poging.

• ***Rik Sanders (Stripschrift)***

10 Pema Ling 2: De strijders van het ontwaken, Georges Bess (Dupuis)

In het eerste deel van *Pema Ling* kregen we de actie, nu zijn we blijkbaar aan de meditatie. Pema Ling's familie is zo goed als uitgemoord door een plaatselijke tiran, maar haar oom is erin geslaagd haar als 'jongen' in een boeddhistisch klooster binnen te smokkelen. Dat weten we uit het eerste album. In het klooster krijgt ze een opleiding in 'sengei ngaro', een gevechtstechniek die ook geestelijke krachtinspanningen vergt. Omdat Pema Ling getuige is geweest van de moordpartij op haar familie, zit ze vol haatgevoelens. Die laat ze de vrije loop tegen Gueshé, een medeleerling die haar voortdurend plaagt en vernedert. Tijdens een tweekamp slaat ze Gueshé in een diep coma.

Zoals aangegeven heeft dit album een vooral meditatief karakter: gevoelens en het intomen ervan spelen een grote rol, de lezer verdwaalt in grootse en weidse landschappen, wijze mannen en vrouwen geven raad en proberen het jonge meisje de kracht van de beheersing bij te brengen.

Dit overgangsalbum kondigt op het einde nieuwe actie aan. In tegenstelling tot wat kungfu- en andere oosterse gevechtsfilms ons brengen, wordt hier wel degelijk diep nagedacht over de consequenties van het geweld. Bess tekent als de besten, maar we raken niet gewend aan zijn schreeuwerige kleurgebruik.

• ***Rik Pareit (De Tijd)***

‘Jong’ talent

Opmerkelijke nieuwkomers

Luc De Maeyer

"Ik bewonder de strips van Michel Vaillant om de gezichtsuitdrukkingen"

door Kurt Morissens

Luc De Maeyer debuteerde in 2006 met *Ben Hur*, het tweede album uit de *Classix*-reeks van Standaard Uitgeverij. Niet zozeer het lijvige boek van Lewis Wallace, maar de film Ben Hur, stond daarvoor model. Voor de aandachtige lezers smeet scenarist Ivan Claeys er een hoop anachronismen in, gaande van Kuifje en Obelix naar Michel Vaillant.

Robinson Crusoë, *De reizen van Gulliver* en *Ben Hur*. Dat waren de titels die Luc De Maeyer (51) uitkoos voor een Classix-album, de collectie van Standaard Uitgeverij die erop gericht is klassieke literatuur te verstrippen en daarvoor jong talent de kans geeft. De Maeyer koos uiteindelijk *Ben Hur*, naar de lijvige roman van Lewis Wallace. "Voor Ivan (Claeys, de scenarist, KM) was het geen eenvoudige klus om dit in 46 pagina's samen te vatten," begint tekenaar/schilder/

Rome brengt het beste en het slechtste in de mens naar boven, zei je vader altijd. Misschien heeft Messala gewoon wat meer t'jd nodig om Judea weer in z n hart te sluiten...

BEN HUR (DE MAEYER)

beeldhouwer De Maeyer. "Hij heeft echt enorm veel moeten schrappen, maar desalniettemin heeft hij er dan gewerkt van april 2004 tot eind 2005. Dat is lang. Het was eigenlijk zelfs wenselijk geweest om van het boek drie à vier stripverhalen te maken. De inspiratie is uiteraard gekomen van het boek in de eerste plaats, maar natuurlijk ook vanuit de film. Die was op sommige punten zelfs beter voor de verstripping dan het boek. In het boek sterft Ben Hurs tegenstander bijvoorbeeld niet en komt hij op het einde nog eens terug om een aanslag te plegen. Dat zou de strip te omslachtig maken, dus lieten we het achterwege, net als in de film. Qua camerastandpunten en personages hebben we de film echter niet gevolgd."

Ben Hur had het startschot moeten zijn van de *Classix*-reeks, maar dat bleek door het vele werk onmogelijk. Scenarist Ivan Claeys werkte twinitg maanden aan de adaptatie van het boek, tekenaar De Maeyer had minstens een week per pagina nodig. Uiteindelijk werd *Oliver Twist* als eerste uitgebracht.

"In het begin verliep de samenwerking tussen ons ook een beetje stroef. Wij kenden elkaar niet, dus was het een kwestie van grenzen aftasten, zoeken welke verlangens er waren voor deze verstripping, wat hij op papier wou krijgen. Het feit dat Ivan zo tolerant is, was voor mij de stap om met hem verder te werken. De meeste scenaristen zijn geweldig strikt en willen geen woord veranderen aan hun scenario. Bij Ivan is dat niet het geval; soms moesten er zelfs volledige pagina's gewijzigd worden." (lacht)

De Mayer kreeg behoorlijk positieve reacties op zijn tekenwerk, maar zegt dat het allesbehalve simpel was om *Ben Hur* op het witte vel te krijgen. "Alles moest anatomisch correct weergegeven worden, wat al niet simpel is. Daar kroop zeer veel tijd in. Ik neem ook altijd foto's van houdingen en bestudeer die dan alvorens ze op papier te zetten. Had ik die houdingen gefantaseerd, dan was het misschien niet goed gekomen."

"Ik heb Ben Hur himself ook wel in klei gemaakt om te gebruiken als studiemateriaal, om de anatomie te kunnen bekijken. Zo ben ik wel tot de ontdekking gekomen dat je een model dat je geboetseerd hebt niet zomaar kunt kopiëren. Dat komt niet goed over op papier. Ik heb dus toch voor een groot deel vanuit het hoofd moeten tekenen en van op foto's natuurlijk. Sommige houdingen zijn moeilijk om

Nee... Ik laat hem in het ongewisse. Dat geeft mij de kans om tijdens de race definitief met hem af te rekenen.
Op mijn manier.
BEN HUR (DE MAEYER)

te tekenen, zeker met die uniformen. En je kunt moeilijk die kledij gaan huren en mensen zich laten verkleden om te poseren." (lacht)

"De paarden tekenen voor die paardenrennen was ook een hele uitdaging. Ik heb ook veel paardenboekjes moeten bestuderen om de exacte paardenfysiek weer te geven. Achteraf gezien heb ik er te veel werk ingestoken." (Luc tekent zijn potloodtekeningen altijd zeer gedetailleerd in het groot, details die verloren gaan in het uiteindelijke kleine stripkader, KM).

Historisch is hij echter zeer gedetailleerd te werk gegaan. "Ik heb wel zaken zelf moeten uitvinden maar die zouden zeker mogelijk geweest zijn in die tijd. Stel dat ik in die tijd leefde en hen die plannen gaf van bijvoorbeeld de renwagens, dan zouden ze die zeker hebben kunnen maken. Ik ben wel niet nagegaan in welke mate mijn studiemateriaal betrouwbaar was (lacht), maar het kwam toch allemaal realistisch over."

"Met de cover hoop ik een beetje de aandacht te trekken; ik probeer het heel sober te houden en het is ook symbolisch opgevat. Het verhaal zit een beetje gecomprimeerd in de cover. Ik wil vooral tonen dat er meer aandacht besteed is aan de intimiteit van het personage dan aan het geweld of de actie. Ik heb de gevoeligheid/menselijkheid van het verhaal proberen weer te geven omdat het de drijfveer is van het verhaal. Ben Hur zit met haatgevoelens en het verhaal gaat over de manier waarop hij dat oplost. Hij wil zijn haat volledig botvieren – Mesalla vermoorden – maar naar het einde toe probeert zijn verloofde hem te overtuigen zich te laten bekeren door Christus. Die tweespalt is constant merkbaar in het verhaal en zit ook in de cover verwerkt. Aanvankelijk moet hij niets weten van het christendom. Dat zie je ook op de cover, waarop hij met zijn rug naar de kruisbeelden staat. Maar het licht komt langs achter dus wordt hij er toch ergens door aangesproken, ook omwille van zijn verloofde. Dit is zo een beetje het grote idee achter de cover. Ik hoop dat de cover bij de mensen zal opvallen als anders dan anders, dus niet al te veel actie op de cover, enkel het personage, kruisbeelden op de achtergrond en een vrouw."

"Ik had de meeste moeite met de gezichten. Als je bijvoorbeeld bij de ogen een halve millimeter verkeerd tekent, kijken ze scheel. Het vergt dus wel wat werk opdat het geen karikatuur of een onnatuurlijk gezicht wordt. Het is moeilijk om dat te vermijden. Daarom bewonder ik de strips van *Michel Vaillant* die in de beginperiode enorm nauwkeurig waren. Graton kon een personage zo laten staren dat je eruit kunt opmaken wat het personage op dat moment voelde. Michel Vaillant speelt trouwens ook een rol in Ben Hur, zelfs het Vaillant-logo zit ergens verborgen. Ook Obelix en Kuifje zijn in het album te vinden en Schumacher mag zelf ook mee racen in een Ferrari-paardenrenwagen. Er zitten ook veel anachronismen in de strip die de aandachtige lezer zeker zullen opvallen: zo zal je aan sommige houten wielen een ventieltje kunnen zien. (lacht)"

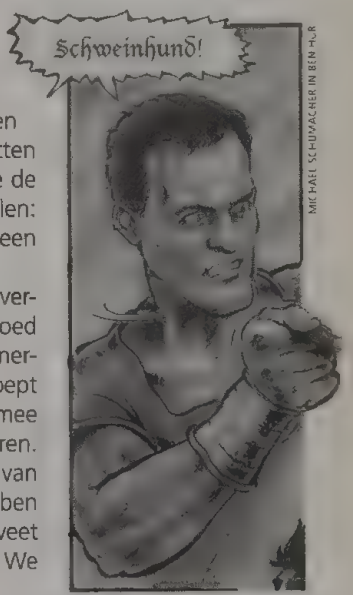

De auteur is er vrij gerust in: hij verwacht dat de reacties van de lezers goed zullen zijn. "We hebben er heel veel energie in gestopt. Als iedereen straks roept dat het niet goed is, kan ik er beter mee ophouden... Maar dat zal niet gebeuren. Daar ben ik zeker van. Van de reactie van de pers ben ik niet zo zeker. Critici hebben graag originele dingen, denk ik. Ik weet dus niet wat zij erover zullen zeggen. We zien dat wel."

Nawoord: enkele maanden na dit interview maakte Standaard Uitgeverij bekend dat het de politiereeks rond Pieter Aspe, op tekeningen van Patrick van Oppen, zou staken. Die laatste werd bedankt voor bewezen diensten in het voordeel van Luc De Maeyer, die door diezelfde uitgeverij de opdracht kreeg er een meer realistisch getekende reeks van te maken waarbij de fysiek van de hoofdacteurs van de tv-serie in ere moest worden genouden.

***Ben Hur* verscheen bij Standaard Uitgeverij. Met dank aan Stripelmagazine.**

Simon Spruyt

"Nog geen zin om me vast te pinnen op een stijl"

Het ging snel voor Simon Spruyt. Net afgestudeerd aan St.-Lukas werd hij opgepikt door uitgeverij Silvester met de vraag om daar zijn debuut te publiceren. Het toeval hielp een handje toen een oude rot in het vak naarstig op zoek was naar een tekenaar voor zijn scenario. Het resultaat van die kruisbestuiving is de jeugdstrip *De Bamburgers*.

Niet alleen de kleine Vlaamse uitgeverijen als Bries en Oogachtend richten zich op jong Vlaams striptalent, ook Nederlandse uitgeverijen als BeeDee of Silvester plukken ze steeds vaker weg. *Ink*, het ter ziele gegane stripblad voor jong talent, fungeert daarbij nog steeds als kweekvijver. Simon Spruyt (28) publiceerde er enkele keren kortverhaaltjes onder de noemer 'Beeldverhaal, rock & roll en vrouwen/scheldtirades', waarin hij de ene keer zichzelf speelt na en tijdens een one night stand, en een andere keer zichzelf parodieert in een autobiostripje. De jeugdstrip *De Bamburgers*, een album waarin de perikelen van koning Ludwig II en zijn kwajongenskroost worden gevolgd die een koninkrijkje in het kanaal tussen Frankrijk en Engeland regeren, is echter van een geheel andere orde. Voor zijn debuut werkte hij samen met niemand minder dan Fritz van den Heuvel die van de aardbodem verdwenen leek nadat zijn voorpublicatie in *Humo* ijlings stopgezet werd door Guy Mortier himself. *De Bamburgers* is meteen ook een comeback voor Van den Heuvel in de stripscène.

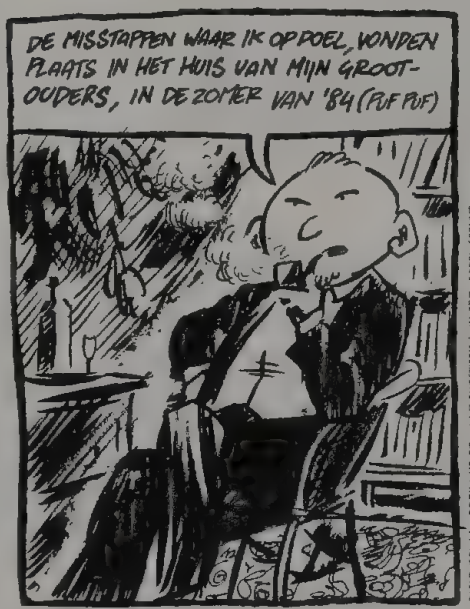

Hoe kwam je terecht bij Fritz Van den Heuvel?

Simon Spruyt: "Hij heeft – ahum – mij gecontacteerd. Hij was op zoek naar een tekenaar, had enkele auteurs gebeld en kwam via via bij mij terecht. Ik was toen nog laatstejaars aan het St-Lukas. (grijnzend) Misschien was ik wel de eerste die heeft toegehapt. Nu, Fritz had het idee voor *De Bamburgers* al liggen. Het scenario was deels geschreven."

De Bamburgers *is een jeugdstrip terwijl je werk voor* Ink *semi-autobiografisch leek. Die* Ink*-stijl was ook ruwer, schetsmatiger, terwijl ze nu 'properder' is. Moest dat of is je stijl zo geëvolueerd?*

"Ik doe graag verschillende dingen. *Rock & Roll* is na *Ink* verder gepubliceerd in het Nederlandse *Zone 5300*. Nu, ik ben nog een jonge tekenaar, dus is het misschien logisch dat ik me niet wil vastpinnen op één stijl of één gimmick. En je zit natuurlijk met het genre. *De Bamburgers* is een jeugdstrip. Het zou niet passen daar een artie farty-schilderstijl voor uit te vinden. Dat zou bot zijn."

Koningin Divina uit De Bamburgers *lijkt op Beatrix. Is dat toeval, of geheel conform aan de wensen van een Nederlandse uitgeverij?*

"Is dat zo? Hm, dat was niet de bedoeling. De koningin van Polderland, Agatha, die lijkt wel wat op Beatrix. Ik had de bedoeling ze een overdreven kapsel of hoedje te geven zoals Beatrix of die van ons van vroeger, Fabiola."

Heb je scenariogewijs eigenlijk iets in de pap te brokken?

"Het eerste verhaal was al grotendeels af voor Fritz me contacteerde, maar bij het tweede verhaal werken we al nauwer samen. We hebben geleerd van het eerste deel, zochten er naar de goede en minder goede invalshoeken. Het kleine wereldje van *De Bamburgers* vind ik erg leuk en geeft veel mogelijkheden, dus daar gaan we mee door. Maar we trachten een rechtlijniger verhaal te schrijven. Deel 1 was eerder een korte serie scènes of grappen die aan elkaar geweven waren. Nu gaan we voor een deftigere opbouw met wat meer spanning."

Hoe zijn jullie als Vlamingen eigenlijk bij uitgeverij Silvester uit 's-Hertogenbosch terechtgekomen?

"Zo'n drie jaar geleden heeft St.-Lukas een expositie gehouden op het stripfestival van Angoulême. Daar hingen ook platen tussen uit *De Bamburgers*. Silvester heeft me toen meteen gecontacteerd en enige weken later zijn we al rond de tafel gaan zitten. Het is eerst volledig in *Myx* voorgepubliceerd. We hebben nu een contract voor het tweede album, *Koning Leo*, dat momenteel al af is. Het boek zou in september moeten verschijnen."

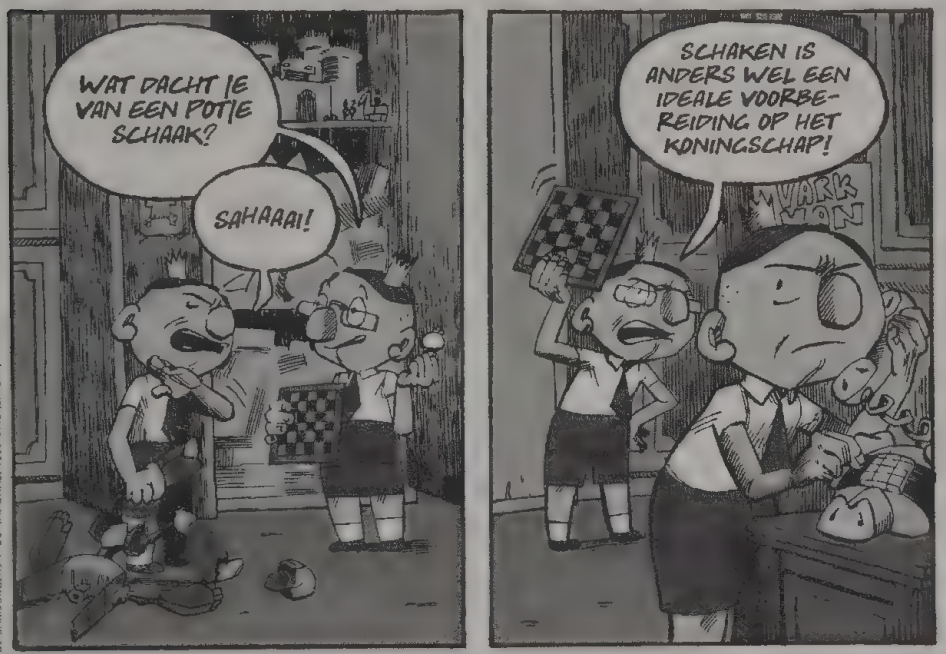

DE BAMBURGERS 1 DE NATIONALE FEESTDAG (SPRUYT)

Tot mijn grote verbazing werd je plots genomineerd voor de Bronzen Adhemar. Vond je dat zelf niet vreemd? Je had per slot van rekening slechts één album op je actief. En een maand later, toen Strip Turnhout de Debuutprijs uitreikte, ving je bot.

"Tja, ik heb geen idee hoe die dingen in hun werk gaan, en ik hecht er ook niet te veel belang aan. Ik was wel blij met de extra exposure die de nominatie met zich meebracht. Samen met de Stripschapprijs heeft die er toch voor gezorgd dat het boek niet geheel onopgemerkt voorbij is gegaan."

Hoe zit het nu met het tweede album? En de verkoop van het eerste?

"We zijn zeer tevreden met het tweede album. Zowel het tekenals het schrijfwerk zijn er enorm op vooruit gegaan, en heel wat van de kinderziektes van het eerste album zijn opgelost. Het eerste boek heeft het relatief goed gedaan voor een weinig gepromoot debuut. In elk geval goed genoeg voor Silvester om de reeks verder te zetten."

Heb je nooit meer zin om het soort autobiostripjes te tekenen als destijds in Ink*?*

"Die stripjes in *Ink* waren eerder studentikoze oefeningen, grafische experimentjes rond een soort inside jokes. In *Zone 5300* evolueerden ze naar een groteske van het genre, want ik begon steeds meer een afkeer van de autobiostrip te krijgen. Al te vaak komt het neer op puberale belijdenispoëzie in stripvorm. Die autobiografische verhaaltjes lijken ook een soort meerwaarde te willen afdwingen omdat ze 'echt gebeurd' zijn. Wat volslagen onzin is natuurlijk. De latere *Rock & roll* is volledig fictief, en vergroot tot in het absurde de zelfverheerlijking eigen aan het genre. Om de zoveel maanden maak ik er nog eentje. Vrijblijvende fun."

Zou je je, mocht Van den Heuvel niet zijn langsgekomen, überhaupt wel aan een jeugdstrip gewaagd hebben?

"Geen idee. Ik ben wel blij dat ik het gedaan heb. Anders was ik misschien in een of andere kunstzinnige undergroundbeweging beland."

Je doelpubliek is dan ook heel wat jonger? Is dat niet moeilijk op signeersessies?

"Euhm... ik moet zeggen dat er op die gespecialiseerde stripbeurzen waar kleinere uitgeverijen op zijn toegewezen bitter weinig kinderen rondlopen. De paar keren dat ik een album voor een kind heb gesigneerd waren wel zeer leuk."

Nog andere plannen buiten De Bamburgers*?*

"Deel 1 van mijn eigen verhaal *De Furox* (mogelijk gemaakt door een startbeurs van het Vlaams Fonds voor de Letteren; GDW) verschijnt eind augustus 2007 bij Bries. En verder werk ik natuurlijk aan de obligate kortverhaaltjes, gags en cartoons om geld te verdienen."

***De Bamburgers* verschijnt bij uitgeverij Silvester.**

Websites: www.simonspruyt.be (under construction) en http://www.fritz.be

Roger Meert

"Ik hou van geflipte hoofdpersonages"

door Kurt Morissens

Roger Meert zorgde voor het eerste niet-realistisch getekende album uit de *Classix*-reeks van Standaard Uitgeverij. Voor het grote publiek is hij een onbekende maar insiders kennen hem misschien als de tekenaar achter *De Grommelsnoezen*. Midden jaren tachtig werd ook Michael Jackson zijn opdrachtgever.

Begin jaren tachtig maakte Rogert Meert enkele strips met zijn toenmalige compaan Erwin De Bie. *De Grommelsnoezen* ging over een truckchauffeur die eerst jaren zaagt om een collega, om dan uiteindelijk een vrouwelijke collega te krijgen. Probleem. De strip draaide rond de brute kracht van de truckchauffeur en de intelligentie van de vrouw. Aan de reeks en de vriendschap tussen beide auteurs kwam een voortijdig einde door een conflict over de albumuitgave. "Bovenaan het album stond – in plaats van netjes de naam van de scenarist en de tekenaar te vermelden – gewoonweg Studio Erwin vermeld, wat niet de afspraak was. Dat was het begin van een blijkbaar niet op te lossen probleem."

Meert richtte daarop zijn pijlen op zijn oude hobby schilderen en, om brood op de plank te krijgen, animatie. Hij ging werken voor de tekenfilmstudio van Dupuis op het moment dat de Smurfen hun transformatie maakten naar tekenfilmfiguren. "Verder bedachten we concepten en ontwikkelden we karakters om ze uiteindelijk aan bedrijven te presenteren. Zo ben ik uiteindelijk in de Verenigde Staten verzeild geraakt. Onder meer bij Michael Jackson. Dat was in 1986. Jackson had het idee opgevat om een animatiereeks te maken rond de dieren van zijn privé-dierentuin. Ik moest al die dieren in tekenfilmkarakters omzetten. Nu, daar is uiteindelijk niets van gekomen. Ik heb dat heel graag gedaan en werd er ook voor betaald, maar dat was net in de tijd dat Michael Jackson van imago veranderde – met die leren vestjes en riempjes – terwijl ik hem nog had getekend zoals hij voordien was. In België hebben ze er wel nog pluchen beestjes van gemaakt."

De stripmicrobe bleek echter al die tijd aanwezig te zijn. "Een viertal jaren geleden ben ik voor de eerste keer het Belgisch Centrum voor het Beeldverhaal in Brussel binnengestapt en toevallig zag ik daar zaken hangen waar ik nog aan meegewerkt heb. Vroeger had ik immers ook nog voor Standaard Uitgeverij gewerkt. Dat heeft me aangezet om opnieuw strips te tekenen. Ik snorde het adres op van

Hec Leemans, waarmee ik in 1969 nog in het leger heb gezeten en een stripkrantje in elkaar heb gezet, en vertelde hem over mijn plannen. Hec op zijn beurt heeft zijn contacten bij Standaard Uitgeverij aangesproken en meldde me een tijdje later dat ze wel degelijk geïnteresseerd waren. Ik kreeg het voorstel om mee te werken aan die *Classix*-reeks en mocht een klassieker kiezen uit een lijst van tientallen. Ik koos *Don Quichot* omdat het verhaal me wel aansprak. *Don Quichot* lag in mijn wat grappige stijl van tekenen en het titelpersonage is toch wel heel duidelijk een geflipt persoon. Vervolgens zijn we op zoek gegaan naar een scenarist waar ik goed mee kon samenwerken, want dat is belangrijk. Tussen het idee en de uiteindelijke uitwerking van dat idee is een nauwe samenwerking nodig en dat kan niet met iemand waar het niet mee klikt. Na die eerste proefpagina mocht ik het album tekenen."

Meert koos, nadat Hec Leemans te kennen had gegeven het te druk te hebben, voor Ivan Adriaenssens als scenarist. "Ivan kende Standaard Uitgeverij. Het mag gezegd: het klikte meteen. Ivan stuurde me het scenario op, zette de indeling er in grote lijnen bij en ik hoefde maar af en toe iets te veranderen. Ook zijn grappen vond ik fantastisch. Oorspronkelijk mochten we niet afwijken van het verhaal, maar dan zou het een echt saai verhaal geworden zijn, hoor. Daarom hebben we een ander voorstel gedaan, en dat werd goedgekeurd."

Don Quichot werd daardoor het eerste verhaal in de *Classix*-reeks dat niet realistisch getekend was. "Niet dat ik niet realistisch kan tekenen, maar ik ben iemand die veel cartoons en karikaturen tekent", klinkt het bijna verontschuldigend. "Maar toch, realistisch tekenen ligt me niet zo. Mijn grote voorbeeld is altijd Asterix geweest: die strips heb ik verslonden. Ik heb er veel uit geleerd. Ze hebben me verteld dat de stijl te verantwoorden was naar het verhaal toe, dat het niet storend was. Een beetje variatie na twee realistisch getekende verhalen mocht ook wel."

Ik heb het album uiteindelijk ingekleurd met ecoline. Dat is transparanter dan plakkaatverf en je kunt er mee over lijnen kleuren zonder dat die lijnen verdwijnen. Ecoline is ook heel kleurrijk. Euhm, nu met het uiteindelijke resultaat in het album ben ik niet zo tevreden. Tegenwoordig moet je alles op cd-rom zetten, dus ik had alles ingescand en Ivan had alle tekstballonnen ingeschreven. Geen probleem. Tot de uitgeverij ons te kennen gaf dat de kleuren op niets trokken. Het kon aan mijn scanner liggen, werd gemeld. Ze stelden voor om de pagina's zelf in te scannen. De druk werd daardoor een maand uitgesteld maar toen ik het uiteindelijke resultaat zag, vond ik het maar niets. Vooral in de nachttaferelen vielen de contrasten helemaal weg. (toont de originelen) Ik houd enorm veel van contrasten omdat die een bepaalde sfeer kunnen uitdrukken. Ik vind dat aangenaam. De nacht lijkt kleurloos maar je kunt daar van die prachtige blauwe tinten aan geven zodat die nacht echt sfeer uitstraalt. Het verschil is toch wel duidelijk te zien, hé, tussen het origineel en de uiteindelijke druk? Ach ja, grote kans dat ik de enige ben die dat opmerkt." (lacht)

Of we in de toekomst nog albums van hem mogen verwachten in de *Classix*-reeks? Meert denkt even na en haalt dan *Moby Dick* aan. "Dat is ook zo'n geflipte die er los doorgaat, al is dat een strip die veel blauw nodig heeft. (lacht) Daar zouden we dus eerst even een hartig woordje over moeten praten met de uitgeverij. Ivan heeft het al voorgesteld bij Standaard Uitgeverij en het werd afgeketst noch goedgekeurd. Het zit in ieder geval in de pijplijn voor 2008. Maar ik ben er nog niet mee bezig. Als ik geen deadline krijg begin ik er niet aan."

***Don Quichot* verscheen bij Standaard Uitgeverij.**
Met dank aan Stripelmagazine.

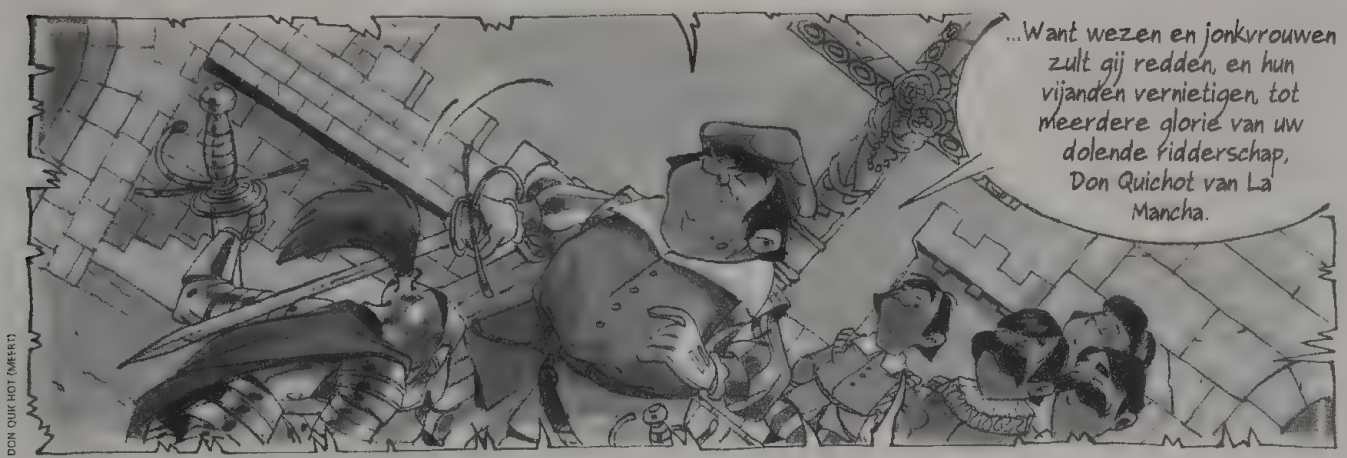
...Want wezen en jonkvrouwen zult gij redden, en hun vijanden vernietigen, tot meerdere glorie van uw dolende ridderschap, Don Quichot van La Mancha.

DON QUICHOT (MEERT)

Olivier Schrauwen

"Mijn ventje is een mormeltje"

Zelfs twee jaar nadat *Ink*, het striptijdschrift voor jong talent, ter ziele ging, fungeert het nog steeds als een kweekvijver van jong talent. Opnieuw schopte namelijk één van hun debutanten het tot boekauteur. Sterker: Olivier Schrauwen werd zopas niet alleen in Vlaanderen, maar ook in Frankrijk uitgegeven en werd op het festival van Angoulême zelfs genomineerd. My Boy refereert in meer dan één opzicht aan de Amerikaanse grootmeester Winsor McCay. Een gesprek.

My boy, het debuut van Olivier Schrauwen (28), begint op een weinig conventionele en zelfs morbide manier. Een gyneacoloog slaagt er niet in een zwangere vrouw te laten bevallen, stopt zijn arm bruut tot aan zijn schouders in haar vagina, slaat vervolgens met geweld op haar bolle buik om er in laatste instantie met een bezemsteel op te meppen. In de daaropvolgende scènes wordt de vrouw ten grave gedragen en valt ze uit haar kist. Wie goed kijkt ziet dat net dan haar baby haar buik verlaat, recht het uitgegraven graf van zijn moeder in. De vader merkt het kind net op tijd op: het heeft benen noch armen. My boy.

De sfeer, inkleuring en tekenstijl van de verschenen kortverhaaltjes, doen onvermijdelijk denken aan Winsor McCay, de Amerikaanse grootmeester van de strip die zowat de striptaal uitvond met één van 's wereldsbekendste papieren personages: *Little Nemo* oftewel Kleine Nemo. Schrauwen, die naast *Ink* ondertussen ook publiceerde in stripbladen als *Beeldstorm, Robbedoes, Parcifal* en de stripanthology *Hic Sunt Leones*, loodst zijn figuurtje immers door net zulke absurde droomverhaaltjes, verzamelt net als McCay veel dieren en vreemde wezens rondom zich en waagt zich ook aan enkele McCay-achtige architecturale hoogstandjes. Dit keer echter niet in New York, maar in Brugge of Antwerpen.

Schrauwen: "Tja, en toch ben ik niet echt een fan van Winsor McCay. Hij is goed, hoor, maar ik hou eerder van hem op een sentimentele manier. Ik denk: 'Oh dat is schoon, en zie die kleurtjes.' Maar het is een oppervlakkige appreciatie, want ik ben niet geneigd om die verhaaltjes te lezen. Op een dag zat ik wat te tekenen in een stijl van McCay, en daaruit ontstond My Boy. Dat is alles. Die stijl heb ik dan maar zo gelaten. Het is dus zeker geen ode of hommage. In die zin houd ik veel meer van iemand als George Herriman. Bij Herriman ben ik telkens verwonderd hoe weinig gedateerd zijn verhalen zijn. Zijn *Krazy Kat* blijft wat mij betreft zelden geëvenaard."

Het grote verschil is dat de dromen waarin jij je karakters onderdompelt, in feite nachtmerries zijn. Bij momenten zelfs gruwelijke nachtmerries.

"Ik vermoed dat ik minder lief ben dan McCay. Mijn ventje is een echt mormeltje. Hij heeft weinig schattigs en heeft geen noemenswaardige gaven: het is gewoon een levende lappenpop. Vergelijk

het met een vogeltje dat uit zijn nest is gevallen. Het is volkomen hulpeloos en je twijfelt of je je er over moet ontfermen of dat je er beter je schoenzool op plant."

Maar toch heb ik niet echt McCay bestudeerd; Hier en daar zit er een referentie in, zoals wanneer een kereltje niest. Dat refereert aan een eerdere, niet eens zo geïnspireerde strip van McCay: *Little Sammy Sneeze*. Maar dat zijn eerder spielereien. Wat ik leuk vond aan McCay is dat diens stijl zo'n sjiek élan heeft. Dat heb ik ook in *My boy* proberen steken. De oude man, de vader van het jongetje, is ook zo'n deftig heertje. Hij beweegt zich voort in een deftige omgeving. Vandaar dat ik het zo leuk vond dat milieu te laten vloeken met een knullig, onaangepast en hulpeloos getekend kereltje. Niet-Europeanen zien er iets in van *Kuifje*, in plaats van *Little Nemo*. Het is natuurlijk een heel stuk knulliger dan McCay, en er zit zeker minder perspectief in tegenover meer vlakken."

De oud aandoende inkleuring lijkt me een apart, misschien wel ingewikkeld procédé. Klopt dat?

"Dat is inderdaad erg arbeidsintensief. Het inkleuren duurt zelfs langer dan het tekenen zelf. Eerst kleur ik het in op computer, dan print ik het op bruin papier en dan begin ik het opnieuw in te kleuren. daardoor krijg je dat oude, wat gelige effect. Ik heb een lichte vorm van kleurenblindheid. Ik kan het verschil niet zien tussen grijze en blauwe kleuren, noch de variaties daartussen. Met de zonet beschreven techniek heb ik het gevoel dat de sfeer wel klopt."

In het bij l'An2 verschenen Franse album zijn de dialogen naar het Frans vertaald, voor de Nederlandse uitgave weigerde je de Engelse taal om te zetten. Waarom?

"*My boy* is oorspronkelijk in het Engels geschreven. Een vertaling naar het Nederlands zou een heel andere strip hebben opgeleverd. Kijk, deze strip heeft de oude Amerikaanse strip als uitgangspunt, dat wilde ik behouden, begrijp je? Nu ja, het gaat om eenvoudige en zelfs onbelangrijke dialogen, dus zo erg is het ook weer niet."

Ondertusen werkte je ook voor het ter ziele gegane blad Parcifal *aan een andere reeks:* De Mongoliden. *De sfeer en stijl blijven, maar het verhaal is van en heel andere orde.*

"Er zit een gelijkaardige wreedheid in als in *My boy*, denk ik. Ik wilde iets episch maken, iets met veel mytische verwijzingen. Het is een vrij lang verhaal dat wellicht zo'n tachtig pagina's zal bedragen. Het gaat over een idealistische kerel die zichzelf gaandeweg verliest. Mocht *Parcifal* als tijdschrift stoppen, dan zal ik er wellicht nog mee doorgaan. Ik vermoed dat ik het wil afwerken.'

In 2005 kreeg je een subsidie voor 'The Mole Whisperer', een klassieke animatiefilm voor het Brugse productiehuis Lumière. Hoe staat het daar mee?

"Ik denk dat we er nog een maand of twee werk aan zullen hebben. Oorspronkelijk zou het om een op papier getekende kortfilm gaan, maar het ziet ernaar uit dat het steeds langer wordt. Het is een wat bizar verhaal over een ventje dat rondrijdt in een mechanische mol. Wanneer hij op een dag een wijfjesmol en haar kroost tegen het lijf loopt, merkt hij dat die mollenfamilie hem blijft volgen, tot in de hel toe... Bedoeling is dat het vooral festivals aandoet en, wie weet, ooit op televisie verschijnt."

Was je verrast door de nominatie van het stripfestival van Angoulême?

"Ik ging sowieso naar Angoulême om te signeren, maar die prijzen was ik eigenlijk vergeten. Ik was inderdaad verrast en vervolgens zeer blij."

Je was er samen met Nix genomineerd. Wie had de meeste kansen, denk je?

"Geen flauw idee. Ik polste voor de uitreiking bij Thierry Groensteen naar mijn winstkansen, en die zei, inclusief vettig Frans accent: 'verry little chance'. Enkel in het Vlaamse kamp dachten ze dat ik kans maakte om iets te winnen. Nu ja, ik wilde natuurlijk wel graag een van die onnozele katten van Trondheim winnen."

Zijn er door die nominatie nog buitenlandse uitgevers in je werk geïnteresseerd geraakt?

"Er is interesse, maar niets is concreet. Een Deense en Poolse uitgever heeft belangstelling getoond, maar de vraag is of daar iets uit de bus zal komen. Ook een grote Duitse uitgeverij toonde interesse, maar uiteindelijk vonden ze de strip toch iets te onconventioneel. Geen idee of dat nog een vervolg krijgt, eigenlijk. Ik zie het eerder gebeuren dat een of ander kerel met een small press uitgeverijtje de gok waagt en er zijn spaarcenten in investeert."

Wat is nu je volgende project? Een vervolg op My boy *of wordt het toch helemaal iets anders?*

"Er komt geen vervolg op *My boy*, zelfs al word het door een of ander mirakel een internationale million seller. Het zou te gratuit zijn om het ding te blijven uitmelken gewoon omdat het nu wat bekendheid heeft. En het zou ook ronduit vervelend zijn. Ik ben momenteel een verhaal aan het bedenken over een aantal contactgestoorde figuren die zich in een bos ergens in de Ardennen ophouden. Ze hebben allen te kampen met hun eigen karakteriële afwijkingen en leven samen in een soort bizarre leefgemeenschap.'

***My Boy* verscheen bij Bries. Eind april 2007 kreeg Schrauwen de Debuutprijs van de Stad Turnhout. Aan die prijs is een geldbedrag van 250 euro verbonden en een metalen silhouet van Biebel, het geesteskind van Marc Legendre.**

Jeroen Steehouwer

"Joachim vertegenwoordigt mijn lieve kant"

Katje en _Pelle_ waren twee stripreeksen die hij ooit maakte voor het ter ziele gegane _Suske & Wiske Weekblad_. Bijna niemand die ze zich nog herinnert. Idem voor de naam Jeroen Steehouwer, tot hij plots _Waarvan leeft de mens?_ uitbracht bij Atlas/Oog & Blik en nadien zijn jeugdjaren optekende in _De uitweg_. Een gesprek over Tolstoj, zijn jeugdjaren en de strip als vertelvorm.

Hoe ben je eigenlijk bij Atlas terechtgekomen met Waarvan leeft de mens*?*

"Oog & Blik was meteen geïnteresseerd. Die uitgeverij werkte al eerder met Atlas samen voor speciale projecten – vooral boeken met een 'literaire' insteek. Oog & Blik zou de oplage voor de stripwinkels doen, Atlas die voor de boekhandel. Het was ook mijn ambitie een boek te maken dat eens niet alleen in de stripwinkels zou liggen, want ik blijf het toch wat jammer vinden dat strips zo in een eigen cultwereld zitten. Ik dacht dat een strip naar Tolstoj goed zou passen tussen de gewone boeken."

Lev Tolstoj is een persoonlijke favoriete schrijver van je en vooral van betekenis geweest voor je eigen levensontwikkeling. In welke zin had die man greep op je leven?

"Poeh... hij is al even uit de picture, weet je? Maar hij is op vele manieren belangrijk geweest. Door enkele ingrijpende levenservaringen had ik op een gegeven moment het gevoel dat m'n leven voorbij was. Niet dat ik dood wilde ofzo, maar er was niks meer over van de dromen, wensen en ambities waarop ik ooit leefde. Op elk vlak, de liefde, mijn carrière, elk idee dat in me opkwam om iets voor mezelf als persoon te willen, kwam me als idioot voor. Ik stortte niet in en kwam ook niet in een leegte terecht. Integendeel. Het werd me volkomen helder wat me te doen stond. Dat was in een tijd dat een vriend van me mijn hulp nodig had. Het was heel eenvoudig wat ik moest doen: hem helpen. Nadien ontstond een periode waar ik m'n nieuwe levensdoel op alle verschillende vlakken van m'n leven ging invullen. Tolstoj was vooral een grote intellectuele hulp. Op een bepaald moment in zijn leven leek hem alles zinloos: z'n rijkdom, z'n literaire verdiensten... Over die periode heeft hij een aantal boekjes geschreven die veel indruk hebben gemaakt, waaronder *Mijn biecht* en *Mijn evangelie.*"

Jullie levens verliepen op zeker moment ook parallel?

"Nou... Tolstoj's crisis was rond zijn vijftigste. Hij was toen al twintig jaar getrouwd, had dertien kinderen gemaakt, gevochten in de Krimoorlog en na *Oorlog en vrede* en *Anna Karenina* was hij op het hoogtepunt van zijn roem. Ik was dertig, treurde om één mooie meid. Ik publiceerde *Katja* in *Suske & Wiske Weekblad*. (grijnzend) Dat is toch wel iéts heel anders, hé?"

Tolstoj liet mensen via zijn boeken inzicht krijgen in hun geweten, zei je eerder al, maar dat doen toch zovele andere schrijvers ook?

"Ja, maar altijd vanuit een heel persoonlijk perspectief. En de held heeft dan meestal nog een heel boek nodig om tot zijn moment van inzicht te komen. Tolstoj situeert het geweten in het hart. En hij spreekt je daarop aan. Hij is de enige die ik ken die tot een heel onpersoonlijk voor iedereen geldend idee komt over wat er in het hart leeft. En dat zonder dat ik er kromme tenen bij krijg. Hij is zelf erg ver gegaan in het opschrijven van 'wat het hart' wil. Hij verloor zichzelf in het opschrijven van regeltjes als 'gij zult geen vlees eten' ofzo. Toch houd ik erg van z'n fundamentalisme, dat in feite erg zacht is. Hij wil dat iedereen heel goed weet wat hij voor zichzelf en anderen wil. Als je dat als enige kompas erkent is het in elke situatie duidelijk wat je te doen staat. Niet doden, geen vlees eten... zijn de eerste dingen die velen dan al direct erkennen. Maar wat te denken van geld lenen met rente? Of eigendom? Daar gaan veel mensen over twisten, maar ik durf wel aan te nemen dat iedereen die daar niet de goede keuze maakt niét naar zijn hart luistert. Net als Tolstoj dus."

Je bent een denker?

(fijne grijns) "Even denken... Mja, dat zou heel goed kunnen. Mja, denk het wel! Ik houd ook van plezier maken hoor! In de periode waar ik je net een glimp van liet zien wel. Nu leef ik veel meer intuïtief."

Waarom besloot je precies zijn onbekendere volksverhalen te verstrippen?

"Omdat die zo helder zijn in hun bedoeling. En ik herkende daarin zijn behoefte om met iedereen te communiceren over zaken die ons allemaal aangaan. Dat is een belangrijke reden dat ik nog strips maak. Ik houd van de toegankelijkheid van het medium. Zijn volksverhalen zijn, anders dan zijn 'grote' literatuur die enkel door de adel en andere rijken werden gelezen, bedoeld voor de gewone man van die tijd."

BENJIJ NOU HELEMAAL GEK GEWORDEN!
Ik had veel schade aangericht in mijn kamer.
VOOR STRAF DE HELE DAG OP JE KAMER!!
DE UITWEG - JEUGDJAREN KAPITEIN OOG-APJE (STEENHUYVER)

Je bent sinds 1987 professioneel met strips bezig, maar je eerste albumpublicatie kwam pas in 2005. Hoe komt dat? Streeft iedere auteur niet naar een zo snel mogelijk album?

"Nou... toen ik nog twintig was wel. Toen had ik graag m'n samen met Fred Julsing gemaakte strip *Fanteasy* in honderden albums gezien. Maar het was toen een rare tijd. Ik dacht, nu begint alles, terwijl het stripblad waarvan ik niet beter wist dan dat het er altijd zou zijn, eindigde. Ik was ook nog helemaal niet klaar voor een eigen strip. Tenminste, dat vond ik. Door m'n omgang met Fred en m'n vroege debuut in de *Sjors & Sjimmie* had ik heel sterke ideeën over wat een goede strip is. Het niveau wat ik dacht te moeten halen was bijna onmenselijk. Daarnaast heeft een collega die ik hoog had zitten op een feestje eens gezegd dat ik nog niet goed genoeg was. Dat speelt nog vaak door mijn hoofd, dat ik nog niet goed genoeg ben. Om te leren ben ik voor Walt Disney gaan werken. Ook m'n periode met *Katja* en *Pelle* voor *Suske & Wiske Weekblad* zag ik als leerschool."

Overigens heb ik in die tien jaar toch een flink aantal pagina's gemaakt. Daar kun je een flink aantal albums mee vullen. Nu ik wat milder ben geworden komt dat er misschien nog wel eens van. *Pelle* was overigens een leuke reeks, net als *Katja*."

Na Waarvan leeft de mens? *kwam je terecht bij Het Syndikaat met een semi-autobiografisch boek,* De uitweg. *Waarom ben je niet bij Atlas gebleven?*

"Atlas en Oog & Blik laat ik m'n meer ambitieuze werk uitgeven. Het Syndikaat is een jonge serieuze uitgeverij. Ik voel er minder druk. Voor Oog & Blik had ik het niet aangedurfd een album voor te stellen waarvan ik wist dat ik het in vier weken ging maken."

Is De uitweg *wel semi-autobiografisch? Het gaat over je alter-ego, maar hoe moeten we dat precies interpreteren?*

"Joachim is mijn lieve kant. Een personage waar ik maar tot op zekere hoogte op lijk. Hij is sterk beïnvloed door Janneman Robinson, uit *Winnie de Poeh*. Ik heb geen zusje, ben nooit bevriend geweest met een draak. Het verhaal *De uitweg* is behoorlijk autobiografisch. Maar zonder de versimpeling die het karakter Joachim me toeliet had het minstens tweehonderd pagina's dikker moeten zijn."

De uitweg *is sober getekend, en als ik interviews van je lees weet ik*

GA NAAR ONZE GROOTMOEDER, DE STAMMOEDER VAN BOEREN EN SOLDATEN. ROEP HAAR HULP IN. ALS ZE JE IETS GEEFT, GA DAN NAAR HET PALEIS.
WAARVAN LEEFT DE MENS JE'TE. AN EN DE FROM (STEENHUYVER)

IK MOET NU WEG, IK GA NAAR GABY.
TOCH NIET IN DIE KLEREN, HOOP IK ?!
ZO GAJE DE DEUR NIET UIT!
MAM, RIBBROEKEN ZIJN HARTSTIKKE UIT
DE UITWEG - JEUGDJAREN DISCO 1984 (STEEHOUWER)

dat dat betekent dat je of in een moeilijke periode zat bij het tekenen ervan, of dat je het tussen de plaatjes over een moeilijke periode in je leven hebt.

"Voor *De uitweg* ben ik niet zo diep in de vorm gedoken. Ik wilde daar ook niet veel mee zeggen. Ik gebruikte de stijl die ik op dat moment gebruikte voor een illustratieopdracht voor uitgeverij Malmberg. Het belangrijkste was dat het een open jeugdboekachtige stijl moest zijn. Én dat ik het snel kon en mocht tekenen."

Hoe zijn beide albums eigenlijk ontvangen?

"Goed, hoor. De pers was over beide albums heel lovend. Verrast zelfs. De verkoop van *De uitweg* was in vergelijking met *Waarvan leeft de mens?* wel veel beter. Dat laatste boek was erg hoog geprijsd. Dat heeft de verkoop geen goed gedaan."

Waarvan leeft de mens? *zou oorspronkelijk in zwartwit verschijnen, maar toch werd in allerijl besloten het in te kleuren. Waarom eigenlijk?*

"Het oorspronkelijke idee was er een Amerikaanse comic van te maken. In het Engels, met één verhaal in kleur en de rest in zwart wit. Toen Atlas er bij kwam, wilde ze het hele album in kleur. De zwartwit-versie was overigens veel te zwaar. Veel te donker van toon ook. Ik zat te veel in Tolstoj's karakter en te weinig in de toon van de verhalen zelf. Het titelverhaal heb ik toen opnieuw getekend."

Je liet in ZozoLala *eerder weten dat de strip overal buitenstaat. Is dat nog wel zo?*

"Ik vind van wel. Er word veel van de oppervlakkige buitenkant overgenomen – zowel in de reclame – als kunstsector. Maar de strip als volwaardig medium, als vertelvorm, vindt nergens nog een eigen plek. Het is zelfs slechter geworden. Tenminste in Nederland, want ik weet niet hoe het in België is. Sinds Toonder met *Tom Poes* stopte zitten we met een beeld dat strips vooral grappig moeten zijn."

Je haalde in datzelfde ZozoLala*-interview Art Spiegelman aan die, net als jij, uit dezelfde inspiratiebron put. Maar zijn bekendste werk is toch bijna uitsluitend autobiografisch, denk maar aan* Maus *of* In de schaduw van geen torens.

"Ik had het toen vooral over zijn grafische inspiratiebronnen, namelijk de Amerikaanse strip van voor de tweede wereldoorlog. Meer bepaald mensen als George Herriman, Cliff Sterrett of McManus."

Wat brengt de toekomst qua werk of publicaties?

"Ik hoop in september *Wok* uit te brengen. Na verteld te hebben over m'n jeugd is het nu tijd voor m'n liefdesleven. De strip over de eenzame danseres met haar verliefde hond moet hoognodig de wereld in. Ondertussen werk ik aan het tweede Tolstoj-boek. Het gaat om een bewerking van zijn novelle *Vader Sergei* dat *Het leven van Stépan Kasatskij* zal heten. Ik teken het op scenario van Frans Leenheer."

***De uitweg - Jeugdjaren* verscheen bij Het Syndikaat.**
***Waarvan leeft de mens?* verscheen bij Atlas/Oog & Blik.**

Website: www.jeroensteehouwer.nl

In Memoriam

In Memoriam

door David Steenhuyse

Jacques Michel (Jamic) (België)

8 mei 1936 – 8 januari 2006

In de jaren zestig en zeventig was Jamic vaste illustrator bij *Robbedoes* en andere uitgaven van de Dupuis-groep, voornamelijk *Télé-Moustique*. Vanaf 1954 startte hij bij *Robbedoes* als letteraar. Grotere faam vergaarde hij in Wallonië als karikaturist, politiek cartoonist en in samenwerking met scenarist Serge Gennaux (de tekenaar van *De ballonnenprater*) tekenaar van een parodie op populaire tv-reeksen en celebrities uit die tijd. Daarnaast was hij actief in de tekenfilmsector.

Lo Hartog van Banda (Nederland)

4 november 1916 – 2 februari 2006

Op 2 februari 2006 overleed de Nederlandse stripscenarist Lo Hartog van Banda op 89-jarige leeftijd. Hij leed al geruime tijd aan hartproblemen. Samen met Marten Toonder, met wie hij vanaf 1952 jarenlang samenwerkte in de Toonder Studio's, was hij een van de grondleggers van de Nederlandse strip.

Als een van de meest productieve scenaristen creëerde hij reeksen voor Thé Tjong-Khing (de bijwijlen filosofische sf-reeks *Arman en Ilva* en het tot cult verheven one-shot *Iris*), Dick Matena (*De argonautjes* en *Ridder Roodhart*), Gideon Brugman (*Ambrosius*), Jan Steeman (*Arad en Maya*), Andries Brandt (*Arretje Nof*), Johnn Bakker (*Blook*), Jan Wesseling (*Marion*), Gerrit Stapel (*Student Tijloos*),...

ARMAN EN ILVA (THÉ TJONG-KHING EN LO HARTOG VAN BANDA)

Toen Toonder in 1965 naar Ierland trok, verliet Lodewijk (zo heet hij voluit) de studio's om bij het legendarische striptijdschrift *Pep* te gaan werken.

Begin jaren zeventig schreef hij voor de NOS-jeugdtelevisie de succesvolle tv-reeks *Tita Tovenaar* (670 afleveringen tussen 1972 en 1976!) opgevolgd door *De Bereboot*, die ook te zien was op de BRT (de voormalige VRT).

Na de dood van René Goscinny in 1978 schreef hij een *Asterix*-verhaal voor Daan Jippes. Uderzo stak er op het laatste moment een stokje voor.

In 1983 verbaasde Hartog van Banda vriend en vijand met het *Lucky Luke*-verhaal *Fingers*, nog steeds het beste *Lucky Luke*-album na de dood van Goscinny. In 1987 volgden nog *Nitroglycerine* en in 1992 het album *Spokenjacht*. Maar Morris' inmenging in het scenario per nieuw deel, stond Hartog van Banda tegen waarna hij de medewerking stopzette.

Van *Arman en Ilva* verschenen en verschijnen in 2006 en 2007 nieuwe en gerestaureerde albums bij uitgeverij Sherpa. Hanco Kolk had een tijd terug de toestemming gekregen om het album *Iris* te mogen remaken. *Tita Tovenaar* werd in 2005 verwerkt tot een musical die nog steeds loopt in De Efteling.

Roger Camille (Kiko) (Egypte / België)

24 mei 1936 – 22 mei 2006

Op 22 mei 2006 is de tot Belg genaturaliseerde tekenaar Roger Camille overleden. Vooral nostalgische lezers kennen 'm wellicht beter onder zijn pseudoniem Kiko. De in Egypte geboren tekenaar zag het levenslicht op 24 mei 1936. Na zijn studies publiciteit kwam hij als cartoonist aan de bak voor verschillende kranten uit Caïro. Om politieke redenen emigreerde hij naar Canada en verbleef er in 1962 en 1963. Daarna trok hij naar België.

Op scenario van Jacques Devos creëerde hij het personage Djinn en wandelde ermee naar de kantoren van het weekblad *Spirou/Robbedoes* in 1964. Het raakte gepubliceerd en het jaar erop blies hij de djinn Foufi leven in dankzij medewerking van André Franquin. De sprookjesachtige avonturen uit *1001 nacht* van het Arabische

tovenaartje verschenen eerst en vooral in een Libanese krant alvorens ook *Robbedoes* het jongetje met zijn vliegende tapijt onderdak gaf. Verschillende gags, langere verhalen en kortverhalen verschijnen sporadisch tot in 1979. Er verschijnen twee albums van bij Dupuis in 1968 en eentje bij Arcadia in 1999. Na 1979 wijdde Kiko zijn detaillistische tekenkunsten aan publicitaire illustraties en strips voor onder andere het ijsjesmerk Motta en Milky Way.

Kiko was tevens een graag geziene gast op stripfestivals. Ook in Vlaanderen onderhield hij het publiek met zijn warme persoonlijkheid en eeuwige goedgemutstheid. In de zomer van 2006 kon je in de Vlaamse kuststad Blankenberge een zandsculptuurfestival bezoeken met het thema Sprookjes uit 1001 nacht. Het affiche met Foufi voor het festival was Kiko's laatste, postume publicatie.

Bob Mau (België)
23 mei 1926 – 26 mei 2006

Bob Mau is geboren in Mortsel. Op het Sint-Lucas in Brussel studeerde hij architectuur, maar hield zich ook bezig met beeldhouwen, schilderen en illustreren. Voor *De katholieke digest* leverde hij illustraties en de *strip Tante Zulma* begin jaren vijftig. *Snoppeke & Kozijn* maakte hij voor *Kerkelijk leven*, maar het werd nooit gepubliceerd. Vanaf januari 1958 maakte hij vele illustraties en politieke karikaturen voor *'t pallieterke*. Op 14 maart 1959 startte *hij Piet Velo en Tony* voor *Iris/Ons Land*. Nog in hetzelfde jaar zetten *Pits en Kaliber* hun eerste strippasjes. Net zoals *Piet Pienter en Bert Bibber* van de latere *Gazet van Antwerpen*-collega Pom, beleven Pits en Kaliber detectiveavonturen. Een kranig meisje en een verstrooide professor maken deel uit van de hoofdcast. Er verschenen dertien verhalen die, op het twintig pagina's tellende *verhaal De Poppen van Kastopoulos* (dat ook in *Ohee* verscheen), allemaal in album verschenen bij de uitgeverijen Algemene Pers, Het Goede Boek en Brabant Strip (de luxe-uitgave van *Het spook van Zamelberg*).

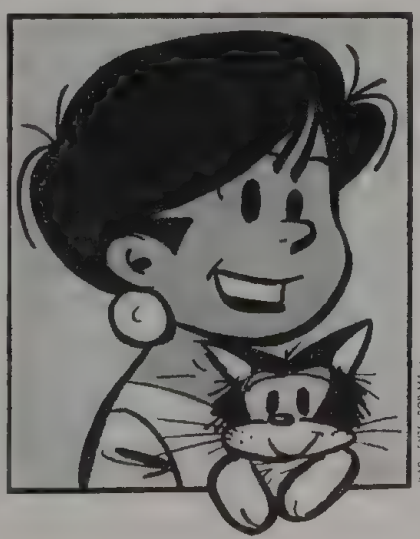

Op 12 juli 1962 verscheen de eerste aflevering van *Kari Lente* in *Gazet van Antwerpen* en verder in *Het belang van Limburg* en *Het Friesch dagblad*. Het werd zijn belangrijkste reeks. Opnieuw twee mannen en een pittig vrouwtje delen de hoofdrollen, maar op het voorplan stond duidelijk de zwartharige Kari Lente.

Grafisch is de reeks duidelijk geïnspireerd op het werk van André Franquin. De Slurifantino Slurfie is eigenlijk een variant op Franquins marsupilami. Zijn lange neus heeft eenzelfde veelzijdige functie als de staart van de marsupilami. Maar in zijn tekeningen herkennen we ook invloeden van Maurice Tillieux (*Guus Slim*) en Peyo (*De Smurfen, Johan en Pirrewiet*).

Vanaf 1965 tot 1969 verschenen er twintig albums van de 145 voorgepubliceerde *Kari Lente*-avonturen bij Standaard Uitgeverij. Bij uitgeverij Born verschenen zeven bundels van telkens drie verhalen, aanvankelijk onder de naam *Klarinet & Co*, een naam die als *Clary-Nett et Cie* ook min of meer opdook voor een vijftal Franse vertalingen in 1973 en 1974. Her en der verschenen losse albums *van Kari Lente* tot Brabant Strip in 1996 de draad weer oppikte voor een reeks van tien albums, gevolgd door nooit eerder verschenen verhalen in de *Collectie Fenix*.

De avonturen van Kari Lente getuigen van een volwassen niveau met degelijk uitgewerkte detectiveplotten en gedoseerde humorinjecties. Een vleugje fantasy nam al eens de bovenhand in bepaalde verhalen. Afsluiten doen we met een citaat uit het Stripleksikon der Lage Landen uit 1979: "Bob Mau moet bij de groten van de Vlaamse strip worden gerekend".

Alex Toth (Verenigde Staten)
25 juni 1928 – 27 mei 2006

De Amerikaanse tekenaar Alex Toth stierf aan zijn tekentafel. Alex werd geboren op 25 juni 1928 in New York. Na zijn studies aan de School of Industrial Arts werkte hij als tekenaar voor Eastman Color/Famous Funnies Company. Vanaf 1947 tekende hij mee aan de series *Dr. Mid-Nite, The Atom, The Flash en Green Lantern* voor Superman-DC (het latere National). Na een carrièremove naar Californië in 1950 startte hij er aanvankelijk als assistent voor Warren Tufts krantenstrip *Casey Ruggles*. Ook vanaf 1952 werkte hij voor diverse uitgeverijen in diverse stijlen voor diverse (eigen) reeksen en zelfs voor de zaterdaganimatie van tekenfilmproducent Hanna & Barbera. In de jaren zestig was hij verantwoordelijk voor de verstrippingen van de tv-series *Zorro, 77 Sunset Strip* en *The FBI story*

terwijl hij vele horrorverhalen leverde aan de tijdschriften *Eerie* en *Creepy*.
In het Nederlandstalige gebied is hij het bekendst door de eerste twee kortverhalen van de brute, maar cynisch-grappige misdaadserie *Torpedo 1936* op scenario van de Spanjaard Enrique Sanchez Abuli, die ze creëerden voor de Spaanse editie van *Creepy*. De verhalen verschenen in het Nederlandse stripmaandblad *Titanic* en in het eerste *Torpedo 1936*-album in de *Titanic Reeks*. Op zijn best was Toth in zwart-wit. Hij beïnvloedde onder andere Hugo Pratt.

Ferdinando Tacconi (Italië)
27 december 1922 – 12 mei 2006)

De Italiaanse tekenaar Ferdinando Tacconi publiceerde in het Nederlands zes albums van *De gentlemen* op scenario van landgenoot Alfredo Castelli, een strip over een groep gentlemen-inbrekers, losjes gebaseerd op de film *Sette uomini d'oro*. In de jaren 1979 en 1980 loopt de serie in voorpublicatie in het striptijdschrift *Wham!*. Voor de door Italianen gedomineerde *Avonturier*-reeks van uitgeverij CentriPress tekent hij het album *De vliegende tijger*. Ook het tweede deel van *Een man een avontuur: de man van de woestijn*, is van zijn hand.

Jean Roba (België)
28 juli 1930 - 14 juni 2006

Roba startte als illustrator in de reclamewereld, schopte het zelfs tot studiochef, maar kon al die tijd zijn voorliefde voor striptekenen niet verbergen. Tot een vriend hem introduceerde bij Dupuis, waar hem werd gevraagd illustraties te maken voor de weekbladen *Robbedoes/Spirou* en *Bonnes Soirées*. Hij nam het voorstel met beide handen aan. We schrijven 1957. Van dan af liep het Roba voor de wind. Al na twee *Oom Wim*-verhalen creëerde hij zijn eerste eigen personage: Tio, de kleine Sioux. Niet veel later ging hij in zee met André Franquin met wie hij voor het Franse dagblad *Le Parisinien Libéré* drie *Robbedoes en Kwabbernoot*-verhalen maakte: *Tembo Taboe, De bobbelmannen* en *De miniatuurtjes*.
In 1959 tekende Roba naar een scenario van Maurice Rosy een microverhaal rond het op zijn zoon Philippe gebaseerde rosse jongetje Bollie. Diens hond Billie is dan weer gebaseerd op zijn eigen cocker spaniel. *Bollie en Billie* kregen snel een wekelijkse pagina en stalen de harten van menig *Robbedoes/Spirou*-lezer. In al die jaren zal Roba hen slechts één keer een lang vervolgverhaal gunnen op scenario van Yvan Delporte: *Globetrotters* uit 1982, waarin Bollies gezin de wereld rondreist.
Naast *Bollie en Billie* is Roba's tweede bekende titel *De Sliert*, een jolige reeks over een vriendenkliekje met intelligente en nieuwsgierige kleuters. Maar de man had ook andere, weliswaar minder bekende titels op zijn cv staan. In 1962 creëerde hij het meisje Pomme voor het maandblad *Record*, tussen 1961 en 1965 tekende hij tientallen niet aan *Bollie en Billie* gebonden (cover)illustraties voor het blad *Robbedoes*, en in 1977 kreeg men hem zover om de paradijselijke Adam tot leven te wekken in drie korte *Le Sixième jour*-verhalen voor *Le Trombone Illustré*, het befaamde *Spirou*-supplement. Roba had ook nog plannen voor andere verhalen, maar de toenemende populariteit die *Bollie en Billie* te beurt viel, verplichtte hem *De Sliert* op te geven. Andere titels die de man in zijn schuif had liggen, zoals *Les frères Fratelli*, *Jo Toubib et son boy Esculape*, *Les cinq petits anges du Paradis* en *La naissance d'un fantôme*, werden om dezelfde reden opgedoekt
Bollie en Billie werden veelgebruikt iconen voor reclamecampagnes. Het ene helpt het andere en de reeks werd een hoogvlieger met 25 miljoen verkochte albums in veertien vertalingen. De laatste paar

ARCH BALD VAN DE SLEEPT EN BOLLIE EN BILLIE (ROBA)

albums kenden een oplage van 300.000 exemplaren (met een 10.000-tal bestemd voor het Nederlandstalige publiek), nog steeds een Europese topper. Na een eerste rudimentaire tekenfilmserie in de jaren zestig, zag een tweede serie niet al te lang geleden het licht, samen goed voor meer dan honderd episodes. Over beide series toont Roba zich ontevreden.
In 1987 verlaat Roba uitgeverij Dupuis, nadat deze wordt verkocht aan anonieme aandeelhouders. Het familiebedrijf bestaat niet langer en Roba vindt dat de tekenaars ten minste op de hoogte hadden moeten gebracht worden. Hij trekt naar Dargaud, maar is contractueel verplicht tot het maken van nog één laatste album (*Billies Biljoen*) bij Dupuis. Laurent Verron duikt een eerste keer op als assistent om het vlugger vooruit te doen gaan. Om rechten- en contracttechnische redenen blijft Dupuis de eerste 21 albums uitgeven.
Verron werd na een uitstapje met eigen reeksen alsnog de officië.e opvolger voor *Bollie en Billie*. Roba maakte nog bij leven deze beslissing. In *Stripjaar 2006* kon je het laatste Nederlandstalige interview met Roba lezen.

Frank Morrison Spillane (Mickey Spillane)
(Verenigde Staten)
9 maart 1918 – 27 juli 2006

Hoewel hij geroemd is als een schrijver van hardboiled detectiveromans, is Mickey Spillane geen te negeren schakel in de Amerikaanse comicsindustrie. Zijn debuut als schrijver maakte hij in de jaren veertig voor verhalen *van Marvel Mystery, Sub-Mariner* en *The Human Torch*. Zijn meest bekende romanfiguur, Mike Hammer (een referentie in het genre), baseerde hij op zijn eigen stripcreatie Mike Danger. Voor de eerste roman van *Mike Hammer* gebruikte hij een *Mike Danger*-verhaal, een van zijn meest bekende: *I The Jury*. De *Mike Hammer*-roman *Kiss Me Deadly* werd door Robert Aldrich verfilmd in 1955. 140 miljoen exemplaren van zijn boeken raakten tot op vandaag de dag verkocht. Een belangrijk verwijt dat Spillane kan gemaakt worden, zijn z'n zeer conservatieve, anticommunistische standpunten die wel eens doorsijpelen in zijn verhalen.

Carlos Roque (Portugal)
12 april 1936 – 27 juli 2006

De van origine Portugese stripauteur en verstokte roker Carlos Roque overleed op 27 juli 2006 in Leuven. Hij werd geboren op 12 april 1936 in Lissabon.
In het Spaanse blad *Camarada* debuteerde hij in 1959 met de serie *Malaquias*. Hij tekende diverse illustraties en kortverhalen en maakt het lange verhaal *O cruzeiro do caranguejo* dat meerdere keren in albumvorm verscheen.
Hij verlegde letterlijk zijn grenzen door in 1964 voor het Belgische stripweekblad *Kuifje* te gaan werken, eigenlijk meerbepaald voor de reclameafdeling van Lombard, Publiart en Publiart-Jeunesse en losse zaken in opdracht van Yves Duval. Vanaf 1965 publiceerde hij in *Robbedoes* waar hij ook wordt ingeschakeld op de lay-outafdeling.
Op stripgebied tekent hij *Engelientje* tussen 1968 en 1971 (over een lieftallig meisje dat geheel onvrijwillig haar omgeving de duivel aandoet), de kortverhalenreeks *De avonturen van Ti'Chalupa, Ze Sardinho en Fado de Hond* uit 1979 en de eend Wladimir die tussen 1969 en 1983 in een honderdtal halve pagina's sympathieke, maar ook wel zeer belegen grapjes beleefde. Raoul Cauvin en Roques vrouw Monique deden hem regelmatig een scenario van de hand. Van Jean Roba nam hij ook de originele rubriek *Vingertaal* over.
Vanaf 1968 publiceert hij in *Selecçoes BD* en op scenario van Raoul

HEB JE 'T AL GEHOORD, JOH? DOKTER TSJOE-PRIK-HO HEEFT 'N NIEUWE BAAN!
TJA, GOSEWIJN, ALS JE MIJN MENING WIL HOREN DIE EGEL WAS BETER BIJ ZIJN ACUPUNCTUUR GEBLEVEN! WAT VOOR CATASTROFALE OMSCHAKELING PAKT HO NU WEER AAN?
WELWEE! 'T LOOPT GOED!
DIT IS 'T NOG NIET! IK ZIT VEEL TE ZACHT!
HU DOET NU VERVOER!

Cauvin *Angélique* in *Pim-Pam-Pum*. Ook in de Portugese editie van *Robbedoes* vinden we zijn strips terug. Wanneer de Belgische stripbladen door een dal gaan (waaruit ze nooit meer zullen klimmen), keert hij terug naar Portugal waar hij tussen 1996 en 1997 het supplement *TV Guia Junior* produceert.
Maar meer nog dan tekenaar, was Roque aan *Robbedoes* verbonden door zijn lay-outwerk. Hij verzorgde vanaf 1983 het Nederlandstalige *Robbedoes* en leverde talloze kleine illustraties voor *Robbedoes* en het zusterblad *Spirou*.
In 1976 ontving hij de Prix Sint-Michel voor zijn gehele œuvre. In het Nederlands verscheen er geen enkel album van zijn hand, maar neem gelijk welk deel uit de *Jeugdzonden*-reeks uit de kast en kijk op de achterkant. Het schooljongetje met de ezelsoren is van zijn hand.

Johnn Bakker (Nederland)
19 augustus 1947 – 18 september 2006

Johnn Bakker overleed in een ziekenhuis in Den Haag. Na enkele jaren zeilen koos hij voor ee carrière als musicus en speelde mee in de popgroep Kick. Met "Down Boy" Jason vormt hij het bluesduo Subterranaeans. Midden jaren zestig probeerde hij een carrière als stripmaker. Na enkele seksstrips en ongepubliceerde verhalen van *Mod* publiceerde hij in 1968 de strip *Toppie Tien* in *Muziek Express*. Striplezers kennen 'm vooral door zijn superheldenpastiche *Blook* dat hij tekende voor het stripweekblad *Pep* tussen 1969 en 1974. Voor de scenario's stonden Lo Hartog van Banda en Dick Matena garant. Tussen 1970 en 1980 verschenen er zes albums van waarvan amper eentje in kleur. *Dan Teal* (op scenario van Geo Staad) en de sf-strip *Jap en Schmock* perste hij er ook nog uit. Maar in 1975 stopte hij al als tekenaar om een carrière te beginnen als grafisch vormgever. De *Suske en Wiske*-parodie *De Keizerkraker* uit 1982 wordt aan hem toegeschreven.

René Sterne (België)
25 augustus 1952 - 15 november 2006

De Belgische auteur René Sterne (geboren op 25 augustus 1952 in Jemappes) overleed zeer plots op woensdag 15 november 2006 op een van de Grenadines-eilanden in de Caraïben. Hij woonde er sinds 1992 samen met zijn echtgenote, tekenares en inkleurster Chantal De Spiegeleer. Hij werd amper 54 jaar.
Sterne studeerde Frans, geschiedenis en filosofie. De studieboeken moe trok hij samen met zijn toen al striptekenende partner op reis. Zij leerde hem verhalen construeren en schrijven. Twee jaar lang werkte hij aan een geïllustreerd verhaal tot het resultaat hem beviel. Bij zijn terugkeer vat hij de koe bij de horens. In het weekblad *Kuifje* lanceerde hij in 1985 met *Het vliegtuig van Nanga* de reeks *Adler*, over een in 1942 gedeserteerde Luftwaffe-piloot en Helen, een Ierse avonturierster. Zijn diensten stelt hij ter beschikking van de onderdrukten. Om zowel naar Jules Verne als naar de Amerikaanse stripauteur Winsor McCay te kunnen refereren koos hij aanvankelijk voor het pseudoniem Némo. Een eerste album rolde van de persen in 1985. In 2003 verscheen het tiende en laatste deel, *De goelag*, bij Lombard. In het Frans verscheen in 1997 ook nog de *Adler*-roman *Rio Negro* bij Editions Labor. In 1998 gaf het Zwitserse B.D. Club Genève in een beperkte oplage van 500 exemplaren het buitenreeks-album *Noël en Malaisie* uit met zeven kortverhalen.

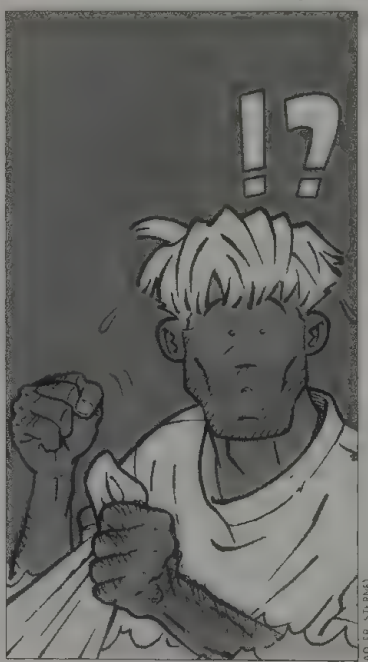

Adler is een meermaals gelauwerde avonturenreeks, maar daarnaast was Sterne een begenadigd illustrator voor reclamedoeleinden. Zijn laatste project, *een Blake en Mortimer*-tweeluik met Jean Van Hamme, lag hem na aan het hart. Sterne werkte er al aan sinds 2004. Het blijft onafgewerkt na zowat 23 geïnkte platen. Na het tweeluik was hij van plan

om *Adler* nieuw leven in te blazen met een verhaal over een nieuwe, maar zwaardere schattenjacht dan in *Het verloren eiland*. Hij had ook bijzondere vondsten in petto voor Adler en Helen.
In april 2007 deelt Jean Van Hamme mee dat Sternes weduwe het werk van haar man aan ten minste het eerste deel van het Blake en Mortimer-tweeluik zal afwerken.

Jan van Oort (Jean Dulieu) (Nederland)
13 april 1921 – 29 november 2006

Op 29 november 2006 is in Arnhem Jan van Oort overleden, beter gekend onder zijn verfranste naam Jean Dulieu, een pseudoniem dat hij van zijn vader, concertzanger en uitgever van bladmuziek Hendrik C. van Oort, overnam. Maar nog bekender is Dulieus creatie Paulus de boskabouter uit 1944. Paulus zou uitgroeien tot een internationaal en multimediaal figuurtje.
Dulieu werd geboren in het Nederlandse Soest op 13 april 1921. Na een studie aan het conservatorium van Amsterdam speelde hij mee in het Gooise symfonieorkest en klom op tot tweede violist bij het Amsterdams Concertgebouworkest. In de oorlogswinter van 1944 werden alle fietsen van de concertleden in beslag genomen. Dulieu verruilde de viool voor de tekenpen naar het voorbeeld van zijn grootvader Johan Braakensiek, de illustrator van de *Groene Amsterdammer*. Tijdens de winter ontwierp hij een groot aantal kabouters, kobolden en andere dwergachtigen. Aan zijn vrouw de keuze om er eentje uit te kiezen dat hij uitwerkt tot het stripfiguurtje Paulus de boskabouter.
Na de oorlog bood hij Paulus aan op de redactie van *Het vrije volk*. De krant zag er wel wat in en vroeg waar de tekst is. Krantenstrips bestonden in die tijd nog uit prentjes met onderschriften. Met een leugentje om bestwil haastte hij zich naar huis, waar hij de tekst zogezegd had laten liggen, en presenteerde enkele uren later een *Paulus*-tekst. De strip werd goedgekeurd en verscheen vanaf 1946 als tekststrip in de krant.
In de loop van de jaren creëerde Jan, zoals dat gebruikelijk is, een reeks nevenpersonages: vrienden (zoals Oehoeboeroe de uil, Professor Punt, Pieter de Veldkabouter, Salomo de raaf en Gregorius de das) en vijanden (Eucalypta de heks, haar kraai Krakras en Rein de vos). Dulieus liefde voor de natuur wist hij levendig en met enige zin voor realiteit uit te drukken. Benevens fantasiefiguren kwamen er met grote regelmaat realistisch getekende bosdieren in de strip voor.
Dulieu schreef, tekende en schilderde ook nog eens een tweehonderdtal verhalen in kleur voor tijdschriften als *Kris-kras, De Varagids, Eva, Fix en Fox, Margriet, Avrobode, Bobo* en *Striprofiel*. Diverse albums volgden met vertalingen in het Duits, Engels (de

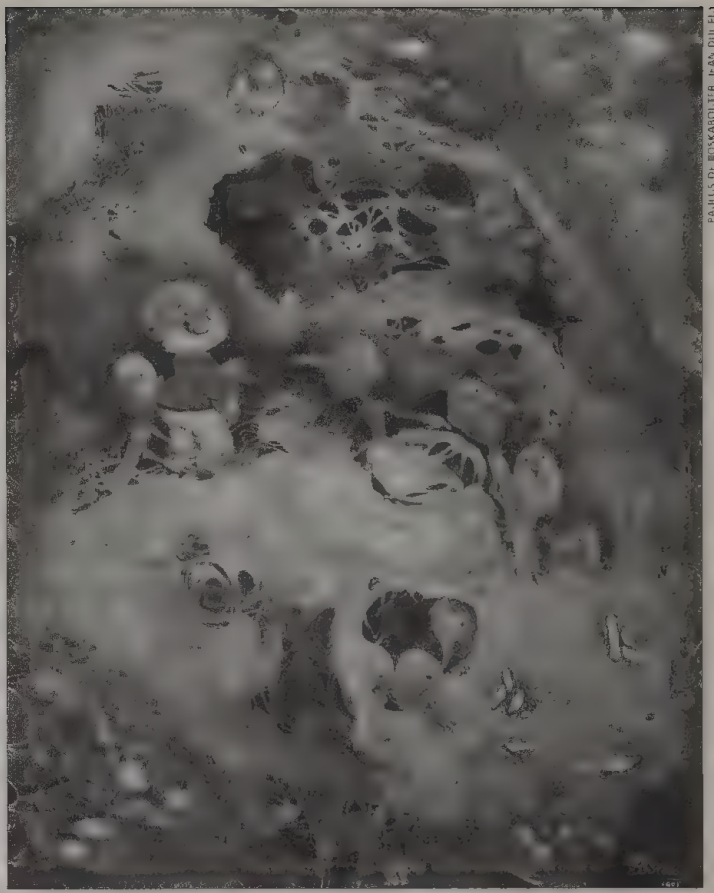

boeken verschenen ook in de Verenigde Staten), Zweeds en zelfs Japans.
Maar Paulus de boskabouters grenzen lagen niet enkel bij getekende lijnen. Een populaire reeks hoorspelen uit de jaren vijftig en zestig zullen (bejaarde) generaties Nederlanders zich nog herinneren van de radio. Dulieu was tevens de drijvende kracht achter marionettenspelen voor tv waarvoor hij niet alleen alle poppen maakt, maar ook het leeuwendeel van de stemmen inspreekt. Daarnaast kende Paulus een bestaan in een paar televisieseries.
In 1962 kreeg Dulieu de prijs voor het beste kinderboek met *Paulus, de hulpsinterklaas*. Hetzelfde jaar won hij ook een Edison voor de grammofoonplaat *Paulus is jarig*. In 1981 bekroonde Het Stripschap hem met de Stripschapprijs voor zijn gehele œuvre. De strip *Boffie en Buikie in de knoop* was een andere creatie. Je kon de 96 strookstripjes in 1953 verzamelen bij een spaaractie van de supermarktketen Albert Heijn.
Het vele malen herdrukte boek *Francesco* (over dierenvriend

Franciscus van Assisissi) staat ook op Dulieus naam. Hij won er in 1956 de literatuurprijs mee van de Youth's Friends Association in New York en in 1958 het Diploma van Verdienste bij het Vijfde Internationale Congres van de Stichting van Jeugdboeken in Firenze. In 1980 overleed Dulieus echtgenote waarna hij abrupt een eind maakte aan Paulus' avonturen. Hij legt zich toe op het tekenen en schilderen tot de gezondheid hem ook dat niet langer toelaat. De laatste jaren leefde hij teruggetrokken met zijn hond Baloe in Arnhem.

(Bronnen: www.lambiek.net / Arco van Os — Actua, Stripschrift, 2 december 2006)

Martin Nodell (Verenigde Staten)
15 december 1915 – 9 december 2006

Martin Nodell, de grafische schepper van de comicreeks *The Green Lantern* overleed op 9 december, minder dan één maand na zijn 91ste verjaardag. Hij werd geboren op 15 december 1915 in Philadelphia. Hij creëerde het personage van de Green Lantern in 1940 voor DC Comics. Bill Finger leverde er de scenario's voor. Zeven jaar lang zou hij de serie tekenen tot hij DC inruilde voor Timely Comics (het latere Marvel). Hij tekende er onder *andere Captain America, The Human Torch* en *Sub-Mariner*. In 1950 hield hij het striptekenen al voor bekeken en ging aan de slag als reclametekenaar tot zijn pensioen in 1976. In 1987 tekende hij alsnog los strip- en illustratiewerk voor DC en liep daardoor opnieuw in het vizier van fans.

Joseph Barbera (Verenigde Staten)
24 maart 1911 – 18 december 2006

Nadat spitsbroeder William Hanna 'm in 2001 al voorging, stierf Joseph Barbera (van het bekende duo Hanna-Barbera, dus) 18 december op 95-jarige leeftijd in Los Angeles. Hij zag het levenslicht in 1911 in Little Italy, een wijk in Manhattan. Zijn naam spelde je eigenlijk als Barberá.

Als tiener ging hij aan de slag als bezorger voor een kleermaker. Later kwam hij terecht op een bank als klerk. Hij trachtte tijdens de depressiejaren omstreeks 1929 een extra zakcent te verdienen door cartoons op te sturen naar weekbladen. Zonder succes. Begin jaren dertig mocht hij tekenfilmcellen inkten op de tekenfilmstudio van Max Fleischer (*Popeye, Betty Boop*). In 1932 waagde hij zijn kans als animator en scenarist bij de Van Bueren Studio.

In 1937 kwam hij na een afwijzing van Disney bij de net opgerichte tekenfilmafdeling MGM in Hollywood terecht. Hij ontmoette er in 1938 William Hanna met wie het onmiddellijk klikte. In meer dan zestig jaar samenwerking zouden ze niet één keer ruzie hebben gemaakt. Barbera tekende en ontwikkelde nieuwe personages en bedacht grappen, terwijl Hanna zich toelegde op de komische timing en het technische aspect van de animatiefilm.

Puss gets the boot was hun eerste gezamenlijke tekenfilm in 1940. Tekenfilms dienden dan nog als voorprogramma voor films van dezelfde filmmaatschappij. Critici en publiek reageerden enthousiast op het snelle tempo en de humor die de kat Jasper en de muis Jerry in zich hebben. Jasper werd omgedoopt naar Tom en het legendarische cartoonduo was geboren. De ruziemakende sage tussen kat en muis bleef zeventien jaar duren.

Ondanks het succes kwam er in 1957 een eind aan de dure tekenfilmproductie. De studio werd opgedoekt en Hanna en Barbera besloten dan maar zelf een firma op te richten: H-B Productions, later Hanna-Barbera. Voortaan zouden ze mikken op televisie, een medium in opmars. *The Flintstones* werd een monstersucces, was te zien in prime time en was lange tijd de langstlopende tekenfilmreeks ooit tot *The Simpsons* dat record verpulverde. Andere bekende tekenfilmreeksen zijn *The Jetsons* (eigenlijk een sciencefiction-variant van *The Flintstones*), *Yogi Bear* en *Scooby-Doo*. De personages en reeksen kregen afgeleiden in de vorm van merchandising, stripreeksen en/of filmversies.

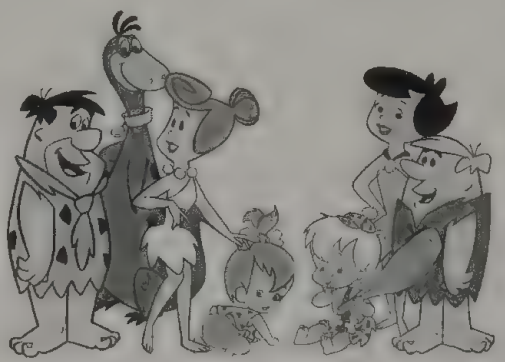

In 1981 kwam een uitzonderlijk succesvolle animatieserie van de *Belgische De Smurfen* op de buis, indertijd het werk van de tv-zender NBC, opdrachtgever voor Hanna-Barbera. In de VS haalde het halfuurtje op zaterdagmorgen 42% marktaandeel, wat toen ongeveer gelijk stond aan een dikke zes miljoen kijkers. Van de in totaal 256 episodes heb je er ongetwijfeld al een paar meegepikt. Wereldwijd wordt de serie nog steeds regelmatig herhaald. Het maakte van Peyo een multimiljonair. Ook *Lucky Luke*, een andere Belgische stripcreatie, beleefde onder de hoede van Hanna-Barbera een tekenfilmversie.

In 1991 werd de studio verkocht aan Turner Broadcasting (de eigenaar van onder andere CNN). Het duo tekende present als raadgevers. In hun carrière wonnen Hanna en Barbera zeven Oscars (van de veertien nominaties) en acht Emmy's.

nbd|biblion
10000011979905 0101

De ongelofelijke avonturen van Kobijn

GESCHREVEN EN GETEKEND
DOOR LEWIS TRONDHEIM

SILVESTER

WWW.SILVESTERSTRIPS.NL